

श्री
विशेष अदालत काठमाडौं
अध्यक्ष माननीय न्यायाधीश श्री श्रीकान्त पौडेल
सदस्य माननीय न्यायाधीश श्री यमुना भट्टराई
सदस्य माननीय न्यायाधीश श्री शालिग्राम कोइराला
फैसला

(इजलास नं.१)

मुद्दा नं.०७४-CR-०००१

दर्ता मिति: २०७४/४/१

कसूर निर्धारण मिति २०८०/०२/१८

कसूर निर्धारण निर्णय नं.१४३

सजाय निर्धारण मिति: २०८०/०३/०५

सजाय निर्धारण निर्णय नं.१२

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको तर्फबाट अनुसन्धान अधिकृत राजन
अधिकारीको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार.....१ वादी

विरुद्ध

जिल्ला सर्लाही, हरिऔन गा.वि.स. वडा नं.९ सासपुर गा.वि.स.३ पटौना स्थायी वतन
भई हाल जिल्ला काठमाडौं नागार्जुन नगरपालिका वडा नं.२, कम्फोर्ट हाउजिड घर
नं. ई. ४६ ई. बस्ने को हरिबहादुर महतको छोरा बर्ष ५२ को लुम्बध्वज महत.....१

जिल्ला मकवानपुर पालुङ्गा गा.वि.स. ५ उपल्लो अंगारे (ना.प्र.प. मा उल्लिखित) स्थायी
वतन भई हाल जिल्ला काठमाडौं नागार्जुन नगरपालिका वडा नं. ४ खोपाटोल, बस्ने
तेजनाथ उपाध्यायको छोरा बर्ष ५१ को उमेश प्रसाद ढकाल.....१

जिल्ला स्याङ्जा साबिक फापरथुम गा.वि.स.वडा नं.९ बरपिपले (हालको आँधिखोला
गाउँपालिका वडा नं.६) स्थायी वतन भई हाल जिल्ला काठमाडौं बुढानिलकण्ठ प्रतिवादी
नगरपालिका वडा नं.२ रूद्रेश्वर मार्ग बस्ने भुवानी शंकर ढकालको नाति चन्द्रकान्त
ढकालको छोरा बर्ष ४७ को चुडामणि शर्मा (ढकाल) १

मुद्दा नं.०७७-CR-०११७

दर्ता मिति: २०७८/०३/०९

कसूर निर्धारण मिति २०८०/०२/१८

कसूर निर्धारण निर्णय नं.१४४

सजाय निर्धारण मिति: २०८०/०३/०५

सजाय निर्धारण निर्णय नं.१३

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका अनुसन्धान अधिकृत राजु अधिकारी समेतको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार..... वादी

विरुद्ध:

भक्त बहादुर महतको नाती हरि बहादुर महतको छोरा जिल्ला सर्लाही, हरिऔन गा.वि.स. वडा नं. ९ हालको सासपुर गा.वि.स.३ पटौना स्थायी वतन भई हाल जिल्ला काठमाडौं नागार्जुन नगरपालिका वडा नं.२ स्थित कम्फोर्ट हाउजिड घर नं.ई.४६ बस्ने कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का अध्यक्ष लुम्बध्वज महत.....१ प्रतिवादी
दीप नारायण उपाध्यायको नाती तेजनाथ उपाध्यायको छोरा जिल्ला मकवानपुर पालुङ्ग गा.वि.स.५ उपल्लो अंगारे स्थायी वतन भई हाल जिल्ला काठमाडौं नागार्जुन नगरपालिका वडा नं.४ खोपाटोल, बस्ने कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का सदस्य उमेश प्रसाद ढकाल १
भुवानी शंकर ढकालको नाति चन्द्रकान्त ढकालको छोरा जिल्ला स्याङ्जा साबिक फापरथुम गा.वि.स. वडा नं.९ बरपिपले (हालको आँधीखोला गाउपालिका वडा नं ६) स्थायी वतन भई हाल जिल्ला काठमाडौं बुढानिलकण्ठ नगरपालिका वडानं. २ रूद्रेश्वर मार्ग बस्ने चुडामणि शर्मा ढकाल १

मुद्दा :- कर निर्धारण गर्दा अनिमित्यता (राजस्व चुहावट) गरी भ्रष्टाचार गरेको

विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ६ तथा मिति २०५९।५।६ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना बमोजिम यसै अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र रही दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार रहेको छ:-

तथ्य खण्ड:

१. **उजुरीको संक्षिप्त ब्यहोरा:** कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को अधिकार प्रयोग गरी २०७१ माघ २२ गते नेपाल राजपत्रको सूचित आदेश अनुसार नेपाल सरकारले २०७१ माघ २२ गते गठन गरेको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को काम कारबाहीको विषयमा प्रकाशित समाचार तथा उजुरीहरू अध्ययन गर्न अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको २०७३।११।०३ को निर्णय अनुसार कार्यटोली गठन भएकोमा कार्यटोलीको अध्ययन अनुसार कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन गर्दा नै कर फछ्यौट आयोग, २०३३ ले तोकेको भन्दा बढी क्षेत्राधिकार दिने गरी गठन भएको तथा सो आयोगले कानून र गठन आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी केही करदातालाई फाइदा पुग्ने गरी कर फछ्यौट गरेको भन्ने ब्यहोराको मिति २०७३।१२।०६ गतेको उजुरी ब्यहोरा।
२. **चुडामणी शर्माले अनुसन्धानमा गरेको बयान:** तीन सदस्यीय कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा अध्यक्ष लुम्बध्वज महत र सदस्यहरू रुपमा चुडामणि शर्मा (ढकाल) र उमेश प्रसाद ढकाल

रहने गरी कार्य क्षेत्र निर्दिष्ट भई कार्य सम्पन्न गरेको, निजलाई तोकिएको कार्य जिम्मेवारीमा प्रचलित कानून, नेपाल सरकार र अर्थ मन्त्रालयको निर्देशन, सरकारको नीति निर्णय एवं समय-समयमा तोकिएको जिम्मेवारी, विभिन्न करको प्रशासन तथा व्यवस्थापन लगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्ने गरेको, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठनको सम्बन्धमा नेपाल सरकारको मिति २०७१।१०।२२ गतेको निर्णयद्वारा राजपत्रमा सूचना जारी गरी आयोगलाई २०७२ आषाढ मसान्तसम्म कार्य सम्पन्न गर्ने गरी कार्य विवरण तोकिएकोमा २०७२ बैशाख १२ को महाभुकम्पको कारणले आयोगको म्याद २०७२ असोज मसान्तसम्म थप भई कार्य सम्पन्न गरी २०७२।८।२२ मा आयोगले प्रतिवेदन अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको हो।

कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा मलाई तोकिएको जिम्मेवारी एवं काम कर्तव्य तथा कर फछ्यौट गर्दा अवलम्बन गरेका प्रकृयाको सम्बन्धमा नेपाल राजपत्र (अतिरिक्ताङ्क २९ क) मा निर्दिष्ट एवं कर फछ्यौट आयोग, ऐन २०३३ मा गरिएको व्यवस्था एवं ऐनले निर्दिष्ट गरिएका काम, कर्तव्य र अधिकार बमोजिमका कार्य गर्ने गराउने जिम्मेवारी एवं सोही अनुसार कार्य गरिएको हो। करदाताहरूबाट पेश भएका निवेदन कागजातहरू समेतका विवरण पेश गर्ने सम्बन्धमा आयोग र करदाता बीच समझौता भए पश्चात समझौता कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित कर कार्यालयहरू, न्यायिक निकायहरूलाई पठाईएको हो। कर फछ्यौट आयोगमा रहेका अन्य पदाधिकारी वा तिनीहरूको परिवार र सेवाग्राहीबीच नाता सम्बन्ध भए/नभएको सम्बन्धमा मलाई स्मरण भएन। तर त्यस्ता नाता सम्बन्ध भएका पदाधिकारीले जानकारी गराएमा आपसी कुराकानीमा सहभागी नभई बाँकी पदाधिकारिद्वारा कार्य सम्पादन गर्ने समझदारी अनुरूप कार्य गरिएको थियो।

राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेका करसम्बन्धी विषय बाहेकका अन्य प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा अदालतमा विचाराधीन रहेका कर फछ्यौट सम्बन्धी विषयमा समेत कर फछ्यौट गरेको भन्ने सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोग २०७१ ले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ र नेपाल राजपत्र (अतिरिक्ताङ्क २९ क) ले निर्दिष्ट गरेको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग ऐनको अधीनमा रही काम गरेको हो। कर निर्धारण गर्ने तथा राजस्व छुट दिने मापदण्डको सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ र नेपाल राजपत्रले निर्दिष्ट कार्य विवरण तथा प्रकृया समेतका विषयहरू र कर फछ्यौट आयोगको कार्य प्रणाली, २०७१ बमोजिम कर वक्यौता रहेका सेवाग्राही करदाता र कर फछ्यौट आयोग २०७१ बीच आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा कर निर्धारण हुने गरेको हो। सेवाग्राही करदाता र कर फछ्यौट आयोग २०७१ बीच आपसी कुराकानीद्वारा कर निर्धारण तथा असूल गर्ने वा वक्यौता फछ्यौट गर्ने गरेको आयोगले कार्य सम्पादन गर्दा असल नियतले विधिसम्मत एवं प्रभावकारी रूपमा

निर्दिष्ट कार्य सम्पादन गर्ने गरेको हो। कर फछ्यौट गर्दा आपसी कुराकानीमा सहभागी नभएका करदाताको बक्यौता फछ्यौट नगरेको हो। कर फछ्यौट आयोगले आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क, शिक्षा सेवा शुल्क, भन्सार र स्वास्थ्य सेवा कर समेतका बक्यौता रहेका सेवाग्राही करदाता र कर फछ्यौट आयोग बीचमा आपसी कुराकानी गरी पुनः कर निर्धारण तथा असूल गर्ने अर्थात् कर फछ्यौट गर्ने कार्य गरेको हो।

कर अधिकृतबाट भएको कर निर्धारण उपर चित्त नबुझाई उचित कर निर्धारणार्थ न्याय माग गरी निर्दिष्ट विभिन्न अर्धन्यायिक तथा न्यायिक निकायमा मुद्दा विचाराधीन रहेका र कर बक्यौता रहन गएका करदाताको समस्या समाधान गर्न तथा कर अधिकृतबाट बेमनासिब ढंगले कर निर्धारण भई कानून अनुसार राख्नु पर्ने धरौटी रकम राख्न नसकी कर बक्यौता रही फछ्यौट गर्न चाहेका करदातालाई समेत राज्यको तर्फबाट केही न्याय होस तथा राज्य कोषमा पनि केही रकम योगदान होस् भन्ने मनसाय राखेर कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ बनेको र उक्त ऐनद्वारा एक अधिकार सम्पन्न कर फछ्यौट आयोग, २०७१ पनि गठन भएको हो। सो आयोगले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ र नेपाल राजपत्रले निर्दिष्ट गरेको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग गरी निर्दिष्ट कार्य विवरण तथा प्रकृया अनुसार बुद्ध एयर प्रा.लि. समेतका ११६ वटा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीहरूलाई कर निर्धारण गरी राजस्व छुट तथा मिनाहा दिईएको हो।

३. कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को प्रतिवेदन: नेपाल सरकारद्वारा मिति २०७१ माघ २२ गते प्रकाशित नेपाल राजपत्र खण्ड ६४ को अतिरिक्ताङ्क २९क अनुसार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी लुम्बिध्वज महतको अध्यक्षतामा तीन सदस्यीय रहने गरी गठन भएको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा प्राप्त भएका कुल निवेदन १७२६ बाट कुल रु.४०,८३,३४,६४,२१९।- करोड बराबरको कर बक्यौता रकम फछ्यौटको लागि माग भएकोमा कुल १०६९ थान निवेदनबाट रु.३०,५२,५७,७८,९३७।- बक्यौता रकम फछ्यौटका लागि माग गरिएकोमा करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बिच आपसी कुराकानीबाट रु.९,५४,६१,१५,६४०।- दाखिला हुने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ। जसको रकमगत विवरण देहाय बमोजिम रहेको देखिन्छ।

निवेदनको विवरण	निवेदन अनुसार फछ्यौटका लागि माग भएको बक्यौता रकम	निवेदन माग बमोजिम फछ्यौट भएको बक्यौता रकम	सम्झौता भएको रकम	फछ्यौट हुन बाँकी निवेदनको कर बक्यौता रकम
राजस्व न्यायाधिकरण	७,७६,४१,७७,४८०	६,७५,४२,९८,३१७	५०,०३,९०,२०१	१,००,९८,७९,१६३
अदालत	१०,३२,२७,६१,८०३	५७,४,०१,८०,२१६	५,१८,२५,८०,४२३	४,५८,२५,८१,५८७
बक्यौता	१२,४५,७९,४३,८४५	९७,२६,८७,४१३७	१,५४,२८,७४,०५४	२७,३,१०,६९,७०८

राजस्व शिर्षक परिवर्तन	१,७८,५४,३०५	१,१२,६९,६७४	१,१२,६९,६७४	६५,८४,६३१
जम्मा	४०,८३,३४,६४,२१९	३०,५२,५७,७८,९३७	९,५४,६९,१५,६४०	१०,३०,७६,८५,२८२

४. महालेखा परीक्षकको कार्यालयको चवन्नौ बार्षिक प्रतिवेदन, २०७३: नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष ०६९/७० सम्मको कर निर्धारण तथा महसुल, राजस्व, बक्यौता र सरकारले प्राप्त गर्नु पर्ने रकम अदालत वा अन्य निकायमा विचाराधीन रहेका कर तथा महसुलसम्बन्धी विषय फछ्यौट गर्न भनी कर फछ्यौट आयोग गठन भएकोमा सो आयोगबाट भएका काम कारवाहीको लेखापरीक्षण गर्दा देहायको कैफियत रहेको भनी महालेखा परीक्षकको २०७३ को वार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको देखिन्छ:

- आयोगमा कूल ४० अर्ब ८३ करोड ३४ लाख बक्यौता फछ्यौटका लागि कुल १७२६ निवेदन प्राप्त भएकोमा जम्मा ३० अर्ब ५२ करोड ५८ लाख फछ्यौटको कारवाही गरी रु.९ अर्ब ५४ करोड ६९ लाख सम्झौता भएको छ। फछ्यौटको लागि प्राप्त निवेदन र कारवाहीको अध्ययन गर्दा कुल फछ्यौटको लागि माग गरिएको १ हजार ६९ निवेदनमध्ये ६९० निवेदन बक्यौता सम्बन्धी रहेका छन्। रकमको आधारमा कुल ३० अर्ब ५२ करोड मध्ये बक्यौताको हिस्सा ३१.८६ प्रतिशत अर्थात् ९ अर्ब ७३ करोड रहेको छ। उक्त बक्यौता विवादित भएर पुनरावलोकन एवं मुद्दामा गएको नभई करदाताले अटेर गरी नबुझाएको रकम हो। विवादित रकमको समाधान गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन गरेको भनिए तापनि विवादित रकम भन्दा कर नतिरी बसेका करदाताको रकम धेरै रहेको देखिन्छ। जसले गर्दा कर नतिरी बस्ने र आयोग गठन गरी मिनाहा गराउने प्रवृत्तिले प्रश्रय पाएको छ।
- कर फछ्यौट आयोगले मिनाहा दिएको रकममा प्रशासकीय पुनरावलोकन, राजस्व न्यायाधिकरण र अदालतमा विचाराधीन रहेको बाहेक ०६९/७० मा कर निर्धारण भएका राजस्व बक्यौता रकम ७६ करोड ८ लाखलाई फछ्यौट गर्ने गरी २५ करोड ७९ लाखमा सम्झौता भएको छ। कर निर्धारण गर्ने तर निर्धारण गरेको रकम करदातालाई २/३ वर्षभित्र आयोग गठन गरी मिनाहा दिएको छ। यसबाट राजस्व सम्बन्धी ऐन बमोजिम ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्ने अधिकार समेतलाई बन्देज लगाउने गरी आयोगबाट बक्यौता मिनाहा भएको कानूनसम्मत देखिएन।
- आय वर्ष २०६९/७० मा विभिन्न निर्माण व्यवसायीले तिर्नु पर्ने मूल्यअभिवृद्धि कर रकम २१ करोड ६४ लाख समेत फछ्यौट गर्न सम्झौता गरेको देखिन्। निर्माण कार्य गरेबापत सरकार वा सेवा प्राप्तकर्ताले भुक्तानी दिएको मूल्यअभिवृद्धि कर समेत नबुझाएको देखियो।

करदात स्वयंले बुझाउनुपर्ने भनी विवरणमा उल्लेख गरेको रकम समेत चुक्ता नगरी बक्यौता राखेकोमा आयोगले फछ्यौट गर्न सम्झौता गरी मिनाहा दिएको छ।

- ठुला करदाता कार्यालय अन्तर्गत एक ब्रुअरीको २०६९/७० सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रकम ४० करोड १४ लाख बक्यौता रहेकोमा आयोगबाट रु.१४ लाख अर्थात् ०.३५ प्रतिशतमा मात्र सम्झौता गरी रु.४० करोडको ठुलो रकम मिनाहा दिएको छ। उक्त करदाताको अडिट ट्रायल रिपोर्ट परीक्षण गर्दा कुल बक्यौतामध्ये रु.२ करोड ७४ लाख कर निर्धारण गरेको रकम र बाँकी ३७ करोड ५० लाख मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण अनुसार सामान बिक्री गर्दा उपभोक्ताबाट संकलन भएको मूल्य अभिवृद्धि कर रहेको देखिन्छ। करदाताले उपभोक्तासँग सङ्कलन गरी बुझाउनुपर्ने भनी स्वयं विवरण पेस गरेको रकम नै मिनाहा दिने गरी सम्झौता गरेको छ।
- आन्तरिक राजस्व कार्यालय, पोखरा अन्तर्गत एक होटेलले तिर्नु पर्ने मूल्य अभिवृद्धि कर रकम १८ करोड ४३ लाख मध्ये ८९.४७ प्रतिशत मिनाहा दिई रु.१ करोड ९४ लाख लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताको अडिट ट्रायल रिपोर्ट परीक्षण गर्दा रु.४२ लाख मात्र कर निर्धारणको रकम रहेको मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण अनुसार बाँकी रु.१८ करोड १ लाख होटेलले उपभोक्ताबाट सङ्कलन गरेको एवं राज्यलाई बुझाउन भनी स्वयं करदाताले विवरणमा उल्लेख गरेको रकम नै मिनाहा हुने गरी सम्झौता गरेको छ। मूल्य अभिवृद्धि करबाट उपभोक्ताबाट उठाएको रकम सम्बन्धित करदाताबाट राजस्व दाखिला हुनुपर्ने रु.७७ करोड मिनाहा गर्न सम्झौता गर्दा राजस्व चुहावटलाई मद्दत पुगेकोले आयोगका पदाधिकारीलाई नै जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ।
- आयोग गठनको उद्देश्य कराधार संरक्षण गर्दै अधिकतम बक्यौता कर असुल गर्ने पनि रहेको हुन्छ तर करदातासँग कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गर्दा न्यून रकममा सम्झौता गरेको कारण पहिले करदाताले बुझाएको रकम समेत बढी हुन गई यस वर्ष थप बजेट निकासालाई ९ करोड ८२ लाख फिर्ता दिनु परेको देखियो। कर फछ्यौट आयोगले आ.व.०६६/६७ सम्मको रु.२ करोड ९१ लाख बक्यौतालाई रु.४५ लाखमा सम्झौता गरेकोमा उक्त करदातालाई रु.१ करोड ८९ लाख राज्यकोषबाट फिर्ता दिनु परेको छ। त्यसैगरी एक चिया कम्पनीलाई ७ करोड ९९ लाख बक्यौता रहेको अवस्थामा रु.२६ लाख अर्थात् करिव ३ प्रतिशत मात्र दिने गरी सम्झौता भएको छ। फलस्वरूप उक्त कम्पनीलाई रु.६५ लाख राज्यकोषबाट फिर्ता भुक्तानी दिनु परेको छ। उक्त आयोगले अपरदर्शी रूपमा

सम्झौता गरेको कारण बक्यौता असुलीको सट्टा राज्यकोषमा जम्मा भएको रकम उल्टै फिर्ता दिनु परेको हुँदा आयोगका पदाधिकारीलाई नै जिम्मेवार बनाउनु पर्छ।

- आयोगले वस्तुनिष्ठ आधार लिई आपसी सहमतिबाट कर निर्धारण र फछ्यौट गर्ने उल्लेख छ। कुल राजस्व बक्यौता रू.३० अर्ब ५३ करोड मध्ये रू.९ अर्ब ५५ करोड असुल गर्ने गरी सम्झौता भएको छ। आयोगले सरकारी स्वामित्व रहेका संस्थान, निजी व्यवसायको कर बक्यौता र सम्झौता गरेको रकमको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा ९ सरकारी संस्थानको रू.११ अर्ब १८ करोड ८१ लाख बक्यौता मध्ये ५ अर्ब ६३ करोड ५३ लाख असुल गर्ने गरी सम्झौता भएको छ। कुल १०६९ आवेदक मध्ये १ हजार ६० निजी व्यवसायी आवेदकबाट रू.३ अर्ब ९१ करोड असुल गर्ने गरी सम्झौता भएको छ। कुल असुलीको लागि सम्झौता गरेको रकम मध्ये ५९ प्रतिशत ९ संस्थानको र बाँकी ४१ प्रतिशत मिनाहा दिएको तर निजी व्यवसायी करदातालाई अधिकतम ९९ प्रतिशतसम्म मिनाहा देएको देखिँदा सरकारी संस्थानभन्दा निजी व्यवसायीलाई बढी दरमा छुट दिएको छ। आयोगले वस्तुगत सूचाङ्कको आधारमा फछ्यौट गर्ने व्यवस्था मिलाएकोमा निजी र सरकारी संस्थाबीच मिनाहा दिँदा फरक व्यवहार गरेकोले सो सूचाङ्क पालना भएको सम्बन्धमा आश्वस्त हुन सक्ने अवस्था समेत देखिँदैन। सरकारी संस्थालाई कर बक्यौता रकम घटी मिनाहा गर्ने र निजी स्तरका व्यवसायीलाई अधिकतम मिनाहा दिएबाट मिलेमतोको संकेत देखिएकोले कर फछ्यौट सम्बन्धमा भएका निर्णयउपर छानबिन गर्नुपर्दछ।

५. **कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन सम्बन्धमा:** नेपाल सरकारद्वारा मिति २०७१ माघ २२ गते प्रकाशित नेपाल राजपत्र खण्ड (६४) को अतिरिक्ताङ्क २९क अनुसार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी लुम्बिध्वज महत अध्यक्षतामा उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा (ढकाल) सदस्य रहेको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएको र उक्त आयोगको कार्य विवरण देहायबमोजिम रहेको भनी उल्लेख गरी अर्थ मन्त्रालयले सूचना जारी गरेको देखिन्छ:

- २०७१ साल अषाढ मसान्तसम्म आयकर ऐन, २०५८ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका आयकर सम्बन्धी ऐनहरू, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका सो ऐनले विस्थापित गरेका ऐनहरू, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ एवं मदिरा ऐन, २०३१ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका अन्तःशुल्क एवं मदिरा सम्बन्धी ऐनहरू, तथा भन्सार ऐन, २०६४ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका भन्सार ऐन अनुसार आर्थिक वर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण

उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा बिचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय,

- विभिन्न आर्थिक ऐन तथा अध्यादेशमा गरिएका व्यवस्था अनुसार संकलन गरिने शिक्षा सेवा शुल्क तथा स्वास्थ्य सेवा कर कार्यान्वयन क्रममा कर प्रशासनबाट आ.व.०६९-०७० सम्मको अवधिको २०७१ साल अषाढ मसान्तसम्म निर्धारित शिक्षा सेवा शुल्क तथा स्वास्थ्य सेवा करसम्बन्धी दायित्व उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य निकायमा बिचाराधीन रहेका विषय,
- करदाताले राजस्व शीर्षकमा दाखिला गर्नुपर्ने राजस्व रकम भुलले अर्को राजस्व शीर्षकमा दाखिला हुन कायम भएको बक्यौता सम्बन्धी विषय,
- आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने करसम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन नभई आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषय।

तर विगतमा आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा परिक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनोट भई परिक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी छली गरेको पुष्टि भई कर निर्धारण भएको विषय यस आयोगको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने छैन।

६. **कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१:** कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले कर निर्धारण तथा बक्यौता असूल गर्ने सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको कार्य प्रणाली तोकेको देखिन्छ:

- **कार्यक्षेत्र:** हाल कार्यान्वयनमा रहेको आयकर ऐन, २०५८ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका आयकरसम्बन्धी ऐनहरू, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका सो ऐनले विस्थापित गरेका ऐनहरू, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ एवं मदिरा ऐन, २०३१ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका अन्तःशुल्क एवं मदिरा सम्बन्धी ऐनहरू, तथा भन्सार ऐन, २०६४ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका भन्सार ऐन अनुसार आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा बिचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय,
- विभिन्न आर्थिक ऐन तथा अध्यादेशमा गरिएका व्यवस्था अनुसार संकलन गरिने शिक्षा सेवा शुल्क तथा स्वास्थ्य सेवा कर कार्यान्वयन क्रममा कर प्रशासनबाट आ.व.०६९-०७० सम्मको अवधिको २०७१ साल अषाढ मसान्तसम्म निर्धारित शिक्षा सेवा शुल्क

तथा स्वास्थ्य सेवा कर सम्बन्धी दायित्वउपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य निकायमा बिचाराधीन रहेका विषय,

- करदाताले राजस्व शीर्षकमा दाखिला गर्नुपर्ने राजस्व रकम भुलले अर्को राजस्व शीर्षकमा दाखिला हुन कायम भएको बक्यौतासम्बन्धी विषय,
- आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने करसम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन नभई आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौता सम्बन्धी विषय।

तर विगतमा आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा परिक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनोट भई परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी छली गरेको पुष्टी भई कर निर्धारण भएको विषय यस आयोगको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने छैन।

७. **कर निर्धारण तथा फछ्यौटका आधार:** आयोगले आपसी कुराकानी (Negotiation)द्वारा देहायका सवै वा कुनै वस्तुनिष्ठ आधार लिई आपसी सहमतिबाट कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्न सक्नेछ:

- क. कुनै करदाताको कर तिर्ने क्षमता, आर्थिक स्थिति, व्यवसायको प्रकृति एवं स्थान, कानूनको व्याख्या तथा निर्णय,
- ख. करदाताको हिसाब किताब र सोसम्बन्धी प्रमाण वा अनुमानित आय व्यय विवरण वा कारोबारको विवरण वा उत्पादन तथा बिक्री वितरण वा करदाताबाट दिइएको थप पुष्ट्याई वा जानकारी,
- ग. सम्बन्धित निकायबाट प्राप्त जानकारी,
- घ. समान स्तरका कारदाता वा समान किसिमको कारोबार वा व्यवसायमा संलग्न करदाताको सो आर्थिक वर्षमा काम गरेको कारोबार अंक वा खुद आय/ करयोग्य आय,
- ङ. कर अधिकृतले दिएको सूचना वा जानकारी र
- च. आयोगलाई मनासिब लागेका अन्य वस्तुनिष्ठ आधार।

८. **कर निर्धारण तथा फछ्यौट प्रकृया:** आयोगले आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा करदाताको कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्दा देहायको प्रकृया अपनाउने छ:

- क. कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७ र ८ बमोजिमका कर तथा बक्यौता सम्बन्धी विषयमा आयोगबाट हेरी पाउने निवेदन परेमा आयोगका अध्यक्ष वा अध्यक्षले तोकेको सदस्यले स्वीकृति दिने वा नदिने निर्णय गर्नेछ।

- ख. कुनै करदाताको कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्दा गरिने आपसी कुराकानी सम्बन्धित करदाता वा निजको अधिकार प्राप्त व्यक्तिसँग हुनेछ।
- ग. आपसी कुराकानीद्वारा कर तथा बक्यौतासम्बन्धी विषयमा सहमति भएपछि तिनुपने कर रकमका सम्बन्धमा लिखित सम्झौता गरिनेछ।
- घ. खण्ड “ग” बमोजिम गरिएको सम्झौतापत्रमा तोकिएको म्यादभित्र करदाताले कर नबुझाएमा पूर्ववत् कर दायित्व निज करदातामा कायम रहेको मानिनेछ।
- ङ. कुनै करदाताको कर तथा बक्यौता सम्बन्धी विषयको कारवाही किनारा वा कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्दा सम्बन्धित निकाय वा सो विषयका विषयगत विशेषज्ञ समेतको परामर्श लिन सक्नेछ।
- च. करदाताको आर्थिक बर्ष ०६९-०७० समको वास्तविक कर तथा महसुल बक्यौता यकिन गर्न सम्बन्धित कार्यालय (ठूला करदाता कार्यालय, आन्तरिक राजस्व कार्यालय, करदाता सेवा कार्यालय, भन्सार कार्यालय) बाट आवश्यक विवरण माग गरी भिडान गर्न सक्नेछ।
- छ. एउटा राजस्व शीर्षकमा दाखिला गर्नुपने राजस्व रकम भुलले अर्को राजस्व शीर्षकमा दाखिला हुन गई कायम रहेको बक्यौतासम्बन्धी विषयमा आयोगले सम्बन्धित कार्यालय (ठूला करदाता कार्यालय, आन्तरिक राजस्व कार्यालय, करदाता सेवा कार्यालय, भन्सार कार्यालय) बाट विवरण लिई बक्यौता फछ्यौट गर्न सक्नेछ। साथै आयोगले निर्दिष्ट शर्तमा यस सम्बन्धी अधिकार आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कार्यालयलाई प्रत्यायोजन समेत गर्न सक्नेछ।
९. अनुसन्धानबाट देखिएको तथ्यहरू: कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट कर फछ्यौटको लागि सम्झौता भएका करदाताहरूसँग कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ समेतका कानूनमा उल्लिखित प्रावधान विपरित कर फछ्यौट सम्झौता गरी राज्यलाई ठूलो आर्थिक हानी नोक्सानी पुऱ्याई व्यक्तिगत लाभ लिई भ्रष्टाचार गरेको भन्ने समेत व्यहोराको उजुरीको अनुसन्धानको क्रममा हालसम्म प्राप्त कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको प्रतिवेदन, महालेखा परिक्षकको कार्यालयको आ.व.०७३।०७४ को वार्षिक प्रतिवेदन, यस आयोगबाट गठन गरिएको छानविन कार्यटोलीको प्रतिवेदन, आन्तरिक राजस्व विभाग तथा सो अन्तर्गतका कर कार्यालयहरूबाट प्राप्त कागजातहरू, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले बक्यौता कर फछ्यौटका सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागबाट प्राप्त फायल तथा कागजातहरू, चुडामणी शर्मा (ढकाल) को बयान समेतका आधार प्रमाणलाई समष्टिगत रूपमा अध्ययन विश्लेषण गर्दा

नेपाल सरकारद्वारा मिति २०७१।१०।२२ गते प्रकाशित नेपाल राजपत्र खण्ड (६४) को अतिरिक्ताङ्क २९क अनुसार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी लुम्बध्वज महत अध्यक्षतामा उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा (ढकाल) सदस्य रहेको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ बमोजिम कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले कर फछ्यौट आयोग प्रणाली बनाई मिति २०७१।११।२८ गते स्वीकृत समेत गरेको देखिन्छ।

१०. कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ को परिभाषा शिर्षकको उपदफा (घ) मा “कर सम्बन्धी विषय” भन्नाले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको वा पेश भै रहेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन वा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असूल गर्न बाँकी रहेको करसम्बन्धी विषय सम्झनु पर्छ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ भने सोही अनुरूप कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ निर्माण गरिएको भनी उक्त प्रणालीको प्रस्तावनाबाट देखिन्छ तर कर फछ्यौट आयोग ऐनको दफा ७ मा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषय बाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन विषयवस्तु कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने भनी कहिँ कतै उल्लेख नभए तापनि कर फछ्यौट आयोगले मिति २०७१।११।२८ गते बनाएको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा उक्त ऐनले निर्दिष्ट नै नगरेको विषयलाई समेत बक्यौता फछ्यौटको अधिकार प्राप्त भएको भनी कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को दफा ४ को उपदफा (क) मा “हाल कार्यान्वयनमा रहेका आयकर ऐन, २०५८, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८, मदिरा ऐन, २०३१, भन्सार ऐन, २०६४ तथा यी ऐन भन्दा अगाडि प्रचलित तत् तत् कर कानून अनुसार आ.व.२०६९।०७० सम्मको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण २०७१ असार मसान्तसम्म भई सो उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेको कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय” भनी उल्लेख गरेको देखिँदा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले मनोमानी तवरले बदनियतपूर्वक कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले निर्दिष्ट नै नगरेको अदालतमा विचाराधीन रही अदालतकै क्षेत्राधिकारभित्र रहेका देहाय बमोजिमका करदाताको बक्यौता करसम्बन्धी विषयमा समेत कर फछ्यौट आयोगले देहायका करदाताहरूको हकमा सम्झौता गरेको देखिन्छ:

सि. नं	करदाताको नाम	दर्ता नं मिति	सम्झौता मिति	कैफियत
१	लक्ष्मी ईन्टरकन्टिनेटल प्रा.लि.	सअ ७८/२०७२।१।३१	२०७२।६।२८	सर्वोच्च अदालत
२	हुलास वायर ईण्डष्ट्रिज लि.	सअ २८/२०७१।१२।१८	२०७२।६।२८	सर्वोच्च अदालत
३	सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि.	सअ ७३/२०७२।१।३०	२०७२/३/२७	सर्वोच्च अदालत
४	हुलास मोटर्स प्रा.लि.	सअ ६०/२०७१।१।२८	२०७२।६।११	सर्वोच्च अदालत

५	नेमलिक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रा.लि.	सअ २०/२०७१।१२।२३	०७२।०३।२४	सर्वोच्च अदालत
६	लाइफ केयर प्रिन्स डायगोनिष्टिक सेन्टर	सअ ३/२०७१।११।२६	२०७२।६।२०	सर्वोच्च अदालत
७	अल्का अस्पताल प्रा.लि.	सअ ७७/२०७२।०१।३०	२०७२।६।६	सर्वोच्च अदालत
८	जगदम्बा स्टील प्रा.लि.	सअ ११८/२०७२।०२।१७	२०७२।३।१८	सर्वोच्च अदालत
९	मिना ईम्पेक्स प्रा.लि.	सअ ४९/२०७२।०१।१७	२०७२।३।२९	सर्वोच्च अदालत
१०	नेम इन्ष्टिच्युट फर मेडिकल एजुकेशन प्रा.लि.	अअ २२/२०७१।१२।२५	०७२।०३।२४	पुनरावेदन अदालत
११	महालक्ष्मी सुगर्स लि.	सअ २७/२०७१।०२।२७	२०७२।६।११	सर्वोच्च अदालत
१२	श्री बुद्ध एयर प्रा.लि.	सअ ४५/२०७२।०१।२३	०७२।०३।२५	सर्वोच्च अदालत
१३	टाइम वर्ल्ड प्रा.लि.	अआ १३१/२०७२।०२।३२	२०७२।३।१६	पुनरावेदन अदालत
१४	सन्को ईम्पेक्स	सअ १०६/२०७२।२।११	२०७२।६।२४	सर्वोच्च अदालत
१५	एल.एम सुमिर ब्रदर्स नेपाल प्रा.लि.	सअ १४२/२०७२।५।१९	२०७२।६।२२	सर्वोच्च अदालत
१६	श्री डिष्ट्रिलरी प्रा.लि.	सअ ९३/२०७२।०१।३१	२०७२।०६।२९	सर्वोच्च अदालत

उक्त कार्य प्रणाली मिति २०७१।११।२८ गते देखि क्रियाशिल हुनु भन्दा अघि अर्थात मिति २०७१।११।२५ गते नै कर फछ्यौट आयोगको सर्वोच्च अदालत निवेदन दर्ता किताब रजिष्टरको क्रमशः चलानी नम्बर १ मा ईन्टरनेशनल मोटर्स प्रा.लि., चलानी नं. २ मा माउण्ट एभरेष्ट हस्पिटल प्रा.लि. र चलानी नम्बर ३ मा लाइफ केयर प्रिन्स डायगोनिष्टिक सेन्टरको निवेदन दर्ता गरेबाट कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक उक्त कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ बनाएको थप पुष्टि हुन आउने देखिन्छ।

११. कर निर्धारण तथा फछ्यौटका आधार एवं प्रकृया सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ बमोजिम मिति २०७१।११।२८ गते कर फछ्यौट कार्य प्रणाली निर्माण गरेको देखिन्छ। उक्त कार्य प्रणालीको दफा ५ मा कर निर्धारण तथा फछ्यौटका आधारहरूको सम्बन्धमा व्यवस्था गरेको देखिन्छ। सम्बन्धित कर अधिकृतले आधार प्रमाण सहित निर्धारण गरेको कर सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोगले करदातासँग सम्झौता गर्दा कर छुट दिनु पर्ने औचित्य समेत पुष्टि नगरी तथा विषयगत विशेषज्ञबाट परामर्श लिन सक्ने व्यवस्था रहेकोमा सो गरे गराएको कहीं कतैबाट नदेखिँदा आफैले बनाएको कार्यविधि पालना नगरी मनोगत ढंगले सम्झौता गरेको देखिन आयो।

१२. सार्वजनिक लेखा समितिको निर्देशन: सार्वजनिक लेखा समितिको चलानी नम्बर ३०६ मिति २०७२।०३।२५ गते “कर फछ्यौट आयोगको सम्बन्धमा समितिले विगतमा दिएको निर्देशन कार्यान्वयनमा देखिएको केही कठिनाईका बारेमा अर्थ मन्त्रालयका सचिव, सहसचिव लगायत आन्तरिक राजस्व विभागका महानिर्देशकसँग भएको छलफलको आधारमा उक्त आयोगको

कार्यक्षेत्र भित्र रही वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त विशेष आधार र कारण बाहेक सामान्य अवस्थामा सावार् कर नघटने गरी Tax Negotiation गरी वक्यौता फछ्यौट गर्न अर्थ मन्त्रालय र कर फछ्यौट आयोगलाई निर्देशन दिने” भनी निर्णय भएकोमा आफनै उपस्थितिमा गरिएको सो निर्णय समेतको बर्खिलाप हुने गरी वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त विशेष आधार र कारण समेत नखुलाई तथा सामान्य अवस्थामा समेत कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले कर छुट गरेको देखिन्छ।

१३. नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरण सम्बन्धमा: नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयद्वारा मिति २०७१ माघ २२ गते प्रकाशित नेपाल राजपत्र खण्ड (६४) को अतिरिक्ताङ्क २९क सँग सम्बन्धित जारी सूचना तथा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले निर्माण गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा “आन्तरिक राजस्व विभाग र मातहतका कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा कर परीक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनौट भई कर परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेको पुष्टी भई कर निर्धारण भएको विषय कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को कार्यक्षेत्रमा नपर्ने” भनी उल्लेख भएको र आन्तरिक राजस्व विभागले नक्कली भ्याट बिल प्रकरणमा संलग्न करदाताहरूको विवरण कर फछ्यौट आयोगलाई मिति २०७२।०१।२५ गते उपलब्ध हुँदा समेत राजपत्रमा प्रकाशित सूचना तथा आफैले निर्माण गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को वेवास्ता गरी व्यक्तिगत लाभ लिने मनसायले बदनियतपूर्वक नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेका देहाय बमोजिमका करदाताहरूसँग वक्यौता रकम फछ्यौट सम्बन्धमा सम्झौता गरी राज्यलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

सि.नं.	करदाताको नाम	स्थायी लेखा नं.	सम्झौता मिति
१.	हर्बो इन्टरनेशनल प्रा.लि.	३०१७९१००३	२०७२।६।२९
२.	श्री नाकासु मोटर्स प्रा.लि.	३०१६३०१८६	२०७२।०३।३१
३.	अटो कनेक्सन	३०२१७८२६७	२०७२।३।२७
४.	एस.एण्ड एस ईण्टरप्राईजेज	३००१४०७८९	२०७२।०४।२०
५.	भाजुरत्न इन्जिनियरिङ्ग एण्ड सेल्स	३०००३२५७०	२०७२।०६।२९
६.	महाविर अटोमोबाइल्स	३०००३८६८४	२०७२।६।२९
७.	हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	३०००४५७४९	२०७२।५।३०
८.	ए.एस.वि. अटोमोवाइल्स	३००४४९१२९	२०७२।३।२९
९.	वृज सिमेण्ड ईण्डष्ट्रज प्रा.लि.	३००६५९२७६	२०७२।४।१३
१०.	जोन्हे ट्रेडर्स	३००७०१०३२	२०७२।३।२१
११.	गोयन्का स्टील प्रा.लि.	३०२६३१३४६	२०७२।६।२७
१२.	लक्ष्मी ईन्टरकन्टिनेटल प्रा.लि.	३०२९५८४२९	२०७२।६।२८
१३.	लक्ष्मी स्टील प्रा.लि.	३०३३०८३९७	२०७२।६।२८
१४.	प्रोवायोटेक इन्ड्रस्ट्रज प्रा.लि.	५००२११३९	२०७२।०६।२४
१५.	जगदम्बा स्टील प्रा.लि.	३०००२०१०८	२०७२।३।१८
१६.	आर.जे.कन्ट्रक्शन प्रा.लि.	३००३२०१८१	२०७२।३।१९
१७.	के एल टावर मल्टिकम्पलेक्स प्रा.लि.	३०४५२३०६९	२०७२।६।२९

१८.	चितवन एकेडेमी फर टेक्निकल एजुकेशन प्रा.लि.	३०३०७०२८९	२०७३।०३।१०
१९.	यति ट्राभल्स प्रा लि	३०००५०००४	२०७२।३।२२
२०.	पाथिभरा हाईवेयर	३०३३९४४५३	२०७२।६।५

१४. राजस्व न्यायाधिकरणमा बिचाराधीन मुद्दा सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७ को उपदफा १ मा “पुनरावेदन परी राजस्व न्यायाधिकरणमा बिचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषयमा पुनरावेदक करदाताले आयोगबाट सो विषयको निर्णय गराई पाउन स्वीकृतिको लागि आयोगमा कारण समेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्नेछ। त्यसरी निवेदन परी आयोगले कारण मनासिव देखेमा निवेदकलाई स्वीकृति प्रदान गर्ने सक्नेछ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ भने सोही ऐनको दफा ३ मा “उपदफा (२) अनुसार पुनरावेदन फिर्ता लिए पछि सो कर सम्बन्धी विषयमा आयोगले छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सक्नेछ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ तर कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले मनोमानी तवरले बदनियतपूर्वक उपरोक्त कानूनी व्यवस्था विपरित राजस्व न्यायाधिकरणबाट मुद्दा फिर्ताको अनुमतिको प्राप्त नै नगरी तथा छानविन पश्चात पुनः कर निर्धारणको प्रकृया अवलम्बन नै नगरी देहाय बमोजिमका करदाताहरूको बक्यौता कर सम्बन्धी विषयमा समेत कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गरेको देखिन्छ।

सि.नं.	करदाताको नाम	निवेदन दर्ता नं. र मिति	स्थायी लेखा नम्बर	सम्झौता मिति
१.	लक्ष्मी ईन्टरकन्टिनेटल प्रा.लि.	रा.न्या. १२९।२०७२।१।३१	३०२९५८४२९	२०७२।६।२८
२.	हुलास वायर ईण्डष्ट्रिज लि.	रा.न्या. ३२।२०७२।१२।१८	३०००३६८५५	२०७२।६।१७
३.	भगवती स्टिल इण्डष्ट्रिज प्रा.लि.	रा.न्या. १६९।२०७२।१।३१	३०००२०३८८	२०७२।६।२४
४.	वृज सिमेण्ड ईण्डष्ट्रिज प्रा.लि.	रा.न्या. १८७।२०७२।२।१४	३००६५९२७६	२०७२।४।१३
५.	ईनर्जी ईन्टरनेशनल प्रा.लि.	रा.न्या. १८२।२०७२।२।१४	३०२४१७३४२	२०७२।६।२९
६.	सत्याल प्रकाशन प्रा.लि.	रा.न्या. ७३।२०७२।१।८	५००१४५२२७	२०७२।६।२४
७.	हर्बो इन्टरनेशनल प्रा.लि.	रा.न्या. १४०।२०७२।१।३१	३०१७९१००३	२०७२।६।२९
८.	श्री हुलास स्टिल इण्डष्ट्रिज लि.	रा.न्या. १९१।२०७२।२।१७	३०००२०२४३	२०७२।६।१७
९.	रिलायन्स स्पिनिड मिल्स लि.	रा.न्या. ३०।२०७१।१२।१७	३०००१६३१२	२०७२।३।३१
१०.	लेजरसन इनर्जी प्रा.लि.	रा.न्या. २६।२०७१।१२।१५	५००१०४९८१	२०७२।६।२९
११.	प्रेसिडेण्ट ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	रा.न्या. ११।२०७१।१२।३	३०००४९९५०	२०७२।३।२४
१२.	हुलास मोटर्स प्रा.लि.	रा.न्या. १०९।२०७२।०१।२८	३०००३६८७१	२०७२।६।११
१३.	हुलास मोटर्स प्रा.लि.	रा.न्या. १४१।२०७२।०५।१८	३०००३६८७१	२०७२।६।११
१४.	हिमालयन ब्रुअरी लि.	रा.न्या. ११८।२०७१।१।२९	३०००४०५८०	२०७२।६।११
१५.	नेपाल शालीमार सिमेन्ट प्रा.ली.	रा.न्या. १६५।२०७२।१।३१	३०१४५४६४१	२०७२।६।६
१६.	नेपाल हाईड्रो एण्ड ईलेक्ट्रिक	रा.न्या. १३२।२०७२।१।३१	३०००२८०१२	२०७२।३।२३
१७.	श्री नाज टी स्टेट प्रा.लि.	रा.न्या. १४।२०७१।१२।०९	३०११९३११७	२०७२।०५।३१

१८.	नेपाल एजुकेशनल मेटेरियल प्रा.लि.	रा.न्या. १५१।२०७२।१।३१	३०३९६३७२९	२०७२।०६।२९
१९.	श्री रिलायन्स सुगर एण्ड केमिकल ई.प्रा.लि.	रा.न्या. ५७।२०७१।१२।१५	३०१२३५९३८	२०७२।०६।०७
२०.	श्री रिलायन्स सुगर एण्ड केमिकल ई.प्रा.लि.	रा.न्या. ७८।२०७१।१२।२३	३०१२३५९३८	२०७२।०६।०७
२१.	श्री किरण सुज म्यानुफैक्चरर्स	रा.न्या. २३३।२०७२।०६।२२	३०००५०४३५	२०७२।०६।२८
२२.	सि.जी. बुर्भरी नेपाल प्रा.लि.	रा.न्या. १८४।२०७२।०२।१४	३०००१०२७९	२०७२।६।२९
२३.	हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	राजस्व ७६।२०७२।०१।०८	३०००४५७४९	२०७२।५।३०
२४.	गोयन्का स्टील प्रा.लि.	रा.न्या. ७०।२०७२।०१।०७	३०२६३१३४६	२०७२।६।२७
२५.	ए.एस.वि. अटोमोवाइल्स	रा.न्या. २१०।२०७२।३।१०	३००४४९१२९	२०७२।३।२९
२६.	महालक्ष्मी सुगर्स लि.	रा.न्या. ६५।२०७१।१२।२७	३०००२९००२	२०७२।६।११
२७.	एस.एण्ड एस ईण्टरप्राईजेज	रा.न्या. ६३।२०७१।१२।२६	३००१४०७८९	२०७२।४।२०
२८.	श्री नाकासु मोटर्स प्रा.लि.	रा.न्या. ११३।२०७२।०१।२९	३०१६३०९८६	२०७२।०३।३१
२९.	श्री नयाँ बानेश्वर डिपार्टमेन्टल प्रा.लि.	रा.न्या. १२५।२०७२।०१।३०	३०१४४१०७०	२०७२।०५।०२
३०.	अटो कनेक्सन	रा.न्या. २०७।२०७२।३।१०	३०२१७८२६७	२०७२।३।२७
३१.	एमएमएम ग्रुप लि.ईन जे.भि. बिथ साई कन्सल्टिड प्रा.लि.	रा.न्या. १४४।२०७२।१।३१	३०४१४४६३५	२०७२।०६।२९
३२.	जोन्छे ट्रेडर्स	रा.न्या.	३००७०१०३२	२०७२।३।२१

१५. बक्यौता करको सम्बन्धमा:-

कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ८ को उपदफा “१” मा कर अधिकृतको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रिसकेको करसम्बन्धी विषयमा सम्बन्धित करदाताले आयोगबाट सो विषयमा पुनः छानविन गरी कर निर्धारण गर्न आयोगमा कारण समेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्नेछ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ भने सोही ऐनको दफा ८ को उपदफा २ मा “उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परी आयोगले कारण मनासिव देखेमा कर अधिकृतबाट पहिले जारी भईसकेको कर निर्धारण आदेश उपर छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सकिनेछ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ तर कर फछ्यौट आयोगले उपरोक्त व्यवस्थाको बर्खिलाप हुने गरी पेश भएका कतिपय निवेदनहरू दर्ता गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको देखिन्छ।

१६. स्वयम् कर सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार “करसम्बन्धी विषय” मा माथि उल्लेख भएका ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरेको छ। नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा पनि वेगलावेगलै दफाहरूमा ऐनको व्यवस्था अनुसारका कर बक्यौतालाई समावेश गरेको छ। ऐनको उक्त परिभाषा तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाता स्वयंले तिर्नु पर्ने भनी घोषणा गरेको कर नतिरी बाँकी राखेको स्वयं कर बक्यौतालाई समावेश गरी कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन। सोही ऐनको दफा ६(१) ले आयोगले फछ्यौट गर्नु पर्ने कर सम्बन्धी विषय र त्यसको किसिम तथा आयोगको अवधि नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा तोकिदिए बमोजिम हुने उल्लेख छ।

आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९६ मा करदाताले आय वर्ष समाप्त भएको ३ महिनाभित्र अघिल्लो आय वर्षमा भएका आय तथा खर्च कट्टी लगायतका कर सुविधा निर्धारण गरी आय विवरण बुझाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ। ऐनको दफा ९९(१) मा त्यस्तो आय विवरणमा घोषणा गरेको कर नै सम्बन्धित करदाताको निर्धारित कर मानिने व्यवस्था छ। कुनै करदाताले त्यस्तो आय विवरण नबुझाएको अवस्थामा दफा ९९(२) बमोजिम तिरिसकेको कर नै निर्धारित कर मानिने व्यवस्था छ। करदाताले आफ्नो मुनाफा यति भएकाले यति मेरो कर हुन्छ भनि दफा ९९ अनुसार घोषणा गरेको कर विभागले दफा १०१ अनुसार संशोधन गर्न पाउने व्यवस्था देखिन्छ।

कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा २ अनुसारको परिभाषाले समेटेको आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने करसम्बन्धी विषयमा करदाता स्वयंले तिर्नु पर्ने भनि घोषणा गरेको तर तिर्नु अटेर गरेको करलाई फछ्यौट गर्न पाउने विषयलाई समावेश नै गरेको छैन। आयकरको स्वयं घोषणा भनेको करदाताले मेरो कर दायित्व यति नै हो भनि तिर्नु सकार गरेको कर हो। करदाताले त्यस्तो कर नतिरेको अवस्था आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०३ देखि दफा ११० सम्मका तरिका अवलम्बन गरी कर असुल गर्ने हो। करदातासँग कर तिर्नु आर्थिक रूपमा सक्षमता नभएको कुरामा कर अधिकृत विश्वस्त भएका अवस्थामा दफा ११०क अनुसार कर अधिकृतले किस्ताबन्दिमा पनि कर असुल गर्न सक्दछ।

करदाताले मेरो आय हो, यसमा म यति कर तिर्नु सक्दछु भनी घोषणा गरेको यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा छुट दिनु औचित्यपूर्ण पनि हुदैन। खरिदकर्ताले राज्यका लागि तिरेको कर राज्यमा दाखिला नगर्ने करदातालाई कानूनमा उल्लेख भए अनुसार कारवाही हुनु पर्ने वा कानून अनुसार नै कर असुल गर्नु पर्ने हो। कुनै पनि आधारमा कर मिनाहा दिन पाउने होइन। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीले राज्यका लागि करदाताले असुल गरेको तथा तिर्दछु भनी घोषणा गरिसकेको कर आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी

व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखी करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेका देखिन्छ।

१७. निवेदन दर्ता तथा पत्राचार सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले बक्यौता शीर्षक अन्तर्गतको दर्ता किताबमा मिति २०७१।१२।२४ गते केन ईनर्जी धनगढी लिमिटेडको निवेदन दर्ता नं. ८० लाई केरमेट गरी दर्ता नं. ८१ कायम गरेको देखिन्छ। तत् पश्चात दर्ता नं. ८१ बाट दर्ता नं. ८२ हुनुपर्नेमा दर्ता नं. ८० नै कायम गरी नेमलिक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्सको आ.व.०६९-०७० को मु.अ.कर बक्यौता रू.१,५८,१८,२१०।- फछ्यौटको लागि मिति २०७१।१२।२३ गते निवेदन पेश गरेको भनी निवेदन दर्ता गरेको देखिन्छ। अदालत शीर्षक अन्तर्गतको दर्ता किताबमा द.नं. २० मा दर्ता गरेको भनिएको निवेदनलाई केरमेट गरी द.नं. ८० मिति २०७१।१२।२३ गते उल्लेख भएको देखिन्छ। यसैगरी उक्त द.नं. २० मा आ.व.०६९-०७० को मु.अ.कर बक्यौता रू.१,५८,१८,२१०।- फछ्यौटको लागि निवेदन पेश गरेको नदेखिँदा कर फछ्यौट आयोगले राज्यलाई प्राप्त हुने करको रकम छुट दिई हानी नोक्सानी हुने गरी झुठ्ठा कागजात तयार गरी सोही अनुकुलको अभिलेख दर्ता किताबमा समेत केरमेट गरेकोबाट निजहरूको सो कार्य बदनियत पूर्ण रहेको पुष्टि हुन आयो। त्यसैगरी प्रशासकीय पुनरावलोकन शीर्षक अन्तर्गतको दर्ता किताबमा द.नं. १९२ को निवेदन मिति २०७२।०२।०८ गते, द.नं. १९३ को निवेदन मिति २०७२।०१।२९ गते र द.नं. १९४ को निवेदन मिति २०७२।०२।१० गते दर्ता भए बाट निवेदन दर्ता किताबमा दर्ता नम्बर अग्रिम रूपमै राखी पछिल्लो मितिमा प्राप्त भएको निवेदनलाई अग्रिम मितिमा नै प्राप्त भएको भनी देखाई व्यक्तिगत लाभ लिने प्रयोजनकै लागि बदनियतपूर्वक रूपमा उक्त कार्य गरेको देखिन्छ। सोको थप पुष्टि प्रशासकीय पुनरावलोकन शीर्षक अन्तर्गतको दर्ता किताबमा रहेको द.नं. ८८ (ख), सर्वोच्च अदालत निवेदन दर्ता अन्तर्गतको द.नं. १०६, १०७, १०८, १०९, ११०, १११, ११२ र १३४, बक्यौता शीर्षक अन्तर्गतको दर्ता किताबमा रहेको द.नं. ९६, ८९३(क), ९१५(क), ९३३(क), १००९ बाट हुने देखिन्छ।

१८. बक्यौता रकम यकिन नगरी सम्झौता गरेको सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोगमा कर बक्यौताको निवेदन प्राप्त भए पश्चात करदाताहरूको बक्यौता रकम सम्बन्धी विवरण सम्बन्धित कर कार्यालयबाट माग गरी बक्यौता रकम यकिन गर्नुपर्नेमा सो नगरी अटो सेन्टर, एमएमएम ग्रुप लिमिटेड लगायतका कतिपय करदाताहरूको बक्यौता सम्बन्धी विवरण माग गरेको देखिँदैन भने महाविर अटोमोबाईल, अशोक टेक्सटाईल इन्डस्ट्रिज प्रा.लि. लगायतका कतिपय करदाताहरूको सम्झौता मितिसम्मको व्याज जरिवाना सहितको पूर्ण बक्यौता रकमको विवरण कर फछ्यौट आयोगले उपलब्ध नै नगराई सम्झौता गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी बक्यौता रकममध्ये केही रकम दाखिला गर्ने सहमति गरी सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता रकमको यकिन नै नगरी तथा सम्झौताहरूमा समेत छुट दिएको रकम उल्लेख नगरी गोप्य राखी हचुवाको भरमा “सहमति भए अनुसारको कर रकम दाखिला भएमा उपरोक्त आय बर्ष/ कर अवधिका लागि निर्धारित कर तथा

सोका कारणबाट सिर्जित थप दायित्व शुन्य हुने गरी हिसाब समायोजन गरेको” भन्ने लगायतको व्यहोरा उल्लेख भएको देखिँदा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक अत्याधिक कर असुल गरेको देखाउने बहानामा सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता रकम माग नगरी तथा वास्तविक छुट दिएको बक्यौता रकम समेत सम्झौता लगायतका कागजातमा उल्लेख गरेको देखिन्छ।

१९. **कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्र:** कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार तथा गठन विधि तोकेकोमा सोही ऐन बमोजिम नेपाल सरकारले २०७१ माघ २२ को नेपाल राजपत्रमा सूचित आदेश प्रकाशन गरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकार तोकेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार “कर सम्बन्धी विषय” भन्नाले “प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको वा पेश भैसकेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन वा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असुल हुन बाकी रहेको कर सम्बन्धी विषय सम्झनु पर्छ” भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। उक्त परिभाषा अनुसार कर फछ्यौट आयोग प्रयोजनका लागि “कर सम्बन्धी विषय” मा देहाय अनुसारका विषय समावेश हुने देखिन्छः
२०. **कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको विषय:** मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ र आयकर ऐन, २०५८ लागु भए पछिका कर अवधि तथा कर वर्षहरूमा करदाताले स्वयं कर निर्धारणको तरिकाबाट आफ्नो कर घोषणा गर्ने (घोषणा नगरेको अवस्थालाई घोषणा गरेको मानिने) तथा कर अधिकृतले ‘संशोधित कर निर्धारण’ मात्र गर्ने कारणले गर्दा यो बूँदा अनुसारको अवस्था हालको अवस्थामा पर्न सक्दैन। करदाताले स्वयंकर घोषणा गर्न पर्ने अवधि अगावैका कर विवरणहरूमध्ये पेश हुन बाँकी रहेका विषयहरू भने आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।
२१. **कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश भैसकेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको विषय:** मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ र आयकर ऐन, २०५८ लागु भए पछिका कर अवधि तथा कर वर्षहरूमा करदाताले स्वयं कर निर्धारणको तरिकाबाट आफ्नो कर घोषणा गर्ने (घोषणा नगरेको अवस्थालाई घोषणा गरेको मानिने) तथा कर अधिकृतले कर निर्धारण नगरी संशोधित कर निर्धारण मात्र गर्ने कारणले गर्दा यो बूँदा अनुसारको अवस्था हालको अवस्थामा पर्न सक्दैन। करदाताले पेश गरेको कर विवरणलाई कर अधिकृतले कर निर्धारण गर्ने तरिका रहेका अवधिका कर विवरणहरू चाहे आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।
२२. **राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन बाँकी विषय:** मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ र आयकर ऐन, २०५८ लागु भए पछिका कर अवधि तथा कर वर्षहरूमा कर अधिकृतले संशोधित कर निर्धारण गर्दा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर गर्ने विषय समावेश नभएकाले यो बूँदा अनुसारको अवस्था हालको अवस्थामा पर्न सक्दैन।

२३. राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको विषय: मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ र आयकर ऐन, २०५८ तथा अन्य राजस्व कानून अनुसार कर अधिकृतले संशोधन गरेको आय विवरण वा त्यस्तै कर विवरणहरूमा चित्त नबुझाउने व्यक्तिले तत् तत् कानूनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रशासकीय पुनरावलोकनमा निवेदन गरी आन्तरिक राजस्व न्यायाधिकरणका महानिर्देशकबाट पुनरावलोकन गराउने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। महानिर्देशकको पुनरावलोकन निर्णयमा चित्त नबुझाउने करदाताले राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्न पाउने अवस्थाको बक्यौता कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।

२४. राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असुल हुन बाँकी रहेको विषय: मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ र आयकर ऐन, २०५८ तथा अन्य राजस्व कानून अनुसार कर अधिकृतले संशोधन गरेको आय विवरण वा त्यस्तै कर विवरणहरूमा चित्त नबुझाउने व्यक्तिले तत् तत् कानूनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रशासकीय पुनरावलोकनमा निवेदन गरी आन्तरिक राजस्व न्यायाधिकरणका महानिर्देशकबाट पुनरावलोकन गराउने व्यवस्था छ। महानिर्देशकको पुनरावलोकन निर्णयमा चित्त नबुझाउने करदाताले राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्न पाउनेमा त्यस्तो पुनरावेदन गर्ने म्याद गुज्रेको अवस्था पनि कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।

ऐनको उक्त व्यवस्था अनुसार मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ २०५४ देखि र अन्तःशुल्क तथा आयकरतर्फ २०५८ देखि स्वयंकर निर्धारण उपर कर अधिकृतले संशोधित कर निर्धारण गर्ने र त्यस्तो संशोधित कर निर्धारणमा चित्त नबुझाएको करदाताले पहिला प्रशासकीय पुनरावलोकनमा निवेदन दिई महानिर्देशकबाट संशोधित कर निक्यौल गर्नुपर्ने हुन्छ। महानिर्देशकसमक्ष प्रशासकीय पुनरावलोकनको संशोधित कर निर्धारणको विषयको बक्यौता भने यस कारणले कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्रमा समावेश भएको देखिदैन। महानिर्देशकले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा कर निर्धारण भएकोमा चित्त नबुझाएको करदाता न्यायिक पुनरावेदनका लागि राजस्व न्यायाधिकरणमा निवेदन गर्न सक्ने देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसारको कार्यक्षेत्रमा आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्कतर्फ निम्न २ कार्यक्षेत्रहरूमा रहेका 'कर बक्यौतामात्र' कर फछ्यौट आयोगले काम गर्न पाउने देखिन्छ:

- राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको विषयको कर बक्यौता,
- राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असुल हुन बाँकी रहेको विषयको कर बक्यौता ।

तर आन्तरिक राजस्व विभाग वा साविकको कर विभाग वा साविकको मूल्य अभिवृद्धि कर विभाग वा साविकको विक्री कर विभागले प्रशासन गरेका विभिन्न वर्षहरूमा रहेका स्वास्थ्य सेवा शुल्क,

शिक्षा शुल्क, धुम्रपान तथा मदिरा दस्तुर, चलचित्र विकास शुल्क, मदिरा नियन्त्रण सेवा दस्तुर, दूर सञ्चार सेवा दस्तुर, आकस्मिक लाभकर, क्यासिनो रोयल्टी, सम्पत्ति कर, व्याज कर, घरजग्गा बहाल कर जस्ता राजस्वहरूका हकमा भने स्वयं करकै प्रचलन भएता पनि कानूनमा कर अधिकृतले गर्ने संशोधन उपर चित्त नबुझाएको करदाताले सिधै राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्न पाउने व्यवस्था रहेको थियो। अझै पनि केही कर तथा दस्तुरमा सो व्यवस्था कायमै छ। यस्ता कर तथा दस्तुरका बक्यौताहरूमध्ये देहायका कर बक्यौता यस्ता कर फछ्यौटको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छः

१. राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको विषयको बक्यौता,
२. राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असुल हुन बाँकी रहेको विषयको बक्यौता,
३. कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको विषयको बक्यौता,
४. कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश भैसकेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाकी रहेको विषयको बक्यौता।

कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसारको कार्यक्षेत्रमा निम्न बक्यौताहरू पर्दछन्ः-

- आयकर, अन्तःशुल्क तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन र प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णय भएको तर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन निवेदन दिने म्याद गुज्रेको कर बक्यौता,
- अन्य करहरूका सम्बन्धमा कर अधिकृतको निर्धारण उपर राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन र राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन निवेदन दिने म्याद गुज्रेको कर बक्यौता ।

२५. नेपाल सरकारले जारी गरेको सूचित आदेशः नेपाल सरकारले २०७१ माघ २२ गते नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरेको सूचित आदेशमा देहायका विषयलाई समेटेको देखिन्छः

- सूचित आदेशको पहिलो बुँदा अनुसार आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क कानूनका तत् तत् वर्षहरूका व्यवस्था बमोजिम करदाताले प्रचलित कानून अनुसार स्वयंकर निर्धारण गरी बुझाएको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गर्दा चित्त नबुझाएको करदाता कुनै न्यायिक निकाय (कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले तोके अनुसार राजस्व न्यायाधिकरण) मा कर विवादको रूपमा रहेको विषयको कर बक्यौता सो आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।
- सूचित आदेशको दोस्रो बुँदा अनुसार स्वास्थ्य सेवा शुल्क र शिक्षा सेवा शुल्क तत् तत् वर्षहरूका व्यवस्था बमोजिम करदाताले प्रचलित कानून अनुसार स्वयं कर निर्धारण गरी

बुझाएको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गर्दा चित्त नबुझाएको करदाता कुनै न्यायिक निकायमा कर विवादको रूपमा रहेको विषयको कर बक्यौता सो आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।

- सूचित आदेशको तेस्रो बुँदा अनुसार करदातासँग कुनै कर विवाद नरहेको तर करदाताले तिरेको कर राजस्व लेखांकनको क्रममा सम्बन्धित शीर्षकमा लेखांकन नभएका कारण देखिएको बक्यौतालाई राजस्वको शीर्षक परिमार्जन गरी राफसाफ गर्ने विषय समावेश भएको देखिन्छ। करदाताले तिरिसकेको करको लेखांकन शीर्षकको परिवर्तन सामान्य लेखांकन पद्धतिबाटै भइ यस्ता सामान्य प्रशासकीय कार्यका लागि आयोग नै चाहिने कुरा आवश्यक नभएता पनि यसबाट राजस्व असुलीमा कुनै फरक पर्दैन। गलत भनिएको शीर्षकमा दाखिला भएको राजस्वलाई सम्बन्धित करदाताले विगतमा सोही शीर्षकमा मिलान गरी कुनै फाइदा लिइ नसकेको भए यस्तो शीर्षक परिवर्तनबाट नेपाल सरकारको राजस्व असुलीमा कुनै असर नपर्ने हुनाले ऐनमा व्यवस्था नभएता पनि यसलाई आयोगको कार्यक्षेत्रमा स्वीकार्न सकिने देखिन्छ।
- सूचित आदेशको चौथो बुँदा अनुसार आन्तरिक राजस्व विभाग वा साविकको कर विभाग वा साविकको मूल्य अभिवृद्धि कर विभाग वा साविकको विक्री कर विभागले प्रशासन गरेका विभिन्न वर्षहरूमा रहेका स्वास्थ्य सेवा शुल्क, शिक्षा शुल्क, धुम्रपान तथा मदिरा दस्तुर, चलचित्र विकास शुल्क, मदिरा नियन्त्रण सेवा दस्तुर, दूरसञ्चार सेवा दस्तुर, आकस्मिक लाभकर, क्यासिनो रोयल्टी, सम्पति कर, व्याज कर, घरजग्गा बहाल कर जस्ता राजस्वहरूका तत् तत् वर्षहरूका व्यवस्था बमोजिम करदाताले कर निर्धारण गरी बुझाएको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गर्दा चित्त नबुझाएको करदाता कुनै न्यायिक निकायमा कर विवादको रूपमा रहेको विषयको कर बक्यौता सो आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।

२६. कर मिनाहा गर्दा देखिएका बदनियतहरू: आयोगका पदाधिकारीहरूले आयोगले गरेका काम कारवाही सम्झौताका कागजात गोप्य रहने कारणले जे गरे पनि कसैलाई थाहा नहुनेमा दुःख भएका देखिन्छन्। सो आयोगले गरेको काममाथि अनुसन्धान गर्न वा कागजात माथि कुनै अधिकारीले अनुसन्धान प्रयोजनका लागि पहुँच पाउन नेपाल सरकारको स्वीकृति चाहिने ऐनको दफा १४ को व्यवस्थालाई आधार बनाएर कसैले कुनै कुरा उठाउन नसक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सक्ने आंकलन गरी मनपरी गरेको देखिन्छ। यस आधारमा आयोगका पदाधिकारीहरू नेपाल सरकारको अधिकारलाई पनि अवाञ्छित रूपमा रोक्न सकिने बुझाइमा रहेको देखिन्छ। गोप्यताको कबचमा जे पनि गर्न सकिन्छ भन्ने आधारमा नै पदाधिकारीहरूले आफ्नै कार्यविधिको पनि पालना गरेको देखिएन। आफूहरूले तयार गरेको प्रतिवेदन गोप्य रूपमा सिलबन्दी गरी

नेपाल सरकारलाई पेश गरिने हुनाले कहिकतै कसैले पनि सो प्रतिवेदन र कारवाहीको अनुगमन गर्न सम्भव नभएको निचोडमा आयोगका पदाधिकारीहरू पुगेको देखिन्छ। सो आयोगलाई आफ्नो कार्यविधि आफै निर्धारण गर्ने विषयमा अन्य निकायले प्रश्न उठाउन नपाउने सम्म हो। उसैले तय गरिसकेको कार्यविधिको पालना नगरेको अवस्थामा प्रश्न उठ्न नसक्ने होइन। कुनै काम नेपाल सरकारलाई हानि पुऱ्याउने उद्देश्य राखी भएको रहेछ भने ऐनको दफा १७ अनुसार पदाधिकारीका कामकारवाहीको बदनियत परीक्षण गर्न पनि रोकिएको देखिदैन। सो आयोगका पदाधिकारीहरूले नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने बदनियत राखी गरेका कामहरूको अवस्था विभिन्न खण्डमा समावेश गरिएको छ। कर फछ्यौँट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले ऐनको अधिकार अन्तर्गत नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा तोकेको कार्यक्षेत्रलाई वास्तै नगरी नेपाल सरकारलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ:

२७. स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नै मिनाहा गरेको: नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा पनि वेगलावेगलै दफाहरूमा ऐनको व्यवस्था अनुसारका कर बक्यौतालाई समावेश गरेको देखिन्छ। ऐनको उक्त परिभाषा तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाता स्वयं राज्यलाई बुझाउने गरी खरिदकर्ताबाट असुल गरी राज्यलाई तिर्नुपर्ने भनी आफैले घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नतिरी बाँकी राखेको बक्यौतालाई समावेश गरी कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन। सोही ऐनको दफा ६(१) ले आयोगले फछ्यौँट गर्नु पर्ने कर सम्बन्धी विषय र त्यसको किसिम तथा आयोगको अवधि नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा तोकिए बमोजिम हुने उल्लेख भएको देखिन्छ।

मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ५ मा नेपाल राज्यभिन्न आपूर्ति हुने वस्तु वा सेवामा मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने र त्यस्तो कर लाग्ने मूल्यमा १३ प्रतिशतका दरले लाग्ने व्यवस्था दफा ७ ले गरेको देखिन्छ। त्यसरी करदाताले गरेको आपूर्तिमा उठाएको करमा सोही ऐनको दफा १७ ले तोकेको शर्त पुरा गरी भएका खरिदमा तिरेको कर करदाताले घटाई बाँकी रहेको कर संचितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। कर दाखिला गर्न करदाताले तोकिएको कर अवधिमा आफूले असुल गरेको कर (Debit tax) मा आफूले तिरेको कर (Input tax credit) घटाई तयार गरेको कर विवरण सो कर अवधि समाप्त भएको २५ दिनभित्र कर अधिकृत समक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था दफा १८ ले गरेको देखिन्छ। दफा १८ बमोजिम कर अधिकृत समक्ष पेश गरेको कर विवरणमा उल्लेख भएको करको रकम पनि सोही २५ दिनभित्रै दाखिला गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था दफा १९ मा भएको देखिन्छ। त्यसरी बुझाउनु पर्ने कर समयमा नबुझाई ढिलो बुझाएमा दफा २६ अनुसार वार्षिक १५ प्रतिशतका दरले व्याज र दफा १९ अनुसार वार्षिक १० प्रतिशत थप दस्तुर लाग्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। करदाताले बुझाएको कर विवरण तथा भुक्तानी गरेको करको अभिलेख राख्न आन्तरिक राजस्व विभागले कम्प्युटर प्रणाली जडान गरेको देखिन्छ। ऐनको दफा १६क अनुसार विभागले कम्प्युटरबाट प्रशोधित अभिलेख प्रमाणको रूपमा

ग्राह्य हुने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। यतिसम्मका कानूनी व्यवस्थाबाट कुनै व्यवसायी करदाताले आफ्नो विक्रीमा मूल्य अभिवृद्धि कर असुल गरी आफूले किन्दा तिरेको कर घटाई बाँकी रहेको कर दाखिला गर्नुपर्ने र त्यस्तो दाखिला गर्नुपर्ने कर घोषणा गरेको तर नतिरेको करदातालाई ढिलो भएको अवधिको व्याज तथा थप दस्तुर लाग्न जाने देखिन्छ। यसका लागि विभागले कम्प्युटर पद्धतिमा हिसाव राखेको र सो हिसावको कानूनी ग्राह्यता रहेको देखिन्छ।

कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा २ अनुसारको परिभाषाले समेटेको आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने करसम्बन्धी विषयमा करदाता स्वयंले तिर्नु पर्ने भनी घोषणा गरेको तर तिर्न अटेर गरेको करलाई फछ्यौट गर्न पाउने विषयलाई समावेश नै गरेको छैन। मूल्य अभिवृद्धि कर भनेकै कुनै व्यवसायी करदाताले गरेको विक्रीमा खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको कर हो। राज्यको कर उठाउने एजेन्ट जस्तो अधिकार पाई अर्कै व्यक्तिबाट असुल गरेको यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा छुट दिनु औचित्यपूर्ण पनि हुदैन। खरिदकर्ताले राज्यका लागि तिरेको कर राज्यमा दाखिला नगर्ने करदातालाई कानूनमा उल्लेख भए अनुसार कारवाही हुनुपर्ने वा दफा २१ को तरिका अवलम्बन गरी कर असुल गर्नु पर्ने हो न कि कुनै पनि आधारमा कर मिनाहा दिन पाउने हो। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले राज्यका लागि करदाताले असुल गरेको तथा तिर्दछु भनी घोषणा गरिसकेको कर आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखि निम्न करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेको देखिन आयो।

१. करदाता स्पेसटाइम नेटवर्क (स्थायी लेखा नम्बर ३०००८९२६४): यस प्रा.लि. सम्बन्धी विभागको कम्प्युटर अभिलेख अनुसार बुझाउन बाँकी मूल्य अभिवृद्धि कर रु.६,९३,८२,६१०।- सहित जम्मा बक्यौता रु.१२,७५,०६,४००।- भएकोमा करदाताले भने २०७२ आषाढसम्मकै बाँकी मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४,१८,०४,४५५।- मात्र देखाई पुरै मिनाहा पाउन निवेदन गरेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले विभागको सो अभिलेख उतार गरी प्रमाणित पनि गरेको छ। उक्त उतार विश्लेषण गर्दा यो करदाता २०६४ श्रावणसम्मको कर हिसाव राफसाफ असुल भैसकेको देखिन्छ। करदाताको स्वयं घोषणा गरेको कर २०६४ भाद्रदेखि कहिले, कति र कहिले कति दाखिला गरेका कारण बक्यौता हुदै गएको देखिन्छ। आयोगले भने करदाता दर्ता भएदेखि २०७० सम्मको जम्मा करको रकम जोडजम्मा गरी तिरेको करलाई पुरै सावाँमा गणना गरी बक्यौता शुरु हुनु अगावैको तिरिसकेको व्याज जरिवाना लगायतलाई पनि माग नै नगरेता पनि नेपाल सरकारलाई हानि पुऱ्याउने गरी छुट दिएको देखिन्छ।

उक्त करदाताले २०५४ मंसिरदेखि २०५५ भाद्र २२ गतेसम्मको कारोवारमा कर अधिकृतले निर्धारण गरेको करउपर कर फछ्यौट आयोग, २०६१ मा निवेदन दिई २०६१ सालको सो

आयोगसँग भएको सम्झौता अनुसार तिरेको सावाँ कर रु.४०,६६,८६१।र व्याज रु.३०,६१,१२१।- गरी रु.७१,२७,९८२। लाई पनि पुनः मिनाहा दिईएको देखिन्छ। पहिलो कर फछ्यौट आयोगले फछ्यौट गरी सम्झौता गरेको रकम फिर्ता दिने कार्य नेपाल सरकारलाई अस्वाभाविक नोक्सान पुऱ्याउने बदनियतपूर्ण कार्य हो। सो मिनाहा समेत उक्त करदाताको स्वयं कर रकम रु.६,९३,८२,६१०। सहितको बक्यौता रु.१२,७५,०६,४००। लाई रु.३५,०५,०००। मा सम्झौता गरी बाँकी रु.५,८१,२३,७९०।- (करको सावाँ रकमको ९५ प्रतिशत र कुल बक्यौताको ९७ प्रतिशत) मिनाहा गरेको कार्य बदनियतपूर्ण र क्षेत्राधिकार विपरित रहेको देखिन्छ।

२. बजगाईं टी फार्मिङ्ग एण्ड प्रोसेसिङ ई.प्रा.लि. (स्थायी लेखा नं.५०००३१५२८): करदाता बजगाईं टी फार्मिङ्ग एण्ड प्रोसेसिङ ई.प्रा.लि.को स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४१,००,४०१। र कानूनले तोकेको मितिमा दाखिला नगरेको कारण सिर्जित ब्याज सहितको बक्यौता रु.१,२७,९५,६१८। रहेको अवस्थामा करदाताले कर फछ्यौट आयोग समक्ष छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०२।०३ मा निवेदन दर्ता गरेको देखिन्छ। राज्यका लागि करदाताले उठाएको कर नै मिनाहा हुने गरी आयोगका पदाधिकारीहरूले यस कम्पनीको र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा रु.३३,००,०००।- मा कर फछ्यौट गर्ने कार्यले रु.८,००,४०१।- सावा सहित रु.९४,९५,६१८।- छुट गरेको कार्य क्षेत्राधिकारविहिन र बदनियत पूर्ण देखिन आयो।

३. टि.भि.म्याक्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०१९३६६९१): करदाताको मू.अ.कर विवरण उपर कर अधिकृतले गरेको कर निर्धारणमा चित्त बुझाइ बसेको र तिर्न बाकी रहेको मू.अ.करको स्वयं कर नै बक्यौताको रूपमा रहेको भनि मिति २०७१।०१।२४ मा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। टि.भि.म्याक्स प्रा.लि.को लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको अन्तिम कर निर्धारण आदेश उपर कुनै कानूनी उपचारमा नगई चुक्ता गर्नु पर्ने कर बक्यौता राखी बसेको अवस्थामा करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर बक्यौता रकम छुट/ मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानूनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा सावाँ कर रु.२,१५,२५,८२७।- सहितको बक्यौता रु.३,३९,६२,३१३।- भएकोमा रु.५१,२५,०००।- मा सम्झौता गरेकाले करदाताले उठाएको मू.अ.कर बक्यौता कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ करदाता कम्पनीलाई कुल रु. २,८८,३७,३१३।- छुट/मिनाहा दिई छुट दिएको रकम नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

४. नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०२९७७७५०): नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि.को स्वयं घोषणा गरेको मू.अ.कर रु.८,२९,१५,८३३।- बक्यौता देखिन्छ। मिति २०७२।०४।१३ गते संझौता भएको करदाताले आफ्नो खरिदकर्तासँग असूल गरेको मू.अ.कर (डेबिट कर) अर्को महिनाको २५ गतेभित्र बुझाउनु पर्नेमा त्यसरी असूल गरेको सावाँ कर

रु.६,४०,०३,१८४।- मा रु.१,९५,००,०००।- मात्र असूल गर्ने र करदाताले निवेदन माग नै नगरेको बक्यौता रकम समेत कर फछ्यौट आयोगबाट संझौता गरी आम उपभोक्ताले सेवा उपभोग गरेवापत तिरेको कर समेत फिर्ता दिने गरी बदनीयतपूर्वक निर्णय गरेकोले नेपाल सरकारलाई रु.६,२०,५६,६२०।- नोक्सान भएको छ।

५. अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा नं.३०००५०५७०): करदाता अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रा.लि.ले स्वयम् कर बक्यौता रु.२०१,६१,७१२।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।२८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बस्तुनिष्ठ आधारबिना बदनियत राखी करदाताले उपभोक्ताबाट संकलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर, स्वयंकर र निर्धारित कर, साँवाको रकममा रु. ७५,०४,२९५।- र म्यादभित्र नबुझाई सिर्जना भएको व्याज लगायत जम्मा रु. २,०८,३५,८९५।- को रु ५७,१०,०००।- मा सम्झौता गरी रु.१,५१,२५,८९५।- मिनाहा तथा छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

६. भरुन्चे कन्स्ट्रक्शन प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०००१३७१३४): करदाताले आ.व.२०६३/०६४ देखि ०६९/७० सम्मको स्वयंकर मू.अ.कर रु.८६,४४,९८५।- सोको शुल्क ब्याज र जरिवाना गरी जम्मा मू.अ.कर रु.१,८१,९२,२०४।- मिनाहा पाउँ भनि मिति २०७२।०२।०४ मा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५०६ मिति २०७४।०३।२६को पत्र अनुसार संझौता मिति २०७२।०३।२९ सम्ममा रु.२६,८१,११,२२।- बक्यौता रहेको देखिन्छ। उपरोक्त बमोजिमको बक्यौता मू.अ.कर फछ्यौटको लागि करदाताको निवेदन सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी र करदाताबीच आपसी कुराकानीद्वारा रकम दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०३।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ। आफैले उठाएको कर र समयमा नतिरी सिर्जना भएको ब्याज समेतको रकमको सम्बन्धमा करदाता भरुन्चे कन्स्ट्रक्शन प्रा.लि.ले नेपाल सरकारको कुनै पनि निकायमा उल्लेखित कर तिर्नु नपर्ने भनि कही कतै जिकिर नै नलिएको उल्लेखित कर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले संझौता गरी उपरोक्त तालिकामा उल्लेख भए अनुसार सम्पूर्ण करको साँवा ब्याज समेतमा रु.२,६४,११,१२२।- कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार नदेखिएको तथा करदाताले माग गरेको अवधि अगावै तिरेको कर पनि मिलान गर्ने गरी सम्झौता गरी सो रकम बदनियतपूर्ण तवरबाट कर छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२८. कर छलि भएको कर समेत मिनाहा गरेको: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार “कर सम्बन्धी विषय”मा माथि उल्लेख भएका ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरेको छ। नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा पनि वेग्लावेग्लै दफाहरूमा ऐनको व्यवस्था अनुसारका कर बक्यौतालाई समावेश गरेको छ। ऐनको उक्त परिभाषा तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाताले कर छली गरेका कारण आन्तरिक राजस्व विभाग वा राजस्व

अनुसन्धान विभागबाट अनुसन्धान भएको कारोवारबाट सिर्जना भएको मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकर वा अन्तःशुल्क वा अन्य कुनै निर्धारणको कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन। मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २९ मा कुनै करदाताले मूल्य अभिवृद्धि कर छल्ने करदाताको कर निर्धारण गरी १०० प्रतिशतसम्म जरिवाना असुल गर्ने अधिकार कर अधिकृतलाई दिएको छ। त्यसरी निर्धारण भएको मूल्य अभिवृद्धि कर पनि समयमा नबुझाई ढिलो बुझाएमा दफा २६ अनुसार वार्षिक १५ प्रतिशतका दरले व्याज र दफा १९ अनुसार वार्षिक १० प्रतिशत थप दस्तुर लाग्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। करदाताले विक्री वा आय नै लुकाएको अवस्थामा आयकर लाग्ने रहेछ भने आयकर ऐन २०५८ को दफा १०१ अनुसार त्यस्तो आयकर निर्धारण गर्ने अधिकार विभागलाई रहेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा २ अनुसारको परिभाषाले समेटेको आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने करसम्बन्धी विषयमा कर छल्ने उद्देश्य नै भएता पनि राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको विषयलाई भने कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारमा समावेश गरेको छ। सो बाहेकका कुनै पनि कर छलिका विषय यस्ता आयोगको कार्य क्षेत्रमा पर्ने देखिदैन। सूचित आदेशमा पनि यस्ता विषयलाई समावेश नै गरेको छैन। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले कर छलिका कारण विभागले निर्धारण गरेको कर आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखी निम्न करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेका छन्;

१. न्यू कार्की हार्डवेयर सेन्टर (स्थायी लेखा नम्बर ३०२३०४४२४) को भनि राजस्व द्रुत गस्तीले २०६७/११५ मा करदाताको हिसाव लेखा तथा स्टोर परीक्षण गरी पत्ता लगाएको विक्री लुकाइ गरेको तथा नपाउने क्रेडिट दावी गरेको कारोवार रु ३४१,७२,१७२ मूल्य अभिवृद्धि कर सहितको बक्यौता रु ४,३९,९३,१६५ र आयकर रु ९२५,२१८ निर्धारण गरेकोमा करदाताले सो कर निर्धारण पछि सो कर नतिरी चित्त बुझाइ बसेको देखिन्छ। उक्त कर बक्यौतालाई मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २१ अनुसार तथा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०४ तथा दफा १०५ अनुसार असुल गर्नु पर्नेमा असुल नगरी बसेको देखिन्छ। यस आयोगमा २०७२/०१/२५ मा निवेदन दर्ता गरी भएको आपसी कुराकानी (Negotiation) अनुसार २०७२/०४/२६ मा भएको संझौतामा आयकरतर्फ रु. रु.४,५०,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.४०,००,०००।- लिने गरी क्रमशः रु.३,९९,९३,१६५।- र रु.४,७५,२१८।- छुट भएको देखिन्छ। कर छली गरेको भनी भएको कर निर्धारणउपर कुनै कानूनी उपचारमा समेत नगई बक्यौता रहेको आयकर र मू.अ.कर सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोगले कुनै कानूनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त तथा मनासिव कारण विना सम्झौता गरी रु. ४,७५,२१८।- आयकर र रु.३,९९,९३,१६५।- मू.अ.कर बदनियतपूर्ण तवरबाट करदातालाई छुट दिएको देखाइ जम्मा रु.४,०४,६८,३८३।- नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२. निर्भाना गार्डेन होटेल प्रा.लि. (स्थायी लेखा नम्बर ३००५३९२६): करदाता निर्भाना गार्डेन होटेल प्रा.लि.को रेस्टुरेन्ट लगायतका कारोवारको गलत कम्प्युटर विल तयार गरी सेवाम्राहीलाई दिइ उठाएको कर छलि गरेको लगायतका विषयमा भएको रु.९५,९६,६०७।- तथा ब्याज शुल्क सहित रु १,१६,०९,६५९।- कर निर्धारण भएकोमा करदाताले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा दिएको निवेदन बिचाराधीन रहेको अवस्थामा करदाताले बक्यौता राखेको कर छुट दिनु पर्ने कुनै युक्तियुक्त र मनाशिव कारण बिना कर छलीको विषयमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीले बदनियत राखी करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने कुल रु. १,८२,०६,२६६।- छुट मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिएको छ।

२९. कर निर्धारण चित्त बुझाइ बसेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहा गरेको: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार “कर सम्बन्धी विषय” मा माथि उल्लेख भएका ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरेको छ। नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा पनि वेगलावेगलै दफाहरुमा ऐनको व्यवस्था अनुसारका कर बक्यौतालाई समावेश गरेको छ। ऐनको उक्त परिभाषा तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाताको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गरेकोमा चित्त बुझाइ बसेको करदाता वा महानिर्देशकको प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णयमा चित्त बुझाइ बसेको तर कर तिर्न अटेर गरेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिँदैन। प्रशासकीय पुनरावलोकनमा चित्त नबुझाइ राजस्व न्यायाधिकरणबाट न्याय निरोपण भएको विषयको तथ्यको प्रश्न त अन्तिम नै हुने कारणले यस्ता कर बक्यौता पनि कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को कार्यक्षेत्रमा पर्ने वा पुनः फछ्यौट गर्नु पर्ने अवस्था नै आउदैन।

निर्धारण भएको तर करदाताले चित्त बुझाइ बसेको कर बक्यौता वा करदाताले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विवाद निरोपण गराइ चित्त बुझाइ बसेको करदाता वा राजस्व न्यायाधिकरणबाट न्याय नै निरोपण भएका अवस्थामा प्रचलित कानून बमोजिम कर असुल गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ। उदाहरणका लागि कुनै करदाताको मूल्य अभिवृद्धि करको बक्यौता रहेछ भने सोही ऐनको दफा २१ बमोजिम कर अधिकृतले महानिर्देशकको स्वीकृतिमा असुली प्रकृया कार्यान्वयन गरी राजस्व असुल गर्नु पर्ने देखिन्छ। आयकरतर्फको कर बक्यौता रहेछ भने सोही ऐनको दफा १०३ देखि दफा ११० सम्मका व्यवस्था अनुसार बक्यौता असुल गर्नु पर्दछ। आयकरतर्फ भने करदाताको तिर्ने क्षमता विचार गरी दफा ११०क अनुसार किस्ताबन्दीमा कर असुल गर्न सम्झौता गर्न सकिने कानूनी व्यवस्था पनि देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा २ अनुसारको परिभाषाले समेटेको आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने करसम्बन्धी विषयमा करदाताले तिर्न अटेर गरी राखेको बक्यौता करलाई फछ्यौट गर्न पाउने विषयलाई समावेश नै गरेको छैन।

अझ मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्त शुल्कको बक्यौता भनेको त करदाताले राज्यका लागि खरिदकर्ताबाट उठाइ दिएको कर सम्म हो। यस्तो करको मिनाहा भनेको खरिदकर्ताले व्यवसायीलाई विश्वास गरी राज्यका लागि तिरेको कर उसैले हिनामिना गर्नु हो। राज्यको कर उठाउने अधिकार पाइ अर्कै व्यक्तिबाट असुल गरेको यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा छुट दिनु औचित्यपूर्ण पनि हुदैन। खरिदकर्ताले राज्यका लागि तिरेको कर राज्यमा दाखिला नगर्ने करदातालाई कानूनमा उल्लेख भए अनुसार कारवाही हुनु पर्ने वा दफा २१ को तरिका अवलम्बन गरी कर असुल गर्नु पर्ने हो। कुनै पनि आधारमा कर मिनाहा दिन पाउने होइन।

कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीले राज्यका लागि करदाताले असुल गरेको तथा तिर्दछु भनी घोषणा गरिसकेको वा कर विवरणको संशोधनउपर प्रशासकीय पुनरावलोकनमा भएको निर्णयलाई सकारी बसेको कर बक्यौतालाई सो आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखी निम्न करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेका छन्;

१. कल्याण उपकार सेभिङ्ग एण्ड क्रेडिटको अपरेटिभ लि. (स्थायी लेखा नं.३०२०८७६८२) को कारोबार उपर आन्तरिक राजस्व कार्यालय ललितपुरबाट छानविन गरी २०६४/६५ देखि २०६९/७० सम्मको रू. ३,३७,१३,८७६/१९ कर निर्धारण भएकोमा करदाताले चित्त बुझाइ बसेको रहेछ। सो कर फछ्यौट गराइ पाउन २०७१/१२/०३ मा निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनहरुको बिषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरु र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा रु १ करोडमा संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२/०३/३१ मा संझौता भएको देखिन्छ। कार्यालयको कर निर्धारण उपर कुनै प्रतिवाद नगरेको करदाताको आर्थिक अवस्था पनि सक्षम नै रहेको देखिन्छ। जोखिम व्यहोर्ने कोषको खर्च पाउनु पर्ने भन्ने करदाताको जिकिर रहेको भनी सम्झौतामा उल्लेख भएको देखिन्छ तर सो व्यवस्था ती आय वर्षहरुको कानूनमा नै नभएको अवस्था देखिन्छ। सम्झौता र वार्ता गरिएको भनिएता पनि पदाधिकारीहरुले २०७२ आषाढ ३१ मै दस्तखत गरेको सम्झौतापत्र करदाताले भने २०७२ श्रावण ६ गतेमात्र हस्ताक्षर गरेकाले सो मितिमा कुनै वार्ता भएको पनि देखिदैन। सम्झौतापत्रमा वार्ताबाट कर फछ्यौट भएको भनिएता पनि यस करदाताको सन्दर्भमा कुनै दोहोरो वार्ता हुन सक्ने अवस्था नदेखिएको तथा कर फछ्यौट आयोग ऐन २०३३ अनुसार क्षेत्राधिकार नै नभएको बक्यौतामा बदनियत साथ नेपाल सरकारलाई हानि हुने गरी रू.२,३७,१३,८७६/२० छुट दिइ सम्झौता गरेको छ।

२. टि.भि.म्याक्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०१९३६६९१): करदाताको आयकरमा भएको संशोधन उपर करदाता टि.भि.म्याक्स प्रा.लि.को लागि कुनै कानूनी उपचारमा नगई चुक्ता गर्नु पर्ने कर बक्यौता राखि बसेको अवस्थामा करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर बक्यौता रकम

छुट/मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा मिति २०७२।०६।२८ मा संझौता गर्दा कर बक्यौता रु.२९,०४,६७७।- मा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ करदाता कम्पनीलाई रु.२९,५५,०००।- मा सम्झौता भएकाले रु.७,४९,६७७।- (२५.८०%) छुट/ मिनाहा दिई छुट दिएको रकम नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३. बाबा हाउजिङ्ग डेभलपमेन्ट प्रा.लि.(स्थायी लेखा नम्बर ३०१६३७७५६) करदाता बाबा हाउजिङ्ग डेभलपमेन्ट प्रा.लि.को निर्धारण भएको करमा चित्त बुझाइ बसेको आयकर बक्यौता रु.२,००,७०,४७४।- को विषयमा करदाताले कर फछ्यौट आयोग समक्ष आयकरमा छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७१।१२।०५ मा निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनको विषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको रकम दाखिला गर्ने गरी संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०३।३१ मा रु.१,१२,००,०००।- मा संझौता भएको देखिन्छ। करदातालाई आयकरमा साँवा, शुल्क र व्याज समेत गरी कर अधिकृतबाट छानविन गरी आदेश भएकोमा करदाताले कानुनी उपचारमा नै नगएको र सो आयकर बक्यौता राखी राखेकोमा कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गरी उपरोक्त तालिकामा उल्लेख भए अनुसार रकम मिनाहा/छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त एवं मनासिव कारण बिना सावा, शुल्क र व्याज सहितको आयकरमा रु.८८,७०,४७४।- रकम मिनाहा तथा छुट दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

४. मयुर बिस्कुट एण्ड फुड ईन्डस्ट्रिज प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०००३६७२३): मयुर बिस्कुट एण्ड फुड ईन्डस्ट्रिज प्रा.लि. को लागी आन्तरिक राजस्व कार्यालय विराटनगरबाट आयकर तर्फ आ.व. ०६०/०६१ देखि ०६३/०६४ सम्मको तथा मू.अ. कर तर्फ आ.व. ०५५/०५६ देखि ०५६/०५७ सम्मको कर निर्धारण आदेशहरू जारी गरेको देखिन्छ। कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको आयकरतर्फ आ.व. ०६०/०६१ देखि ०६३/०६४ सम्मको लागी रु.१,०७,७१,४९२।- तथा मू.अ. करतर्फ आ.व. ०५५/०५६ देखि ०५६/०५७ सम्मको बक्यौता रु.३,०९,१८२।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी करदाताले मिति २०७१।१२।०३ मा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र आयोग बिच सम्झौता भएको मिति २०७२।०३।१८ गते सम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर सावाँ ब्याज र जरिवाना समेत रु.१,०७,७१,४९२।- मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३,०९,१८२। बक्यौता रहेको देखिएको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं.५१० मिति २०७४।०३।२७ गतेको पत्र र आन्तरिक राजस्व कार्यालय विराटनगरको च.नं. २५३ मिति २०७२/१/२८ को संलग्न पत्र विवरणबाट देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको कर दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०३।१८ मा संझौता भएको देखिन्छ। सम्झौता हुँदाको बक्यौता रकम आय करतर्फ रु.१,०७,७१,४९२। र मू.अ.करतर्फ रु.३,०९,१८२। भएकामा क्रमशः रु ३२,००,०००।- र रु.३,००,०००।- मा

सम्झौता गरी क्रमशः रु.७५,७१,४९२।- र रु.९,१८२।- मिनाहा दिएको छ। करदाताले मू.अ.करतर्फ २०५५ देखि २०५७ तर्फ रु ३०९१८२।- फछ्यौट गरिपाउन निवेदन दिएकोमा माग नै नगरेको अवधि २०६८ सालसम्म नै सम्झौता गरेको छ। करदाता मयुर बिस्कुट एण्ड फुड ईन्डस्ट्रिज प्रा.लि.लाई आयकर र मू.अ.करमा छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनाशिव कारण समेत नरहेकोमा माग नै नगरेको अवधिको रकम नखुलेको कर बक्यौता समेत कर फछ्यौट आयोगले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर बक्यौता रु.७५,७१,४९२।- र मू.अ.कर बक्यौता रु.९,१८२।- गरी कुल रु.७५,८०,६७४।- छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

५. श्री सुरज साजन इन्टरप्राइजेज(स्थायी लेखा नंबर ५००१५०४०५): सुरज साजन इन्टरप्राइजेजको लागि आन्तरिक राजस्व कार्यालय, क्षेत्र नं. १ ले आ.व. ०६८/०६९ र २०६९/७० को लागी आयकर र मू.अ. कर निर्धारण आदेश जारी गरेको देखिन्छ। कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने बक्यौता आयकर रु.१,२०,००६,७२७।- र बक्यौता मू.अ.कर रु.४३,३२,३०४।- फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाताले मिति २०७२।१।०६ मा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र आयोग बीच सम्झौता भएको मिति २०७२।०६।१७ गते सम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर साँवा रु.५४,४५,५३७।- र साँवा ब्याज र शुल्कसमेत रु१२००६७२७। र मू.अ.कर साँवा रु.४३३२३०४।- र साँवा ब्याज र जरिवाना समेत रु१२४७५९३६ बक्यौता रहेको देखिएको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५१० मिति २०७४।०३।२७ गतेको पत्रबाट देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको कर दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०६।१७ मा संझौता भएको देखिन्छ। करदाता सुरज साजन इन्टरप्राइजेजको लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध संसोधित कर निर्धारण पुनः विचार गरी पाँउ भन्ने आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णयबमोजिम कर अधिकृतले गरेको निर्णयमा कुनै परिवर्तन गर्नु पर्ने नदेखिएकोले कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर बमोजिम नै हुने गरी निर्णय पर्चा खडा गरेको देखिन्छ। यसरी आयकर ऐन २०५८ र मु.अ.कर ऐन २०५८ अनुसार निर्धारित कर करदाता सुरज साजन इन्टरप्राइजेज हकमा हुने गरी बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर बक्यौता रु.११००६७२७ र मू.अ.कर बक्यौता रु.१२०७५९३६। छुट दिएकोमा सो रकम छुट / मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनाशिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ कुल जम्मा रु. २३०८२६६३। छुट / मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

६. स्पेसटाइम नेटवर्क (स्थायी लेखा नम्बर ३०००८९२६४) को बुझाउन अग्रिम कर सहितको बाँकी आयकर रु.३,४७,५०,४१३ सहित जम्मा बक्यौता रु.६,२२,०४,२६१ भएकोमा आयोगले रु.५,००,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। कुनै विवाद नरहेको कर करदातालाई

छुट दिनुपर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने तेश्रो पक्षको कट्टा गरेको अग्रिम करसहित आयकर बक्यौता रु.६,१७,०४,२६१।- छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३०. नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक भएका पार्टीको कर मिनाहा गरेको: नक्कली बिजक प्रयोग गरेका कारणले भएको कर निर्धारण उपर सो विषय राजस्व न्यायाधिकरणमा नै विचाराधीन भएका नक्कली बिजकका कुनै पनि चरणमा रहेका कर बक्यौता उपर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले कारवाही वा फछ्यौट गर्ने गरी सम्झौता गर्न सक्ने देखिदैन। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरुले यी दुवै अवधिमा विक्रेता करदाताले नक्कली बिजक बनाई खरिदकर्तालाई गुमराहमा राखी उठाएको मूल्य अभिवृद्धि करमध्ये कर अधिकृतले पहिचान गरी निक्यौल गरेको कर छलीको रकममा समेत सम्झौता गरी कर मिनाहा दिएको देखिन्छ।

आन्तरिक राजस्व विभागका महानिर्देशकको बयानको अधिकांश भागको विश्लेषण गर्दा सो आयोगका पदाधिकारीहरु सो आयोगले गरेका काम कारवाही सम्झौताका कागजात गोप्य रहने कारणले जे गरे पनि कसैलाई थाहा नहुनेमा ढुक्क भएका देखिन्छन्। सो आयोगले गरेको काममाथि अनुसन्धान गर्न वा कागजातमाथि कुनै अधिकारीले अनुसन्धान प्रयोजनका लागि पहुँच पाउन नेपाल सरकारको स्वीकृति चाहिने ऐनको दफा १४ को व्यवस्थालाई आधार बनाएर कसैले कुनै कुरा उठाउन नसक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सक्ने आँकलन गरी मनपरी गरेको देखिन्छ। यस आधारमा आयोगका पदाधिकारीहरु नेपाल सरकारको अधिकारलाई पनि अवान्छित रूपमा रोक्न सकिने बुझाईमा रहेको बुझिन्छ। यसरी नेपाल सरकारलाई हानि पुऱ्याउने विषयमा नेपाल सरकारकै अधिकारको वेवास्ता गरी नक्कली बिजकको पनि कर मिनाहा गर्न उद्दत भएको बुझिन्छ। सूचित आदेशमा स्पष्ट शब्दमा समावेश नहुने भनि किटिदिएको अवस्थालाई पनि आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाई अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखी देहायका करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेको देखिन्छ:

१. नेपाल अम्बुजा सिमेन्ट प्रा.लि. को मिति २०७०।०४।०९ मा कर अधिकृतबाट भवन निर्माण गर्दा पेश भएका विलहरु नक्कली बिजक भएको भनी मू.अ.कर निर्धारण भएको रु.१,४९,०३,८२७।- तथा सो रकममा लागेको व्याज, थप दस्तुर सहित रु.२,६४,१७,३२०।- उपर चित्त नबुझाई प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीनमा रहेको देखिन्छ। सो निवेदनको सम्बन्धमा आयोगका पदाधिकारीहरु र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा रु.८,६०,०००।- दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०४।२७ मा संझौता भएको देखिन्छ। प्रशासकीय पुनरावलोकनमा २०७०।०६।०४ गते दर्ता भएको निवेदन ६०

दिनभित्र निर्णय दिई करदाताको विवाद समाधान गर्नु पर्नेमा महानिर्देशकले समयमा नै काम नगरी आयोगबाट संझौता गरेको देखिन्छ। नक्कली विजक प्रयोग गरेकाले समेत कर निर्धारण भएको करदाताको कर फछ्यौट कार्य यस आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र नपर्नेमा पनि फछ्यौट गरेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग पदाधिकारीहरूले कुनै बस्तुनिष्ठ आधार बिना नक्कली विजक भई क्षेत्राधिकार नभएको अवस्थामा बदनीयत राखी गैरकानूनी रूपमा करदाताले बुझाउनु पर्ने उपभोक्ताबाट संकलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौताको रकममा रु.२,५५,५७,३२०।- अर्थात् ९७ प्रतिशत मिनाहा/ छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२. जगदम्बा स्टिल (स्थायी लेखा नंबर ३०००२०१०८): ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरका कर अधिकृतबाट जगदम्बा स्टिलको आ.व. २०६४ साल ४, ५, ६, ७, र ८ महिनाको, ०६७ साल ३(असार) महिनाको अन्तःशुल्क, २०६६ साल २ र ३ महिनाको मू.अ.करतर्फ कर निर्धारण आदेश जारी गरेकोमा सो उपर चित्त नबुझी राजस्व न्यायाधिकरणमा गएकोमा राजस्व न्यायाधिकरणबाट कर निर्धारण आदेश विरुद्ध सदर भएकोले सोको विरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा उत्प्रेषण छुट्टा-छुट्टै रिट दर्ता भै विचाराधीन रहेको देखिन्छ। सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा उक्त अवधिहरूको अन्तःशुल्कको बक्यौता फछ्यौट गरी पाउँ भनि सो करदाताले मिति २०७१।०२।१७ गते कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता नक्कली विल प्रकरणमा सामेल रहेको भनी आन्तरिक राजस्व विभागबाट कर फछ्यौट आयोगलाई जानकारी समेत गराएको देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीबीच आपसी कुराकानीद्वारा बक्यौता रु.१,१७,३८,५२७।- मा रु.६,००,०००।- तिर्ने गरी रु.१,११,३८,५२७।- मिनाहा दिने गरी मिति २०७२।०३।१८ मा संझौता भएको छ। कर अधिकृतले निर्धारण गरेको र राजस्व न्यायाधिकरणले समेत उक्त कर निर्धारण सदर गरेको निर्णय विरुद्ध करदाता जगदम्बा स्टिलले सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दायर गरी विचाराधीन रहेको र करदाताले पुनरावेदन फिर्ता नै नलिएको अवस्थामा अदालतमा विचाराधीन (subjudice) रहेको जानकारी हुँदाहुँदै रिट निवेदन फिर्ता लिनुपर्ने शर्त राखी करदातासँग संझौता गरेको देखिन्छ। करदाता नक्कली करछली प्रकरणमा छानबिन भई २०६६ जेठ र असार महिनाको कर अवधिको कर निर्धारण समेत भएको र सो पछि भएको कर निर्धारणमा सो अवधिको कुनै व्यहोरा उल्लेख नगरी नक्कली कर विजक प्रयोग गरेको आधारमा कर निर्धारण भएको रकमलाई समेत छुट दिने गरी संझौता गरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिर गई कर फछ्यौट गरेको देखिन्छ। उपरोक्त अनुसार कानून एवं कुनै बस्तुनिष्ठ आधार बिना सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको अवस्था र नक्कली छानबिनको कर निर्धारण सम्बन्धी विषयसमेतको फछ्यौट गरी क्षेत्राधिकार बाहिरको समेत कार्य गरी उपरोक्त तालिका अनुसार रु.१,११,३८,५२७।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३. हर्बो ईन्टरनेशनल प्रा.लि.(स्थायी लेखा नंबर ३०१७९१००३): हर्बो ईन्टरनेशनल प्रा.लि.को लागि ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट आकस्मिक लाभकर तर्फ आ.व. २०६३/०६४ देखि ०६५/०६६ सम्म, आयकर तर्फ आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ तथा मू.अ.कर तर्फ आ.व. ०६४/०६५ देखि ०६७/०६८ सम्मको लागि कर निर्धारण आदेश जारी गरेको देखिन्छ। उक्त कार्यालयबाट भएको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाताले राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन दिएको देखिन्छ। कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको आकस्मिक लाभकर तर्फ आ.व. २०६३/०६४ देखि ०६५/०६६ सम्मको जम्मा रु.४८,९३,३०८।-, आयकर तर्फ आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ को जम्मा रु.९,८२,२३,५०२।- तथा मू.अ. कर तर्फ आ.व. ०६४/०६५ देखि ०६९/०७० सम्मको रु.९२,६०,५४,०४४।- फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाताले मिति २०७२।१।३१ मा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र आयोग बीच सम्झौता भएको मिति २०७२।०६।२९ गतेसम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने बक्यौता आयकर रु.९,२६,५०,९४९।- रहेको देखिएको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५१० मिति २०७४।०३।२७ गतेको पत्र संलग्न विवरणबाट देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा आयकरतर्फ रु.३९,००,०००।- लिई रु.८७,५०,९४९।- छुट दिएको, मू.अ.करतर्फ रु.९०,००,०००।- लिई रु.९९,३५,५४,०४५।- छुट दिएको तथा अग्रिम करतर्फ रु.२९,००,०००।- लिई रु.९,५६,४४४।- छुट दिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ। ग्रिन चिया लगायतका बस्तु तथा सेवाको करदाताले मू.अ.कर नतिर्ने उद्देश्यले कार्य गरेको विषयमा ठूला करदाता कार्यालयले अनुसन्धान छानबिन गरी मू.अ.कर लाग्ने ठहर गरी रु.९२,२५,५४,०४५।- निर्धारण गरेकोमा करको आधार कानून सम्मत छ/छैन भन्ने विषयमा कर फछ्यौट आयोगले यकिन नगरी बस्तुनिष्ठ आधार बिना ९० लाख मात्र तिराउने गरी गरेको सम्झौता बदलियतपूर्ण छ। करदाताले झुठा तथा नक्कली बिजक प्रयोग गरी कर छुली गरेको भनी कर निर्धारण भएको ब्यहोरा करदाता सेवा कार्यालय नयाँ बानेश्वरबाट मिति २०७४।३।११ च.नं. ८१२० बाट लेखी आएको देखिदा समेत कर फछ्यौट आयोगले क्षेत्राधिकार बाहिर गई गैरकानूनी कार्य गरेको देखियो। तेश्रो पक्षलाई करको फाइदा पुऱ्याएको आकस्मिक करको अग्रिम कर मिनाहा गरेको समेत अवस्था देखिन्छ। करदाता हर्बो ईन्टरनेशनल प्रा.लि.को लागी कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाताले राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गरेकोमा पुनरावेदन विचारधीन नै रहेको अवस्थामा नक्कली कर बिजक प्रकरणमा छनौट भई कारबाहीमा परेको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको पत्रसाथ संलग्न विवरणबाट समेत देखिएका करदातालाई कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरुले बक्यौता छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा बदलियतसाथ कुल जम्मा रु.९३,२०,९०,७७९।- छुट / मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

४.नाकासु मोटर्स प्रा.लि.(स्थायी लेखा नंबर ३०१६३०१८६): नाकासु मोटर्स प्रा.लि.को लागि ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट आ.व. ०६५/०६६ र ०६६/०६७ को लागि आयकर, मू.अ.कर र अन्तःशुल्क कर निर्धारण आदेश जारी गरेको देखिन्छ। उक्त कार्यालयबाट भएको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाताले राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौंमा पुनरावेदन दिएकोमा न्यायाधिकरणमा उक्त मुद्दा बिचाराधीन रहेको देखिन्छ। कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने बक्यौता आयकर रु.३,९५,८४,६५०।५६, मू.अ.कर रु.१,७०,६०,१८४।- र अन्तःशुल्क रु.१,२३,९४,९२१।- फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाताले मिति २०७२।१।२९ मा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानीद्वारा अन्तःशुल्क, मू.अ.कर तथा आयकरमा छुट दिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ। सम्झौता तथा पेश भएका कागजातहरू अनुसार अन्तःशुल्कतर्फ बक्यौता रु.१,२३,९४,९२१।- मा रु.८,५०,०००।- लिई रु.१,१५,४४,९२१।- मिनाहा, आयकरतर्फ बक्यौता रु.३,९५,८४,६५०।५६ मा रु.२१,००,०००।- लिई रु.३,७४,८४,६५०।५६ मिनाहा र मू.अ.करतर्फ बक्यौता रु.१,७०,६०,१८४।- मा रु.११,००,०००।- लिई रु.१,५९,६०,१८४।- मिनाहा गरेको देखिन्छ। करदाता नाकासु मोटर्स प्रा.लि.को लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेशको विषय राजस्व न्यायाधिकरणमा बिचाराधीन नै रहेको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोगबाट बक्यौता कर फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाताले निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता नाकासु मोटर्स प्रा.लि.ले झुठ्ठा कर बिजक तयार गरी कर छलीको कार्य गरेको आधारमा कर निर्धारण भएको देखिएको हुँदा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले आफ्नो क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिर गई बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने बक्यौता छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा करदाताको आर्थिक स्थिति अनुकूल हुँदाहुँदै कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी बक्यौतामा कुल रु.६,४९,८९,७५५।५६ छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

५. आनन्द ईट्टाभट्टा उद्योग प्रा.लि (स्थायी लेखा नंबर ३०२००४५०२): आनन्द ईट्टाभट्टा उद्योग प्रा.लिको आन्तरिक राजस्व कार्यालय, विराटनगरबाट कर निर्धारण भई आदेश जारी गरेको देखिन्छ। करदाताले झुठ्ठा तथा नक्कली बिल बिजक प्रयोग गरी कर छलेको विषयमा कर निर्धारण भई आ.व. २०६६/६७ को आयकर बक्यौता रु.१३,०८,५१३।- देखिएकोमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट नक्कली बिल प्रयोगकर्ता करदातासँग आपसी कुराकानीद्वारा रु. ४,५०,०००।- आयकर निर्धारण गरेको, झुठ्ठा तथा नक्कली बिज बिजक सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागबाट आयोगलाई जानकारी प्राप्त भए तापनि सो सम्बन्धमा थप कुनै जानकारी समेत माग नगरी संझौता भएबाट कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले क्षेत्राधिकार उल्लंघन गरी बक्यौता छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार बिना बदनियतसाथ

कुल जम्मा रु.८,५८,५१३।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३१. अन्य व्यक्तिलाई भुक्तानी गर्दा कटाएको वा कटाउनु पर्ने अग्रिम कर मिनाहा गरेको: आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८७ देखि ८९ सम्म कुनै भुक्तानीकर्ताले गरेको भुक्तानीमा कर कट्टी गर्नु पर्ने दायित्व भुक्तानीकर्तालाई तोकेको छ। दफा ९०(३) अनुसार कुनै भुक्तानीकर्ताले दफा ८७ देखि दफा ८९ मा तोकिए बमोजिम कर कट्टा नगरी भुक्तानी गरेको भएमा पनि सो कर जुन समयमा काटिनु पर्ने हो, सोही अवधिमा काटिएको मानिने व्यवस्था गरेको छ। तर यसरी कट्टा नगरिएको करलाई राजस्वमा दाखिला गर्ने अनिवार्यता भएता पनि सो व्यक्तिले राजस्वमा दाखिला गरेको कर सम्बन्धित प्रापकसँग असुल गर्न पाउने अधिकार दफा ९० मा नै गरिएको छ।

भुक्तानीमा कर कट्टा सम्बन्धमा आयकर ऐनले गरेको व्यवस्था अनुसार कर कट्टा नगरेको भुक्तानीकर्ताबाट त्यस्तो कर निर्धारण गरी असुल गर्न विभागलाई दफा ९०(८) ले अधिकार दिएको छ। काटिएको कर पनि सम्बन्धित करदाताले महिना सकिएको २५ दिन (२०६८।४।१ सम्म १५ दिन) भित्र विभागमा दाखिला नगरेमा दफा ११९ बमोजिम ढिलो भएको महिना वा महिनाको भागको लागि वार्षिक १५ प्रतिशतले ब्याज लाग्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ।

यसरी भुक्तानीमा कर काट्नु पर्ने कर सम्बन्धित भुक्तानीकर्ताको कर दायित्व नभएर कर काटी बुझाइदिनु पर्ने दायित्वसम्म मात्र हो। यसमा भुक्तानीको प्रापकले कर तिरेको हुन्छ। भुक्तानीकर्ता त अग्रिम कर काट्ने व्यक्ति (Withholding Tax Agent) मात्र रहेको कुरा दफा २ मा भएको परिभाषा र दफा ९० मा भएको कार्यविधिको व्यवस्थाबाट प्रष्ट हुन्छ। भुक्तानीमा कर नकाटेको करदाताले कथंकदाचित कानून बमोजिम अग्रिम कर दाखिला गरेता पनि सो कर सम्बन्धितबाट असुल उपर गर्न पाउँदछ। दफा ९२ मा भएका भुक्तानीहरूमा अन्तिम विधिले कर लाग्ने हुनाले यस्ता भुक्तानीहरूमा त यसरी कर कट्टी नभएमा राजस्व नै गुम हुन पुग्दछ।

कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ मा कुनै करदाताको कर फछ्यौट गराउन करदाताले निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ। यही कानूनी आधार अनुसार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०७१ ले निवेदन दिनु पर्ने कार्यविधि र ढाँचा तोकेको छ। तर यही निवेदनबाट तेश्रो पक्षको कर दायित्वको रूपमा रहेको र निवेदकको भूमिका एजेन्टसम्म रहेको अग्रिम करको पनि निवेदन ग्रहण गरी वा नगरी अग्रिम कर मिनाहा गरिदिएको छ। केही सम्झौताहरूमा अग्रिम करको रकममध्ये केही असुल गर्ने गरी सम्झौता भएता पनि अधिकांशमा यस्तो करको पुरै रकम मिनाहा गरिदिएको छ। कर उठाउन राज्यले दिएको कर्तव्य र अधिकारको दुरुपयोग गरेका भुक्तानीकर्ता करदाताको निवेदनबाट कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन नै नदिएका वास्तविक करदाताको कर

दायित्व मिनाहा हुन पुगेको देखिन्छ। नेपाल सरकारको राजस्वमा हानि पुऱ्याउने गरी गरिएका मिनाहाको विवरण देहाय अनुसार रहेको देखिन्छः

१. एम.एम.एम. ग्रुप लि. इन जे.भि. साई कन्सल्टिड प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३००४१४४६३५) को ०६६/०६७ देखि ०६८/६९ सम्मको लागि आयकर तथा अग्रिम कर र मू.अ.कर निर्धारण भई करदाता राजश्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गएकोमा उक्त बिषयका मुद्दाहरु राजश्व न्यायाधिकरणमा बिचाराधीन नै रहेको देखिन्छ। आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५०६ मिति २०७४।०३।२६ गतेको पत्र संलग्न बिवरणबाट उक्त करदाताको अग्रिम आयकर बक्यौता सावाँ रु.७९,७५,९१०।सहित रु.१,४८,४५,३४९।भएकोमा मिति २०७२।०६।२९ गते रु.३७,११,०००। लिने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ। तेश्रो पक्षको काट्नु पर्ने कर रकमलाई आयकर सरह मानी करदाताको करको सावाँमा रु.४२,६४,९१० (६१ प्रतिशत) समेत व्याज शुल्क गरी रु.१,११,३४,३४९ छुट दिएको देखिन्छ। निवेदन नै नदिएको व्यक्तिको कर दातियत्व अर्कै करदातासँग सम्झौता गरी आयकर (अग्रिम कर) मा छुट दिनुपर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने आयकर (अग्रिम कर) र मू.अ.कर बक्यौतामा छुट दिई रु.१,११,३४,३४९।- नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२.नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०२२४६१२०): करदाता नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि. को लागि घरभाडा बैठक भत्ता लगायतका भुक्तानीहरुमा कर अधिकृतले निर्धारण गरेको आयकरतर्फको अग्रिम कर निर्धारण आदेशउपर कुनै कानुनी उपचारमा नगई करदाताले चित्त बुझाई बक्यौता राखी बसेको दोस्रो पक्षलाई भुक्तानी दिदा कट्टा गरेको अवधिको अग्रिम करसमेत नबुझाई बसेको अवस्थामा करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने अर्को व्यक्तिबाट कट्टा गरिएको आयकर तर्फको अग्रिम कर बक्यौता रु.१,०१,०२,६०७।९० मा कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेको अवस्थामा सो रकमको सावाँको रकम भन्दा पनि धेरै कम हुने गरी रु.१०,०००।- मात्र लिई कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ रु.१,००,९२,६०७।९० अग्रिम कर मिनाहा तथा छुट दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको छ।

३. हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.: करदाताको बहाल कर लगायत अन्य व्यक्तिको अग्रिम कर रु.२७,९०,६३२।- पनि करदाताको आयकरमा मिलाइ मिनाहा भएको छ। कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेको अवस्थामा सो रकमको कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ रु.२७,९०,६३२।- अग्रिम कर मिनाहा तथा छुट दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन आयो।

३२. करदाताले कर फछ्यौटको माग नै नगरे पनि कर मिनाहा: कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा ७ र ८ मा कुनै करदाताको कर विवाद कर फछ्यौट आयोगमार्फत फछ्यौट गर्नु पर्दा सम्बन्धित करदाताले फछ्यौट गराउन चाहेको विषय खुलाई सो आयोग समक्ष निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। सो आयोगले पनि करदाताबाट त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएमा निवेदनको औचित्यतता आफ्नो क्षेत्राधिकार अध्ययन गरी सो आयोगबाट निक्यौल हुन सक्ने विषय रहेछ भने निवेदन दर्ता गर्ने अनुमति दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले तयार गरेको कार्यविधिमा पनि करदाताले कुन अवधिको कति रुपैयाको कर के कारणले फछ्यौट गराउन चाहेको हो खुलाएर करदाताले नै निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। यसका लागि कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले निवेदनको ढाँचा नै तोकी प्रकाशन गरेको देखिन्छ। यसरी तोकिएको ढाँचामा प्राप्त भएको निवेदनलाई अध्ययन गरी आयोगले सो निवेदन स्वीकार गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नु पर्ने र स्वीकार गर्ने भएमा करदातालाई सोको जानकारी दिनु पर्ने व्यवस्था देखिन्छ। कानून र कार्यविधिमा तोकिएको अवस्था पुरा गरेका करदाताको मात्र कानून बमोजिम कर फछ्यौट गर्न सकिनेमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले भने केही करदाताले निवेदनमा माग गरेको भन्दा बढी अवधिको वा फछ्यौट गराउन निवेदन दिएको रकमभन्दा बढी रकमको कर मिनाहा गरेको देखिन्छ।

करदाताले निवेदन गर्दा कर फछ्यौट गरिपाउन माग गरेको रकमभन्दा बढी अवधिको कर मिनाहा दिनु वा माग गरेको रकमभन्दा बढी रकमलाई निर्धारणको आधार बनाउनु पर्ने कुनै कारण देखिएन। अझ करदाताको कर बक्यौतासम्म यकिन नगरी करको नाम नै समावेश नगरी नाम नै नखुलेका करहरू सहित मिनाहा दिनु नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पारी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदामा पार्ने बदनियत हो। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीले गरेको कर फछ्यौटमा सम्बन्धित करदाताले माग गरेको भन्दा बढी अवधिको कर फछ्यौट गरेका उदाहरण देहाय अनुसार छन्:

१. नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०२९७७५०): नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि.को स्वयं घोषणा गरेको मू.अ.कर रु.८,२९,१५,८३३।- बक्यौता देखिन्छ। मिति २०७२।०४।१३ गते संज्ञौता भएको करदाताले आफ्नो खरिदकर्तासँग असूल गरेको मू.अ.कर (डेबिट कर) अर्को महिनाको २५ गतेभित्र बुझाउनु पर्नेमा त्यसरी असूल गरेको सावाँ कर रु.६४०,०३,९८४।- मा रु.१,९५,००,०००।- मात्र असूल गर्ने र करदाताले निवेदन माग नै नगरेको बक्यौता रकम समेत कर फछ्यौट आयोगबाट संज्ञौता गरी आम उपभोक्ताले सेवा उपभोग गरेवापत तिरेको कर समेत फिर्ता दिने गरी बदनियतपूर्वक निर्णय गरेकोले नेपाल सरकारलाई रु.६,२०,५६,६२०।- नोक्सान भएको छ।

२. करदाता काठमाडौं टुकटुक प्रा.लि.: करदाताले २०५९/६० को मू.अ.करमा छुट मिनाहा गरी पाउँ भनि मिति २०७२।०२।०६ गते निवेदन दर्ता गरेकोमा करदाताले स्वीकार गरेको

कर निर्धारण समेत समावेश भएको स्वयंकर बक्यौता रु.१६,७८,०१७।लाई रु.५६५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ। करदाताले माग गरेको कर अवधि २०५९/६० भए पनि सम्झौता गर्दा भने कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले २०७० आषाढसम्मकै छुट दिएको छ। कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता रकम शुन्य हुने गरी छुट दिएको तर सम्झौता अवधिसम्मको बक्यौता रकम माग नै गरेको देखिएन। संलग्न कागजातहरूमा उक्त कर कति थियो, कति मिनाहा गरेको हो पनि खुल्दैन। सम्झौतामा कुनै विवरण समावेश नगरी केवल करको नामसम्म खुलाएको छ। सो सम्बन्धमा यस आयोगले आन्तरिक राजस्व विभागबाट विवरण माग हुँदा आयकर रु.३,१६,९९,५८३।- र मू.अ.कर रु.१,०९,६५,८९२।- बक्यौता रहेको देखिन्छ। करदाता काठमाण्डौ टुकटुकले विशेष शुल्क बक्यौताको कर फछ्यौट हुन माग नै गरेको छैन तर आयोगका पदाधिकारीहरूले नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने गरी सो कर मिनाहा गरेको देखिन्छ।

त्यसैगरी, करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरू बिच मिति २०७२।०६।२९ गते सम्झौता भई उक्त आयोगको चलानी नम्बर २५३० मिति २०७२।०६।२९ गते सम्झौताको सक्कल प्रति पठाईएको भनिएको पत्र करदाता सेवा कार्यालय, कोटेश्वरमा मिति २०७२।०८।०७ गते प्राप्त भएको देखिनुले कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक उक्त करदातासँग आयोगको कार्य अवधि समाप्त भए पश्चात सम्झौता गरेको, स्वयं घोषणा गरेको कर नै मिनाहा गरेको तथा माग गरेको अवधिभन्दा बढी अवधिको मिनाहा/छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त एवं मनाशिव कारण समेत नखुलाई सो रकम समेत बदनियतपूर्ण करदाताको हितमा छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३३. सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन मुद्दा फिर्ता नलिएका करदाताको बक्यौता मिनाहा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ को परिभाषा शिर्षकको उपदफा (घ) मा “कर सम्बन्धी विषय” भन्नाले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको वा पेश भै रहेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन वा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असूल गर्न बाँकी रहेको कर सम्बन्धी विषय सम्झनु पर्छ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ भने सोही अनुरूप कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ निर्माण गरिएको भनी उक्त प्रणालीको प्रस्तावनाबाट देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐनको दफा ७ मा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषय बाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन विषयवस्तु कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने भनी कहिँ कतै उल्लेख नभए तापनि कर फछ्यौट आयोगले मिति २०७१।११।२८ गते बनाएको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा उक्त ऐनले निर्दिष्ट नै नगरेको विषयलाई समेत बक्यौता फछ्यौटको अधिकार प्राप्त भएको भनी कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को दफा ४ को उपदफा (क)

मा “हाल कार्यालयन्वयनमा रहेका आयकर ऐन, २०५८, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८, मदिरा ऐन, २०३१, भन्सार ऐन, २०६४ तथा यी ऐन भन्दा अगाडि प्रचलित तत् तत् कर कानून अनुसार आ.व.२०६९।०७० सम्मको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण २०७१ असार मसान्तसम्म भई सो उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेको कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय” भनी उल्लेख गरेको देखिँदा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले मनोमानी तवरले बदनियतपूर्वक कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले निर्दिष्ट नै नगरेको अदालतमा विचाराधीन रहेका देहाय बमोजिमका करदाताको बक्यौता कर सम्बन्धी विषयमा समेत कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गरेको देखिन्छ।

१. सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि.: सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि.को आ.व.२०६४।०६५ को भुक्तानीमा करकट्टी (TDS) रू.१,०२,१४,०६८।९४ दाखिला गर्न बाँकी रहेकोमा सोमा लाग्ने शुल्क र व्याज समेत रू.१,९६,६१,४८२।७१ मिति २०६९।०६।११ गते अग्रिम कर दाखिला गर्ने आदेश दिएकोमा सो उपर उत्प्रेषणको आदेशद्वारा सम्पूर्ण निर्णय बदर गरी पाउँ भनी सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दर्ता गरी विचाराधीन अवस्थामा कर फछ्यौट आयोगमा मिति २०७२।१।३० गते निवेदन दर्ता गरेको देखिन्छ। अग्रिम कर सम्बन्धित करदाताको कर दायित्व होइन, तेश्रो पक्षको कर दायित्व हो। सो कर दायित्व भएको व्यक्तिको निवेदनसम्म नपरेको अवस्थामा तथा कर काट्नु पर्ने दायित्व भएको सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि.को रिट सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन (subjudice) भएको कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र नपर्ने भएको साथै उक्त विचाराधीन विषय फिर्ता नै नलिएको अवस्थामा उक्त कर सम्बन्धी विषयमा आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी नाममात्रको रकम लिइ सावाँ समेत घटाई ९९.४९ प्रतिशत छुट दिई रू.१,९५,६१,४८२।७१ गैर कानूनीरूपमा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२. टायम वर्ल्ड प्रा.लि.: करदाताले तीन प्रकारका हिसावहरू राखी कर छुलेको भनी कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेशहरू विरुद्ध राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलामा सो कर छली प्रमाणित भएकाले करदाताले पुनरावेदनको लागि करदाताले सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दिएको देखिन्छ। सो विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन नै रहेकोमा अवस्थामा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले आफ्नो क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिरको विषयमा करदातासँग सम्झौता गरी करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने आयकर बक्यौता रू.५१,०८,६६४।- र मू.अ.कर बक्यौता रू.१,०७,१४,४२८।- रहेकोमा सो रकम छुट/मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतसाथ रू.५,०८,६६५।-आयकर र रू.८५,१४,४२८।- मू.अ.कर गरी कुल रू.९०,२३,०९०।- छुट/मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३. अल्का हस्पिटल प्रा.लि. स्थायी लेखा नम्बर ३०१३६०५२०: अल्का हस्पिटल प्रा.लि.को आन्तरिक राजस्व कार्यालय ललितपुरबाट आ.व.२०६४।०६५ देखि २०६६।०६७ सम्मको स्वास्थ्य सेवा कर, आ.व. २०६४/०६५ र ०६५/०६६ को आयकर निर्धारण गरेकोमा कर निर्धारण विरुद्ध प्रशासकीय पुनरावलोकन हुँदै राजस्व न्यायाधिकरणमा मुद्दा दर्ता गरेकोमा करदाताको दावी पुग्न नसक्ने भनि फैसला भएको र पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रेकोमा सो थामी पुनरावेदनको अनुमति पाउँ भनि करदाताले सर्वोच्च अदालतमा दिएको निवेदन विचाराधीन रहेको देखिन्छ। करदाताले बक्यौता स्वास्थ्य सेवा कर रु.४६,९९,७७६ र बक्यौता आयकर रु.१,७६,५४,७९०।फछ्यौँटको लागि कर फछ्यौँट आयोग, २०७१ मा मिति २०७२।१।३० मा निवेदन दिएकोमा उक्त कर बक्यौताहरु क्रमशः रु.४,००,०००।- र रु.१६,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी सम्झौता भएको मितिसम्मको बक्यौता रकम शुन्य हुने गरी मिति २०७२।०६।०६ गते संझौता भएको देखिन्छ तर सम्झौतामा उल्लेख भए अनुसारको बक्यौता रकम कति हो, माग गरेको देखिएन। सो सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं.५०६ मिति २०७४।०३।२६ गतेको पत्रबाट सम्झौता अवधिसम्मको विवरण यस आयोगबाट माग हुँदा स्वास्थ्य सेवा करतर्फ रु.७६,८३,३२२।- र आयकरतर्फ रु.४,८६,६५,६१५।- बक्यौता रहेको देखिन्छ। यसरी करदाता प्रशासकीय पुनरावलोकन र राजस्व न्यायाधिकरणबाट दावी नपुग्ने ठहर एवं निर्णय भएकोमा करदाताले सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन अनुमतिको लागि निवेदन दिएकोमा सो विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको अवस्थामा राजस्व न्यायाधिकरण समेतबाट नेपाल सरकारको पक्षमा फैसला भैसकेको विषयमा कर फछ्यौँट आयोगका पदाधिकारीहरूले कुनै वस्तुनिष्ठ आधार र कारण तथा प्रमाण समेत नदेखाइ बदनियत राखी आयोगको क्षेत्राधिकार बाहिर गई करदाताले बुझाउनु पर्ने कर बक्यौता रु.५,४३,४८,९३७।- मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

४. मन्जु श्री सप्लायर्स एण्ड ट्रेडर्स (स्थायी लेखा नंबर ३०१६८८१३०): आ.व. २०६४/०६५ देखि २०६७/६८ सम्मको आयकर तथा २०६५ साल ५, ७, ८, ९, १० र १२ महिनाको, ०६६ साल २, ३, र ५ महिनाको र ०६७ साल ३ (असार) महिना र २०६८ साल ३ (असार) महिनाको मू.अ.कर निर्धारण गरी आदेश जारी गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा उत्प्रेषण छुट्टाछुट्टै रिट दर्ता भै विचाराधीन रहेको देखिन्छ। सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा आ.व. ६४/०६५ देखि ०६७/०६८ सम्मको आयकर बक्यौता रु.६१८६०९४।- र आ.व. ०६५/०६६ देखि ०६७/०६८ को मू.अ.कर रु.३,५४,७९,६००।- बक्यौता फछ्यौँट गरी पाउँ भनि सो करदाताले मिति २०७१।२१।२७ मा कर फछ्यौँट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाता मन्जु श्री सप्लायर्स एण्ड ट्रेडर्सले उत्प्रेषणको रिट निवेदन दायर गरी सर्वोच्च अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र भित्र परी विचाराधीन रहेको र करदाताले पुनरावेदन फिर्ता नै नलिएको अवस्थामा अदालतमा विचाराधीन रहेको जानकारी हुँदाहुँदै रिट निवेदन फिर्ता लिनुपर्ने शर्त राखी सम्झौता गरेको मितिसम्मको बक्यौता शुन्य हुने गरी

करदातासंग संझौता गरेको देखिन्छ तर कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता मितिसम्मको उक्त करदाताको बक्यौता रकम माग गरेको देखिएन। यस आयोगबाट सो सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागबाट विवरण माग हुँदा आयकरतर्फ रु.६१,८६,०९४।- र मू.अ.करतर्फ रु.१,०८,१९,९०३।- बक्यौता रहेको देखियो। यसरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बस्तुनिष्ठ आधार बिना बदनियत राखी गैरकानूनीरूपमा सर्वोच्च अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रभित्र परी विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी उपरोक्त विषयमा मुद्दा फिर्ता नलिई, करदाताको वास्तविक विवरण समेत माग नगरी तथा करदातालाई छुट दिईएको रकम समेत यकिन नगरी संझौता गरी आयकर रु.५८,६६,०९४।- र मू.अ.कर रु.७,०३,९९,०३।- गरी कुल रु.१,२९,०५,९९७।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

५. मीना ईम्पेक्स (स्थायी लेखा नंबर ३०१५९३०९०): आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं. २ बाट मीना ईम्पेक्सको आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ र ०६६/०६७ को आयकर र मू.अ.कर निर्धारण आदेश जारी गरेको देखिन्छ। उक्त कार्यालयबाट भएको कर निर्धारण आदेश बिरुद्ध करदाताले राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौंमा मुद्दा दिएकोमा न्यायाधिकरणबाट फैसला भई करदाताले पुनरावेदनको लागि सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्ने अनुमतिको लागि निवेदन दिएको देखिन्छ। कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने बक्यौता आयकर रु.५६,६४,०६४।३६, मू.अ.कर रु.२,८६,५१,५९५।- फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाताले मिति २०७२।१।०८ गते कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको कर दाखिला गर्ने गरी सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता शुन्य हुने गरी मिति २०७२।०३।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ तर सम्झौता अवधिसम्मको बक्यौता विवरण माग गरेको देखिएन। सो सम्बन्धमा यस आयोगबाट माग हुँदा मिति २०७२।०३।२९ गतेसम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर रु.८१,६८,६०२।३६ र मू.अ.कर रु.३,९८,२६,३२३।- बक्यौता रहेको भनी आन्तरिक राजस्व विभागको पत्र संलग्न विवरणबाट खुल्न आउने देखिन्छ। करदाता मीना ईम्पेक्सको लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश बिरुद्ध राजस्व न्यायाधिकरणमा परेको मुद्दा फैसला भई करदाताको विपक्षमा फैसला भए पश्चात पुनरावेदनको लागि सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्ने अनुमतिको लागि निवेदन दिई सो मुद्दा विचाराधीन नै रहेको अवस्थामा मुद्दा फिर्ता नै नलिई कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक करदातासंग सम्झौता गरी करदातालाई छुट/ मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनाशिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियत राखी आयकर र मू.अ.कर बापतको कुल जम्मा रु.३,४९,९४,९२५।३६ छुट/मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

६. नेम लिंक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०००७४९०९): नेम लिंक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रा.लि.को आन्तरिक राजस्व कार्यालय ललितपुरबाट ०६४/०६५ देखि ०६५/६६ सम्मको लागि आयकर र आ.व. ०६४/०६५ देखि ०६७/०६८ सम्मको मू.अ. कर र आ.व. ०६४/०६५ देखि ०६६/०६७ सम्मको अन्त शुल्क कर निर्धारण आदेशहरू जारी गरेको देखिन्छ। उक्त कार्यालयबाट भएको उल्लेखित आ.व.हरूको करहरूको पुनरावलोकनको लागि करदाताले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा निवेदन दिएकोमा सो बापत राख्नु पर्ने धरौटी बिना नै निवेदन दिएको भनि निवेदन खारेज गरेपछि करदाताले सोही विषयमा सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दायर गरेकोमा उक्त विषय सर्वोच्च अदालतमा बिचाराधीन नै रहेको देखिन्छ। करदाता र आयोग बीच सम्झौता भएको मिति २०७२।०३।२२ गतेसम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर रु.३,०३,३७,८५७।- र मू.अ.करतर्फ रु.१,६८,२०,०७६।- र अन्तःशुल्कतर्फ रु.६,४७,६२,८४४।- बक्यौता रहेको देखिएको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०७४।०३।२८ गतेको पत्र संलग्न विवरणबाट देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा मू.अ.करतर्फ करदाताले माग गरेको अवधि २०६८ सम्मलाई आयोगले बढाइ २०७० आषाढसम्म ल्याएको समेत गरी क्रमशः रु.१५,००,०००।-, रु.८०,००,०००।- र रु.२०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।२२ गते सम्झौता भएको देखिन्छ। सो मुद्दा बिचाराधीन नै रहेको अवस्थामा निवेदन फिर्ता नै नलिई तथा माग अवधि नै थप गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनीयतपूर्वक करदातासँग सम्झौता गरी करदातालाई छुट/ मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनाशिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनीयत राखी आयकर र मू.अ.कर बापतको कुल जम्मा रु.१०,०४,२०,७७७।- छुट/ मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

७. श्री डिस्टिलरी प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०००१०५४९): आन्तरिक राजस्व कार्यालय चितवन, भरतपुर र ठूला करदाता कार्यालय ललितपुरले करदाता श्री डिस्टिलरी प्रा.लि.को आ.व. २०५०/०५१ देखि ०६४/०६५ सम्मको आय कर (विशेष कर), अन्त शुल्क र मू.अ.कर निर्धारण गरेकोमा निर्धारित बक्यौता कर फछ्यौटको लागि करदाताले कर फछ्यौट आयोगमा मिति २०७२।०१।३१ र मिति २०७२।०२।०६ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५१३ मिति २०७४।०३।२८ गतेको पत्रबाट करदाताले मिति २०७२।०३।२९ गतेसम्ममा दाखिला गर्नु पर्ने बक्यौता रकम अन्तःशुल्क रु.१,९६,४१,८०,१०७।- र मू.अ.कर रु.७,१३,८२,३४९।- रहेकोमा करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बिच आपसी कुराकानीद्वारा देहाय तालिका अनुसारको कर दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा क्रमसः रु ६० लाख र रु २ करोड ४५ लाखमा संझौता गरी क्रमसः रु.१,९५,८१,८०,१०७।- र रु.४,६८,८२,३४९।- भएको देखिन्छ। आयोगको सम्झौता र सक्कल फाइल सम्झौता भएको मिति २०७२।६।२९ मा नै चलानी नम्बर २६८१ बाट आन्तरिक राजस्व कार्यालय, भैरहवा पठाएकोमा सो फाइल सो

कार्यालयमा २०७२।९।१३ गते दर्ता भएकाले सम्झौता पनि आयोगको कार्यावधि पछाडि लामो समयसम्म कतै अड्केको अवस्था देखिन्छ। करदाता श्री डिस्टीलरी प्रा.लि.को लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर मध्ये अन्तःशुल्क बक्यौता रकमका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट कार्यालयलाई पुनः छानविन गर्नु भनेकोमा सो नगरी कर फछ्यौट आयोगबाट फछ्यौट गरेको तथा मोलासेसबाट रक्सी उत्पादन गरी अन्तःशुल्क र मू.अ.कर असुल गर्नु पर्नेमा नगरेकोले कार्यालयबाट कर निर्धारण भएकोमा सो समेत मिनाहा दिएको देखिन्छ। सम्झौतामा कुनै न्यायिक निकायमा विचाराधीन भएको मुद्दा फिर्ता लिनु पर्ने शर्त राखेकाले सो आयोगले करदाताको वास्तविक अवस्था वास्ता गरेको देखिदैन। कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले अन्यायग्रस्त अवस्थामा मुद्दा विचाराधीनको अवस्था पनि वास्ता नगरी राजस्वमा अस्वाभाविक छुट हुन् गरी कुनै पनि कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार बिना करदातालाई छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३४. अस्वाभाविक रुपमा कर मिनाहा गरेको

१. प्रशासकीय पुनरावलोकनका क्रममा रहेको: कर सम्बन्धी कानूनमा विगतमा भएका सुधारहरूको क्रममा विभिन्न नयाँ व्यवस्था तथा संरचनाहरू समावेश हुँदै आएको देखिन्छ। आयकर ऐन, २०५८ लागु भएको २०५८ चैत्र १९ गतेदेखि लागु भएपछि कर निर्धारण सम्बन्धमा केही मानक पद्धतिहरू लागु भएको देखिन्छ। त्यस्ता मानक पद्धतिहरूमध्ये यहाँ सान्दर्भिक भागहरू निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ:

- कर प्रशासनको सम्पूर्ण अधिकार महानिर्देशकलाई दिने (दफा ७२)
- महानिर्देशकले आफ्नो अधिकारमध्ये तोकिएका केही अधिकार बाहेक अन्य अधिकारको प्रत्यायोजन गर्ने (दफा ७२)
- करदाताले आफ्नो कर आफै निर्धारण गर्ने र त्यस्तो कर निर्धारण नगरेमा तिरेको कर बराबरको रकम स्वयं निर्धारण गरेको मान्ने (दफा ९९)
- प्रत्यायोजित अधिकार प्राप्त अधिकारीले करदाताले पेश गरेको स्वयं कर अध्ययन गरी सुनुवाइको मौका करदातालाई दिइ कानून बमोजिम नभएमा संशोधन गर्न सक्ने (दफा १०१ र १०२)
- प्रत्यायोजित अधिकार प्राप्त अधिकारीले गरेको संशोधनमा चित्त नबुझाउने करदाताले मुख्य अधिकारीको रुपमा रहेको महानिर्देशकसमक्ष उसले गरेको प्रत्यायोजन बमोजिमको कामको प्रशासकीयताका लागि पुनरावलोकन गराउने (प्रशासकीय पुनरावलोकन दफा ११३)
- महानिर्देशकले आफ्नो प्रत्यायोजित अधिकार अनुसार सही काम भए नभएको करदातालाई अनावश्यक मर्का परे नपरेको हेरी समयमा नै निरोपण गराउने (६० दिनभित्र दफा ११४)

- महानिर्देशकले गरेको पुनरावलोकनमा चित्त नबुझाउने करदाता न्यायिक निरोपणका लागि राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सक्ने, यसका लागि महानिर्देशकले ६० दिनसम्म पनि निर्णय नदिएका अवस्थामा महानिर्देशकले कर अधिकृतकै संशोधन स्वीकार गरेको भनि करदाताले मानी राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सक्ने (दफा ११५)

आयकर कानूनका लागि सो ऐनको दफा ७२ ले कर व्यवस्थापनको गहन जिम्मेवारी पूर्णरूपमा महानिर्देशकलाई दिएको छ। महानिर्देशकको जिम्मेवारीमा नेपाल सरकारले निर्देशन दिन सक्ने बाहेक कार्यान्वयन तथा व्याख्यामा महानिर्देशकलाई पूर्ण स्वतन्त्रता दिएको देखिन्छ।

विगतमा कर अधिकृतले गरेको करदाताको कर विवरणको संशोधन उपर करदाता सिधै राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन लिएर जाने व्यवस्थाले गर्दा विभागका महानिर्देशकको भूमिका सामान्य प्रशासकका रूपमा मात्र रहेकोमा २०५८ चैत्र १९ देखि वास्तविक कर निर्धारणको कार्य महानिर्देशक समक्ष ल्याएको देखिन्छ। महानिर्देशकको यो अधिकारले गर्दा करदाताले कुनै पनि न्यायिक निकायमा न्यायका लागि श्रम सिप र लगानी नगरी प्रशासनिक तवरमा नै कर विवरण संशोधन हुन पाउने अवसर पाएको थियो। आयकर कानूनको यो प्रशासकीय पुनरावलोकनको कार्यले कर विवरणको संशोधनमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गरेको देखिएकाले आयकर कानूनको यो व्यवस्थालाई मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्क कानूनमा पनि समावेश गरेको देखिन्छ। हाल आयकर मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क गरी तीनवटै कानूनमा संशोधित कर निर्धारणलाई महानिर्देशकले प्रशासकीय पुनरावलोकन गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ।

नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा पनि वेग्लावेग्लै दफाहरूमा ऐनको व्यवस्था अनुसारका कर बक्यौतालाई समावेश गरेको छ। ऐनको उक्त परिभाषा र क्षेत्राधिकार तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाताको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गरेको विषय महानिर्देशक समक्ष प्रशासकीय पुनरावलोकनका लागि पेश भएकोलाई सो कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्रमा समावेश गरेको देखिदैन।

अर्कातिर प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णयमा चित्त नबुझाएको तर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रेको करदाताको कर बक्यौता भने सो आयोगको कार्यक्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले विभिन्न कारणले राजस्व न्यायाधिकरणमा न्यायिक पुनरावलोकन गराउन नसकेका हदम्याद नाघेका करदातालाई मर्का नपरोस् भनि न्यायिक वातावरण तयार गरेको देखिन्छ। अर्कातर्फ सामान्य प्रशासकीय अवस्थामा नै मर्का निरोपण हुने गरी महानिर्देशक समक्ष प्रशासकीय पुनरावलोकनमा रहेका करदातालाई

महानिर्देशकको एकल निर्णय भए पुग्ने भएकाले त्यस्ता आयोगको क्षेत्राधिकारमा समावेश गरेको देखिदैन। प्रशासकीय पुनरावलोकनकै क्रममा महानिर्देशक समक्ष रहेको विषयलाई यस्ता आयोगको कार्यक्षेत्रमा समावेश गर्ने नेपाल सरकारको मनशाय हुँदो होत निश्चय पनि सो विषयलाई समावेश गरी कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ मा आवश्यक संशोधनको प्रकृया शुरू भैसकेको हुने थियो। यसरी प्रशासकीय पुनरावलोकनमा रहेका कर बक्यौता सम्बन्धी विषयलाई यस्ता आयोगको कानूनी रूपमा क्षेत्राधिकार नभएको मात्र होइन की महानिर्देशकले नै सामान्य प्रकृयाबाट दैनिक रूपमा टुंग्याउने प्रशासकीय पुनरावलोकन जस्तो विषय महानिर्देशक नै सदस्य हुने आयोगमा पठाउनु औचित्यपूर्ण पनि हुदैन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को अधिकार अन्तर्गत सूचित आदेश जारी गर्ने नेपाल सरकार यति विषयमा स्पष्ट थियो भन्नेमा पनि कुनै द्विविधा हुन सक्दैन तर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा सो ऐनको अधिकार अन्तर्गत जारी भएको सूचित आदेशको क्षेत्राधिकारको वास्ता नगरी कर बक्यौतालाई सो आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहीता देखाउनु नपर्ने देखी नेपाल सरकारलाई हानि पुऱ्याउने बढिनयत राखी देहायका करदाताका प्रशासकीय पुनरावलोकनका लागि महानिर्देशक समक्ष पेश भएका विषयलाई कर मिनाहा दिएको देखिन्छ। त्यसरी कर बक्यौता मिनाहा गर्दा आयोग आफैले तोकेको कुनै पनि आधारको अध्ययन गरेको पनि देखिदैन भने कर मिनाहा दिने गरी भएको सम्झौतामा करदाताको जिकिरबाहेक अन्य कुनै वस्तुनिष्ठ निर्णयाधार देखाएको पनि देखिएन।

आयोगको कार्यक्षेत्रमा समावेश नभएता पनि न्यायिक निरोपणका लागि राजस्व न्यायाधिकरणमा पुग्नै बाकी विवाद रहेकै अवस्थामा सो आयोगले कर फछ्यौट गरेकालाई सकार्दा पनि कर निर्धारणको सावाँ रकममा नै अस्वाभाविक छुट दिइ राजस्व हानि नोक्सानी पारेको देखिन्छ। यसरी छुट दिदा करदाताको जिकिर बाहेक कुनै वस्तुगत आधार वा प्रमाणको मूल्याङ्कन गरेको देखिदैन। वस्तुगत आधार र प्रमाण विना हचुवाको भरमा सावाँ रकममा घटने गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बढिनयत राखी गैरकानूनीरूपमा छुट तथा मिनाहा दिएकोले नेपाल सरकारलाई देहायका करदाताका संशोधित कर निर्धारण उपर प्रशासकीय पुनरावेदनमा विचाराधिन रहेका राजस्व बक्यौतामा अस्वाभिक रूपमा सावा करमा पनि छुट दिइ कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीले नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याउने गरी देहाय अनुसार छुट दिएको देखिन्छः

करदाताको नाम	अवधि	साँवा कर	जम्मा बक्यौता	सम्झौता रकम	साँवामै छुट
लक्ष्मी स्टिल प्रा.लि.	२०६७/६८ २०६८/६९	४५,९०,०९३	४५,९०,०९३	४,००,०००	४९,९०,०९३
पाथिभरा हार्डवेयर	२०६५/६६	७०,५९,३४७	९,५२,८९,३२ ०	२९,००,०० ०	४९,५९,३४७
लक्ष्मी स्टिल प्रा.लि.	२०६७/६८ २०६८/६९	३,३६,९७९। ७९	३,३६,९७९। ७९	९,००,०००-	२,३६,९७९। ७९
सत्यम सेल्स प्रा.लि.	२०६६/६७ र	५५,९५,५७६	९,२०,८२,७० ०	८,००,००० ।-	४७,९५,५७६
लक्ष्मी स्टिल प्रा.लि.	२०६७/६८ २०६८/६९	९९९४५२३२	२,९८,७७,७५ ०	९५,००,०० ०	९७७४५२३२
सत्यम सेल्स प्रा.लि.	२०६६/६७ र	२८,२०,८८९	७९,६६,७९९	४,००,०००	२४,२०,८८९
सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि.	२०६९/७०	२,३९,९८,०८ २	४,२५,५२,७८ ४	९९५०००० ०	४४९८०८२

२. राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको: कर फछ्यौट आयोग, २०७९ का पदाधिकारीले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा सो ऐनको अधिकार अन्तर्गत जारी भएको सूचित आदेश तथा आफैले निर्धारण गरेको कार्यविधिको वास्ता नगरी सार्वजनिक लेखा समितिको सामान्यतया: सावा करमा नघट्टने गरी कर निर्धारण गर्ने भन्ने निर्देशनलाई पनि अनदेखा गरी सो आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाइ अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहीता देखाउनु नपर्ने देखी नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने बढिनयत राखी प्रशासकीय पुरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको देहाय बमोजिमका करदाताको कर मिनाहा दिएको देखिन्छ। त्यसरी कर बक्यौता मिनाहा गर्दा आयोग आफैले तोकेको कुनै पनि आधारको अध्ययन गरेको पनि देखिदैन भने कर मिनाहा दिने गरी भएको सम्झौतामा करदाताको जिकिरबाहेक अन्य कुनै वस्तुनिष्ठ निर्णयाधार देखाएको पनि देखिएन। वस्तुगत आधार र प्रमाण विना हचुवाको भरमा सावाँ रकममा घट्टने गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी गैरकानूनी रूपमा छुट तथा मिनाहा दिएकोले नेपाल सरकारलाई देहायका करदाताका संशोधित कर निर्धारण उपर प्रशासकीय पुनरावेदनमा विचाराधिन रहेका राजस्व बक्यौतामा अस्वाभिक रूपमा सावाँ करमा पनि छुट दिई कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीले नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याउने गरी देहाय अनुसार छुट दिएका छन्:

करदाताको नाम	अवधि (आ.व.)	साँवा कर	जम्मा बक्यौता	सम्झौता रकम
नेपाल एजुकेशन मेटेरिएल प्रा लि	२०६६/६७	५२,४९,५७३	९४,५८,७०७	९०,००,०० ०
हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स	०६३/०६४ देखि	९,३६,२५,९२,	९,३६,२५,९२,	

प्रा.लि.	०६५/०६६	९४	९४	२०,००,०० ०
जेड टिड प्रा लि	२०६८	२,६०,११,५८९	३,६२,३५,१८१	५,००,०००
नेपाल एजुकेशन मेटेरिएल प्रा लि	०६७।६८	१,२९,९५,०७५	१,६२,४३,८४४	३,००,०००
हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	०६४।६५ देखि ०६७।६८	१,१७,२३,४८२	१,१७,२३,४८२	१०,००,०० ०

३५. विभिन्न स्वरूपका बदनियत समावेश भएका कर मिनाहा: एउटै करदातालाई माथि उल्लेखित क्षेत्राधिकार नभएका स्वयंकर नै मिनाहा गरेका माग नै नगरेका मिनाहा दिएका जस्ता विभिन्न खालका सुविधा दिइ राजस्वमा हिनामिना गरेका अवस्था देहाय अनुसार छन:

१. सि.बि.एन बि.।सुजे ज्वाइन्ट भेञ्चर जे.भी.(स्थायी लेखा नं. ३०१९७२०३५) को तपसिल तालिका उल्लेख भए अनुसारको अवधिको करको विषयमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय, लाहानमा विभिन्न अवधिमा स्वयंकर घोषणा गरी विवरण पेश गरेकोमा उक्त करदाताले स्वयं घोषित कर राजस्व दाखिला गर्न अटेर गरी कर फछ्यौट आयोग समक्ष मू.अ.करमा छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।२३ गते निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनहरूको विषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा कुल बक्यौता रु.३,५१,३१,०९५।- मध्ये रु.५,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी सम्झौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०३।३१ गते संझौता भएको देखिन्छ। उपरोक्त अनुसार कर अधिकृतबाट पर्याप्त कारण र आधार खोली भएको कर निर्धारण वेवास्ता गरी बक्यौता क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिर गई (मुद्दा फिर्ता नै नलिई) र निवेदनमा २०७० M ३ को मूल्य अभिवृद्धि कर छुटको माग नै नगरेको विषयमा प्रवेश गरी करदाताले माग गरेको अवधिभन्दा पछिको जरिवाना रु.४९,०००।- सहितको मिनाहा दिएको देखिन्छ। माग गरेको अवधिकै पनि कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई मू.अ.कर समेत गरी रु.३,४६,३१,०९५।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

२. श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि.(स्थायी लेखा नंबर ३०००२९००२): करदाताको आ.व. ०६२/६३ को आय कर निर्धारण आदेश विरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा आ.व. ०६३/०६४ देखि ०६५/०६६ सम्मको आयकर र आ.व. ०६५/६६ M ३ को मू.अ. कर निर्धारण आदेश विरुद्ध राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दर्ता भै बिचाराधीन रहेको देखिन्छ। सो कर सम्बन्धी विषय उपरोक्त निकायहरूमा बिचाराधीन रहेको र सम्बन्धित न्यायिक निकायबाट मुद्दा फिर्ता नलिएको कर अधिकृतबाट निर्धारण भएको आ.व. २०६२/०६३ देखि ०६५/०६६ सम्मको आयकर (TDS समेत) बक्यौता र आ.व. ०६५/०६६ को मू.अ.कर बक्यौता फछ्यौट गरी पाउँ भनि करदाता श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि.ले मिति २०७१।२१।२७ गते कर फछ्यौट आयोगमा

निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बिच आपसी कुराकानीद्वारा देहाय तालिका अनुसारको कर दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०६।११ मा संझौता भएकोमा सो मितिसम्ममा करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम देहाय तालिका अनुसार बक्यौता रहेको देखिएको भनि आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५१० मिति २०७४।०३।२७ गतेको पत्र संलग्न विवरणबाट देखिन्छ। कर अधिकृतले निर्धारण गरेको आ.व. ०६२/६३ को आयकर सम्बन्धी कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाता श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि. सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गई विचाराधीन रहेको र करदाताले पुनरावेदन फिर्ता नै नलिएको अवस्थामा नोक्सानी कट्टी दावि गरेको विवाद अदालतमा विचाराधीन (subjudice) रहेको जानकारी हुँदाहुँदै क्षेत्राधिकार बाहिर गइ करदातासँग संझौता गरेकोले पछिल्ला वर्षमा कर समायोजन भई मिनाहा हुन पुगेको छ। त्यसका अतिरिक्त करदाताले निवेदनमा माग गरेका आ.व. २०६३/६४ देखि २०६५/६६ आयकर (TDS समेत) र आ.व. ०६५/६६ M ३ को मुल्य अभिवृद्धि कर समेतका विषय राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेकोमा मुद्दा फिर्ता लिएको फायल संलग्न कागजातबाट देखिएन। उक्त मुद्दा फिर्ता नलिएको करसम्बन्धी विषयमा समेत समेत करदातासँग संझौता गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी करदाताले निवेदनमा माग नै नगरेको आर्थिक वर्षहरू २०५७/०५८ र २०५८/०५९ आयकरको विषयमा समेत करदातासँग संझौता गरेको देखिन्छ। तसर्थ, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बस्तुनिष्ठ आधार बिना बदनियत राखी गैरकानूनीरूपमा करदातासँग संझौता गरी क्षेत्राधिकार बाहिर गएको समेत गरी रु.१,३८,९२,७५५। आयकर र रु.३,९४,१५७। मू.अ.कर गरी कुल रु.१,९३,४२,९६७।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

३. काठमाडौं मैदा मिल्स लि. (स्थायी लेखा नंबर ५०००४११८७): करदाता काठमाडौं मैदा मिल्स लि.को कर निर्धारण उपर चित्त बुझाइ बसेको तथा स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.१,२८,९०,०३६।- सहित मू.अ.कर बक्यौता रु.४,००,१०,२६६।- को कर मिनाहा गर्दा विगतमा तिरिसकेको व्याज जरिवानालाई समेत पछिल्ला कर अवधिको करमा मिलान गर्ने गरी रु.९४,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।२।२८ मा सम्झौता भएको देखिन्छ। आयकरतर्फ पनि पेश भएका कागजात अनुसार करदाताको स्वयं घोषित करको बक्यौता रु.४०,८०,०११।लाई रु.२३,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी बाँकी रु.१७,८०,०११।- मिनाहा गरेको देखिन्छ। करदाताको मिनाहा माग गर्दा स्वयं घोषणा भएको कर हो भनि स्पष्टसँग लेखेकै देखिन्छ। उपरोक्त अनुसार कर अधिकृतले पर्याप्त कारण र आधार खुलाई भएको कर निर्धारण रकम बक्यौता रहेकोमा क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिर गई कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक सावाँ रकम भन्दा पनि घटी हुने गरी करदातालाई आयकर र मू.अ.कर समेत गरी रु.३,२३,९०,२७७।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाइ नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

४. महावीर अटोमोबाईल्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा नंबर ३०००३८६८४): ठूला करदाता कार्यालय ललितपुरबाट महावीर अटो मोबाईल्सको आ.व.०६४/०६५ देखि ०६६/६७ सम्मको लागी

आयकर, मू.अ. कर र अन्तःशुल्क कर निर्धारण भएको देखिन्छ। उक्त कार्यालयबाट भएको उल्लिखित आ.व.हरूको निर्धारण भएको करहरूमध्ये आ.व. ०६४/०६५ को मू.अ.कर, अन्तःशुल्क र आयकर तथा आ.व. ०६५/०६६ को लागि निर्धारण भएको अन्तःशुल्कको बिरुद्धमा प्रशासकीय पुनरावलोकन हुँदै राजस्व न्यायाधिकरणमा मुद्दा दर्ता भई कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने गरी मुद्दा फिर्ता लिएको देखिन्छ। आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५०६ मिति २०७४।०३।२६ गतेको पत्रानुसार करदाताको मू.अ.कर बक्यौता रु.२२,४०,८२६।- र ठूला करदाता कार्यालय ललितपुरको मिति २०७२।०२।१८ गतेको कर फछ्यौट आयोगलाई लेखेको पत्रबाट करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने आयकर रु.१९,५४,२३२।९८ र अन्तःशुल्क रु.१,१७,८५,८२९।८५ बक्यौता रहेको देखिन्छ। करदाता र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी बिच आपसी कुराकानीद्वारा मिति २०७२।०६।२९ मा संझौता भएको देखिन्छ। करदाता महावीर अटो मोबाईल्सको लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको आयकर, मू.अ.कर र अन्तःशुल्क बक्यौतामा छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेको करदाताले कर फछ्यौटको लागि २ वटा निवेदनहरू दिएकोमा एउटा मात्र निवेदन दर्ता भएको देखिन्छ भने कर छुट नमागेको आर्थिक वर्षको समेत छुट दिएको करदाता र आयोग बीच भएको संझौतामा सच्च्याउदा एक जना पदाधिकारीको मात्र ईनिशियल (initial) दस्तखत गरेका जस्ता कानून एवं प्रकृया विपरित कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसैगरी उक्त सम्झौता मिति २०७२।०६।२९ गते अर्थात कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को कार्यअवधिको अन्तिम दिन भनी उल्लेख गरेको भए तापनि उक्त सम्झौता मिति २०७२।०८।२८ गते मात्र आन्तरिक राजस्व कार्यालय, विराटनगरमा प्राप्त हुनुले सम्झौता भईसकेको करदाताबाट कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक पछिल्लो मितिमा दोस्रो निवेदन प्राप्त गरी सोही अनुसारको अग्रिम रूपमा भएको सम्झौतामा केरमेट गरी सच्च्याई कार्यान्वयनको लागि पछिल्लो मितिमा पठाई आयकर, अन्तःशुल्क र मू.अ.कर बक्यौतामा कुल रु.१,२१,८३,३२२।८३ छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

५.बुद्ध एयर प्रा.लि.: ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट बुद्ध एयर प्रा.लि.को आ.व.२०५८/५९ देखि २०६६/६७ सम्मको कर निर्धारण भएकोमा उक्त विषयमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको प्रकृया हुँदै राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलाका सम्बन्धमा पुनरावेदनको अनुमति पाउँ भनी सर्वोच्च अदालतमा मिति २०७०।०३।१३ गते निवेदन दिई विचाराधीन रहेको अवस्थामा उक्त आ.व.हरूको बक्यौता रकम कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट फछ्यौट गरी पाउँ भनि मिति २०७२।१।२३ गते निवेदन पेश गरेको देखिन्छ भने कर फछ्यौट भएको मिति सम्मको करदाताको आयकर बक्यौता कुल रु.३३,९२,६६,८५४।- भन्ने मिति २०७४।०३।२६ गतेको आन्तरिक राजस्व विभागको पत्रबाट देखिन्छ। फायलसाथ संलग्न कागजातबाट अग्रिमकर कट्टी वापत निर्धारित रु.४,९९,८२,९७३।- र विशेष शुल्क

रु.१५,१६,७३१।- रहेको छ। आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानीद्वारा संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०३।२५ मा संझौता भएको देखिन्छ तर सम्झौता अवधिसम्मको बक्यौता रकम आयोगले माग गरेको देखिदैन। करदाताले आ.व. २०६२/०६३ मा स्वयंकर निर्धारणको आय विवरण खुद आय रु.२,९९,४९,४६१।- देखाई मिति २०६३।९।३० मा कर रु.७९,३६,६०८।- समेत घोषणा गरी विवरण पेश गरेको देखिन्छ। कार्यालयले कर परिक्षण गरी स्वयंकर निर्धारण विवरणमा घोषणा गरेको करसमेत जम्मा रु.२,८८,८७,५८३।- आयकर निर्धारण गरेको देखिन्छ। करदाताले कर फछ्यौट आयोगमा मिति २०७२।१।२३ मा निवेदन दिई उक्त स्वयं घोषणाको करसमेत आ.व. २०६२/६३को लागि जम्मा रु.२,८८,८७,५८३।- फछ्यौट गरी अनुरोध गरेको देखियो। कर फछ्यौट आयोगले आ.व. २०५८/०५९ देखि २०६६/०६७ सम्म एकमुष्ट संझौता गरी करदाताले स्वयंकर विवरणमा निर्धारण गरेको कर नबुझाई आयोगबाट साँवा रु.७९,३६,६०८।- मिनाहा गरेको देखियो। सो को १० वर्षको ब्याजसमेत रु.१,१९,०४,९१२।- समेत रु.१,९८,४९,५२०।- गैरकानूनीरूपमा राज्यलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई ब्यक्तिलाई लाभ लिने गरी कार्य गरेको देखियो। साथै करदाता बुद्ध एअर प्रा.लि. को लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध राजश्व न्यायाधिकरणमा परेको मुद्दा फैसला भई पुनरावेदनको लागि सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्ने अनुमतिको लागि निवेदन दिएकोमा सो समेत विचाराधीन नै रहेको अवस्थामा निवेदन फिर्ता नै नलिई क्षेत्राधिकार नै नभएको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक करदातासँग सम्झौता गरी करदातालाई छुट तथा मिनाहा दिनुपर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनाशिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी आयकर (अग्रिम कर) बापतको कुल जम्मा रु.२८,०७,६६,५५८।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

६. हुलास मोटर्स प्रा.लि. (स्थायी लेखा न म्बर ३०००३६८७१): हुलास मोटर्स प्रा.लि.को लागि आन्तरिक राजश्व कार्यालय बिराटनगरबाट आ.व.२०६१।०६२ देखि ०६४।०६५ सम्मको अन्तःशुल्क र आ.व.२०६२/०६३ देखि ०६४/०६५ सम्मको मू.अ.कर निर्धारण भएको देखिन्छ। कर निर्धारण आदेश विरुद्धमा करदाताले प्रशासकिय पुनरावलोकन हुँदै राजश्व न्यायाधिकरण बिराटनगरमा निवेदन दिएकोमा न्यायाधिकरणबाट कर निर्धारण निर्णय सदर हुने ठहर भई फैसला भएकोमा फैसला पुनरावेदनको लागि सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दिएकोमा उल्लेखित विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको देखिन्छ। करदाताले निर्धारित अन्तःशुल्क रु.१,७३,८४,९४७।- र मू.अ.कर रु.२०,३३,४९७।- बक्यौता कर फछ्यौट गरी पाउँ भनि विभिन्न मितिमा कर फछ्यौट आयोग,२०७१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाताको वास्तविक बक्यौता विवरण माग समेत नगररेको हुँदा यस आयोगबाट उक्त करदाताको बक्यौता विवरण माग हुँदा करदाता र आयोग बीच सम्झौता भएको मिति २०७२।०६।११ सम्म करदाताले दाखिला गर्नु पर्ने अन्त शुल्क तथा मू.अ.कर जम्मा रु.२,०७,२७,६९७।- बक्यौता रहेको भनी

आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं.५०६ मिति २०७४।०३।२६ गतेको पत्रबाट देखिन्छ भने कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा मिति २०७२।०६।११ मा रु.४५,००,०००।- मा सम्झौता भएको देखिन्छ। करदाता हुलास मोटर्स प्रा.लि. को लागि कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर निर्धारण आदेश विरुद्ध प्रशासकीय पुनरावलोकन हुँदै राजस्व न्यायाधिकरण तथा सर्वोच्च अदालतमा सो विषय विचाराधीन नै रहेको अवस्थामा मुद्दाहरू फिर्ता नै नलिई तथा मुद्दा फिर्ताको आदेश नै नभई करदाता हुलास मोटर्स प्रा.लि. लाई अन्तःशुल्क र मू.अ.करमा छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी बक्यौतामा कुल रु.१,६२,२७,६९७।८२ छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

७. एनसेल प्रा.लि. (स्थायी लेखा नम्बर३००३२५६९४): एन.सेल प्रा.लि.को आ.व.०६४-०६५ आयकरको लागि ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरले आधार कारण समेत खुलाई मिति २०६८।०९।२८ गते संशोधित कर निर्धारण मार्फत रु.१,५५,४७,७२,१२५।२९ कर योग्य आय कायम गरी सूचना जारी गरेकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी मिति २०६८।११।२२ गते आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। सो प्रशासकीय पुनरावलोकन सम्बन्धमा मिति २०६८।१०।२३ गते करदाताको जिकिर ठहर नभएको निर्णय भएकोमा सो निर्णय उपर समेत चित्त नबुझी मिति २०६९।०६।०३ गते राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाण्डौंमा पुनरावेदन पेश गरी उक्त मुद्दा विचाराधिन रहेकै अवस्थामा एनसेल प्रा.लि.बाट मिति २०७२।०१।२९ गते उक्त कर बक्यौता फछ्यौटका लागि कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन पेश भई आयोगले उक्त मुद्दा सम्बन्धमा मिति २०७२।०२।०६ गते स्वीकृति प्रदान गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी, एनसेल प्रा.लि.को आ.व.०६५-०६६ को आयकर सम्बन्धमा ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरले मिति २०६९।११।०८ गते र मिति २०६९।११।२४ गते संशोधित कर निर्धारण गरी रु.२,७२,१५,०६,६२५।३४ कर योग्य आय कायम गरेकोमा उक्त निर्णय उपर चित्त नबुझी मिति २०७०।०१।३१ गते प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन पेश गरेकोमा उक्त निवेदनका सम्बन्धमा करदाताको जिकिर नपुगेको भनी ठहर गर्ने निर्णय गरेको देखिन्छ। सो निर्णयका सम्बन्धमा समेत चित्त नबुझी २०७० साल कार्तिकमा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिई उक्त विषय विचाराधिन रहेको अवस्थामा एनसेल प्रा.लि.ले बक्यौता कर फछ्यौट सम्बन्धमा मिति २०७२।०१।२८ गते कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। तर मुद्दा फिर्ताको लागि पत्राचार गरेको मिसिल संलग्न देखिएन। ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरले आ.व.२०६६।०६७ को आयकर सम्बन्धमा मिति २०७१।०३।२९ गते संशोधित कर निर्धारण मार्फत रु.३,७२,२५,१०,११०।३३ गते करयोग्य आय कायम गरेकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी मिति २०७१।०५।२४ गते प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन पेश गरी उक्त विषय समेत विचाराधीन रहेकै अवस्थामा मिति

२०७२।०१।२८ गते कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी, ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरले मिति २०६८।१०।२४ गते अन्तिम कर निर्धारण आदेश मार्फत आ.व.०६४।०६५ को मु.अ.कर निर्धारण गरेकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी एनसेल प्रा.लि.ले मिति २०७०।०३।१३ गते प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन पेश गरी विचाराधीन रहेको अवस्थामा दर्ता मात्र उल्लेख गरी मिति २०७२।०२।०३ गते अनुमति दिने भनी तोक आदेश जारी गरेको देखिन्छ। यसैगरी, ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरले आ.व.०६६-०६७ को मू.अ.कर सम्बन्धमा मिति २०७१।०३।३० गते अन्तिम कर निर्धारण आदेश जारी भएकोमा सो निर्णय उपर समेत चित्त नबुझी आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि मिति २०७२।०५।२४ गते निवेदन पेश गरी उक्त विषय विचाराधीन रहेको अवस्थामा करदाताले मिति समेत उल्लेख नगरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा पेश भएको निवेदनलाई मिति २०७२।०२।०३ गते अनुमति प्रदान गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी, आ.व.०६४-०६५ को मु.अ.कर सम्बन्धमा मिति २०६८।०९।२८ गते प्रारम्भिक कर निर्धारण गर्ने निर्णय भई कर निर्धारण आदेश समेत जारी भएकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि मिति २०६८।११।२२ गते आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन पेश गरेकोमा उक्त करदाताको जिकिर नपुगेको भनी उक्त कार्यालयले मिति २०६८।१०।२३ गते निर्णय गरेकोमा सो निर्णय उपर समेत चित्त नबुझी मिति २०६९।०६।०३ गते राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन गरी उक्त मुद्दा विचाराधीन रहेको अवस्थामा एनसेल प्रा.लि.ले बक्यौता कर फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०१।२८ गते निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। एनसेल प्रा.लि.को आ.व. ०६५-०६६ को मुल्य अभिवृद्धि कर सम्बन्धमा ठूला करदाता कार्यालयले मिति २०६९।११।२४ गते कर निर्धारण गरेकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी मिति २०७०।०१।३१ गते प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन दर्ता गरी उक्त विषय विचाराधीन रहेको अवस्थामा मिति २०७२।०१।२८ गते बक्यौता कर फछ्यौटको लागि कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। आ.व.०६५।०६६ को अग्रिम कर सम्बन्धमा ठूला करदाता कार्यालयबाट मिति २०६९।११।२४ गते अग्रिम कर निर्धारण गर्ने निर्णय भई सूचना समेत जारी भएकोमा सो निर्णय उपर चित्त नबुझी एनसेल प्रा.लि.ले प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन दिएकोमा उक्त निवेदन सम्बन्धमा मिति २०७०।०३।३० गते करदाताको जिकिर नपुगेको भनी निर्णय भएकोमा सो समेतमा चित्त नबुझी राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन गरी विचाराधीन रहेको अवस्थामा उक्त बक्यौता रकम फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०१।२८ गते कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा निवेदन पेश गरी सो निवेदन दर्ता भनी उल्लेख गरी मिति २०७२।०२।०३ गते अनुमति दिने निर्णय गरी मिति २०७२।०२।०६ गते मुद्दा फिर्ताका लागि स्वीकृति प्रदान गरेको देखिन्छ। त्यस्तै, एनसेल प्रा.लि.को आ.व.०६५-०६६ को अग्रिम कर सम्बन्धमा ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट

मिति २०७१।०३।२९ गते अग्रिम कर कट्टी रकम दाखिला गर्ने भनी कर निर्धारण आदेश जारी भएकोमा सो आदेश उपर चित्त नबुझी प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन दिई उक्त विषय विचाराधीन रहेको अवस्थामा बक्यौता कर फछ्यौटका लागि मिति २०७२।०१।२९ गते निवेदन दर्ता भई मुद्दा फिर्ताका लागि स्वीकृति समेत प्रदान गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी र करदाताबीच मिति २०७२।०६।२८ गते आपसी कुराकानी (negotiation) भई आयकरतर्फ रु.५४,००,००,०००।- र मू.अ.करतर्फ रु.३६,००,००,०००।- गरी रु.९०,००,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी संझौता भएको देखिन्छ। एनसेल प्रा.लि.को आ.व.२०६४।०६५, ०६५।०६६ र ०६६।०६७ को आयकर, मू.अ.कर, अग्रिम कर कट्टी रकम निर्धारण भएको अवस्थामा करदाता स्वयमले केही विषयमा सहमति जनाई कर दाखिला गरेको र केही विषयमा असहमति जनाई प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गरेको पाईन्छ। एनसेल प्रा.लि.को वित्तीय लेखा परिक्षक श्री लुम्बध्वज महत स्वयम आयोगको अध्यक्ष भएको हुँदा त्यहाँ Conflict नहुने प्रश्नै उठ्दैन। अध्यक्षले सम्झौतामा दस्तखतसम्म नगरेको भएमा स्वार्थ प्रेरित निर्णय हुँदैन भन्ने अवस्था देखिदैन। आयोगका सदस्यहरू अध्यक्षको प्रभावमा परी निर्णय गरेको देखिन्छ। नेपालको सबैभन्दा बढी खुद मुनाफा आर्जन गर्ने कम्पनी जोसँग कर तिरेपछिको मुनाफा reserve मात्र ७० अर्बको हाराहारीमा (२०७२ असार मसान्त) रहेको करदाताले के-कुन आधार र कारणबाट कर मिनाहा पाउने भन्ने कानूनी आधार प्रमाण देखिदैन। यसरी एनसेलका लागि साँवा ब्याज समेत रु.१,८२,६८,३४,०१६।- साविक निर्धारण भएकोमा जम्मा रु.९०,००,००,०००।- मात्र दाखिला गर्ने सम्झौता गरी कर क्षमता हुँदा-हुँदै छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानूनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी बक्यौता रु.९२,६८,३४,०१६।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

द. गोर्खा ब्रुअरी प्रा.लि. (स्थायी लेखा नम्बर ३०००१०२०८): गोरखा ब्रुअरी प्रा.लि. को लागि ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट निर्धारित आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ को आयकर (TDS समेत) तथा आ.व. ०६४/०६५, ०६५/०६६ र ०६६/०६७ को मू.अ.कर राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको देखिन्छ। २०६५ साल कार्तिकको मू.अ.कर, अन्तःशुल्क एवं आ.व.२०६५/०६६ र ०६६/०६७ को अन्तःशुल्क सम्बन्धी गरेको विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको तथा आ.व. ०६७/०६८ र ०६८/०६९ को अन्तःशुल्क प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीन रहेको देखिन्छ। उक्त आ.व.हरूको बक्यौता रकम कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०६।१५ गते निवेदन पेश गरेको देखिन्छ। करदाताको सो निवेदनको विषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको रकम दाखिला गर्ने गरी सम्झौता अवधिसम्मको वास्तविक बक्यौता विवरण नै नझिकाई संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते संझौता भएको देखिन्छ। यस आयोगबाट

अनुसन्धानको क्रममा उक्त प्रा.लि.का बक्यौता विवरण माग गरेकोमा आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५१७ मिति २०७४।०३।२८ गतेको पत्रानुसार देहाय बमोजिम बक्यौता रहेको देखिन्छः

करको प्रकार	अवधि	फछ्यौट गर्नु पर्ने बक्यौता रकम (आ.रा. विभागको पत्रानुसार)	कर फछ्यौट आयोगले संझौता गरेको रकम	आयोगले छुट दिएको रकम
आयकर (श्रोतमा करकट्टी समेत)	०६४/६५ र ०६५/०६६	२८,०६,२६,१८७	८०,००,०००	२७,२६,२६,१८७
मू.अ.कर	०६५/०३, ०६६/०३, ०६६/०४ ०६६/०३	१९,८५,४१,१४२	८०,००,०००	१९,०५,४१,१४२
अन्तःशुल्क	आ.व.०६५/ M०७ देखि ०७० / M१,२,३ सम्म	४८,७८,९७,९०८	३,७०,००,०००	४५,०८,९७,९०८

आम उपभोक्ताबाट संकलन गरेको अन्तःशुल्क कर रकम अर्को महिनाको २५ गते भित्र कर प्राप्त भएको विवरणसाथ सम्बन्धित कर कार्यालयमा दाखिला गर्नु पर्ने दायित्व रहन्छ। करदाता गोर्खा ब्रुअरी नेपालमा सबैभन्दा बढी वियर उत्पादन तथा विक्री गर्ने वैदेशिक लगानी भएको कम्पनी पनि हो। अरबौं मुनाफा आर्जन गर्ने कम्पनीले तिर्नु पर्ने माथि तालिकामा उल्लेखित विभिन्न आ.व. र शीर्षकको जम्मा बक्यौता कर रु.९६,७०,६५,२३७।- मध्ये रु.९१,४०,६५,२३७।- छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार एवं युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेको, सर्वोच्च अदालत तथा अन्य न्यायिक निकायमा विचाराधीन रहेका मुद्दा कानून अनुसार फिर्ता लिए पछि मात्र सो विषय कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र पर्नेमा न्यायिक निकायमा विचाराधीन मुद्दा फिर्ता नै नलिई क्षेत्राधिकार बाहिर गई कर फछ्यौटको कार्य गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियत राखी बक्यौता रु.९१,४०,६५,२३७।- (ब्याज थप दस्तुर बाहेक) छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

९.हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि. (स्थायी लेखा नम्बर ३०००४०५८०): आन्तरिक राजस्व कार्यालय, ललितपुरको निर्णयबाट हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.को आ.व.२०५९।०६० को लागि अन्तःशुल्क रु.१,७६,०८१।२५, आ.व.२०६०।०६१ को लागि अन्तःशुल्क रु.४०,६९,९२६।-, आ.व.२०६१।०६२ को लागि अन्तःशुल्क रु.२२,३०,०६५।-, आ.व.२०६६।०६७ को लागि अन्तःशुल्क रु.१७,५०,३३३।-, आ.व.२०६७।०६८ को लागि अन्तःशुल्क रु.३०,९९,९३८।- र आ.व.२०६८।०६९ को लागि अन्तःशुल्क रु.४४,७२,३६४।- गरी ६ वटा आ.व.हरूको अन्तःशुल्क बापतको कुल रु.१,५७,९८,७०७।२५ र आ.व.२०६६।०६७, २०६७।०६८ र २०६८।०६९ को अन्तःशुल्क रकममा बिलम्ब दस्तुर जम्मा रु.२४,३८,१३९।- गरी कुल जम्मा रु.१,८२,३४,८५६।२५ अन्तःशुल्क निर्धारण

भएको जानकारी हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.लाई दिएको देखिन्छ। आ.व.२०५९।०६० देखि आ.व.२०६१।०६२ सम्मको लागि निर्धारण भएको अन्तःशुल्क बिरुद्ध करदाता प्रा.लि.ले प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागी छुट्टा-छुट्टै निवेदन दिएकोमा प्रशासकीय पुनरावलोकनबाट कर अधिकृतले गरेको निर्णय सदर भई करदाताले राजश्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिएकोमा सो विषय राजश्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन नै रहेको देखिन्छ। आ.व. २०६६।०६७ देखि आ.व. २०६८।०६९ सम्मको लागि निर्धारण भएको अन्तःशुल्क बिरुद्ध करदाता प्रा.लि.ले प्रशासकीय पुनरावलोकनको लागी छुट्टा छुट्टै निवेदनहरू दिएकोमा सो विषय प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीन रहेको देखिन्छ। करदाता हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.ले उपरोक्त अनुसार बुझाउनु पर्ने ६ वटै आ.व.हरूको अन्तःशुल्क फछ्यौटको सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मा मिति २०७२।२।०४ गते निवेदन दिएकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा बक्यौता रु.१,५७,९८,७०७।२५ (साँवा अन्त शुल्क मात्र) तथा विलम्ब दस्तुर समेतको बक्यौता रु.१,८२,३४,८५६।२५ उपर रु.२२,५०,०००।- मात्र लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते संझौता भएको देखिन्छ। करदाता हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.ले दाखिला गर्नुपर्ने आ.व.२०५९।०६० देखि आ.व.२०६१।०६२ सम्मको अन्तःशुल्क सम्बन्धी विषय प्रशासकीय पुनरावलोकन हुँदै राजश्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दर्ता गरेकोमा न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा सो मुद्दा फिर्ता लिए पश्चात मात्र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले करदातासँग सम्झौता गर्न पाउने कानुनी ब्यवस्था रहेकोमा मुद्दा फिर्ता भएको कागजातहरूसमेत फायल संलग्न देखिँदैन भने आ.व. २०६६।०६७ देखि आ.व.२०६८।०६९ सम्मको लागि निर्धारण भएको अन्तःशुल्कको विवाद प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीन रहेको देखिन्छ। यसरी करदाताको मुद्दा राजश्व न्यायाधिकरण समेतमा विचाराधीन रहेको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले अधिकार क्षेत्र ग्रहण गर्नका लागि मुद्दा फिर्ता लिनु पर्ने प्रावधान समेतको विपरित करदातासँग सम्झौता गरी निर्धारित अन्तःशुल्क बक्यौता रु.१,५७,९८,७०७।२५ रहेकोमा रु.२२,५०,०००।- असूल गर्ने सहमति गरी रु.१,३५,४८,७०७।२५ मिनाहा तथा छुट दिएको देखिएकोमा सो रकम आयोगले मिनाहा तथा छुट दिनुपर्ने कुनै कानुनी एवं बस्तुनिष्ठ आधारसमेत नदेखिएकोले सो रकम बदनीयतपूर्ण तवरबाट छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

१०. त्रिवेणी डिस्टिलरी (स्थायी लेखा नं. ३०००२८३८२): विभिन्न करको विषयमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय भैरहवाबाट छानविन गरी कर निर्धारण भएकोमा उक्त प्रा.लि.ले कर निर्धारण उपर विभिन्न अवधिमा विभिन्न निकायमा कानूनी उपचारमा गई तिर्न बाँकी रहेको कर रकम बक्यौतामा रहि आएकोमा करदाताले फछ्यौट गरी पाउन दिएको निवेदनमा सम्बन्धित वर्षहरू र एउटा करको नाम नै नखुलाएको देखिन्छ। करदाताको माग बमोजिमको बक्यौता रकम सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय, भैरहवाबाट कर फछ्यौट आयोग, २०७१ लाई च.नं. ७२२० मिति २०७२।३।९ गते लेखेको पत्रानुसार सो निवेदनको कर २०६१/६२ सँग सम्बन्धित कर बक्यौता रहेको देखिन्छ। करदाताले आ.व. २०६२/६३ लगायतका अरु

वर्षहरूसँग सम्बन्धित बक्यौता करको फछ्यौट गरी पाउन निवेदन नै गरेको देखिदैन। यसै सन्दर्भमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ र करदाता बीच कर फछ्यौटको २०७२।६।२९ मा सम्झौता हुँदा अन्तःशुल्क (नाम नखुलेका कर समेत) र मू.अ.कर बक्यौता २०६९/७० सम्मका लागि रु.२ करोड ७० लाख तथा रु.१ करोड २४ लाख लिने गरेको देखिन्छ। यसरी करदाताले २०६९/६२ संग सम्बन्धित कर बक्यौता फछ्यौट गर्न माग गरेता पनि माग नै नभएका सो अगाडीका वर्ष तथा सो पछाडीका २०६९/७० सम्मका कर स्वतः मिनाहा हुन पुगे। सम्झौता कार्यान्वयनका लागि च. नं ५९७४ मिति २०७२।१०।२१ मा आन्तरिक राजस्व कार्यालय भैरहवामा फाइल पठाए पछि सो कार्यालयले आयोगलाई २०६२/६३ को अन्तःशुल्क बक्यौता रु.७४,१४,२६,७९४।- का सम्बन्धमा कसरी हिसाब मिलान गर्ने भनी कार्यालयको पत्रबाट सोधनी भएको देखिन्छ। माग नै नगरेको बक्यौता रु.७४,१४,२६,७९४ मिनाहा गर्ने कार्यले सो सम्झौता कार्यान्वयन गर्न कार्यालय असजिलोमा परेको सो पत्रबाट देखिन्छ। अन्तःशुल्कतर्फ यी दुवै बक्यौता र व्याज गरी रु ३,३४,११,९५,८२८ रहेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोगसँग २०७२/६/२९ गतेको मिति राखिएको सम्झौता सो आयोगको च नं २५२७क मिति २०७२/६/२९ को पत्रबाट फाइल र सम्झौता आराका भैरहवा पठाएको देखिन्छ तर आन्तरिक राजस्व कार्यालय, भैरहवामा २०७२।१०।१७ गते सो पत्र दर्ता नं ३९०५ मा दर्ता गरेको देखिन्छ। पत्र पठाउँदा चलानी किताब पनि केरमेट गरी मिलाएको देखिन्छ। पत्रको चलानी नं. तथा कार्यालयमा दर्ता भएको मिति बीचको समय हेर्दा आयोगको कार्यावधि समाप्त भए पछि सो सम्झौता भएको देखिन्छ। मू.अ.करतर्फको बक्यौता रु.७१,७७,९६,२७५।- सम्बन्धी विषयमा करदाताले कर फछ्यौट आयोग समक्ष आ.व. २०६९/०६२ को मू.अ.कर र अन्तःशुल्क तथा शीर्षक नखुलेको छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७१।१२।२२ गते निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनको विषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको रकम दाखिला गर्ने गरी संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते संझौता भएको देखिन्छ। उपरोक्त अनुसार करदाताले कर अधिकृतले निर्धारण गरेको अन्तःशुल्क र मू.अ.कर बक्यौता राखि राखेको करदाताले आ.व. ०६९/०६२ को मात्र मू.अ.कर र अन्तःशुल्क बक्यौता फछ्यौट गरी पाउँ भनि माग गरेकोमा माग नभएको आ.व. ०६२/०६३ को अन्तःशुल्क समेत छुट दिएको तथा नाम नै नखुलेका करको कर मिनाहा गरेको तथा आयोगको कार्यावधि समाप्त भए पछि शंकास्पद कागजात मिलाई केरमेट गर्ने कार्य गरेको तथा सम्झौता गर्दा कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई कूल रु.४,०१,९५,९२,१०३।- अन्तःशुल्क र मू.अ.कर छुट तथा मिनाहा दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

११. माउन्ट एभरेष्ट ब्रुअरी प्रा.लि. (स्थायी लेखा नं. ३०००१०४६२): करदाता माउन्ट एभरेष्ट ब्रुअरी प्रा.लि.को तपसिल तालिका उल्लेख भए अनुसारको अवधिको करको विषयमा करदाताले कुनै हिसाव नबुझाई कर निर्धारणमा असहयोग गरेकाले ठूला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट

छानविन गरी संशोधित कर निर्धारण भएकोमा उक्त प्रा.लि.ले कर निर्धारण उपर कुनै कानूनी उपचारमा नगर्दै करदाताले कर फछ्यौट आयोग समक्ष आयकर र अन्तःशुल्कमा छुट मिनाहा गरी पाँउ भनी मिति २०७१।०१।२० गते निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनहरूको बिषय उपर आयोगका पदाधिकारीहरू र करदाताबीच आपसी कुराकानी (negotiation) द्वारा देहाय तालिका अनुसारको रकम दाखिला गर्ने गरी संझौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते संझौता भएको देखिन्छ। करदाताले आफ्नो हिसाव पनि कार्यालयमा दर्ता नगर्ने तथा सोधिएका वा मागिएका कागजात पनि उपलब्ध नगराई कर निर्धारणमा असहयोग गर्ने तथा निर्धारित कर पनि नतिर्ने गरेको देखिन्छ। कर अधिकृतले पर्याप्त कारण र आधार खुलाई भएको कर निर्धारणलाई कर फछ्यौट आयोग, २०६३ ले आ.व.०६०/०६१ र ०६१/०६२ को मू.अ.कर मिति २०६४।०२।३१ मा रु.८,००,७५,०००।- बुझाउने गरी सम्झौता भई उक्त रकम करदाताले सो मिति पश्चात पटक-पटक बुझाई सकेको अवस्थातर्फ समेत कुनै विचार नगरी २०५४ साल मंसिर देखि २०७० आषाढ मसान्तसम्मको सबै भूक्तानीलाई समावेश गरी करदाताले बुझाई सकेको राजस्व समेत बदनियतपूर्ण मनसाय राखी विभागको अभिलेख अनुसार तिर्न बाकी मू.अ.कर सावाँ रु.२८,९९,४५,०४६।- र थप दस्तुर ब्याज समेत रु.४०,३०,३६,२९९।- (२०७०।०३।३१) हुँदाहुँदै नभएको क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.१३,००,०००।- मात्र मू.अ.कर लिने गरी सम्झौता भएकोले कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई आयकर, मू.अ.कर र अन्तःशुल्क समेत गरी रु.७१,७६,२९,२४३।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाइ नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ।

करको प्रकार	सम्झौताको मिति सम्म रहेको बक्यौता रकम (निवेदक/ कर कार्यालय/आ.रा.वि. अनुसार)		आयोगसँग संझौता बमोजिम दाखिला भएको रकम	आयोगले छुट दिएको रकम
आयकर	सावा बक्यौता	१७,८२,२१,१९२	४,३५,००,०००	१३,४७,२१,१९२
मू.अ.कर	सावा	३०,०५,२२,११२	१३,००,०००	५७,६७,१५,३२१
	बक्यौता	५७,८०,१५,३२१	०	
अन्तःशुल्क	बक्यौता	१,००,४४,७३०	३८,५२,०००	६१,९२,७३०

करदाता काठमाडौं टुकटुकले विशेष शुल्क बक्यौताको कर फछ्यौट हुन माग नै गरेको देखिदैन् तर संलग्न कागजातहरूमा उक्त कर कति थियो, कति मिनाहा गरेको हो पनि खुल्दैन्। सम्झौतामा कुनै विवरण समावेश नगरी केवल करको नामसम्म मात्र खुलाई आयोगका पदाधिकारीहरूले नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने गरी सो कर मिनाहा गरेको देखिन्छ।

३६. **अभियोग दाबी:** हालसम्मको अनुसन्धानको क्रममा संकलित भई आएका मिसिल संलग्न कागजात, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूका काम कारवाहीका सम्बन्धमा पर्न आएको उजुरी निवेदन, यस आयोगबाट गठित छानविन टोलीले पेश गरेको प्रतिवेदन, महालेखा परिक्षकको कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको प्रतिवेदन, आन्तरिक राजस्व विभागबाट कर फछ्यौट आयोगले बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने क्रममा खडा गरिएको सम्झौता लगायतका कागजात सहितको फायलहरू, आन्तरिक राजस्व विभागबाट प्राप्त बक्यौता कर सम्बन्धी विवरण, कर फछ्यौट आयोगको दर्ता चलानी किताब तथा निर्णय पुस्तिका, चुडामणी शर्मा ढकालको बयान कागज समेतका आधार प्रमाणलाई समष्टिगत रूपमा अध्ययन विश्लेषण गर्दा नेपाल सरकारको मिति २०७१।१०।२२ गतेको निर्णयानुसार लुम्बध्वज महतको अध्यक्षतामा उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकाल सदस्य रहने गरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएको देखियो। सो आयोगले कर फछ्यौट आयोग कार्यविधि, २०७१ निर्माण गर्नुका साथै बक्यौता कर बक्यौता रहेका व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीहरूबाट निवेदन प्राप्त गरी सो निवेदनमा उल्लेखित बक्यौता कर सम्बन्धमा करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूको बिचमा आपसी कुराकानी (Negotiation) बाट तिर्नुपर्ने कर रकम यकिन गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताहरूबाट रु.४०,८३,३४,६४,२१९।- बक्यौता कर फछ्यौटका लागि १७२६ निवेदन प्राप्त भएकोमा रु.३०,५२,५७,७८,९३७।- बक्यौता कर फछ्यौटको लागि प्राप्त भएका १०६९ करदाताहरूको निवेदन सम्बन्धमा कारवाही किनारा गरी रु.९,५४,६१,१५,६४०।- बक्यौता कर फरफारकको लागि करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरू बिच सम्झौता भएको व्यहोरा कर फछ्यौट आयोगले अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको प्रतिवेदनबाट देखिन आयो। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ बाट सम्पादन भएका कारवाहीका सम्बन्धमा यस आयोगमा उजुरी परी छानविन शुरू गरिएकोमा सि.जि.ब्रुअरी प्रा.लि. समेतका करदाताहरूको कर फछ्यौटसँग सम्बन्धित फायल तथा कागजातहरू आन्तरिक राजस्व विभागबाट झिकाई पहिला चरणमा ४५ वटा करदाताहरूको फायलको अनुसन्धान सम्पन्न हुँदा देहाय बमोजिमका करदाताहरूलाई बदनितयपूर्वक रु.१०,०२,१९,०१,८४२।- (अक्षरूपी दश अर्ब दुई करोड उन्नाईस लाख एक हजार आठ सय बयालीस रुपैयाँ) कर छुट तथा मिनाहा दिएको देखिन आयो।

सि.नं.	करदाताको नाम	छुट मिनाहा दिएको रकम
१	अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रा.लि.	१५१२५८९५
२	अल्का हस्पिटल प्रा.लि.	५४३४८९३७
३	आनन्द ईट्टा भट्टा	८५८५१३
४	एनसेल प्रा.लि.	९२६८३४०१६
५	एम.एम.एम. ग्रुप लि. इन जे.भि. साई कन्सल्टीङ प्रा.लि.	१११३४३४९

६	कल्याण उपकार सेभिङ्ग एण्ड क्रेडिटको अपरेटिभ लि.	२३७१३८७६
७	काठमाण्डौ टुकटुक प्रा.लि.	१११३०१७
८	काठमाण्डौ मैदा मिल्स लि.	३२३९०२७७
९	गोरखा ब्रुअरी	९१४०६५२३७
१०	जगदम्बा स्टिल	१११३८५२७
११	जेड टिड प्रा लि	२५५११५८९
१२	टायम वर्ल्ड प्रा.लि.	९०२३०९०
१३	टि.भि.म्याक्स प्रा.लि.	२९५८६९९०
१४	त्रिवेणि डिष्टिलरी	४०१९५९२१०३
१५	नाकासु मोटर्स प्रा.लि.	६४९८९७५५
१६	निर्भाना गार्डेन होटेल प्रा.लि.	१८२०६२६६
१७	नेपाल अम्बुजा सिमेन्ट प्रा.लि.	२५५५७३२०
१८	नेपाल एजुकेशन मेटेरिएल प्रा लि	१६९३६६४८
१९	नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि.	६२०५६६२०
२०	नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि.	१००९२६०७
२१	नेम लिंक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रा.लि.	१००४२०७७७
२२	न्यू कार्की हार्डवेयर सेन्टर	४०४६८३८३
२३	पाथिभरा हार्डवेयर	४९५९३४७
२४	बजगाईं टी फार्मिङ्ग एण्ड प्रोसेसिङ ई.प्रा.लि.	९४९५६१८
२५	बाबा हाउजिङ्ग डेभलपमेन्ट प्रा.लि	८८७०४७४
२६	बुद्ध एयर प्रा.लि	२८०७६६५५८
२७	भरुन्चे कन्स्ट्रक्शन प्रा.लि.	२६४१११२२
२८	मन्जु श्री सप्लायर्स एण्ड ट्रेडर्स	१२९०५९९७
२९	मयुर बिस्कुट एण्ड फुड ईन्डस्ट्रीज प्रा.लि	७५८०६७४
३०	महावीर अटो मोबाईल्स प्रा.लि.	१२१८३३२२
३१	मीना ईम्पेक्स	३४९९४९२५
३२	लक्ष्मी स्टिल प्रा.लि.	२२१७२३०४
३३	श्री डिष्टिलरी	२००५०६२४५६
३४	श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि.	१७८३६९१२
३५	श्री सुरज साजन इन्टरप्राइजेज	२३०८२६६३
३६	सत्यम सेल्स प्रा.लि.	७२१६४६५

३७	माउण्ट एभरेष्ट ब्रुअरी	७१७६२९२४३
३८	सि.बि.एन बि.।सुजे ज्वाइन्ट भेञ्चर जे.भी	३४६३१०९५
३९	सिला ट्रेड ईन्टरनेशनल प्रा.लि.	२३९७९५६४.
४०	स्पेसटाइम नेपाल	११९८२८०५१
४१	हर्बो ईन्टनेशन प्रा.लि.	१३२०१०७७१
४२	हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	२५१७३४०८
४३	हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.	१३५४८७०७
४४	हुलास मोटर्स प्रा.लि.	१६२२७६९७
४५	हुलास वायर ईन्डस्ट्रिज प्रा.लि	५२१६९६७७
जम्मा		१०,०२,१९,०१,८४२

विवादित रकमको समाधान गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन गरेको भनिए तापनि विवादित रकम भन्दा कर नतिरी बसेका करदाताको रकम धेरै रहेको देखिन्छ। सोही अनुसार कर फछ्यौटको लागि प्राप्त निवेदन संख्या १०६९ मध्ये ६९० निवेदन करदाताले अटेर गरी नबुझाएको रकम हो। यस्तै प्रकृतिका करदाताहरूको बक्यौता कर रकम मिनाहा गरेको, जसले कर नतिरी बस्ने र आयोग गठन गरी मिनाहा गराउने प्रवृत्तिले प्रश्रय पाएको छ। राजस्व सम्बन्धी ऐन बमोजिम ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्ने अधिकार समेतलाई बन्देज लगाउने गरी आयोगबाट बक्यौता मिनाहा भएको कानून सम्मत देखिएन। करदाताले स्वयंकर निर्धारण गरी बुझाउन मंजुर गरी घोषणा गरेको रकम समेत चुक्ता नगरी बक्यौता राखेकोमा आयोगले फछ्यौट गर्न सम्झौता गरी मिनाहा दिएको छ।

कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने सन्दर्भमा नक्कली मूल्य अभिवृद्ध कर विजक प्रकरणमा छनौट भएका करदाताहरूको निवेदन समेत कर फछ्यौट आयोगले ग्रहण गरेको, राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन मुद्दा सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ को उपदफा २ विपरित हुने विचाराधीन मुद्दा फिर्ता नै नलिई सम्झौता समेत गरेको, पछिल्लो मितिमा प्राप्त निवेदनलाई चलानी किताब केरमेट गरी अघिल्लो मितिमा दर्ता गरेको देखाई आयोगको कार्यअवधि समाप्त हुने अन्तिम मितिमा बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको, कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र नै नपरेको अदालतमा विचाराधीन मुद्दामा समेत पछि मुद्दा फिर्ता लिने शर्त राखी सम्झौता गरेको, करदाताहरूले स्वयं घोषणा गरी कर तिर्न प्रतिबद्धता जाहेर गरेको रकम समेत छुट दिएको, कर अधिकृतले निर्धारण गरेको कर तथा पुनरावेदनबाट आधार तथा कारण खुलाई ठहर भई करदाताले कानूनी उपचारको बाटो अवलम्बन नगरी बक्यौता स्वीकार गरी निजमाथि पुर्ण रुपमा दायित्व सृजना भईसकेका कर

समेत छुटका आधार तथा कारण नै उल्लेख नगरी छुट दिएको, आफैले बनाएको कार्यविधि समेत उल्लंघन गरेको, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकार नाधी कार्य गरेको, छली भएको कर समेत मिनाहा गरेको, पूर्व कर फछ्यौट आयोगले निर्धारण गरी असुल गरेको कर समेत फिर्ता दिने गरी सम्झौता गरेको, कर निर्धारण चित्त बुझाई बसेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहा गरेको, अन्य व्यक्तिलाई भूक्तानी गर्दा निजहरूबाट कटाएको वा कटाउनु पर्ने अग्रिम कर समेत मिनाहा गरेको, माग नै नगरेको रकम मिनाहा गरेको, कर सावाँ नै छुट दिएको अवस्था समेतलाई मध्यनजर गर्दा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले बक्यौता कर सम्बन्धमा प्रदान गरिएका अधिकार तथा तोकिएको जिम्मेवारी असल नियतका साथ ईमानदारीपूर्वक पुरा गरेको देखिन आएन। अतः माथि उल्लिखित करदाताहरूको विभिन्न कर शिर्षकमा बक्यौता रहेकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले आपसी कुराकानीलाई मात्र आधार लिई कर छुट दिने गरी सम्झौता गरी बदनियपूर्वक रु.१०,०२,१९,०१,८४२।- (अक्षरूपी दश अर्ब दुई करोड उन्नाईस लाख एक हजार आठ सय बयालीस रुपैयाँ) बक्यौता कर छुट दिएको देखिन आयो। माथि उल्लेखित तथ्य एवं प्रमाणहरूबाट कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ बमोजिम असल नियतले आफ्नो कार्य सम्पादन नगरी आफ्नो व्यक्तिगत लाभ हुने तथा राज्यलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई बदनियतपूर्ण कार्य गरेको स-प्रमाण पुष्टि हुन आएको हुँदा प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकालको उक्त कार्य भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ र दफा ७ को देहाय (क) मा परिभाषित कसुर गरेको पुष्टि हुन आएकोले प्रतिवादीहरूलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ को कसूरमा बमोजिम दफा ३ को उपदफा (१) र दफा ३ को उपदफा (१) को देहाय (झ) र दफा ७ बमोजिम जरिवाना र कैद सजाय हुन मागदाबी लिईएको छ।

३७. प्रतिवादी लुम्बध्वज महतले मिति २०७४/८/३ मा अदालत समक्ष गरेको बयानः निवेदक करदाताहरूको कर फछ्यौट गर्दा प्रचलित ऐन, कानून, आयोगको गठन आदेश, आयोगको कार्य प्रणाली आदिको पालनाबाट आयोग तथा सोका पदाधिकारीहरूको नियत झल्किनुपर्ने हो। आयोगको सम्पूर्ण काम कारवाहीमा नियम कानूनको पूर्ण रूपमा परिपालना गरिएको हुनाले सो कुराले हाम्रो नियत दर्शाउनुपर्ने हो। यस विषयमा हाम्रो नियतमा खोट देखाउनुमा पूर्वाग्रह तथा दुराशयको भाव बुझ्दछु। कर फछ्यौट आयोग २०७१ करको विषयमा विज्ञता हासिल गरेका व्यक्तिहरू भएको आयोग हो। आयोगमा यस्तो विज्ञता भएको कारणले हरेक विवादित करको विषयलाई केलाई सोको न्यायोचित ढंगले निरूपण गर्ने क्षमता आयोगमा छ। यसरी राज्यले विश्वास गरी विज्ञहरूलाई दिएको जिम्मेवारी तथा विज्ञहरूले गरेको काम कारवाही विज्ञता नभएको अर्को आयोगले छानविन गरी हचुवाको भरमा आयोगलाई आरोप लगाइएकोमा मेरो गम्भिर

आपति छ। कर सम्बन्धी विवादित विषयलाई राज्यको तर्फबाट यथोचित ढंगले फछ्यौट गर्न कानूनबमोजिम गठन गरेको अधिकार सम्पन्न आयोगको काम कारवाहीको सम्बन्धमा अर्को आयोगले प्रश्न उठाउनु एउटा बिडम्बना हो। विज्ञले गरेको काम कारवाहीमा विज्ञता नभएकोले प्रश्न गर्नु अर्को बिडम्बना हो। राज्यद्वारा कानूनी ढंगले नियुक्त गरिएको राज्यको एजेन्टले राज्यको तर्फबाट काम कारवाही गरी सो बापत राज्यले प्रतिफल आयोगद्वारा निर्धारण गरिएको कर राजस्व प्राप्त गरी सोको राज्यले लोकहितमा प्रयोग गरी सकेपछि राज्यले सोहि बापत राज्यका एजेन्टलाई अभियोग लगाउनु अर्को ठूलो बिडम्बना हो। ४५ वटा करदाताको कर फछ्यौट सम्बन्धमा सर्वोपरी ठान्दै आयोगले काम गरिएको थियो। उक्त सबै कर फछ्यौटमा राज्यले लिनुपर्ने कर राजश्व प्राप्त हुने गरी आयोगबाट सम्झौता गरिएको छ। आयोगले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ६(२) बमोजिम कर निर्धारण गरेको गरेकोछ। करदातालाई कुनै छुट मिनाहा दिएको छैन। तसर्थ हामीलाई लगाइएको आरोप बदनियत तथा दुराशायीपूर्ण छ। हामीले असल नियतका साथ गरेको काम कारवाही हामीले परिपालना गरेको कानून नियम तथा प्रकृयाबाट पुष्टि हुने हुन्छ। मैले राज्यलाई विभिन्न क्षेत्रमा धेरै नै योगदान गरेको छु। मैले गरेको काम मेरो देशको लागि गरेको भएतापनि सोको कदर विभिन्न अन्तराष्ट्रिय निकायले गरेका छन् तर राज्यले उल्टै नगरेको अभियोग लगाई मलाई झुठ्ठा मुद्दामा फसाइएको छ। झुठ्ठा आरोप दावीबाट सफाई पाउँ।

३८. प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकालले मिति २०७४/८/३ मा अदालत समक्ष गरेको बयान: कर फछ्यौट आयोग ऐनको दफा ३ अनुसार र दफा ५ अनुसार सुचित आदेशद्वारा तोकिए बमोजिम आयोगले कार्य गरेको हो। सुचित आदेश अनुसार नै आयोगले कर फछ्यौट ऐनको दफा १० ले दिएको अधिकार अन्तर्गत कार्यप्रणाली तोकिए आयोगले कार्य गरेको हो। आयोगले कुनै बदनियत नराखी असल मनसायका साथ पुनः कर निर्धारण गरी विवादित राजस्व रकम फछ्यौट गरेको हो। आयोगले कार्यप्रणाली र नेपाल सरकारको सुचित आदेशद्वारा तोकिएको कार्यदिशामित्र रही पुनः कर निर्धारण सम्झौता गरेको हो। सम्झौताहरू कानूनसम्मत नै हुन। कार्यटोलीले के कसरी प्रतिवेदन दियो मलाई थाहा छैन। कर अधिकृतबाट कर निर्धारण हुँदा चित नबुझाई विभिन्न निकाय वा अदालतमा विचाराधीन रहेका र बेमनासिब तरिकाले कर निर्धारण भई अत्याधिक रकम कर तिर्नु पर्ने भै पुनरावलोकन/ पुनरावेदनमा जान कानून बमोजिम धरौटी राख्न समेत नसकेको करदाताहरू आयोग मार्फत पुनः कर निर्धारण गरी कर तिर्ने र बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने कार्य आयोगले गरेको हो। कर निर्धारण गर्दा आपसी छलफल (Negotiation) को माध्यमबाट गरिएको हो। पुनः कर निर्धारण गरी फछ्यौट गर्दा करदाताले लिएको जिकिर लाई मुख्य रूपमा मध्यनजर गरी यस अघि भएको कर निर्धारण उपर पुनः कर निर्धारण गर्दा वस्तुनिष्ठ आधार खुलाई सम्झौता गरिएको छ। यसरी पुनः कर निर्धारण गर्दा करको सिद्धान्त अनुसार Right Taxation होस भन्ने असल नियत राखी करदाताको क्षमता, यस्तै अन्य करदाताको कर समेतको आधार लिई पुनः कर निर्धारण सम्झौता भएको हो। सम्झौता गर्दा कानूनको पुर्ण परिचालन गरिएकोछ। कुनै बदनियत चिताएको छैन। आयोगलाई झुठ्ठा आरोप लगाई

बदनियतपूर्ण तरिकाले कलम, कलममा बक्यौता रकम पुनः कर निर्धारण सम्झौता रकम फरक पारी स्वाभाविक र अन्यायपूर्ण तरिकाले विगो कायम गरी मुद्दा दायर भएकोमा ऐन कानून अनुसार पुनः कर निर्धारण भै बक्यौता फछ्यौट भएकोमा कुनै विगो नै नहुने व्यहोरा समेत अनुरोध गर्दछु। प्रतिवेदन तयार गर्दा कर फछ्यौट आयोगका कुनै पदाधिकारीलाई सोधपुछ गरेको मलाई जानकारी छैन। प्रतिवेदनमा उल्लेखित बक्यौता रकम र छुट दिएको भनिएको रकममा ठुलो भिन्नता रहेको देखेको छु। म लगायत आयोगका अन्य सदस्यलाई कुनै जानकारी नै नदिई मनपरी ढंगले लान्छन लगाइएको छ। उक्त प्रतिवेदन दिई हामीलाई फसाउने नियत राखेको मलाई विश्वास लागेको छ।

३९. मिति २०७४/८/५ को थुनछेक आदेशः पछि प्रमाण बुझ्दै जाँदा ठहरे बमोजिम हु नेगरी हाललाई विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम प्रतिवादीहरु उमेश प्रसाद ढकाल र लुम्बध्वज महतबाट जनही रु.१,००,००,०००(एक करोड रुपैयाँ) धरौट माग गरिएको छ । सो धरौटी रकम निजहरुले नगदै दाखिला गरे, जेथा जमानी वा बैंक ग्यारेण्टी दिए लिई तारेखमा राख्नु दिन नसके नियमानुसार सिधा खान पाउन गरी अदालती बन्दोबस्तको १२१ नम्बर बमोजिम थुनुवा पुर्जी दिई थुनामा राख्न कारागार शाखामा पठाइदिनु भन्ने बेहोरा मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १२१ग नम्बर बमोजिम भएको मिति २०७४।८।५ गतेको थुनछेक आदेश भइ प्रतिवादी उमेश ढकालको हकमा नेपाल बंगलादेश बैंक लिमिटेडको बैंक ग्यारेण्टी नम्बर एन.बि. ००७ पि.बि.:३९९।१७ र प्रतिवादी लुम्बध्वज महतको हकमा प्राइम कमर्सियल बैंक लिमिटेडको बैंक पि सि बि एल १७-१२४७ पिजि (पर्फमेन्स बण्ड) मार्फत धरौटी बापत जनही रु.१,००,००,०००/- को बैंक ग्यारेण्टी मिसिल सामेल रहेको ।

४०. प्रतिवादी चुडामणी शर्मा ढकालले मिति २०७४/८/१२ मा अदालत समक्ष गरेको बयानः उजुरी निवेदन बेहोरा निराधार, झुट्टा र कपोकल्पित छ । कर फछ्यौट आयोग २०७१ ले बक्यौता कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्ने सम्बन्धमा प्रचलित कानूनबमोजिम गरेको हो । आयोगको कार्य सञ्चालनबाट राज्यलाई अधिकतम लाभ हासिल भएको छ । राजस्व संकलनमा अभिवृद्धि भई मुलुकको शासन विकास सेवा प्रवाह एवम् समृद्धिमा सार्थक योगदान भएको छ । कर फछ्यौट भनेको कर छुट, माफी मिनाहा नभई विधि समम रुपमा गरिएको New Tax Assessment/ settlement हो । यो पुनः नयाँ कर निर्धारण हो । कर बक्यौता फछ्यौटबाट कसैलाई लाभ हानि भएको वा हुने भन्ने होइन । यसबाट राज्यलाई अधिकतम लाभ हुन्छ र भएको छ । अखितयार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले गरेको गैरकानूनी, बदनियतपूर्ण, दुरासयी एवम् पूर्वाग्राही छ । राज्यलाई हानि पुऱ्याउने तथा व्यक्तिगत लाभ लिने कुनै कार्य गरिएको छैन । असल नियतले विधिसम्मत रुपमा मुलुकको भलो चिताइ प्रभावकारी रुपमा सरकारको एजेन्ट भई सरकारले लगाएको कार्य संचालन गर्दा कुनै मुद्दा तथा आरोप लाग्नुपर्ने होइन र हुनुहुँदैन । अदालतबाट न्याय इन्साफ पाउँ ।

४१. मिति २०७४/८/१२ को थुनछेक आदेशः पछि प्रमाण बुझ्दै जाँदा ठहरे बमोजिम हुने गरी हाललाई विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम प्रतिवादी चुडामणि शर्मा ढकालबाट रु.१,००,००,००० (एक करोड रुपैयाँ) धरौट माग गरिएको छ । सो धरौटी रकम निजले नगदै दाखिला गरे, जेथा जमानी वा बैंक ग्यारेण्टी दिए लिई तारेखमा राख्नु दिन नसके नियमानुसार सिधा खान पाउन गरी अदालती बन्दोबस्तको १२१ नम्बर बमोजिम थुनुवा पुर्जा दिई थुनामा राख्न कारागार शाखामा पठाइदिनु भन्ने बेहोरा मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १२१ग नम्बर बमोजिम भएको मिति २०७४।८।१२ गतेको थुनछेक आदेश भइ नेपाल इन्भेष्ट बैंक लिमिटेडको बैंक ग्यारेण्टी नम्बर 001GUAPB17-0675 मार्फत प्रतिवादी चुडामणी शर्माको धरौटी बापत रु.१,००,००,०००(एक करोड रुपैयाँ) को बैंक ग्यारेण्टी दखिल गरी मिसिल सामेल रहेको ।
४२. मिति २०७४/८/२९ को आदेशः प्रतिवादीहरुका साक्षीहरुलाई प्रतिवादीहरु मार्फत उपस्थित गराई बकपत्रको लागि इजलास समक्ष पेश गर्नु ।
४३. प्रतिवादी चुडामणी शर्माको साक्षी शिवहरी शर्माले मिति २०७४/९/१४ मा अदालत समक्ष गरेको बकपत्रः राज्यले बेमनासिव तरिकाले निर्धारण गरेको कर कर व्यवसायी करदाताले तिर्न सक्ने अवस्था नआएमा कर कार्यालयबाट त्रुटिपूर्ण तरिकाले कर निर्धारण तथा पुनः कर निर्धारण भएमा उद्योग व्यवसाय टाँट पाल्टिई राज्यलाई तिर्नुबुझाउनु पर्ने कर दायित्व बुझाउन तिर्न असक्षम भएमा, उद्योगी व्यवसायी करदाताको मृत्यु भएमा लगायतका कारणले राज्यले उठाउनुपर्ने कर उठ्न नसकेमा कानून बमोजिम कर फछ्यौट आयोग गठन गरी समय समयमा यसरी पुनः कर निर्धारण हुन्छ । नक्कली विजक प्रयोग गरी कुरा कर छलि गरेको भन्ने बाहिरी हल्लाको पछाडि लागेर कसैलाई आरोप लगाउन मिल्दैन । सामान्य अध्ययन र बुझाइले बुझिने कुरा पनि होइन । यो आरोप सतही रुपमा लगाइएकोले झुट्टा छ । कर फछ्यौटका सदस्यहरुले राज्यले बनाएको कानूनको दायराभित्र रही आयोगको उद्देश्य पूरा गर्नु भएको छ । कुनै पनि अधिकारको दुरुपयोग गर्नु भएको छैन ।
४४. प्रतिवादी उमेश प्रसाद ढकाल र लुम्बध्वज महतको साक्षी अमन उप्रेतीले मिति २०७४/९/१४ मा अदालत समक्ष गरेको बकपत्रः कर फछ्यौट आयोगले कर निर्धारण गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजकको प्रयोग गरी कर छलि प्रकरणमा परेका करदाताहरूसँग पनि कर छलि भएको भनिएका वर्ष वाहेक अन्य वर्षहरुको कर निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था T.O.R मा छ । हाम्रो कर प्रणालीमा स्वयम कर निर्धारणको व्यवस्था गरिएको छ । जस अन्तर्गत आयकरको सम्बन्धमा करदाताले आय विवरण बुझाएमा सो आय विवरणलाई नै कर निर्धारणको आधार मानिन्छ । कर निर्धारण आयोगले आफ्नो क्षेत्राधिकारको प्रयोग गरी कानून बमोजिम नै गरेको हो ।
४५. मिति २०७५/१/२५ को आदेशः प्रतिवादी चुडामणि शर्मा ढकालले यस अदालत समक्ष गरेको बयानको सवाल २२ को जवाफको प्रमाण (ख) को अनुसूची-१ मा उल्लिखित प्रमाण बुझिपाउँ भनी माग गरेकोमा देहायका कार्य सम्पन्न गरी पेश गर्नुः

- रिट निवेदक चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना शर्मा, विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगसमेत भएको मुद्दा नम्बर ०७४-WF-०००१ को बन्दी प्रत्यक्षीकरण रिट निवेदनमा फैसलाको पूर्णपाठ तयार भैसकेको भए सोको प्रमाणित प्रतिलिपि सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मगाउनु ।
  - मिति २०७१।१०।१२ को नेपाल राजपत्र (अतिरिक्ताङ्क २९क) मिसिल संलग्न राख्नु।
  - आरोपपत्रको पृष्ठ ४० प्रकरण ४.७ मा उल्लिखित सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको मुद्दाहरूको सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोगद्वारा भएका कर निर्धारण अर्थात कर बक्यौता फछ्यौट सम्बन्धी निर्णय तथा सम्झौतालाई आधार बनाइ सर्वोच्च अदालतबाट सो सम्बन्धी मुद्दाहरू फिर्ता लिने आदेश एवं अनुमति भएको भन्ने उल्लेख गरेकोमा के कति र कुन कुन मुद्दा फिर्ता लिने गरी भएका आदेशको प्रमाणित उतार सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मगाउनु।
  - यस पूर्व गठित कर फछ्यौट आयोग, २०६३ को प्रतिवेदन, दावी तथा सम्झौता भएको र असुल भएको करको विवरण सहितको सम्पूर्ण कागजातको प्रमाणित उतार नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयबाट मगाउनु। मिति २०७५।१।२५ गतेको आदेश र आदेश बमोजिम कार्यान्वयन भएका कागजात मिसिल सामेल रहेको।
४६. मिति २०७५/९/३० को आदेश: प्रस्तुत मुद्दाको प्रकृति र विषयवस्तुको गाम्भीर्यलाई दृष्टिगत गर्दा पक्ष विपक्षको प्रतिनिधित्व गरी गरिने बहस पैरवीका अतिरिक्त मुद्दासँग सम्बन्धित विषयको सैद्धान्तिक र व्यवहारिक पक्ष, सो विषयसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन तथा हामीले अवलम्बन गरेको अभ्यास समेतका आधारमा इजलासलाई निर्णयमा पुग्न सहयोग हुने किसिमबाट अदालतका सहयोगी (Amicure Curine) को हैसियतमा बहस पैरवी गर्नका लागि कर र वाणिज्य कानूनमा राम्रो दखल भएका वरिष्ठ अधिवक्ता तथा अधिवक्ता गरी ३ (तीन) जनाको नाम पठाई सहयोग गर्नका लागि नेपाल बार एशोसियसनलाई अनुरोध गरी पठाउने र नेपाल बार एशोसिएशनबाट अदालतका सहयोगी (Amicus Curine) को रूपमा बहस पैरवी गर्ने विद्वान कानून व्यवसायीहरूको नामावली प्राप्त भएपछि ०७४-CR-००८२ को भ्रष्टाचार (गैरकानूनी सम्पत्ति आर्जन) मुद्दा साथै राखी नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्ने बेहोराको आदेश भइ आदेश बमोजिम नेपाल बारबाट एमिकस क्युरीको रूपमा बहस पैरवी सम्बन्धमा प्राप्त भएको पत्र मिसिल सामेल रहेको ।
४७. मिति २०७६/११/४ को आदेश लिखित बहस नोट पेश गर्ने आदेशानुसार दुवै पक्षका कानून व्यवसायीहरूबाट लिखित बहसनोट पेश गर्न लगाइ लगाउको मुद्दा साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने बेहोराको मिति २०७६।११।०४ गते आदेश भइ आदेश बमोजिम दुवै पक्षबाट पेश भएका लिखित बहसनोट मिसिल सामेल रहेको ।
४८. मिति २०७७/७/२४ को आदेश: देहाय बमोजिमका कार्य सम्पन्न गरी नियमानुसार पेश गर्नु:

१. आरोप पत्रको पृष्ठ ६२ को अन्तिम हरफमा "हालसम्म ४५ वटा करदाताहरूको बक्यौता मिनाहा गरेको हकमा अनुसन्धान सम्पन्न गरी आरोपपत्र दायर गरिएको र बाँकी अन्य करदाताहरूको बक्यौता मिनाहा गरेको हकमा अनुसन्धान गरी छुट्टै दावी लिइने भनी" उल्लेख भएको सम्बन्धमा कुनै कारवाही वा दावी भएको छ छैन ? भए के कस्तो कारवाही भएको छ ? सो को प्रष्ट वेहोराको जवाफ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट मगाउनु,

२. यस अदालतबाट मिति २०७५।०१।२५ मा भएको आदेशको प्रकरण ३ मा कर फछ्यौट आयोगद्वारा भएको कर निर्धारण अर्थात कर बक्यौता फछ्यौट सम्बन्धी निर्णय तथा सम्झौतालाई आधार बनाइ सर्वोच्च अदालतबाट सो सम्बन्धी मुद्दाहरू फिर्ता लिने आदेश एवं अनुमति भएको भन्ने सम्बन्धमा के कति कुन कुन मुद्दा फिर्ता लिएको हो? आवश्यक वेहोरा प्रतिवादीहरूबाट खुलाउन लगाइ फिर्ता लिने गरी भएका आदेशको प्रतिलिपि उतार सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट झिकाउने गरी आदेश भएकोमा प्रतिवादीहरूले मिति २०७५।०१।२७ मा यस अदालतसमक्ष गरिदिएको कागजमा कुन कुन मुद्दा फिर्ता लिएको भन्ने सम्बन्धमा वेहोरा खुलाएका नदेखिदा उक्त आदेशानुसार प्रष्ट वेहोरा खुल्ने गरी प्रतिवादीहरूबाट पुनः कागज गराई मुद्दा फिर्ता लिएको भए सो आदेशको प्रतिलिपि समेत झिकाइ पेश गर्नु भन्ने वेहोराको मिति २०७७।०७।२४ गते आदेश भइ आदेश बमोजिम प्रतिवादीहरूले गरिदिएको कागज र सर्वोच्च अदालतबाट सो मुद्दाहरू फिर्ता लिने अनुमति दिइएको आदेशको प्रतिलिपि मिसिल सामेल रहेको।

४९. मिति २०७८/७/३० को आदेश: प्रतिवादीहरू उपर दायर रहेको ०७७-CR-०११७ को भ्रष्टाचार (राजस्व चुहावट) मुद्दाको पुरक आरोपपत्र दायर भई आजै पृथक नम्बरमा पेशी समेत चढेको देखिएको र उक्त मुद्दा समेत साथै राखी हेरी पाउँ भनी दुवै तर्फका विद्वान कानून व्यवसायीहरूबाट छलफलका क्रममा अनुरोध समेत भएको देखिदा उक्त ०७७-CR-०११७ को भ्रष्टाचार मुद्दा समेत साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नुहोला।

५०. मिति २०७९/५/२० को आदेश: कर फछ्यौट आयोगका पुर्व प्रतिवेदनहरू समेत हेर्नुपर्ने देखिदा देहायका कर फछ्यौट आयोगका प्रतिवेदनहरू सम्बन्धित निकायबाट झिकाई आएपछि लगाउका मुद्दाहरू समेत साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नुहोला।

- नारायणराज तिवारीको अध्यक्षतामा गठित कर फछ्यौट आयोग २०६३।
- पवनकुमार ओझाको अध्यक्षतामा गठित कर फछ्यौट आयोग २०६१।
- अनुपराज शर्माको अध्यक्षतामा गठित कर फछ्यौट आयोग २०५८।

मिति २०७९/५/२० को आदेशानुसार प्रतिवेदनहरू प्राप्त नभएतापनि सम्बन्धित निकायबाट जवाफ प्राप्त भई मिसिल सामेल रहको।

५१. मिति २०७९/७/२० को आदेश: यस अदालतको मिति २०७९/५/२० को आदेशानुसारका कर फछ्यौट आयोग २०५८ र २०६१ का प्रतिवेदनहरू खोजी गर्दा फेला नपरेको भनी अर्थ मन्त्रालयको च.नं.१३० मिति २०७९/६/३१ को पत्रबाट जवाफ प्राप्त भएको देखियो। पुर्व

आदेशानुसाररका उक्त प्रतिवेदनहरु पुनः आदेश गर्नु नपर्ने गरी अनिवार्य रूपमा खोजी सात (७) दिनभित्र पठाउनु, अन्यथा विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा १५ बमोजिम हुने व्यहोरा समेतको जानकारी अर्थ मन्त्रालयका सचिवलाई गराई सो बमोजिमको कार्य सम्पन्न गरी नियमानुसार पेश गर्नु। मिति २०७९/७/२० को आदेशानुसार अर्थ मन्त्रालयबाट जवाफ प्राप्त भई मिसिल सामेल रहेको।

पुरक आरोपपत्र (मुद्दा नं.०७७-CR-०११७)को तथ्य

५२. उजुरी व्यहोरा: अरुण सराफङ्ग, रानी बाङ्ग, आर.के.अग्रवाल, तारागाउ रेजेन्सी र याक यण्ड यति होटेल मध्ये तारागाउ रेजेन्सीको रु.५ करोड ५० लाख याक एण्ड यति होटेलको ६ करोड कर बक्यौतामा रु.१ करोड ५ लाख घुस दिई कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारी चुडामणी शर्माले कर फछ्यौट गरेको भन्ने समेत व्यहोराको बेनामी उजुरी आयोगको उ.द.नं.१२८ मिति २०७४।०४।०५ गते दर्ता भएको।

- गोल्ल्या समूहबाट व्यापक राजस्व अनियमितता भएको खुलासा शीर्षक दिई मिति २०७४।०४।०९ गतेको आर्थिक पत्रिकामा प्रकाशित राजस्व अनुसन्धान विभागका तत्कालिन महानिर्देशक चुडामणी शर्मालाई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले पक्राउ गरेसँगै गोल्ल्या समूहले गरेको राजस्व अनियमितताहरु खुल्न थालेको छ भन्ने समेत व्यहोराको समाचारलाई उजुरीको रूपमा लिई उ.द.नं.२८६ मिति २०७४।०४।१० गते दर्ता भएको उजुरी।
- कर छुट प्रकरणमा एनबीका दुङ्गाना बिचौलिया शीर्षकमा मिति २०७४।०४।०८ गतेको आर्थिक समाचारमा २८ वटा वाणिज्य बैंकहरु मध्ये १४ वटा वाणिज्य बैंकहरुलाई ६ अर्ब रुपैया भन्दा बढिको कर छुट दिएको भन्ने समेत व्यहोराको प्रकाशित समाचारलाई उजुरीको रूपमा लिई उ.द.नं.२५५ मिति २०७४।०४।०८ गते दर्ता भएको उजुरी।

५३. कार्यटोलीको प्रतिवेदन: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को अधिकार प्रयोग गरी २०७१ माघ २२ गते नेपाल राजपत्रको सूचित आदेश अनुसार नेपाल सरकारले २०७१ माघ २२ गते गठन गरेको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को काम कारबाहीको विषयमा प्रकाशित समाचार तथा उजुरीहरु अध्ययन गर्न अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको २०७३।११।०३ को निर्णय अनुसार कार्यटोली गठन भएकोमा कार्यटोलीको अध्ययन अनुसार कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन गर्दा नै कर फछ्यौट आयोग, २०३३ ले तोकेको भन्दा बढी क्षेत्राधिकार दिने गरी गठन भएको तथा सो आयोगले कानून र गठन आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी केही करदातालाई फाइदा पुग्ने गरी कर फछ्यौट गरेको भन्ने समेतको उजुरी।

५४. लुम्बध्वज महतको अनुसन्धानको बयान: कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को सम्पूर्ण अवधिमा म कार्यरत थिएँ। करदातासँग भएको सम्झौताबमोजिम अन्तिम कर निर्धारण आदेश जारी गरी नसकेको विषयका सम्बन्धमा मलाई स्पष्ट भएन। करदाताले माग नै नगरेको अवधिको कर फछ्यौट गरेको होईन तर एस.बी.निर्माण सेवाको हकमा टाईप त्रुटी भएको हुन सक्छ। दस्तखत

नभएको निवेदनहरू सचिवालयले हेर्ने र प्रशासनिक काम कारवाहीमा केही त्रुटी भएको हुन सक्छ। करदाताले स्वयं घोषणा गरेको तथा निवेदनमा उल्लेख गरेको रकम स्वयं घोषणा रकम होईन। स्वयं घोषणा गरेको मु.अ.कर भन्दा कम रकममा आयोगले सम्झौता गरेको छैन। फरफारक भईसकेको कर विवादित र बक्यौता समेत नभएको र यस्ता फछ्यौट भईसकेको कर आयोगले सम्झौता गरेको होईन। करदाताले तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी आयोगले सम्झौता गरेको छैन।

५५. नक्कली बीजक प्रकरणमा ठहर भएका करदाताहरूको कर फछ्यौट गर्ने कार्य आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दैन। आयोगले सोको पूर्ण पालना गरेको छ तर सोको लागि करदाता नक्कली बीजक प्रकरणमा छनौट भई अनुसन्धान तथा परिक्षण भई सोको पुष्टि भई कर निर्धारण भएको हुनुपर्ने अवस्था भएको हुनुपर्छ। आयोगको क्षेत्राधिकार तोकिएको अवधि भन्दा पछिको अवधिमा भएका सम्झौताहरू टाईप त्रुटी भएको हुन सक्छ। सो कार्य कार्यावधिको अन्त्यतिर कार्य चापले एकाध विषयमा टाईप त्रुटी भएको हुन सक्छ। कर फछ्यौट ऐन, २०३३ को दफा ५ बमोजिम सरकारले सूचित आदेशको कार्यविवरणको प्रकरण १ र २ मा अदालतले सम्मानित सर्वोच्च अदालत र अन्य निकायले प्रशासनिक पुनरावलोकनलाई जनाउने भए अनुरूपको कर्तव्य पालना गरेका हौं।

५६. उमेशप्रसाद ढकालको अनुसन्धानको बयान: म कर फछ्यौट आयोगका सदस्यको रूपमा २०७१।११।०२ देखि २०७२ असोज मसान्तसम्म कार्यरत रहेको थिएँ। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी पुनः कर निर्धारण गरेको तर एकल सदस्यबाट सम्झौतामा सच्याईएको छैन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २(ड) अनुसारको सूचित आदेश तथा आयोगको कार्य विवरणमा अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषय समावेश रहेको हुँदा सोही अनुसार अदालतमा विचाराधीन रहेको विषयमा समेत पुनः कर निर्धारण गरिएको हो। आयोगको मापदण्ड नभएको तर आयोगले कार्य प्रणाली बनाई सोही कार्यप्रणाली अनुसार कर फछ्यौट गर्दा वस्तुनिष्ठ आधार खोली पुनः कर निर्धारण सम्झौता गरेको हो।

एभको ईन्टरनेशनल प्रा.लि.को फछ्यौट भएको बक्यौता रकम आन्तरिक राजस्व कार्यालय, करदाता सेवा कार्यालय, टंगालबाट कर निर्धारण भएको हुँदा अण्डर प्रोसेस भन्न मिल्दैन। सो सम्झौतामा समेत करदाताको जिकिरबाट वस्तुनिष्ठ आधार खुलाईएको र आ.ब.०६४-०६५ र ०६५-०६६ को हकमा छलफल, जवाफ, प्रतिक्रिया जिकिर पेश गर्न सक्ने अवस्था नभएको जस्ता वस्तुनिष्ठ आधार भनिएको छ। ज्ञान ईन्टरप्राईजेजको सम्बन्धमा कार्यालयले मिति २०७२।०६।२४ गते सम्झौता गर्दासम्म पुनरावेदनमा गएको वा जाने तयारी गरेको आयोगलाई जानकारी नभएकोले कार्यालयको काममा कुनै हस्तक्षेप गरेको होईन। करदाता बोटलर्स नेपालको निवेदन माग अवधि र सोही बमोजिमको कार्यप्रणाली अनुरूप कार्य गरी पुनः कर निर्धारण सम्झौता भएको हो। करदाताले मागै गरेको भन्दा बढी अवधिको सम्झौता गरेको सम्बन्धमा थप कागजात पेश गर्दा र थप व्यहोरा खुलाउँदा थप आ.ब.को उल्लेख भएको हो। दस्तखत नगरेको निवेदनको

सम्बन्धमा तत्कालिन आयोग सचिवालयले आधिकारिकता र सम्बन्धित करदाता हो भनी यकिन भए पछि आयोगमा पेश भई पुनः कर निर्धारण गर्ने गरिएको थियो।

स्वयं घोषणा गरेको कर रकम घटाई सम्झौता गरेको सम्बन्धमा करदाताले निवेदनमा लेखेको रकम वास्तविक नभएको र करदाताले अज्ञानताले लेखेको रकमलाई कुनै आधारमा पनि स्वयंकर घोषणा गरेको भनी भन्न मिल्ने व्यवहारिक अवस्था नभएको र आयोगले सम्झौता गर्दा स्वयं कर घोषणा गरिएको रकम भन्दा घटीमा सम्झौता गरिएको छैन। डम्पा ईन्टरप्राइजेजले सामान बिक्री गरी उठाएको कर छली गरेको होईन। प्रोगेशन आईटी सोलुसन प्रा.लि.ले आयकरतर्फको कर छली नभई मु.अ.करतर्फ बिक्री गर्ने सेवाको लागि खरिदमा तिरेको कर कारदाताले फिर्ता पाउनु पर्ने रकम हो। आयोगले फरफारक भईसकेको कर अवधिको निवेदन नै लिएको छैन। करदाताले तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी सम्झौता गरेको छैन। नक्कली बीजक प्रकरणमा परिक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनोट भई पुष्टि भएको कर निर्धारण आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दैन तर आयोगसँग सम्झौता भएको करदाताहरू नक्कली बीजक प्रकरणमा छनोट भई पुष्टि भएको करदाता होईनन्।

आयोगको क्षेत्राधिकार नाघी २०७० आषाढ भन्दा पछिको अवधिसम्म गरेको सम्झौताका सम्बन्धमा भुलवश लेखिएको मात्र हो। सम्झौता बाहिर हुने गरी परेको निवेदनहरूलाई कर निर्धारण गर्दा क्षेत्राधिकारभित्र पर्नेलाई मात्र गरिएको थियो। आयोगको म्याद समाप्त हुने अन्तिम दिन भएकोले पनि टाईपिड त्रुटी हुन सक्छ। आयोगले पुनः कर निर्धारण सम्झौता गर्नु अघि निवेदक करदाताको बारेमा सम्बन्धित कर कार्यालयबाट पुनरावलोकनमा गएको छ, छैन सोधनी गरेर र सोको जवाफ प्राप्त भए पछि मात्र निर्णय गरेको हो।

५७. चुडामणी शर्मा ढकालको अनुसन्धानको बयान: म कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को सदस्यको रूपमा सो आयोगको कार्यअवधि २०७१ माघ देखि २०७२ असोज महिनासम्म कार्यरत रहेको थिए। कर फछ्यौट आयोगको काम कर्तव्यमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३, नेपाल सरकारको मार्गदर्शन, कर फछ्यौट आयोगमा निर्दिष्ट कार्य विवरण बमोजिम रहेको थियो। सोही बमोजिम तोकिएका प्रकृयाहरू अबलम्बन गरिएको थियो। अध्यक्ष र सदस्यको सामूहिक जिम्मेवारी थियो। कर फछ्यौट आयोगको कार्यविधि अर्थात अधिकारक्षेत्रको प्रयोग सबै सदस्यले सामूहिक रूपमा गर्ने, बहुमतको राय आयोगको निर्णय मानिने र तीन जना सदस्यको भिन्दाभिन्दै राय भई बहुमत कायम हुन नसकेमा अध्यक्षको राय आयोगको निर्णय मानिने कानूनी व्यवस्था अनुसार नै आयोगले सम्झौता तथा निर्णय गरी कार्य सम्पादन गरेको थियो। करदाताको कारोवारसँग सरोकार राखेको हकमा त्यस्तो सदस्य उक्त निर्णय, सम्झौतामा सहभागी नभएको अवस्था थियो। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा अन्य प्रचलित कानून विपरित हुने कार्य कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले गरेको छैन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ तथा दफा ५ मा कर फछ्यौट आयोगको कार्य विवरण अर्थात कार्यक्षेत्र तोकिएको थियो। सो अनुसार राजस्वमा छुट दिएको भन्ने नै होईन। विभिन्न कारणले बक्यौता रहेको राजस्व बक्यौता फछ्यौट गरेको हो। कर तथा राजस्वको विवादको निपटारा गरेको हो। नयाँ कर निर्धारण तथा

कर विवाद तथा राजस्व विवाद समाधान गरेको हो। राजस्व छुट, मिनाहा दिएको भन्ने होईन। प्रचलित कानून र सो कानूनद्वारा निर्दिष्ट मापदण्ड बमोजिम नै कार्य सम्पादन गरेको हो। पूरक सम्झौताद्वारा कर घटाउने अर्थात पूर्ववत सम्झौतामा उल्लेखित रकम घटाउने कार्य गरेको छैन। प्रचलित कानून बमोजिम असल मनसायपूर्वक कर फछ्यौट आयोगबाट कार्य सम्पादन भएको हो। कर फछ्यौट आयोगले राजस्व उठाउने भन्ने नभई त्यस्ता ऐन अन्तर्गत पूर्व निर्धारित राजस्व अंक विभिन्न कारणवस निश्चित समयसम्म ती सम्बन्धीत ऐनको प्रकृया अपनाई लामो समय नेपाल सरकारको राजस्व प्रशासनको अभिलेखमा रहेको तर विभिन्न कारणवस संकलन गर्न गराउन वा असूल उपर गर्न नसकेको बक्यौताहरूलाई कर फछ्यौट आयोगको परिधिभित्र रही असूलीको दृष्टिकोणबाट नभई राजस्वको नयाँ अंक कायम गरी एक निश्चित समयमा सदैवका लागि फछ्यौट गर्ने भन्ने रहेको छ।

५८. आरोप दावी: अनुसन्धानको क्रममा संकलित भई आएका कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूका काम कारवाहीका सम्बन्धमा पर्न आएका उजुरीहरू, यस आयोगले छानविन टोली गठन गरी त्यसले पेश गरेको प्रतिवेदन, महालेखा परिक्षकको कार्यालयको ५४ औं वार्षिक प्रतिवेदन, २०७३, संघीय संसदको सार्वजनिक लेखा समितिको निर्देशन, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको प्रतिवेदन, आन्तरिक राजस्व विभागबाट कर फछ्यौट आयोगले बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने क्रममा खडा गरिएको सम्झौता लगायतका कागजात सहितको फायलहरू, आन्तरिक राजस्व विभागबाट प्राप्त बक्यौता करसम्बन्धी विवरण, प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेशप्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्मा ढकालको बयान समेतका संकलित कागजातहरूबाट कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारी प्रतिवादीहरूले भ्रष्टाचारजन्य कसूर अपराध गरेको देखिन्छ। अनुसन्धानको सिलसिलामा संकलित कागजातहरूलाई अध्ययन विश्लेषण गरी हेर्दा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले कर फछ्यौट आयोग कार्यविधि, २०७१ निर्माण गर्नुका साथै बक्यौता कर रहेका व्यावसायिक फर्म तथा कम्पनीहरूबाट निवेदन प्राप्त गरी सो निवेदनमा उल्लेखित बक्यौता कर सम्बन्धमा करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूको बिचमा आपसी कुराकानी (Negotiation) बाट तिर्नुपर्ने कर रकम एकिन गरी सम्झौता गरेको देखियो।

उजुरीहरू अध्ययन गर्न आयोगको मिति २०७३।११।०३ को निर्णय अनुसार कार्यटोली गठन भएकोमा कार्यटोलीको प्रतिवेदन अनुसार कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन गर्दा नै कर फछ्यौट आयोग, २०३३ ले तोकेको भन्दा बढी क्षेत्राधिकार दिने गरी गठन भएको तथा सो आयोगले कानून र गठन आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी केही करदातालाई फाइदा पुग्ने गरी कर फछ्यौट गरेको, कर फछ्यौट सम्बन्धमा अपनाएका प्रकृया, सम्झौताका आधार, करदाताको कर तिर्ने क्षमता जस्ता विषयमा पृथक विश्लेषण नै नगरी सबै करदाताको क्षमतालाई एकै किसिमको व्यवहार गरी कर सम्झौता गरेको भन्ने व्यहोराको छानविन प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको देखिन्छ। कर बक्यौता विवादित भएर पुनरावलोकन एवं मुद्दामा गएको नभई करदाताले अटेर गरी नबुझाएको रकम पनि देखिन्छ। जसले गर्दा कर नतिरी बस्ने र आयोग गठन गरी मिनाहा

गराउने प्रवृत्तिले प्रश्रय पाएको पाइन्छ । राजस्वसम्बन्धी ऐन बमोजिम ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्ने अधिकार समेतलाई बन्देज लगाउने गरी आयोगबाट बक्यौता मिनाहा भएको पाइन्छ । निर्माण कार्य गरेबापत सरकार वा सेवा प्राप्तकर्ताले भुक्तानी गरेको वा सामान बिक्री गर्दा उपभोक्ताबाट संकलन भएको मूल्य अभिवृद्धि कर समेत नबुझाई बक्यौता राखेकोमा आयोगले फछ्यौट गर्न सम्झौता गरेको देखिन्छ । पहिले करदाताले बुझाएको रकमसमेत बढी हुन गई यस वर्ष थप बजेट निकासालाई ९ करोड ८२ लाख फिर्ता दिनु परेको देखियो । अपरदर्शी रूपमा सम्झौता गरेको, निजी व्यवसायी करदातालाई अधिकतम ९९ प्रतिशतसम्म कर मिनाहा दिएको हुँदा सरकारी संस्थालाई कर बक्यौता रकम घटी मिनाहा गर्ने र निजी स्तरका व्यवसायीलाई अधिकतम मिनाहा दिएबाट मिलेमतोको संकेत देखिएकोले कर फछ्यौट सम्बन्धमा भएका निर्णयउपर छानबिन गर्नुपर्दछ भनी महालेखा परीक्षकको २०७३ को वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत उल्लेख भएको देखिन्छ ।

“कर फछ्यौट आयोगको कार्यक्षेत्र भित्र रही वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त विशेष आधार र कारण बाहेक सामान्य अवस्थामा सावै कर नघटने गरी Tax Negotiation गरी बक्यौता फछ्यौट गर्न अर्थ मन्त्रालय र कर फछ्यौट आयोगलाई निर्देशन दिने” भनी सार्वजनिक लेखा समितिको चलानी नम्बर ३०६ मिति २०७२।०३।२५ गतेको निर्णयमा उल्लेख भएकोमा सो निर्णयसमेतको बर्खिलाप हुने गरी वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त विशेष आधार र कारण समेत नखुलाई तथा सामान्य अवस्थामा समेत कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरूले कर छुट गरेको देखिन्छ ।

कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ अवलोकन गर्दा यो आयोग अस्थायी प्रकृतिको भएको र निश्चित अवधि अघिसम्मका राजस्व विवादमा करदातालाई सुविधा वा राहत दिई विगतका अध्यायहरू बन्द गरी आगामी दिनहरूका लागि ध्यान केन्द्रित गराउने उद्देश्य रहेको देखिन्छ । राजस्वसम्बन्धी विवाद समाधानको बैकल्पिक उपाय अर्थात् आपसी कुराकानी (Negotiation) लाई औजार (Tool) को रूपमा प्रयोग गर्न सक्ने देखिन्छ । सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियार दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई अनुसन्धान र अभियोजनको अधिकार संविधानले नै दिएको देखिन्छ । कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गर्दा भ्रष्टाचारजन्य कार्य भएको प्रमाणबाट निर्विवादित रूपमा देखिन्छ भने कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीले संरक्षण प्राप्त गर्ने अवस्था देखिदैन । सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले बदनियत राखी गरेको कार्य प्रष्टरूपमा भ्रष्टाचारको परिभाषाभित्र पर्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले स्वतन्त्र एवम् वस्तुनिष्ठ तरिकाबाट अनुसन्धान गरी सङ्कलित प्रमाणको आधारमा भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको पर्याप्त प्रमाण फेला परेमा मुद्दा चलाउन पाउदैन भन्न मिल्ने देखिँदैन भनी सर्वोच्च अदालतको वृहद पूर्ण इजलासबाट प्रतिवादी चुडामणी ढकाल निवेदक भएको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदनमा मिति २०७४।०४।२७ मा आदेश भएको देखिन्छ ।

कुनै करदाताको कर तिर्ने क्षमता, आर्थिक स्थिति, व्यावसायको प्रकृति एवं स्थान, कानूनको व्याख्या तथा निर्णय, करदाताको हिसाब किताब र सोसम्बन्धी प्रमाण वा अनुमानित आय व्यय विवरण वा कारोवारको विवरण वा उत्पादन तथा बिक्री वितरण वा करदाताबाट दिइएको थप पुष्ट्याई वा जानकारी, सम्बन्धित निकायबाट प्राप्त जानकारी, समान स्तरका कारदाता वा समान किसिमको कारोवार वा व्यवसायमा संलग्न करदाताको सो आर्थिक वर्षमा काम गरेको कारोबार अंक वा खुद करयोग्य आय, कर अधिकृतले दिएको सूचना वा जानकारी, आयोगलाई मनासिब लागेका अन्य वस्तुनिष्ठ आधारमा आयोगले आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा सवै वा कुनै वस्तुनिष्ठ आधार लिई आपसी सहमतिबाट कर निर्धारण तथा फछ्यौट गर्न सक्नेछ भन्ने कर फछ्यौट कार्यप्रणाली २०७१, मा देखिन्छ ।

प्रतिवादीले करदाताले माग नै नगरेको अवधिको कर फछ्यौट गरेको थिएन । दस्तखत नभएका निवेदनहरू सचिवालयले हेर्ने गरेका थिए । स्वयं घोषणा गरेको मु.अ. करभन्दा कम रकममा आयोगले सम्झौता गरेको छैन । फरफारक भईसकेको कर आयोगले सम्झौता गरेको थिएन । करदाताले तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी आयोगले सम्झौता गरेको छैन । नक्कली बीजक ठहर भएका करदाताहरूको कर फछ्यौट गर्ने कार्य आयोगको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दैन भन्ने समेत व्यहोराको लुम्बध्वज महतले बयान गरेको देखिन्छ भने आयोगको कार्य क्षेत्रमा अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेको करसम्बन्धी विषय समावेश रहेको हुँदा अदालतमा विचाराधिन रहेको विषयमा समेत कर फछ्यौटको सम्झौता भएको थियो । करदाताले थप व्यहोरा खुलाउँदा थप आ.ब.को कर फछ्यौट भएको हो । दस्तखत नगरेको निवेदनको सम्बन्धमा आधिकारिकता यकिन भए पछि सम्झौता गरिएको थियो । स्वयं कर घोषणा गरिएको रकम भन्दा घटीमा सम्झौता गरिएको छैन । मु.अ. करतर्फ बिक्री गर्ने सेवाको लागि खरिदमा तिरेको कर कारदाताले फिर्ता पाउनुपर्ने रकम हो । करदाताले तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी सम्झौता गरेको छैन । नक्कली बिजक आयोगको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दैन । आयोगको क्षेत्राधिकार नाघी सम्झौता गरिएको थिएन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी उमेश प्रसाद ढकालले बयान गरेको पाइन्छ ।

कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा अन्य प्रचलित कानूनविपरीत हुने कार्य कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले गरेको थिएन । विभिन्न कारणले बक्यौता रहेको राजस्व बक्यौता फछ्यौट गरेको हो । राजस्व छुट, मिनाहा दिएको भन्ने होईन । पूरक सम्झौताद्वारा कर घटाउने कार्य गरेको थिएन । करदाता र कर फछ्यौट आयोगबीच छलफल भई आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा कर बक्यौता फछ्यौट गरेको हो । दुबै पक्ष सहमति भई सम्झौता भएर आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र रहेर कर फछ्यौटको गरेको हो । करदाताले स्वयं घोषणा गरेको तथा करदाताले कर निर्धारणमा चित्त बुझाएको सम्बन्धी कर घटाउने काम आयोगबाट भएको छैन । करदाताले तिर्न नसकी बक्यौता रहेको कर बक्यौता फछ्यौट गरेको हो । करदाता स्वयंले निर्धारण गरेको कर घटाएको छैन । करदाताको कर फिर्ता दिने गरी सम्झौता गरेको छैन । आयोगले नत कर असूली गर्ने हो नत कर फिर्ता गर्ने हो । नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रयोग गरी कर छली गरेको विषय आयोगको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत नपर्ने र त्यस्तो कर बक्यौता

आयोगबाट फरफारक भएको छैन। क्षेत्राधिकार बाहिर गई कुनै सम्झौता गरिएको छैन। नेपाल सरकारको तर्फबाट सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गरी बिचाराधीन रहेका मुद्दा फिर्ता गराएको छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी चुडामणी शर्मा ढकालको बयान रहेको देखिन्छ। प्रतिवादीहरूले इन्कारी बयान गरे तापनि आयोगले आय वर्ष २०६९।७० सम्मका अवधिको कर वा महशुल निर्धारण २०७१ आषाढ मसान्तसम्म भइ बक्यौता रहेको विषयलाई सो आयोगले क्षेत्राधिकारमा लिन पाउने व्यवस्था गरेको छ। यसरी आ.ब. २०६९।०७० पछिका अवधिहरूका आधारमा २०७१ आषाढ मसान्तपछि संशोधित कर निर्धारण भएका वा अन्तिम कर निर्धारण भएका कर विवादका बक्यौता सो आयोगको कार्यदिशभिन्न पर्दैनन्।

५९. क्षेत्राधिकार नाघी देहायका करदातासँग वदनियतपूर्वक कर फछ्यौट सम्झौता गरी राजश्व चुहावट गरेको:

एभरेष्ट ईन्स्योरेन्स कम्पनीको आ.ब. २०६६।०६७ को आयकरतर्फको संशोधित कर निर्धारण मिति २०७१।०५।०३ मा रु.१,०४,९६,४३४।६५ र मूल्य अभिवृद्धि कर मिति २०७१।०४।२३ मा रु.४१,४०,३२२।- भएकोमा मिति २०७२।०६।२९ मा रु.१,३७,५०,०००।- मा कर बक्यौता फछ्यौट गर्न सम्झौता गरेको देखिन्छ। युनिभर्सल क्याफे एण्ड बैक्वेटको मिति २०६८ पुसको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.१७,९०,८६८।- फछ्यौट गर्न मिति २०७२।०१।२९ मा निवेदन दिएको र मिति २०७२।०१।०९ मा अन्तिम कर निर्धारण आदेश पेश गरेको देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।३।३१ गते रु.९,५०,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले कुनै निवेदन नै नदिइ आयोगले मिति २०७२।६।७ गते पुरानो निवेदनकै व्यहोरा उल्लेख गरी आ.ब. २०७० पुससम्मको मु.क. कर बक्यौतालाई रु.९,५०,०००।- दोस्रो सम्झौता गरेको छ। नेपाल सरकारको रु.८,४०,८६८।- राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको।

करदाता सिटिजन्स बैंक इन्टरनेशनल लिंसँग २०७२ असोज २९ मा आ.ब.२०५१।०५२ देखि आ.ब. २०६६।०६७ सम्मका आयकर तथा अग्रिम करको सम्झौता गरेको पाइन्छ। करदाताको आ.ब.२०६६।०६७ को संशोधित आयकर रु.२७,९०,७२३।५९ तथा अग्रिम कर रु.३६,९४,८२३।५८ गरी जम्मा रु.६४,८५,५४७।१७ मिति २०७१।०६।३१ मा निर्धारण गरेको देखिन्छ। आ.ब. २०६६।०६७ बाहेक आ.ब. २०५५।०५६ अग्रिम कर रु.५,११,३३८।१३ र आ.ब. २०५६।०५७ अग्रिम कर रु.२,१७,४५७। को पुनः कर निर्धारण मिति २०७१।०७।०२ र मिति २०७१।०७।११ मा गरी आयोगले फछ्यौट गरेको देखिन्छ। तोकिएको क्षेत्राधिकार बाहिर गई अवधि नाघेको कर निर्धारणलाई पनि फछ्यौट गरी रु.१,३१,८४,९५७।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरेको।

करदाता विकास फ्लोर मिल प्रा.लि.को आ.ब. २०६८।०६९ को आयकरको संशोधित कर निर्धारण मिति २०७१।०५।१८ मा रु.१३,०१,४०८।- रहेको देखिन्छ। मिति २०७१।०७।१० मा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिएकोमा नेपाल सरकारलाई नोक्सान पार्ने बदनियत् राखी अवधिभन्दा पछि मिति २०७१।०४।२३ मा कर निर्धारण भएको विषयलाई

बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.१३,०१,४०८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी गरेको ।

करदाता हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा.लि.को आ.ब. २०६०।०६१ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको आयकर रु.३०,००,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०२।३१ मा सम्झौता भएको देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ आ.ब. २०६०।०६१ देखि आ.ब. २०६२।०६३ सम्मको कर फछ्यौट गरिपाउन निवेदन गरेकोमा आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको निवेदन दिएको देखिदैन तर मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ मिति २०६३।०६४ देखि मिति २०६७।०६८ सम्मको पनि फछ्यौट गरेको देखिन्छ । कर अधिकृतले मिति २०७२।०२।२४ मा गरेको संशोधित कर निर्धारणअनुसार आ.ब. २०६३।०६४ को कर दायित्व रु.९,१६,८८१।- तथा आ.ब. २०६४।०६५ को कर दायित्व रु.७,२१,९८९।- गरी जम्मा रु.१६,३८,८७०।- कायम गरिएको देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ पनि २०६३ आषाढका लागि मिति २०७२।०२।२७ मा रु.८,६९,३४१।- को अन्तिम कर निर्धारण गरेको देखिन्छ। बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.२४,५८,८०५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी गरेको ।

६०. कर फछ्यौट आयोग २०७१ ले आ.ब. २०६९।०७० सम्मको कारोवार भई २०७१ आषाढ मसान्तसम्म कर निर्धारण गरेको विषय हेर्न पाउनेमा २०७० आषाढ पछिको अवधिका स्वयं कर निर्धारण भएका देहायका करदाताहरु समेतसँग गैरकानुनी रूपमा क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी कर वक्यौता फछ्यौट गरी राजश्व चुहावट गरेको :

करदाता प्राइम केवल इण्डस्ट्रिजसँग २०७० फाल्गुन महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४,६६,१२४।- र जरिवाना रु.९३,२२५।- गरी रु.५,५९,३४९।- को कर निर्धारण मिति २०७१।०३।३० मा अन्तिम कर निर्धारण आदेशमा देखिन्छ । आयोगले २०७० फाल्गुन महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,५०,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।१७ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी प्रतिवादीहरुले मनोमानी रूपमा आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी आफ्नो क्षेत्राधिकार नभएको अवधि २०७० फाल्गुनको कर फछ्यौट गरी नेपाल सरकारको रु.४,०९,३४९।- राजश्व चुहावट गरी नोक्सान पारेको ।

करदाता न्यु स्टार लव्वी फर्निचरको २०६७ आषाढदेखि २०७० माघसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण मिति २०७१।११।२३ मा रु.१०,२७,०१९।- गरेको देखिन्छ । उक्त कर निर्धारणमा २०७० माघ महिनाकै पनि रु.७१,५०४।- समावेश भएको देखिन्छ । आयोगले उक्त करदाताको रु.३,३९,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२२ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी आफ्नो क्षेत्राधिकार नभएको अवधि २०७० माघको कर फछ्यौट गरी नेपाल सरकारको रु.७१,५०४। राजश्व चुहावट गरेको ।

६१. कर फछ्यौट आयोग ऐनको दफा ७ मा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको करसम्बन्धी विषय बाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन विषयवस्तु कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने

भनी कहिकतै उल्लेख नभएकोमा आयोगले कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ तर्जुमा गरी आ.ब. २०६९।०७० सम्मको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण २०७१ असार मसान्तसम्म भई सोउपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेको कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय भनी बदनियतपूर्वक अदालतमा विचाराधीन रहेका बक्यौता करसम्बन्धी विषयमा समेत कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गरेको देखिन्छ । अझ नेपाल सरकार नै पुनरावेदक भएको सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन मुद्दाको क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी कर बक्यौता सम्झौता गर्न कानून र सुचित आदेशले समेत आयोगलाई अधिकार क्षेत्र दिएको छैन । कर फछ्यौट आयोगका निर्णयउपर पुनरावेदन सुन्ने निकायका रूपमा रहेको सर्वोच्च अदालत रहेको कुरा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १२ को उपदफा (२) र दफा १३ मा देखिन्छ । आफ्नै क्षेत्राधिकारको पुनरावेदन सुन्ने निकायमा विचाराधीन विषयउपर नै सम्झौता गरी पुनरावेदन सुन्ने निकायको क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्ने अधिकार आयोगलाई देखिँदैन । नेपाल सरकार नै निवेदक रही सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेका देहायका कर विवादहरु प्रतिवादीहरुले गैरकानूनी रूपमा क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी कर बक्यौता फछ्यौट गरी राजश्व चुहावट गरेको :

करदाता हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा.लि.को आ.ब. २०६०।०६१ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको आयकर रु.३०,००,०००।- र तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०२।३१ मा सम्झौता भएको देखिन्छ । आ.ब. २०६५।६६ र आ.ब. २०६६।०६७ का सम्बन्धमा राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलामा कार्यालयले 'चित्त नबुझी सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन अनुमति माग गरी २०७१।०१।२८ मा निवेदन दर्ता गराइएको कुरा महान्यायाधिवक्ता कार्यालयको च.नं. १२६९७ मिति २०७२।१।२८ को पत्रबाट देखिन्छ। सर्वोच्च अदालतमा नै विचाराधीन विषयको सम्झौता गर्नु पनि कानूनी प्रकृया वास्ता नगर्ने बदनियतपूर्ण कार्य हो । तर कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरुले कार्यालयको पत्रको वास्तै नगरी आ.ब. २०६५।६६ को अग्रिम कर रु.१५,९००।आयकर माग रु. १८,७७,६०७। तथा आ.ब. २०६६।६७ को आयकर माग रु.९,९४,०१८।- फछ्यौट गरेको देखियो। प्रतिवादीहरुले नेपाल सरकारलाई नोक्सान पार्ने बदनियत राखी सूचित आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी सम्झौता गरी रु.२८,८७,५२५।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पारेको ।

करदाता बोटलर्स नेपाल लि.को आ.ब. २०५८।५९ को संशोधित कर निर्धारण मिति २०६२।०१।२२ मा भएकोमा करदाताले चित्त नबुझाइ प्रशासकीय पुनरावलोकन हुँदै राजस्व न्यायाधीकरणमा निवेदन दिएको देखिन्छ । राजस्व न्यायाधीकरणको मिति २०६७।०५।२० को फैसला अनुसार कार्यालयको कर निर्धारण केही उल्टी हुने ठहराइएको देखिन्छ । सो फैसलामा ठूला करदाता कार्यालयले सर्वोच्च अदालतमा अनुमति माग गरेकामा सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०७०।०५।०७ मा अनुमति प्रदान गरेको देखिन्छ। आयोगले सो वर्ष सहित विभिन्न वर्षका लागि मिति २०७२।०६।२९ मा कर सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले आफूले दायर गरेको मुद्दा सर्वोच्च अदालतमा फिर्ता माग गर्दा सर्वोच्च अदालतको मिति

२०७२।०८।१५ को संयुक्त इजलासले उही वर्षको सरकारवादी मुद्दा बाँकी राखी करदाताले आफ्नो मुद्दा फिर्ता मागेको देखि त्यसरी 'पुनरावेदन पत्र फिर्ता गरी पाउँ भनी पुनरावेदक बादीले निवेदन दिई त्यसको मतलव र परिमाण समेत सम्झाउँदा बुझाउँदा पनि लेखिए बमोजिम मुद्दा फिर्ता लिन मन्जुर भै मुद्दा फिर्ताको निवेदन पत्रमा सहीछाप समेत गरिदिएकाले' करदाताको मुद्दा फिर्ता दिने आदेश गरेको देखिन्छ । सो वर्षको मिति २०६२।०१।२९ मा भएको संशोधित कर निर्धारणअनुसार जम्मा रु.३७,६८,४९९।- तथा विशेष शुल्क रु.११,७४,८८८।- गरी रु.४९,४३,३०६।- निर्धारण भएको देखिन्छ। प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सान पार्ने बदनियत् राखी सूचित आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी सर्वोच्च अदालतमा नेपाल सरकारले पुनरावेदक बादी भई दायर गरेको मुद्दामा नै सम्झौता गरी नेपाल सरकारलाई रु.४९,४३,३०६।- हानि नोक्सानी पारेको तथा प्रचलित न्यायिक प्रकृयाको उल्लंघन गरेको।

६२. देहायका विक्रेता करदाताले नक्कली बिजक बनाई खरिदकर्तालाई गुमराहमा राखी उठाएको मूल्य अभिवृद्धि करमध्ये कर अधिकृतले पहिचान गरी निक्यौल गरेको कर छलीको रकममा समेत सम्झौता गरी राजश्व चुहावट गरेको:

करदाता अटो इन प्रा.लि.ले आ.ब. २०६४।०६५ र आ.ब. २०६५।०६६ को आयकर क्रमशः रु.५०,९६,३७०।- र रु.८०,८४,९२६।- तथा आ.ब. २०६४ देखि २०६७ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.७५,२९,९६७।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । नक्कली बीजक प्रयोग गरेको प्रमाणित भई मिति २०६८।०१।३० मा अन्तिम कर निर्धारण भएको देखिन्छ । प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधीकरणमा पुनरावेदन गरेकोमा दुवै पुनरावेदनमा कर अधिकृतले कर निर्धारणलाई मनासिव ठहर्‍याएको देखिन्छ । नक्कली बिजकको विस्तृत विवरण करदाताका प्रतिनिधिलाई देखाइ मिति २०६८।०१।०२ मा लिएको बयानमा र त्यसरी बयान दिँदा करदाता कम्पनीका प्रतिनिधिले प्रमाणले यस्तै देखियो भनी नक्कली बीजक स्वीकार गरेको देखिन्छ । नक्कली बिजकका कारण भएको कर निर्धारणको बक्यौता आयकर रु.१,७३,४३,९६३।- का लागि रु.१०,००,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर सो कर निर्धारण भएका मिति पछाडिको व्याज तथा थप दस्तुर बाहेकको बक्यौता रु.७५,२९,९६७।- का लागि रु.१०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।१९ मा आयोगले सम्झौता गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई हानी पुर्‍याउने बदनियतले नक्कली कर बिजक प्रयोग भनी जानी जानी करदाता कम्पनीबाट आधिकारिक रूपमा अख्तियारी नै नभएको व्यक्तिसँग संझौता गरेबाट रु.२,२८,७३,९३०।- राजश्व चुहावट गरी गराई हानि नोक्सानी पुर्‍याएको।

करदाता ईसिता ट्रेडिङ प्रा. लि.ले कुनै कारण र अवधि नखुलाई मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,६९,९१८।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।२५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले भने '२०६८ आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५०,०००।-तिरेमा सो मितिसम्मको कर विवरण अनुसारको कर र लागेको थप दायित्व शुन्य हुने गरी हिसाव समायोजन गरिदिनु पर्ने गरी मिति २०७२।०३।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताको कर

निर्धारण भएको फाइल अध्ययन गर्दा उक्त करदाताले नक्कली मूल्य अभिवृद्धि बिजक प्रयोग गरेका कारण २०६८ आषाढमा भएको कर निर्धारणउपर करदाता पुनरावेदनको अवस्थामा रहेको देखिन्छ । तर नक्कली बिजक प्रयोग भइ निर्धारण भएको कर निर्धारणको अंकसमेत राफसाफ हुने गरी सम्झौता गरेको पाइयो । आ.ब. २०६४।६५ र आ.ब. २०६५।६६ मा नक्कली बिजक प्रयोग गरेका कारण सो करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२५,३९,५९३। निर्धारण भएको मिति २०६८।०३।२७ को अन्तिम कर निर्धारण आदेशमा देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले नक्कली बिजक प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानुनी लाभ पुऱ्याउने र नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजश्व चुहावट गरी हानि पुऱ्याउने गरी क्षेत्राधिकार नाघेर बदनियतसाथ रु.२४,८९,५९३।- कर छुट दिएको । करदाता नेपाल उल हाउसले मिति २०७२।०९।२५ गते आ.ब. २०६५।०६६ को आयकर रु.८,३९,२९७।- (ब्याज समेत) र आ.ब. ०६५(M७) र आ.ब. २०६६ (M९९) को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.९४,७८,९९०।- (ब्याज समेत) फछ्यौँटका लागि निवेदन गरेको देखिन्छ । मिति २०७२।०६।०७ गते कर फछ्यौँट आयोगले आ.ब.२०६५।०६६ को आयकरतर्फ रु.३,३०,०००।- र आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.७,५५,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । कर परीक्षण गर्दा करदाताले नक्कली खरिद देखाएको भनी मिति २०६९।०३।२४ मा भएको आ.ब.२०६५।६६ को आयकर निर्धारणको आदेशमा लेखिएको देखिन्छ । आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर दुवैलाई समेटेको कर परीक्षण प्रतिवेदनमा नक्कली खरिद देखाइ क्रेडिट दावी गरेको भनिएको पाईन्छ। मिति २०६९।०३।२४ मा स्वीकृत निर्णय पर्चामा नक्कली ठहर भएका विलहरू कसरी नक्कली ठहर गरिएको हो, त्यसको विस्तृत विवरण खुलाएको देखिन्छ । प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधीकरणबाट कर अधिकृतको कर निर्धारण सही ठहन्याई मिति २०६९।०७।२९ र मिति २०७०।९।२० मा निर्णय भएको देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले आफू वा बिजकको नक्कली प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानुनी फाइदा पुऱ्याउने गरी बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार उल्लङ्घन गरी नेपाल सरकारलाई रु.९२,३२,४८७।- राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पारेको । करदाता क्युरेक्स फर्मास्युटिकल्स प्रा.लि.ले मिति २०७९।९।२१, मिति २०७२।०९।२२ र मिति २०७२।०२।३९ मा विभिन्न वर्षका आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरी पाउन आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले मिति २०७२।०३।९७ मा गरेको सम्झौतामा आ.ब. २०६४।०६५, आ.ब. २०६५।०६६, आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६८।०६९ तथा आ.ब. २०६९।०७० सम्मको आयकर रु.९,०३,००,०००। तथा आ.ब. २०६२।०६३, आ.ब. २०६३।०६४ तथा आ.ब. २०६६।०६७ देखि आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.९७,००,०००।- मा सम्झौता गरेको पाईन्छ । आ.ब. २०६४।०६५ र आ.ब. २०६५।०६६ को मिति २०६९।०२।९२ मा जारी भएको संशोधित कर निर्धारणको आदेशहरूमा झुठ्ठा एवं नक्कली बिजकहरूबाट खर्च दावी गरेको कारणले मात्र करदाताको आय विवरण संशोधन गरिएको देखिन्छ । यसरी आ.ब. २०६४।०६५ देखि आ.ब. २०६६।०६७ सम्मको कर निर्धारण नक्कली बिजकका आधारमा भएको जम्मा कर क्रमशः

रु.२,२८,२९,९३४।.-, रु.७४,५३,७१६।- र रु.७८,५५,४२८।— देखिन्छ । सोही तीन वर्षमा नक्कली तथा झुठा बिजकबाट रु.७,३५,०८,०७१।- खर्च दाबी गरेको पाईन्छ। प्रतिवादीहरुले आफू वा बिजकको नक्कली प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानूनी फाइदा पुऱ्याउने गरी बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार उल्लङ्घन गरी नेपाल सरकारको रु.१,८१,३९,०७८।— राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पारेको ।

करदाता डाँफे धुकुछु सूर्यचन्द्र जे.भी.ले आ.ब. २०६८।०६९ को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०५।२८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कार्यालयबाट मिति २०७०।०३।२६ कर निर्धारण भएको जम्मा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.७,९६,६३९।- र मिति २०७०।०३।२४ मा निर्धारण भएको आयकर रु.१९,९१,४२७।२५ रहेको देखिन्छ । करदाताले गरेको बयानको बुँदा नं. ६ मा कृष्णनगरको बुद्ध इन्टरप्राइजेजसँग खरिद देखाएको रु.५,०२,९३५।- नक्कली देखिएको कुरा उल्लेख भएको देखिन्छ । कर फछ्यौट आयोगबाट नक्कली बीजकको कार्य नहोस् भन्ने मनसाय राखी नक्कली बिजक रहेको कुरा आयोगलाई करदाता तथा कार्यालय सवैलाई जानकारी गराएको देखिन्छ । नक्कली बिजक समावेश कर निर्धारण भएको सो करदातासँग आयोगले मिति २०७२।०६।२७ मा आ.ब. २०६८।०६९ को आयकर रु.१,००,०००। तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरुले आफू वा बिजकको नक्कली प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानूनी फाइदा पुऱ्याउने गरी बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार उल्लङ्घन गरी नेपाल सरकारलाई रु.२४,८८,०६६।- हानि नोक्सानी पारेको ।

करदाता एपेक्स धुकुछु जे.भी.ले आ.ब. २०६८।०६९ को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०५।२८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। मिति २०७०।०३।२६ कर निर्धारण भएको जम्मा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१०,७८,०४१।- र मिति २०७०।०३।१४ मा निर्धारण भएको आयकर रु.२७,६०,१७१।- रहेको देखिन्छ। करदाताले कृष्णनगरको विक्रेताको रु.७,७१,८२६।- को नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरेको कुरा उल्लेख भएको देखिन्छ। कृष्णनगरको बुद्ध इन्टरप्राइजेजसँग खरिद देखाएको रु.७,७१,८२६।- नक्कली देखिएको कुरा यकिन गरेको देखिन्छ । नक्कली बिजक प्रयोग गरेकाले निर्धारित जम्मा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१०,७८,०४१।- र आयकर रु.२७,६०,१७१।- रहेको सो करदातासँग आयोगले मिति २०७२।०६।२७ मा आ.ब. २०६८।०६९ को आयकर रु.२,००,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको पाईन्छ। बिजकको नक्कली प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानूनी फाइदा पुऱ्याउने गरी प्रतिवादीहरुले बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार उल्लङ्घन गरी नेपाल सरकारलाई रु.३५,३८,२१२।- हानि नोक्सानी पारेको

करदाता ओमसाइ कन्स्ट्रक्सनले आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७१।१२।३० मा आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। कार्यालयले करदाताको आयकर बक्यौता आ.ब. २०६५।०६६ को रु.३७,९६,१८०।

र आ.ब. २०६६।०६७ को रु.१५,६९,६८५।- तथा आ.ब. २०६६।०६७ को मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.२९,२३,६६४।- भएको च.नं. ४५०१ मिति २०७२।०३।०९ को पत्रमा सो करदाता नक्कली बीजकका कारण कर निर्धारण भएको उल्लेख भएको पाईन्छ । आन्तरिक राजस्व कार्यालय हेटौँडाले च.नं. १०४९ मिति २०७२।०६।१० मा तेश्रो पत्र पठाइ सो करदाता 'नक्कली बिजक छानविन गर्ने प्रयोजनका लागि कर परीक्षणमा छनौट भएको भनी पत्र लेखेको पाईन्छ। यसरी प्रतिवादीहरुले बदनियतसाथ सो करदाताको नक्कली बिजकसमेत क्षेत्राधिकारमा ग्रहण गरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी आयकरतर्फ रु.५१,६५,८६५।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.२७,२३,६६४।- गरी रु.७८,८९,५२९।- राजश्व चुहावट गरी गराई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको ।

करदाता ग्लोबल विजिनेश फर्मको आ.ब. २०६८।०६९ र आ.ब. २०६९।०७० को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरि पाउन मिति २०७२।०१।०९ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कर फछ्यौँट आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा आयकर रु.९०,००,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३,४०,००,०००।-तिर्न पर्ने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताको उपरोक्त दुई वर्षको आयकर र मूल्य अभिवृद्धि करको संशोधित जम्मा कर क्रमशः रु.२,८९,३१७,०००।- र रु.११,५३,३३,६९९।- रहेको देखिन्छ । उक्त बक्यौतामा सावाँ कर क्रमशः रु.१३,०३,२३,५२८।- र रु.४,९०,२०,०२३।- रहेको देखिन्छ । करदाताले नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी बलका विभिन्न गण तथा युनिटहरुमा आपूर्ति गरेको रासनको सम्बन्धित निकायमा बिजक जारी गरी मूल्य अभिवृद्धि कर उठाएको तर आय विवरण तथा मूल्य अभिवृद्धि कर विवरणमा त्यस्ता बिजक नै समावेश नगरी नेपाल सरकारबाट भुक्तानी लिएको रकमको मात्र कर निर्धारण भएको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिन्छ । आफूले अभिलेख नराखी नेपाल सरकारलाई नै नक्कली बिजक दिइ मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्य भुक्तानी लिने तर राज्यलाई भने नबुझाएका कारण कर अधिकृतले अनुसन्धान गरी नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी बलका विभिन्न गण तथा युनिटहरुबाट प्रमाण प्राप्त गरी कर निर्धारण गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले नेपाल सरकारका सुरक्षा निकायलाई नै नक्कली बिजक जारी गरी झुठ्ठा अभिलेख राखे करदाताको नक्कली बिजक समेत क्षेत्राधिकारमा ग्रहण गरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी आयकरतर्फ रु.२८,०३,१७,०००। र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु. ८,१३,३३,६९९। गरी जम्मा रु.३६,१६,५०,६९९।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको ।

करदाता खानी एपेक्स धुलिखेल जे.भी.ले आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६७।०६८ गरी दुई वर्षको आयकर रु.३६,२६,८९५।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३८,६७,११४।- फछ्यौँट गरि पाउँ भनी मिति २०७२।०२।१० मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कर फछ्यौँट आयोगले आ.ब. २०६६।०६७, आ.ब. २०६७।०६८ र आ.ब. २०६९।०७० गरी तीन वर्षको आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर क्रमशः रु.१७ लाख र रु.२ लाख लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले खरिद गरेको भनिएका उमा शंकर ट्रेडिङ कन्सर्न र न्यु

सिद्धिविनायकका विलहरु भुक्तानी समेतका आधारमा वास्तविक खरिद मात्र नमिल्ने भएकाले मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२ को दफा २९(२) बमोजिम झुठा लेखा तथा जालसाजी गरी कर छलेको आधारमा कर निर्धारण भएको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदन, कर निर्धारणको प्रारम्भिक आदेश तथा कर निर्धारणको अन्तिम आदेशमा विलगत विवरणसहित उल्लेख भएको देखिन्छ । वास्तविक खरिद नगरी विल मात्र खरिद गरेको भनी कर निर्धारण भएको हुनाले करदाताले नक्कली बिजक प्रयोग गरेको अवस्था देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले वास्तविक खरिद नगरी विल मात्र खरिद गरेको भनी कर निर्धारण भएको हुनाले करदाताले नक्कली बीजक प्रयोग गरेको अवस्थाको करदाताको नक्कली बीजक समेत क्षेत्राधिकारमा ग्रहण गरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी छुट दिई आयकरतर्फ रु.१९,२६,८९५।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.३६,६७,११४।- गरी जम्मा रु.५५,९४,००९।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पारेको ।

करदाता शिवशक्ति डेभलपर्स प्रा.लि.को आ.ब. २०६६।०६७ को कर परीक्षण गरेको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदनको पहिलो पन्नामा देखिन्छ । 'करदाताले आयकर प्रयोजनका लागि नक्कली बिजकबाट खरिद देखाइ खर्च दावी गरेको' भनी संशोधित आयकर निर्धारणमा लेखिएको पाईन्छ । संशोधित कर निर्धारणको सूचना लगायत सबै कागजातमा करदाताले नक्कली बिजक प्रयोग गरी कर छलेको विषय एक समानले लेखिएको पाईन्छ । करदाताले कम्पनीका बिलमात्र लिइ त्यसवापतको भुक्तानी भने दुई भारतीय नागरिकलाई दिएको कुरा कर अधिकृतले भुक्तानी भएका चेकको सम्बन्धित बैंकबाट प्रतिलिपि मगाइ स्थापित गरेको देखिन्छ । मिति २०६८।०७।३० को संशोधित कर निर्धारणको सूचना अनुसार कर तथा झुठा विवरण राखे वापतको शुल्क सहित रु.१०,३५,१३४।- कर निर्धारण भएको देखिन्छ । कर फछ्यौट आयोगले रु.१,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२४ मा सम्झौता गरेको पाईन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले वास्तविक खरिद नगरी विलमात्र खरिद गरेको भनी कर निर्धारण भएको हुनाले करदाताले नक्कली बिजक प्रयोग गरेको अवस्थाको करदाताको समेत क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी छुट दिई रु.९,३५,१३४।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको ।

६३. माग नगरेका विषयमा कर फछ्यौट सम्झौता गरी देहायको राजश्व चुहावट गरेको सम्बन्धमा: कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा ७ र ८ मा कुनै करदाताको कर विवाद कर फछ्यौट आयोगमार्फत फछ्यौट गर्नु पर्दा सम्बन्धित करदाताले फछ्यौट गराउन चाहेको विषय खुलाई सो आयोग समक्ष निवेदन दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ । सो आयोगले पनि करदाताबाट त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएमा निवेदनको औचित्यतता आफ्नो क्षेत्राधिकार अध्ययन गरी सो आयोगबाट निकर्ण हुन सक्ने विषय रहेछ भने निवेदन दर्ता गर्ने अनुमति दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ । यसरी तोकिएको ढाँचामा प्राप्त भएको निवेदनलाई अध्ययन गरी आयोगले सो निवेदन स्वीकार गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नुपर्ने र स्वीकार गर्ने भएमा करदातालाई सोको जानकारी दिनुपर्ने व्यवस्था देखिन्छ । केही करदाताले निवेदनमा माग गरेको भन्दा बढी अवधिको वा फछ्यौट गराउन निवेदन

दिएको रकमभन्दा बढी रकमको प्रतिवादीहरूले कर फछ्यौट सम्झौता गरेको देखिन्छ । देहायका कर फछ्यौटहरूमा भने सो आयोगका अध्यक्ष तथा सदस्यले दाबी गरेजस्तो माग निवेदन भएका मात्र होइन माग नै नभएको अवधि वा रकम तथा तिर्छु भनी करदाताले निवेदनमा स्वीकारेकै विषय र रकम पनि प्रतिवादीहरूले मिनाहा गरी गराई सम्झौता गरेको देखिन्छ ।

करदाता अनिता इलेक्ट्रिक एण्ड मेकानिकल कम्पनी प्रा.लि.ले मिति २०७२।०१।३१ गते आ.ब. ०५९।०६० को आयकर रु.३,१४,९९,९८५।२ मूल्य अभिवृद्धि कर रु ८६,३३,९७६।- फछ्यौट गरी पाउन निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले २०७२ असोज २९ गते गरेको सम्झौता अनुसार आ.ब. २०५७।०५८ देखि आ.ब. २०५९।०६० सम्मको आयकर र विशेष शुल्क गरी रु.३,००,०००।- तथा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२६,७०,०००। सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०५७।०५८ र आ.ब. २०५८।०५९ को आयकर बक्यौता क्रमसः रु.१,६३,५२२।६२ र रु.२,६७,९४९।११ भएको देखिन्छ तर ती आ.ब. हरुको कर फछ्यौट गरी पाउन निवेदन दिएको देखिदैन र मिति २०७२।०१।३१ को निवेदनमा ती आ.ब.को कर छुट वा मिनाहा मागेको पनि पाईदैन । करदाताको आ.ब. २०५९।०६० को विशेष शुल्क रु.८,९४,१९५।२६ भएको कर निर्धारण आदेशमा देखिन्छ । उक्त विशेष शुल्कको छुट पाउन पनि करदाताले माग गरेको देखिन आएन । करदाताले मूल्य अभिवृद्धिकरतर्फ आ.ब. २०५९।०६० को मात्र कर फछ्यौट गराउन निवेदन गरेकाले कर जरिवाना तथा व्याज गरी जम्मा रु.१५,९१,०५५।- माग भए गरेको देखिएन । माग नै नगरेको आ.ब. २०५७।०५८ र आ.ब. २०५८।०५९ को आयकर बक्यौता रु.४,३१,४७१।७०, आ.ब. २०५९।०६० को विशेष शुल्क रु.८,९४,१९५।२६ तथा आ.ब. २०५९।०६० भन्दा अगावै तिरिसकेको एवं आ.ब. २०६०।०६१ देखि पछाडीको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१५,९१,०५५।- गरी जम्मा रु.२९,१६,७२२।- छुट दिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी करदाताले माग नै नगरेको कर शुन्य बनाउने गरी सम्झौता गरी नेपाल सरकारको रु.२९,१६,७२२।- राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको ।

अन्नपूर्ण ग्याल्वनार्इजिड ईण्डस्ट्रिजले आ.ब. २०४५।०४६ र आ.ब. २०४६।०४७ को बक्यौता आयकर रु.३६,१५०।- फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०२।१७ मा निवेदन दर्ता गरिएको देखिन्छ । करदाताको बक्यौता आ.ब. २०४६।०४७ मा रु.३६,१०६।७९, आ.ब. २०५०।०५१ मा रु.८०,१६०।९७ र आ.ब. २०५३।०५४ मा ३५,०२४।- रहेको देखिन्छ । करदाताले माग गरेको आ.ब. २०४५।०४६ मा बक्यौता नै देखिँदैन । करदातासँग २०७२ आषाढ २८ मा गरेको सम्झौतामा आ.ब. २०५०।०५१ र आ.ब. २०५३।०५४ को पनि कर मिनाहा गर्ने गरी रु.९९,०००।- मा सम्झौता भएको देखिन्छ । माग नै नमागेको आ.ब.हरूको कर फछ्यौट गरिदिने कार्यले नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने र प्रतिवादीहरू आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी आ.ब.२०५०।०५१ को रु.८०,१६०।९७ र आ.ब.

२०५३।०५४ को रु.३५,०२४।- गरी जम्मा रु.१,१५,१८५।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरेको ।

करदाता वाइवा कन्ट्रक्सन कम्पनी प्रा.लि.ले मूल्य अभिवृद्धि करको आ.ब. २०५६ श्रावण देखि २०७० अषाढसम्मको सावाँ कर रु.८९,४९,२४८।- तथा ब्याज रु.७०,२७,०९३।- र जरिवाना रु.३९,९१,७२९।- फछ्यौँट गराई पाउँ भनी मिति २०७१।०३।१२ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । सो आयोगमा निवेदन गर्दाका मितिमा बाँकी रहेको सावाँ कर रु.८९,४९,२४८।- का सम्बन्धमा करदाताको माग दावी रहेको देखिँदैन । यसरी करदाता उक्त रु.८९,४९,२४८।-का लागि कर फछ्यौँट आयोगमा आएका थिए भन्ने कुनै आधार देखिँदैन । कर फछ्यौँट आयोगमा आ.ब. २०७० अषाढसम्मको कर, जरिवाना, थप दस्तुर र ब्याजसमेत गरी रु.५०,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी २०७२।०३।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुवाट आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै नगरेको सावाँ कर मध्येको रु.३९,४९,२४८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पारेको देखियो ।

करदाता तामाङ्ग कन्ट्रक्सन रसुवा जे.भी.ले आ.ब. २०६५।०६६ को अग्रिम कर रु.६,९०,०००।- र व्याज रु.२,३३,१७९।- मध्ये 'अग्रिम कर रकम तिर्न तयार भएको तर व्याज मिनाहा गरीपाउ भनी मिति २०७२।०१।०३ मा निवेदन गरेको देखिन्छ । आयोगले मिति २०७२।०६।०७ मा रु.५०,०००।- तिरे पुग्ने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । निवेदन माग गरिए भन्दा रु.६,४०,०००।- बढी छुट दिएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियतकासाथ करदाताले माग नै नगरेको रु.६,४०,०००।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता द कञ्चनजङ्गा पिएस शंकरमाली जे.भी.ले २०६९ अषाढ, कार्तिक, फाल्गुन र २०७० अषाढ गरी ४ महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरिपाउँ भनी २०७२।०३।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले २०७० अषाढसम्मका लागि रु.७,१५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०५।१४ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । निवेदनमा २०६९ माघमा स्वयं घोषणा गरेको रु.१०,७९,१४४।- तथा त्यसमा लाग्ने ब्याज तथा जरिवानाबारे कुनै माग गरेको देखिँदैन । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै नगरेको अवधिको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.१०,७९,१४४।- छुट दिई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ ।

करदाता रारा स्टोर्सले आ.ब. २०६१।०६२ र ०६३।०६४ को आयकर रु.६,७३,७३७।- फछ्यौँटको लागि मिति २०७२।०२।२० मा निवेदन दिएको देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करमा आ.ब. २०५४।०५५, आ.ब. २०५५।०५६, आ.ब. २०६३।०६४ र २०६६।०६७ को बक्यौता रु.६५,१०,६०६।- र आयकरमा आ.ब. २०६१।०६२, आ.ब. ०६३।०६४, र आ.ब. ०६४।०६५ को बक्यौता रु.६,६६,७१३।६४ रहेको आन्तरिक राजस्व कार्यालय हेटौँडाको पत्रवाट देखिन्छ । आयोगले २०७२ श्रावण १२ गते करदातासँग गरेको सम्झौता

अनुसार आ.ब. २०६१।०६२ देखि आ.ब. २०६४।०६५ सम्मको आयकर रु.२५,०००।- र आ.ब. २०५४।०५५ देखि आ.ब. २०६३।०६४ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२,००,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०६२।०६३ र आ.ब. ०६४।०६५ को आयकर र सम्पूर्ण मूल्य अभिवृद्धि कर आयोगले मिनाहा गरेको पाईन्छ । यसरी करदाताले आ.ब. २०६१।०६२ र आ.ब. ०६३।०६४ को आयकर रु.६,७३,७३७।- फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०२।२० मा निवेदन दिएकोमा आ.ब. २०६१।०६२ देखि आ.ब. २०६४।०६५ सम्मको आयकर रु.२५,०००।-मा सम्झौता गरेको पाईन्छ । करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०६२।०६३ र आ.ब. २०६४।०६५ को पनि कर मिनाहा भएको देखिन्छ । आ.ब. २०६२।०६३ मा बक्यौता देखिँदैन भने आ.ब. २०६४।०६५ को बक्यौता रु.१,६७,३५५।०६ माग नै नगरी मिनाहा गरेको पाईन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ करदाताले कुनै पनि माग गरेको पाईँदैन। तापनि आ.ब. २०५४।०५५, ०५५।०५६, ०६३।०६४ र ०६६।०६७ को बक्यौता रु.६५,१०,६०६।- लाई रु.२,००,०००।- लिने गरी सम्झौता भएकाले माग नै नभएको रु.६३,१०,६०६।- मिनाहा भएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको रु.६४,७७,७६१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ ।

करदाता कालिका नेपाल कन्स्ट्रक्सन जे.भी.ले आ.ब. २०५८।०५९ मूल्य अभिवृद्धि करको जरिवाना, व्याज र थप दस्तुर गरी जम्मा रु.२,९२,५५१- फछ्यौट गरि पाउन २०७२।०१।१० मा निवेदन दिएको देखिन्छ । सावाँ कर रु.१,५४,७०१।- सहित जम्मा रु.४,०५,०९०।- बक्यौता रहेको देखिन्छ । आयकरतर्फ कुनै निवेदन दिएको देखिँदैन। आयोगले मिति २०७२।२।३१ मा आ.ब. २०५७।०५८ को आयकर रु.३०,०००।- र आ.ब. २०५८।०५९ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५०,०००।- लिने सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसरी आयोगका पदाधिकारीले मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ करदाताले माग नै नगरेको रु.१,०४,७०१।- छुट गरिदिएको देखिन्छ । करदाताको आ.ब. २०५७।०५८ को आयकर बक्यौता रु.६७,७५४।- रहेको देखिन्छ । आयोगका पदाधिकारीले आयकरतर्फ करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०५७।०५८ को सो रु.६७,७५४।- लाई रु.३०,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेकाले रु.३७,७५४।- छुट गरिदिएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी रु.१,४२,४५५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको प्रष्ट देखिन्छ ।

करदाता रामचन्द्र निर्माण सेवाले मिति २०७२।०१।३१ गते आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर सावाँ रु.२,९२,५३५।- सहित जम्मा रु.७,०६,७७१।- फछ्यौटको लागि निवेदन पेश गरेको देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.८,०७,९८७।- रहेको देखिन्छ । आयकर बक्यौता पनि रु.१,५५,४२३।- रहेको देखिन्छ। करदातासँग आयोगले आ.ब. २०६७।०६८ का लागि आयकर रु.१,१८,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कररु.२,९३,०००।-

लिने गरी मिति २०७२।०३।३० गते सम्झौता भएको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको आयकर रु.३७,४२३।- छुट दिई मनोमानी रूपमा नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता एस.बी. निर्माण सेवा प्रा.लि.ले आ.ब. ०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६५।०६६ सम्मको आयकर र आ.ब.०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६४।०६५ सम्मको मूल्य अभिवृद्धिकर बक्यौता फछ्यौँटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । करदाताले निवेदन नै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०६५।०६६ को रु.२,२०,७०८।- समेत उक्त सम्झौतामा समावेश भएको देखिन्छ । मिति २०७२।०३।२२ मा निवेदन नै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०६५।०६६ को रु.२,२०,७०८।- समेत सम्झौता भएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको आयकर रु.२,२०,७०८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता इन्टेल इन्स्टिच्युट प्रा.लि.ले आ.ब. २०६७।०६८ को संशोधित आयकर मिति २०७२।०२।१७ मा फछ्यौँट गरिपाउन निवेदन दिएको देखिन्छ । सो आयकर रकममा व्याज, जरिवाना तथा शुल्क मिनाह गरी पाउ भनी निवेदन दिएको देखिन्छ । सो वर्षको सावाँ कर रु.५,४९,४८९।- र रु.३१,२५८।- तिरी बाँकी रहने सावाँ कर रु.५,१८,२३१।- लाई सो आयोगले रु.२५,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । सोसमेत घटाउँदा सावाँ कर रु.४,९३,२३१।- माग गरेभन्दा बढी छुट दिएको देखियो । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको र तिर्न राजी रहेको सावाँ आयकर रु.४,९३,२३१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याउने बदनियतका साथ सम्झौता गरेको देखियो ।

करदाता श्याम कमर्सियल ट्रेडर्सले विभिन्न वर्षको आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरि पाउन आयोगमा मिति २०७२।०२।१७ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । निवेदनमा "तिर्नुपर्ने सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रकम रु.१७,०६,९८८।- तथा शुल्क तथा व्याज मिनाहा गर्नुपर्ने" व्यहोरा उल्लेख रहेको छ । निवेदनमा जरिवाना, शुल्क र व्याज मात्र मिनाहा हुन निवेदन गरेकोमा मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गर्दा सावाँ कर नै नलिने गरी जम्मा जम्मी रु.११,००,०००।- मा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको सम्पूर्ण बक्यौता राफसाफ हुने गरी सम्झौता गरेको पाईन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको र तिर्न राजी रहेको सावाँ आयकर रु.६,०६,९८८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता न्यु आचार्य फेन्सी स्टोर्सले आ.ब. २०६९।०७० को आयकर रु.५८,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५८,०००।- फछ्यौँट गरी पाउन मिति २०७२।०६।२२ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आ.ब. २०५९।०६० को आयकर रु.६०,५०३।५९ र विशेष शुल्क रु.२,९२९।१४ तथा आ.ब. २०६० र आ.ब. २०६१ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१३,९५७।-

गरी जम्मा रु.७७,३८९।७३ बक्यौता रहेको कार्यालयको पत्रानुसार देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।०६।२४ मा आ.ब.२०५९।०६० को आयकर र विशेष शुल्क रु.६५,०००।- मा तथा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१२,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी करदाताले माग नै नगरेका वर्षहरूको कर फछ्यौट सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको अवधि र शीर्षकको राजस्वमा रु.७७,३९०।- चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता लुम्बिनी धुलिखेल जे.भी.ले आ.ब. २०६८ आषाढ र पुसको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ क्रमशः रु.१०,३०,८९०।- र रु.२,०१,५३८।- को जरिवाना तथा व्याज मिनाहा हुन भनी मिति २०७२।०३।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले सो करदातासँग मिति २०७२।०६।२९ मा २०७० आषाढसम्मकै थप दस्तुर र जरिवाना सहित रु.१२,३५,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको पाईन्छ । अतः प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको अवधिको तिरिसकेको जरिवाना रु.२१,०००।- र थप दस्तुर रु.४,३४,६०४।- गरी जम्मा रु.४,५५,६०४।- राजश्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता कालिका स्वच्छन्द कञ्चनजङ्गा जे.भी.ले "आ.ब. ०५८ देखि ०६० सम्म" को मूल्य अभिवृद्धि करमध्ये जरिवाना, थप दस्तुर र व्याज फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०१।१० मा निवेदन दिएको देखिन्छ । करदाताको आ.ब. २०५९ आषाढदेखि आ.ब. २०६३ कार्तिकसम्म विभिन्न कर अवधीहरूमा कर बक्यौता रहेको आन्तरिक राजश्व कार्यालयको पत्रवाट देखिन्छ । आ.ब.२०६१ आषाढको रु.५,३२२।- र आ.ब. २०६२ आषाढको रु.२,३९,०४१।- गरी जम्मा रु.२,४४,३६३।- बक्यौता रहेकोमा आयोगले आ.ब. २०५८ देखि आ.ब. २०६२ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०२।३१ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले वदनियत पूर्वक आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको अवधिको राजस्व रु.२,४४,३६३।- राजश्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.ले आ.ब. २०६९ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५,८१,३२१।- फछ्यौट गर्न मिति २०७२।०२।१८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आ.ब. २०६९ आषाढको बक्यौता सावाँ कर रु.५८१३२१।- नै भएको देखिन्छ । आयोगले निज करदातासँग मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गर्दा आ.ब. २०७० आषाढसम्मका लागि कर, व्याज, शुल्क, थप दस्तुर र जरिवानासहित जम्मा रु.६,९०,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले आ.ब. २०७० आषाढको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.१,०६,७६९।- बक्यौता रहेको देखिन्छ । आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा सो सम्झौता कार्यान्वयन गर्न ६० दिनको म्याद दिएकोमा एक मात्र सदस्यले १५० दिन हुने गरी सच्याएको समेत देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको

अवधिको स्वेच्छाचारी किसिमले कर फछ्यौट गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता बाबा पेन्ट्स प्रा.लि.ले आ.ब. २०६४।०६५ देखि आ.ब. २०६८।०६९ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्क मध्ये 'व्याज, जरिवाना मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०२।२४ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । अन्त शुल्कतर्फ सावाँ कर रु.१,९६,४५०।- सहित जम्मा बक्यौता रु.२,२६,०३१। बाँकी देखिन्छ। सो सावाँ अन्तशुल्क आ.ब. २०६४।०६५ को रु.४६,२८५।-, आ.ब. २०६६।०६७ को रु.९,०००।-, आ.ब. २०६७।०६८ को रु.५३,३७९।- र आ.ब. २०६८।०६९ को रु.८७,७८६।- गरी जम्मा रु १,९६,४५०।- भएको देखिन्छ । अन्तशुल्कतर्फ रु.१,१०,०००।- तिर्नपर्ने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले वदनियत पूर्वक करदाताले माग नै नगरेको सावाँ करबाट उठ्ने राजस्व रकम रु.८६,४५०।- चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता चितवन कोइ नेपाल प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६ भाद्र तथा पुस र आ.ब. २०६७ आषाढ महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण भएको सावाँ कर रु.४,९१,८४७।- सहित जम्मा कर रु.८२,८१,१८०।- फछ्यौट गरि पाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आ.ब. २०७० आषाढको बक्यौता कर रु.१,३१,१५,०९३।- रहेको र त्यसमा व्याज रु.२३,४०,५०६। तथा थप दस्तुर रु.१४,९७,५६१। गरी जम्मा रु.१,६९,५३,१६०।- भएको देखिन्छ । आयोगले रु.१०,००,०००।- मा सम्झौता सम्झौता गरी बक्यौतामा रु.८६,७१,९८०। बाँकी नै देखिन आउँछ। आ.ब. २०७० मंशिरमा दाखिला गरेको रु.२७,६०,३९३।- लाई कर फछ्यौट आयोगले २०७० आषाढसम्मको उक्त बक्यौता रु.८६,७१,९८०।- मा मिलान गरेकालाई अन्यथा नमान्दा र बाँकी बक्यौता रु.८६,७१,९८०।- मा उक्त रु.२७,६०,३९३। घटाइ दिँदा पनि माग नै नगरेको रु.५९,११,५८९।- मिनाहा हुन पुगेको स्पष्ट देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको कर रु.५९,११,५८७।- छुट दिइ नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सान पुऱ्याएको ।

करदाता नेपाल टेन्ट एन्ड टारपोलिन प्रा.लि.ले आ.ब. २०६५ को चैत्र, आ.ब. २०६६ को वैशाख र आ.ब. २०६८ को चैत्र गरी तीन महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कर फछ्यौट आयोगले आ.ब. २०७० आषाढसम्मको रु.१०,०५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते सम्झौता गरेको देखिन्छ । कर अवधि नै तोकी तीन महिनाका कारोवारको मात्र कर फछ्यौटको निवेदन गरेका यी करदाताले आ.ब. २०६९।७० मा घोषणा गरेको कर रु.१,१४,४५६।- का लागि निवेदन गरेकै देखिँदैन । आयोगले मिति २०५७।०७।०१ सम्म निर्धारण भइ तिरिसकेको कर व्याज, जरिवाना रु.१९,६२५।- लाई करदाताले माग नै नगरे पनि २०६८ पछाडिको सावाँ करमा मिलान गरिदिएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफुलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै

नगरेको अवधीको रु.१,१४,४५६।- तथा तिरिसकेको कर रु.१९,६२५।- गरी जम्मा रु.१,३३,७२१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सान पुऱ्याएको। करदाता निखिल खाद्यान्न जनरल सप्लायर्सले आ.ब. २०६४।६५ को मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०२।२५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आ.ब. २०६४।०६५ अगाडि नै लागेको कर, जरिवाना तथा व्याज तिरी बुझाइ फरफारक भै बसेको र त्यसउपर यो आयोगसँग करदाताको माग देखिँदैन। आयोगले दर्ता भएदेखि आ.ब. २०७० आषाढसम्मका लागि रु.२५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०५।१६ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताको विस्तृत कर विवरण अभिलेखमा आ.ब. २०६४।०६५ अगावैको व्याज, जरिवाना गरी रु.६०,४८८।- भुक्तानी भैसकेको देखिन्छ। आ.ब. २०६५ श्रावणदेखि आ.ब. २०७० आषाढसम्म मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण समयमा नबुझाएकाले रु.७२,०००।- जरिवाना लागेकोमा सो मिनाहा पाउन करदाताको माग नै रहेको छैन। प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै नगरेको अवधीको तथा तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी रु.१,३२,४८८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको। करदाता स्वस्तिक इम्पेक्स प्रा.लि.ले आ.ब. २०६२।०६३ को मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।२७ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले आ.ब. २०७० आषाढसम्मका लागि रु.४,५०,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। आ.ब. २०६२।०६३ अगाडिको तिरिसकेको जरिवाना रु.२,०७३।- तथा व्याज रु.१,२४८।- गरी रु.३,३२१।- करदाताको सावाँ करमा मिलान गरिदिएको देखिन्छ। आ.ब. २०६२।०६३ भन्दा पछाडिको विवरण समयमा नबुझाएको जरिवाना रु.५६,०००।- र स्वयं कर रु.१२,७५५।- तथा त्यसमा लाग्ने व्याज पनि मिनाहा गरेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै नगरेको अवधिको तथा तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी वदनियतपूर्वक रु.७२,०७६।-छुट दिई सम्झौता गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

६४. करदाताले स्वयंःघोषणा गरेको कर मिनाहा दिई देहायको राजस्व चुहावट गरेको सम्बन्धमाः प्रतिवादीहरू कसूरमा इन्कार रही वयान गरेता पनि करदाता स्वयंले खरिदकर्ताबाट असूल गरी राज्यलाई तिर्नुपर्ने भनी आफैले घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नतिरी बाँकी राखेको बक्यौतालाई समावेश गरी कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था आयोगलाई भएको देखिँदैन। करदाता स्वयंले तिर्नुपर्ने भनी घोषणा गरेको तर तिर्न अटेर गरेको करलाई फछ्यौट गर्न पाउने विषयलाई समावेश नै गरेको छैन। मूल्य अभिवृद्धि कर भनेकै कुनै व्यवसायी करदाताले गरेको विक्रीमा खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको कर हो। राज्यको कर उठाउने एजेन्ट जस्तो अधिकार पाई अकै व्यक्तिबाट असूल गरेको यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा छुट दिनु औचित्यपूर्ण हुन सक्दैन। करदाताले असूल गरेको र तिर्दछु भनी घोषणा गरिसकेको कर आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने भन्ने सो कानूनमा रहेको व्यवस्थालाई

आधार लिई अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने देखी देहायका करदाताका सम्बन्धमा बदनियतका साथ कर मिनाहा दिई राजस्व चुहावट गरेको देखियो ।

करदाता ग्याभियन वायर इन्ड्रस्ट्रिजले आ.ब. २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७१।१२।०३ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगबाट आ.ब. २०७० आषाढमा जम्मा रु.९,००,०००।- तिर्नपर्ने गरी मिति २०७२।०३।३१ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । सम्झौताको मितिमा करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर दायित्व रु.३१,९९,७१२।- रहेको विवरण करदाताले नै पेश गरेको देखिन्छ। करदाताले आ.ब. २०७० आषाढसम्म स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.२९,४१,६९३।- तथा कार्यालयले निर्धारण गरेको सावाँ कर रु.१७,२९९।- गरी जम्मा सावाँ कर रु.२९,५८,९९२।- भएकोमा उक्त मितिसम्म कर व्याज जरिवाना गरी रु.१२,६०,७६६।- भुक्तानी गरेको देखिन्छ । सावाँ करमात्र आधार लिँदा पनि करदाताले विक्रीबाट उठाइ राज्यका लागि तिर्न बाँकी स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.१६,९८,२२६।- रहेको पाईन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियत पूर्वक सावाँ करमा नै रु.७,९८,२२६।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो । करदाता वाइवा भैरव कन्स्ट्रक्सन जे.भी.ले आ.ब. २०६९।०७० सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउन मिति २०७२।०६।२४ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । निवेदन दिँदा करदाताको सावाँ कर रु.१,८२,६०,०३८।- सहितको जम्मा बक्यौता रु.३,२०,५३,७०४।- देखिन्छ । आ.ब. २०७० सम्मको जम्मा रु.५,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । आ.ब.२०७० आषाढसम्म करदाताले उठाएको जम्मा कर रु.१,०८,०४,४९०।- भएकोमा करदाताले मिति २०७१।०२।१२ सम्ममा रु.१५,९९,०५३।- भुक्तान गरी रु.९२,०५,४३७।- बुझाउन बाँकी भनी हिसाव पनि निकालेको पाईन्छ । जसबाट उक्त रु.९२,०५,४३७।- मध्येकै रु.८७,४९,३३३।- लाई आ.ब. २०७० आषाढ अगाडिबाट आ.ब. २०७० आषाढ पछाडि सारेको र सोही विस्तृत कर विवरण (ATR) मा भएका सबै रकम समावेश नै गरेको देखिँदैन। यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियत राखी करदाताले नेपाल सरकारको निर्माण कार्यबाट प्राप्त गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रकम रु.१,७७,६०,०३८।- नै छुट दिई राजस्व चुहावट गरी गराई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता सगरमाथा घिमिरे निर्माण सेवाले मिति २०७२।०२।१० गते आ.ब.२०६९।०७० सम्मको मूल्य अभिवृद्धिकर सावाँ रु.२३,१३,४३३।- जरिवाना रु.५,२२,४५५।- र व्याज रु.८,०४,३०४।- सहित जम्मा रु.३६,४०,१८२।- फछ्यौटको लागि निवेदन पेश गरेको देखिन्छ । करदाताको आ.ब. २०६८।६९ देखि मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौतामा रहेको र "करदाताले स्वयं कर घोषणा गरी पेश गरेको विभिन्न मितिको" सावाँ कर रु.२३,१३,४३३।- ब्याज रु.८,२९,२०४।- तथा शुल्क जरिवाना रु.५,४३,७२७।- सहित जम्मा राजस्व बक्यौता रु.३६,८६,३६१।- रहेको देखिन्छ । विभिन्न ग्राहकहरूबाट उठाएको कर राज्यलाई तिर्न स्वयं घोषणा गरेको रु.२३,१३,४३३।- लाई रु.२५,०००।- लिने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ ।

नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पार्ने गरी रु.२२,८८,४३३।- छुट दिएको पाईन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियत राखी करदाताले नेपाल सरकारको निर्माण कार्यबाट प्राप्त गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रकम रु.२२,८८,४३३।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता शुभश्री जगदम्बा सिमेन्ट मिल्स प्रा.लि. आ.ब. २०६८।०६९ को स्वयं कर सहितको आयकर फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।१० मा निवेदन दिएको देखिन्छ। रु.१,०६,८९,२३३।- स्वयं निर्धारण गरी मिति २०६९।०९।२४ मा विवरण पेश गरेको देखिन्छ । कार्यालयले २०७०।१०।०५ मा रु.३०,४२,०३६।७८ को थप कर निर्धारण गरेको देखिन्छ । करदाताले संशोधित कर निर्धारण गर्दाको मितिसम्म स्वयं करमध्ये बाट रु.९०,००,०००।- दाखिला गरेको विस्तृत कर विवरणबाट देखिन्छ । आयोगले करदातासंग आ.ब. २०६८।०६९ का लागि रु.१,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले स्वयं घोषणा गरेको करमध्ये नै रु.१५,८९,२३३।- छुट हुने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ । यसरी कुनै प्रकृया पूरा नगरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियत राखी प्रतिवादीहरूले करदाताले स्वयं घोषणा गरेको आयकरको सावाँमा नै रु.१५,८९,२३३।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता डोकानिया सप्लायर्सले २०६४ बैसाखदेखिको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०१।२५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । निवेदन दिँदाको मितिसम्मको सावा कर रु.९८,६१,१४३।-सहितको जम्मा बक्यौता मूल्य अभिवृद्धि कर राजस्व रु.१,१०,१७,२८९।- रहेको देखिन्छ । आयोगले मिति २०७२।०४।१३ मा दर्ता भएदेखि २०७० आषाढसम्मका लागि थप रु.१,२५,०००।- तिर्ने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताको आ.ब. २०५४ देखि आ.ब. २०७० आषाढसम्मको स्वयं घोषणा गरेको कर रु.३,३९,२८,३५४।- र कार्यालयले निर्धारण गरेको सावाँ कर रु.१,९०,४१४।- गरी रु.३,४९,१८,७६९।- रहेको र सो अवधिमा करदाताले रु.३,०६,३३,७६३।- भुक्तानी गरेको देखिन्छ । स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.३२,९४,५९१।- र कार्यालय निर्धारण गरेको सावाँ कर रु.१,९०,४१४।- गरी रु.३४,८५,००५।- लाई आयोगले रु.१,२५,०००।- मात्र लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियत राखी करदाताले खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३३,६०,००५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता मिचिको एण्ड कम्पनी प्रा.लि. करदाताले मिति २०७२।०५।०८ मा पेश गरेको निवेदनमा फरफारक भैसकेको जरिवानाबारे कुनै कुरा नउठाई मिति २०७२।०४।१५ का मितिमा कर करदाताले तिर्नु पर्ने मूल्य अभिवृद्धि कर (डेबिट कर भनिने गरिएको) रु.२७,७६,९०८।- मा करदाताले समायोजन गर्न बाँकी रहेको कर (क्रेडिट कर भनिने गरिएको) रु.३२,०२,८१७।- मिलान गरी System मा Clear गरिपाउन निवेदन दिएको देखिन्छ । उक्त क्रेडिट कर पनि करदाताले २०७२ आषाढमा गरेको खरिदमा तिरेको मूल्य अभिवृद्धि

कर रहेकोले करदाताको माग अनुसार अवधि सो आयोगको क्षेत्राधिकारभन्दा पछाडि रहेको देखिन्छ। पछिल्लो क्रेडिटलाई अघिल्लो डेबिट करमा मिलान गर्न पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन। यसरी आयोगले क्षेत्राधिकार बाहिर रहेको अवधिको निवेदन स्वीकार गरी माग नै नगरेको स्वयं घोषणा गरेको कर छुट दिएको देखिन्छ। करदाताले स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.१५,४६,१०८।- तथा २०६६ अगावै तिरी फरफारक भैसकेको जरिवानालाई सावाँमा मिलान गरेको रु.१,३९,०००।- गरी रु.१६,८५,१०८।- लाई जम्मा रु.८,५०,०००।- लिने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ। आयोगबाट करदाताको मिति २०७१।१०।२१ मा तिरेको रु.५३,१३७।- लाई २०७० आषाढसम्मको कर भुक्तानी मानी सम्झौता भएकाले तिरीसकेको कर तथा स्वयं घोषणा भएको कर गरी रु.७,८१,९७१।- छुट दिएको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियत राखी करदाताले खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको मूल्य अभिवृद्धि कर करदाताको मागभन्दा बाहिर गइ फरफारक भैसकेको जरिवानालाई पनि सावाँ करमा मिलान गरी सम्झौता गरेको तथा करदाताले भविष्यमा फिर्ता पाउने कर चाहि बाँकी नै राखी माग नै नगरेको तथा खरिदकर्ताबाट उठाएको स्वयंकर रु.७,८१,९७१।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानी नोक्सानी पुऱ्याएको ।

करदाता एम.एम.कन्स्ट्रक्सनले आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०२।११ मा आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाताको बक्यौता रु.१,००,१६,४८८।- रहेको देखिन्छ। आयोगले करदाताको २०६८ आषाढसम्मको कर बक्यौता रु.३० लाख भुक्तानी गर्ने गरी मिति २०७२।०३।२१ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले २०६८ आषाढसम्मको जरिवाना रु.३४,०००।- तिरी फरफारक भै बसेको देखिन्छ। २०६८ आषाढसम्म करदाताले रु.५९,११,१२६।- मूल्य अभिवृद्धि कर तिर्ने गरी स्वयं घोषणा गरेको देखिन्छ। जरिवाना रु.३४,०००।- समेत २०६८ आषाढसम्म रु.४,८७,५६८।- भुक्तानी गरेकाले करमध्ये रु.४,५३,५८८।- भुक्तानी गरी स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.५४,५७,५३८।- तिर्न बुझाउन बाँकी रहेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियत राखी करदाताले खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२४,५७,५३८।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

करदाता गोल्डेनगुड खरिदुगा च्याडमिला जे.भी.ले आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धिकर साँवा रु.९,८६,०३१।- र सो को ब्याज जरिवानासमेत रु.१२,८१,०२९।- फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा निवेदन दिएकोमा मूल्य अभिवृद्धिकर बक्यौता रु.१३,७०,३११।- रहेको देखिन्छ। २०६९ पुसको मूल्य अभिवृद्धि कर सावाँतर्फ रु. १६८।- र २०७० आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर तिर्न बाँकी कर रु.१,९४,८०९। भएकोमा आयोगबाट २०७०M3 सम्मको सम्पूर्ण बक्यौता राफसाफ हुने गरी रु.१,७५,०००।- रकम दाखिला गर्ने सम्झौता गरी सावाँ रकम नै रु.१९,८०९।- चुहावट गरेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले मूल्य अभिवृद्धि

करको सावाँमा नै रु.१९,८०९।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता नेशनल डेभलपमेन्ट सिरुवा टक्सार शंकरमाली बन्दन बागमती जे.भी.ले आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४,५६,४७३। फछ्यौँट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०२।१३ मा आयोगसमक्ष निवेदन दिएको देखिन्छ । २०७० आषाढसम्मको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.६,९०,३०४।- देखिन्छ । आयोगले २०७० आषाढसम्मका लागि रु.२,२५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२७ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । उक्त गणनामा २०६९ आषाढको स्वयं घोषणा सावाँ कर रु.४,६८,७९२।- लाई २०७० आषाढ पछि देखाइ सो अगाडीको सावाँ कर रु.२,२१,५१२।- मात्र देखाएको देखिन्छ। सम्झौता गर्दा भने २०७० आषाढसम्मकै लागि रु.२,२५,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरुले वदनियतपूर्वक घोषणा गरिसकेको सावाँ करमा नै रु.४,६५,३०४।- घटाइ छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता स्वच्छन्द गोल्डेनगुड पावरटेक जे.भी.ले आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१७,२२,२०९।- फछ्यौँट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।१० मा आयोग समक्ष निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले २०७० आषाढसम्मका लागि रु.७,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२२ सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले २०७० आषाढसम्म रु.११,८१,०१२।- तिर्ने गरी स्वयं घोषणा गरेको र रु.१,०००।- तिरेको देखिदा सावाँ कर नै रु.१,१८०,०१२।- बाँकी रहेको देखिन्छ । सो सावाँ करलाई प्रतिवादीहरुले रु.७ लाखमा सम्झौता गरी वदनियत पूर्वक रु.४,८०,०१२।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता मंजिल निर्माण सेवाको रु.२४,२३,०१०।-बक्यौता कर फछ्यौँट गरी पाउँ भनी मिति २०७१।१२।३० मा निवेदन दिएको देखिन्छ। करदाताले स्वयं कर निर्धारण गरी पेश गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.१७,१९,४६१।सावाँ करसहित जम्मा बक्यौता रु.२४,८१,४१४।- रहेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरुले मिति २०७२।०६।२४ मा करदाताबाट रु.३,७६,०००।- दाखिला गराउने गरी सम्झौता गरेकोले वदनियत पूर्वक स्वयं घोषणा गरेको सावाँमा नै रु.१३,४३,४६१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.ले २०६९ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५,८१,३२१।- फछ्यौँट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०२।१८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। सो समयको बक्यौता सावाँ कर पनि रु.५,८१,३२१।नै भएको देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा २०७० आषाढ सम्मका लागि कर व्याज शुल्क थप दस्तुर र जरिवानासहित जम्मा रु.६,९०,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले २०७० आषाढको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.१,०६,७६९।- बक्यौता देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरुले नेपाल

सरकारलाई बुझाउने गरी असूल गरी घोषणा गरिसकेको सावाँ करमा नै रु.१,०६,७६९।- घटाइ छुट दिई वदनियतपूर्वक नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको।

६५. कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार नभएको कर छलीको विषयमा अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी देहायको राजश्व चुहावट गरेको सम्बन्धमा : नक्कली बिजकबाट भए गरेको कर छली तथा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले गरेका वदनियतपूर्ण कार्यहरुको तथ्यगत विवरण यस्तो देखिन्छ । करदाता डम्पा ईन्टरप्राईजेजले मिति २०७१।१२।२५ गते आ.ब. २०६७।०६८ को आयकर सावाँ रु.३२,८१,०९८।- समेत रु.५९,३०,०२६।- मिनाहाको लागि निवेदन पेश गरेकोमा आयोगमा सावाँ रकमसमेतमा छुट हुने गरी रु.२९,६०,०००।- भुक्तान गर्ने मिति २०७२।०५।०२ गते सम्झौता भएको देखिन्छ । कार्यालयले संशोधित कर निर्धारण गर्दा Fake Debtors भनी ९ पार्टीको नाम नै समावेश गरेको देखिन्छ । करदाताले हुँदै नभएको Proprietor's Fund सिर्जना गरी आफूले फर्ममा गर्दै नगरेको लगानी फिर्ता लिन खोजिएकाले कर निर्धारण गरिएको भनिएको देखिन्छ । नक्कली हिसाव राखेको करदाताको सावाँ कर रु.३२,८१,०९८।- लाई रु २९,६०,०००।- मा सम्झौता गरेकोले प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी वदनियतपूर्वक रु.३,२१,०९८।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

करदाता नेपाल सालिमार् सिमेन्ट प्रा.लि.ले आ.ब. २०६४।६५ र आ.ब. २०६५।६६ को आयकर क्रमशः रु.४३,९१,३३४।- र रु.९३,९९,५८२।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले भने मिति २०७२।०६।०६ मा रु.२० लाख लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताको कर दायित्व रु.१,३७,९०,९१६।- का सट्टा जम्मा रु.२० लाख लिने गरी सम्झौता भइसके पछि पुनः मिति २०७२।०६।२२ मा करदाताले आ.ब.२०६६।०६७ देखि आ.ब. २०६८।०६९ सम्म गरी तीन वर्षको आयकर बक्यौता रु.१,४१,७५,६०७।४६ फछ्यौट गरिपाउन निवेदन दिएको देखिन्छ । उक्त दोश्रो निवेदन उपर आयोगले २०७२।०६।२९ मा रु.४४,६०,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । उक्त बक्यौतामा सो करदाताले विक्री लुकाएको तथा विल बिजक नभएको रकम नै रु.५,४८,१६,२६८।- बाट सृजना भएको कर समावेश रहेको देखिन्छ। कर छली गरेको करदाताको आयकर बक्यौता रु.२,७९,६६,५२३। भएकोमा दुई पटक गरी रु.६४,६०,०००।- मा सम्झौता भएको देखिन्छ । उक्त करदाताको सावाँ कर नै रु.२,१०,४९,९२३। बाँकी देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले वदनियतपूर्वक सावाँ करमा नै रु.१,४५,८९,९२३।- छुट दिई राजश्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको ।

करदाता क्रिस्टल पार्टी प्यालेस एण्ड रिसोर्ट प्रा.लि.ले आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्म आयकर र आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६८।०६९ सम्म मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरि पाउँ भनी मिति २०७१।१२।२६ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।०५।२१ मा आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६६।०६७ सम्मको आयकर रु.२० लाख र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४५ लाख लिने गरी सम्झौता गरेको

देखिन्छ । आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६९।०२।३० सम्म रु.८,३९,४०,९७८।- को विक्रीलाई कानूनबमोजिम बीजक जारी नगरेको तर डेबुकमा लेखाङ्कन गरी कर छलेको कुरा मिति २०६९।०६।०३ मा अनुसन्धान प्रतिवेदनमा यकिन गरेको देखिन्छ । कार्यालयबाट विक्री लुकाइ कर छलेको आधारमा आयकरतर्फ पांच वर्षको रु.४५,८०,५२०।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ छ वर्षको सावाँ कर रु.८९,०७,४९४।- सहित जम्मा सावाँ कर रु.१,३४,८७,९३४।- निर्धारण भएको देखिन्छ। यसरी करदाताले छलेको सावाँ कर पनि घटाइ वदनियतपूर्वक सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले रु.६९,८७,९३४।- छुट दिई राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको।

करदाता लाइफ केयर प्रिन्स डाइग्नोसिस सेन्टरले आ.ब. २०६४।०६५ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको आयकर रु.२,८२,८९,०९४। र स्वास्थ्य सेवा कर रु.५६,७८,६९०।४५ फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०९।०९ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । चारै वर्षमा 'कर छली गरेको' भनी मिति २०७०।०३।३९ मा संशोधित आयकर तथा स्वास्थ्य सेवा कर निर्धारण गरेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोगले क्रमसः रु.२०,००,०००।- र रु.५,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२० मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । चार वर्षको संशोधित आयकर निर्धारण मिति २०७०।०३।३९ मा भएकोमा सावाँ कर रु.९,९७,९७,७४३।- तथा मिति २०७०।०४।३९ मा भएको आदेशमा सावाँ स्वास्थ्य सेवा कर रु.३९,३३,३३४।- रहेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले वदनियतपूर्वक आफू वा कर छल्ने व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी सावाँ आयकरमा रु.९७,९७,७४३।- सावाँ स्वास्थ्य सेवा करमा रु.३४,३३,३३४।- गरी रु.१,३९,५९,०७७।- छुट दिइ नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा.लि.ले २०६७ माघ तथा २०७० आषाढ गरी दुई महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कररु.५९,९२,९८५।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०२।०५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले रु.९९,७३,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।२८ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले विक्रीमा न्यून बिजकीकरण गरेको कर अधिकृतले प्रमाणित गरी सोही आधारमा कर निर्धारण भएको देखिन्छ। न्यून बिजकीकरण गरी करदाताले सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर नै रु.२८,९८,६९९।- कर छलेकाले सो कर तथा जरिवाना व्याज थप दस्तुर गरी रु.५९,९२,९८५।- को कर निर्धारण भएको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले कर छली गर्ने करदातालाई फाइदा पुऱ्याउने गरी जानीजानी करदाताले छलेको सावाँ कर पनि घटाइ सम्झौता गरी रु.८,४५,६९९।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता महाविर हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्सले आ.ब. २०६९।०६२ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.९७,९७,४५६।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७९।१२।२९ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले २०६२ आषाढका लागि रु.९,५०,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।०९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताको कारोवारस्थलको आकस्मिक निरीक्षण गर्दा २७ प्याड लुज विल फेला परी ९७३ वटा विक्री बिजकमा मूल्य अभिवृद्धि कर

नउठाइ विक्री गरेको भेटेको तथा स्टोर परीक्षण गर्दा अभिलेखमा मौज्जातमा देखाएको सामान स्टोरमा नभएकोले मिति २०६२।०३।२८ मै कर परीक्षण प्रतिवेदन पेश गरी कर छली भएको रु.१४,३१,२१४।- र सोमा जरिवाना रु.२,८६,२४२।- गरी जम्मा १७,१७,४५६।- को अन्तिम कर निर्धारण आदेश जारी गरेको देखिन्छ । सो कर छलिएको विषय बाहेक २०६२ आषाढका लागि रु.१,७६१।- कर निर्धारण भएको देखिन्छ । करदाताले छलेको सावाँ करमा रु.१२,८१,२१४।- पनि घटाइ तथा करदाताले माग नै नगरेको रु.१,७६१।- गरी मिनाहा हुने गरी प्रतिवादीहरूले वदनियतपूर्वक सम्झौता गरी रु.१२,८२,९७५।- नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता नियोटेरिक नेपाल प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६।०६७ को अग्रिम कर सावाँ रु.४,५७,७४७। सहित जम्मा रु.११,११,५२५।- फछ्यौँट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०५।०२ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले रु.४,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।०७ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । अग्रिम कर बक्यौता घटाउन 'एक कर्मचारीको लागि थप काल्पनिक नामको कर्मचारी देखाइ तलव भत्ता खर्च भएको' देखिन आउँछ। यसरी कर छल्ने उद्देश्यले काल्पनिक कर्मचारीको नाम राखी तलव भत्ता खर्च लेखी कर छलेको सावाँ करमा रु.५७,७४७।- घटाइ प्रतिवादीहरूले सम्झौता गरी जानीजानी राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता पवनकुमार इन्टरप्राइजेजले कर छली गरेको भनी राजस्व अनुसान्धान विभागको टोलीले कारोवार स्थलबाट बिजक जारी नगरी विक्री गरी कर छलेको भनी कब्जा गरेको लुज विलको आधारमा आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६७।०६८ को सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२३,९५,५४६।— कर छलीको जरिवाना रु.२३,९५,५४६।— थप दस्तुर रु.१,१४,२१३।- र व्याज रु.१,४२,७६६।- गरी जम्मा रु.५०,४८,०६९।- को अन्तिम कर निर्धारण भएको देखिन्छ। करदाताले मिति २०७२।०१।३१ मा आयोगमा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले रु.१६,८३,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०४।२० मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी करदाताले छलेको सावाँ करमा रु.७,१२,५४६।- घटाइ वदनियतपूर्वक सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता अनिल इन्टरप्राइजेजले कर छली गरेको भनी राजस्व अनुसान्धान विभागको टोलीले कारोवार स्थलबाट कानूनले तोकेको बिजक जारी नगरी विक्री गरी कर छलेको भनी कब्जा गरेको लुज विलको आधारमा आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६७।०६८ को सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२३,१८,२२९। कर छलीको जरिवाना रु.२३,१८,२२९। थप दस्तुर रु.१,७२,१५०।- र व्याज रु.२१,५७,१८७।- गरी जम्मा रु.५०,२३,७९५।- को अन्तिम कर निर्धारण भएको देखिन्छ। आयोगले रु.१६,७५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०४।२० मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी करदाताले छलेको सावाँ करमा रु.६,४३,२२९।- घटाइ वदनियत राखी सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता शक्ति सेल्स ट्रेडिङ कन्सर्नले कर छली गरेको भनी राजस्व अनुसान्धान विभागको टोलीले कारोवार स्थलबाट बीजक जारी नगरी विक्री गरी कर छलेको भनी कब्जा गरेको लुज बिलको आधारमा आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६७।०६८ को सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१५,२५,४८९।- करछलीको जरिवाना रु.१५,२५,४८९।- थप दस्तुर रु.१,६९,७४३।- र व्याज रु.२,१२,१७९।- गरी जम्मा रु.३४,३२,९००।- को अन्तिम कर निर्धारण भएको देखिन्छ। आयोगले रु.११,४५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०४।२० मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसरी करदाताले छलेको सावाँ करमा रु.३,८९,४८९।- घटाइ वदनियतपूर्वक सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो। करदाता प्रोगेसन आइटि सोलुसन प्रा.लि.ले कर बिजक जारी नगरी लुज बिल जारी गरेको तथा सो लुज बिललाई कम्पनीको कर हिसाव गणना गर्दा समावेश नगरी कर छली गरेको भनी आ.ब. २०६५।६६, आ.ब. २०६६।०६७ र आ.ब. २०६७।०६८ फागुनसम्मका लागि आयकर रु.१,०१,२२,२४०।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.७७,११,६९९।- कर निर्धारण भएको देखिन्छ। १०० प्रतिशत जरिवाना पनि लगाएको देखिन्छ । सावाँ मात्र पनि आयकरतर्फ रु.४५,१९,४५४।- तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.३४,७२,८६०।- रहेको देखिन्छ । बक्यौता आयकरतर्फ रु.१,७३,७८,४५०।- तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.७७,११,६९९।- भएको कुरा सो आयोगले गणना गरेको सिटबाट देखिन्छ। आयोगले आयकर रु.२५,००,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि कररु.२५,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।३० मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी करदाताले छलेको सावाँ करमा आयकरतर्फ रु.२०,१९,४५४।- तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.९,७२,८६०।- गरी जम्मा रु.२९,९२,३१४।- घटाइ वदनियतपूर्वक सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता जयबाबा श्रेष्ठ सिभिल ईतिहास सुधा अरविन्द जे.भी.को आ.ब. २०६४।०६५ को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरी पाउन मिति २०७२।०२।०५ मा निवेदन दिएकोमा मिति २०७२।०३।२७ गते आयकरतर्फ रु.५०,०००।- र मु.अ.करको जम्मा रु.१,००,०००।-मा सम्झौता भएको देखिन्छ । सरकारी कार्यालय जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभागबाट प्राप्त भुक्तानीमा पाएको मूल्य अभिवृद्धि कर लगायत २०६५ आषाढमा गरेको विक्री मध्ये रु.३८,७८,७०८।- हिसावमा नै नदेखाई असूल गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५,०४,२३२।- लुकाइ खाएको, डिजल पेट्रोलको क्रेडिट लिएकोमा त्यस्ता इन्धन प्रयोग हुने साधन नै करदातासँग नभएको भनी कर निर्धारण भएको थियो। आयकर सावाँ रु.८,१२,६३७।- सहित रु.१४,५३,४७८।- लाई रु.५०,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर सावाँ रु.७,९३,८७५।- सहित रु.१८,०९,८८९।- लाई रु.१,००,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी आयकरको साँवा रु.६,७५,९२४।- तथा सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रु.६,९३,८७५।- गरी जम्मा रु.१३,६९,७९९।- छुट दिई नियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता जामिल न्युदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६।०६७ को आयकर रु.७,५३,७१,२४४।२५ र मूल्य अभिवृद्धि कररु.२,०३,०४,८६०।- फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले आयकर रु.१०,००,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.९०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले सूर्य इन्टरकन्टिनेन्टलबाट खरिद देखाएको रु.३,९३,७१,८१५।- मध्ये रु.२,९४,५५,१६७।- को विल बेगरको नक्कली खरिद देखाइ मूल्य अभिवृद्धि कर तथा आयकर दुवै छली भएको कुरा देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ सावाँ कर रु.१,४३,९९,२१०।- तथा आयकरतर्फ सावाँ कर रु.७८,९२,३५५।५० रहेको कर निर्धारण आदेशहरूमा देखिन्छ । करदाताले तिरी बुझाइ राफसाफ भैसकेको कर पनि फिर्ता गर्ने गरी रु.९०,००,०००।- मात्र लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले चित्त बुझाएको भनिएको कर शुल्क ब्याज जरिवानाको रु.९१,५१,९६८।- लाई सावाँ नै मानिदिँदा पनि विल नै नभएका करछली भएको मूल्य अभिवृद्धि करको निर्धारित सावाँ रु.१,४३,९९,२१०।- बाट रु.५२,४७,२४२।- सावाँमा नै छुट भएको देखिन्छ । करदाताले अविवादित भनी तिरिसकेको कर रु.९१,५१,९६८।- लाई रु.९०,००,०००।- मा सम्झौता गरेकाले तिरेकै कर फिर्ता गरिएको छ । आयकरको सावाँ कर व्याज शुल्क गरी रु.४,४४,०७१। लाई सावाँ नै मानिदिँदा पनि विल नै नभएका करछली भएको करको निर्धारित सावाँ रु.७८,९२,३५५।५० लाई रु.१०,००,०००।- लिने गरी सम्झौता भएकाले रु.६८,९२,३५५।५० सावाँमा नै छुट भएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक विल नै नभएका कर छली भएको करको सावाँमा नै आयकर रु.६८,९२,३५५।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५२४७२४२।- गरी जम्मा रु.१,२१,३९,५९७।- फिर्ता दिइ राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता तलेजु भवानी ट्रेड सेन्टरले आ.ब. २०६६।६७ को आयकर र २०६७ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७१।१२।०३ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले आयकर रु.६,२८,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१८,७२,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।३१ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । आयकरतर्फ सावाँ रु.७,२१,४७२।५६ सहित कुल रु.१८,८४,४०२। तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ सावाँ कर रु.१,००,४२,६२५।- सहित कुल रु.२,९९,१७,०४८।- राजस्व निर्धारण भएको देखिन्छ । करदाताले श्रेष्ठ कन्स्ट्रक्सन सहितका १४ पार्टीलाई गरेको विक्री रु.७,३६,२५,३०६।२५ तथा दुगढ ब्रदर्श एन्ड सप्लायर्सको रु.३५,००,०००।५५ लाई समावेश नगरी वित्तीय विवरण तथा लेखा हिसाव तयार गरी उल्लेख गरेको देखिन्छ । आयोगले निर्धारित आयकरतर्फ सावाँ रु.७,२१,४७२।५६ सहित कुल रु.१८,८४,४०२।- का सट्टामा रु.६,२८,०००।- तथा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ सावाँ कर रु.१,००,४२,६२५।- सहित कुल रु.२,९९,१७,०४८।- का सट्टामा रु.१८,७२,०००।- मा सम्झौता भएकाले सावाँ करमै रु.८२,६४,०९८।- छुट दिइ नियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता लेसरसन इनर्जी प्रा.लि.ले आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को आयकर, अग्रिम कर र मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७१।१२।१५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले आयकर र अग्रिम रु.१,२९,००,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । कर निर्धारणमा जम्मा सावाँ रु.१,९१,५०,८३८।- सहित कुल रु.३,५६,३०,०६४।- राजस्व निर्धारण भएको देखिन्छ । अनुसन्धानात्मक कर परीक्षणमा भन्सार खर्च रु.६२,२४,०७७।- भएकोमा खातामा चाहि रु.९८,२३,६२९।- लेखेको, अर्कै कम्पनीको विल राखी खर्च देखाएको, मौज्जातमा रहेका रु.२,७६,८८,८५६।-का सामान हिसावमा नदेखाएको, भएकै आम्दानीमध्ये रु.१,१४, ६५,१८०।६० लुकाइ कर छली गरेको अवस्थामा पनि आयोगले निर्धारित करको सावाँ रु.१,९१,५०,८३८।सहित जम्मा कर रु.३,५६,३०,०६४।- का सट्टामा रु.१,००,५९,०००।- लिएकाले सावाँमै छुट हुन पुगेको स्पष्ट देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले बदनियतपूर्वक विल नै नभएका तथा आय नै लुकाइ कर छली भएको करको सावाँमा नै रु.३२,५०,८३८।- फिर्ता दिइ जानीजानी राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

६६. तिरिसकेको करमा गैरकानुनी क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी पुन कर फछ्यौट सम्झौता गरी देहायको राजस्व चुहावट गरेको सम्बन्धमा : देहायका करदाताका सम्बन्धमा विगतमा तिरिसकेको कर फिर्ता गरी गराई पछि तिर्ने करमा मिलान गराएका वा भविष्यमा तिर्ने करमा मिलान गर्ने गरी तिरेको कर फिर्ता गराएको देखिन्छ:

करदाता कालिका कान्छाराम कन्स्ट्रक्शन जे.भी.ले आ.ब. २०६६।०६७ र ०६७।०६८ को तिरिसकेको आयकर रु.५,७३,२१९।- फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । करदाताको निवेदनमा नै आयकर 'तिरी सकेको' लेखिएको छ भने मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ कर रु.३९,२२,६६१।- भएको कुरा खुलाएको देखिन्छ । आयकर बक्यौता रु.१,२४,८१०।- रहेको देखिन्छ । उक्त आ.ब.को कार्यालयबाट निर्धारण भएको कर रु.७,५९,३१४।५० तिरि बुझाइसकेको निजकै निवेदनबाट खुलेको देखिन्छ । आयोगबाट मिति २०७२।०६।२१ मा भएको सम्झौताअनुसार आ.ब. २०६७।०६८ र आ.ब. ०६८।०६९ को आयकर रु.३,०४,०००।- मात्र दाखिला गर्ने गरि सम्झौता भएको देखिन्छ । आयकरतर्फ आ.ब. २०६६।०६७ को रु.५,३८,०७२।- र आ.ब. २०६७।०६८ को रु.२,२०,८४२।- कर निर्धारण भएकोमा रु.१,२४,८१०।- मात्र बक्यौता रहेको देखिन्छ । करदाताले दुवै वर्षको गरी रु.६,३४,१०४।- तिरिसकेको अवस्था छ । प्रतिवादीहरुले उक्त दुवै वर्षका कर निर्धारणका लागि रु.३,०४,०००।- मा सम्झौता गरेकाले रु.३,३०,१०४।- तिरिसकेको कर फिर्ता भई भविष्यको करमा मिलान हुने अवस्था सृजना भएको देखिँदा वदनियत पूर्वक राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता आत्माराम पवन कुमारले २०५५ सालको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३,११,७९३।- र सोमा लागेको जरिवाना रु.३१,१७४।- गरी ३,४२,९९३।- फछ्यौट मिनाहा गरी पाउँ भनी

मिति २०७२।०३।१३ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कर निर्धारणको आधार न्यून विजकीकरण भएको उल्लेख गरेको देखिन्छ। २०६६ श्रावणको स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४,१२६।- र २०६७ असोजको रु.३३,५९४।- बाहेक अरु महिनाको कर घोषणाअनुसार नै तिरेको देखिन्छ। २०६३ जेठमा करदाताले लागेको जरिवाना रु.१,०००।- पनि तिरी फरफारक गरेको देखिन्छ । २०६६ आषाढका लागि कर रु.६,०९,८४४।- मा व्याज जरिवाना थप भई रु.१५,४२,६००।- निर्धारण भएकोमा दाखिला गरेको देखिन्छ । यसरी करदाताले मिति २०६८।०८।२८ मा व्याज जरिवाना गरी रु.९,३२,७५६।- तिरी बुझाइ त्यो हदसम्म फरफारक भएको अवस्थासमेत देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा गरेको सम्झौतामा २०५५ सालको कर निर्धारण मात्र भए पनि २०७० आषाढसम्मका लागि रु.५०,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको पाईन्छ। करदाताले तिरी बुझाइ राफसाफ भैसकेका महिनाको कर व्याज शुल्कलाई सावाँ कर मात्र लिने गरी माग नै नगरेको स्वयं घोषणा गरेको रु.३७,७२०। तथा तिरी सकेको कर रु.९,३२,७५६। नै घटाउने गरी जम्मा रु.९,७०,४७६।- लाई रु.५०,०००।- मा सम्झौता गरेकोले वदनियतपूर्वक रु.९,२०,४७६।- राजस्व चुहावट गरी प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६।०६७ देखि आ.ब. २०६९।०७० को आयकर रु.५,१४,४४३।- फछ्यौँट गरि पाउँ भनी मिति २०७२।०२।०५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगले रु.१०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०३।२८ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले विक्रीमा न्यून विजकीकरण गरेको चार वर्षको जम्मा रु.१८,९०,३७७।- कर निर्धारण भएकामा करदाता स्वयंले अविवादित कर भनी रु.१३,७५,९३४।- बुझाइ बाँकी रु.५,१४,४४३।- को मात्र खुलाएको देखिन्छ । विवादित र अविवादित दुवै थरीका करका लागि जम्मा रु.१०,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरिएकाले करदाताले अविवादित भनी घोषणा गरी तिरिसकेको रु.३,७५,९३४।- मिनाहा हुन पुगेको पाईन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले जानीजानी भुक्तान गरिसकेको कर रु.३,७५,९३४।- छुट दिइ राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन्छ ।

करदाता सत्य श्री इन्टरप्राइजेजले आ.ब. २०५९।०६० देखिको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०२।१३ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। कर दायित्व रु.५,३७,८६७।- भएकोमा आयोगले २०७० आषाढसम्मको रु.५०,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०५।०२ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले २०५६ सालको मौज्जात घोषणामा तिरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३३,६७०।- लाई करदाताले सो पछाडि स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि करमा समायोजन गरी दिएको देखिन्छ । यसरी मौज्जात घोषणामा भुक्तान गरिसकेको कर रु.३३,६७०।- छुट दिइ नियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता ओम इम्पेक्सले आ.ब.२०६८।०६९ आषाढ लगायत आ.ब. २०६९।०७० सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०५।०५ मा निवेदन दिएको देखिन्छ

। कर दायित्व रु ५,३६,७८८।- भएकोमा आयोगले २०७० आषाढसम्मको रु.१५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।५।१५ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । करदाताले आ.व.२०५६ देखि २०६९ जेठसम्म रु.३,६२,२६०।- स्वयं कर घोषणा गरी व्याज रु.७०,२९४।- सहित रु.४,३२,५५४।- बुझाएको देखिन्छ । २०६९ आषाढको रु.५,७३,८९०।- कर निर्धारण गरी कर तिरिसकेको देखिन्छ । करदाताले बढी कर तिरेको रु.२,४८,४६५।- को क्रेडिट एड्भाइस जारी गरेको देखिन्छ । कर तिर्ने विषय राफसाफ भइ बसेको अवस्था देखिन्छ । २०६९ आषाढ अगावै तिरी राफसाफ भइसकेको रु.७०,२९४।- तथा २०६९ आषाढको राफसाफ भएको मध्ये रु.३,१३,९४५।- गरी रु.३,८४,२३९।- लाई छुट दिइ वदनियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी प्रतिवादीहरुले नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

करदाता जामिल न्युदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा.लि.ले आ.व. २०६६।०६७ को आयकर रु.७,५३,७१,२४४।२५ र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२,०३,०४,८६०।- फछ्यौँट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।३१ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । कर फछ्यौँट आयोगले आयकर रु.१०,००,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कररु.९०,००,०००।- लिने गरी २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ । मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ विवादरहित कर जरिवाना थप दस्तुर व्याज समेत एकमुस्ट रु.९१,५१,९६७।- र विवादित कर रु.१,२८,६९,५९९। भनी कर निर्धारणमध्ये विवादरहित रु.९१,५१,९६८।- तिरी बुझाइ फरफारक भइसकेको देखिन्छ । करदाताले तिरी बुझाइ राफसाफ भैसकेको कर पनि फिर्ता गर्ने गरी रु.९०,००,०००।- मात्र लिने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरुले फरफारक भै बसेको करमध्ये पनि रु.१,५१,९६७।- फिर्ता दिइ नियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

६७. संशोधित कर निर्धारणको प्रकृयामा रोक लगाई देहायको राजस्व चुहावट गरेको सम्बन्धमा : कर फछ्यौँट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकारमा आ.व. २०६९।०७० सम्मका अवधिका कर निर्धारणको कार्य २०७०।०७१ भित्र पूरा भएकालाई मात्र सो आयोगको क्षेत्राधिकार हुने उल्लेख गरेको छ । कर फछ्यौँट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकारमा कर अधिकृतले संशोधित कर निर्धारण गर्दा प्रकृयामा रहेको विषयलाई समावेश गरेको पाईदैन। करदाता एभको इन्टरनेशनल प्रा.लि.ले कर थप दस्तुर व्याज र जरिवानाको रकम ATR बमोजिम तिर्न बुझाउन सक्ने क्षमता नभएकोले मिन्हा गरी कम्पनीले तिर्न सक्ने कर लगाइ पाउँ भनी मिति २०७२।०२।१८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । सो मितिमा करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौतातर्फ कर रु.१,४०,६४,४८८।- व्याज रु.२९,२०,७५५।- शुल्क जरिवाना रु.१९,६३,६५१।- गरी रु.१,८९,४८,८०४।- रहेको देखिन्छ । आ.व. २०६६।०६७ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४०,८४,६०,९०७।- लाग्ने गरी ठूला करदाता कार्यालयबाट प्रारम्भिक कर निर्धारण आदेश भएको देखिन्छ । सो आदेशउपर करदाताको उच्च अदालत पाटनमा परेको रिट निवेदन फिर्ता लिएर आयोगले अन्देखा गरी २०७० आषाढसम्मका लागि रु.१,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको देखियो । कर निर्धारणको प्रकृयामा रहेको

रु.४०,८४,६०,९०७।- बाहेक नै मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.१,८९,४८,८०४। देखिन्छ । प्रारम्भिक कर निर्धारणको रु.४०,८४,६०,९०७।- पनि मासिने गरी २०७० आषाढसम्मकै कर रु.१,००,०००।तिरे पुग्ने गरी सम्झौता भएको देखियो। यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार नै नभएको क्षेत्रमा प्रवेश गरी आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याइ नेपाल सरकारको रु.४०,८४,६०,९०७।- राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुगेको देखियो।

६८. हस्ताक्षर नै नभएको निवेदन ग्रहण गरी देहायको राजस्व चुहावट गरेको सम्बन्धमा :निवेदन नदिएसम्म आयोगले कर निर्धारणको क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्न सक्दैन । कर फछ्यौट आयोगको कार्य स्वतः सिर्जना हुने (Sue Motto) नभइ निवेदनात्मक (Requesting) तरिकाको हो । कर फछ्यौट गर्न चाहने कुनै करदाताले आफै वा अधिकार प्रदान गरिएको प्रतिनिधिको हस्ताक्षर भएको निवेदन प्राप्त भएपछि मात्र आयोगले कर फछ्यौटसम्बन्धी कारवाही शुरू गर्न सक्ने देखिन्छ। करदाता नवयुग मिडिया सोलुसनको नाम लेखी छाप लागेको तर कसैले दस्तखत नगरेको ढाँचा मिति २०७२।०३।३१ मा सो आयोगको दर्ता नं ९०० मा दर्ता गरिएको देखिन्छ । सो ढाँचा निवेदनमा करदाताको नामको महलमा नवराज भट्टराई लेखिएको र हस्ताक्षरको महल खाली नै देखिन्छ। करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.५,३४,१११।- रहेको देखिन्छ । निवेदनमा नाम लेखिएका नवराज भट्टराईले प्रोपाइटरको रुपमा प्रतिनिधि हरिराम ढुँगानालाई मनोनयन गरेको सक्कल अख्तियारीपत्र फाइलमा देखिन्छ । तर अख्तियारीपत्रमा हरिराम ढुँगानाको नमूना हस्ताक्षर यस्तो हुनेछ भनी महल खडा गरी खाली छोडेको देखिन्छ । २०७० आषाढसम्ममा रु.२०,०००।- तिरे पुग्ने गरी आयोगका पदाधिकारी र हरिराम ढुँगानाबीच मिति २०७२।०६।२४ मा सम्झौता भएको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूले हस्तारक्षर नै नभएको निवेदनको बदनियतपूर्वक कार्यान्वयन गरी गराई रु.५,१४,१११।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

६९. कार्यालयको पुनरावेदन प्रकृया रोकी देहायको राजस्व चुहावट गरेको: राजस्व न्यायाधिकरणबाट निकर्ण भएको विषयमा कार्यालयले सो न्यायाधीकरणको फैसलामा कुनै गम्भीर त्रुटी देखेको अवस्थामा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदनको अनुमति माग गर्ने वा अनुमति प्राप्त भइ सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन भएको विषयमा आयोगले क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्न सक्ने कुरा ऐनमा देखिदैन । प्रतिवादीहरूले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने र नेपाल सरकारलाई हानी पुऱ्याउने गरी कार्यालयले गर्न खोजेको अनुमतिको निवेदन नै रोकी कर फछ्यौट गरेको देखिन्छ। करदाता ज्ञान इन्टरप्राइजेजले आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को आयकर, आ.ब. २०६६, वैशाख र आषाढ तथा आ.ब. २०६७ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०५।१० गते निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले मिति २०७२।०६।२४ गते गरेको सम्झौताअनुसार आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को निर्धारित जम्मा आयकर रु.२२,६८,८६८।६१ को सट्टा रु.१,००,०००।- र आ.ब. २०६६ वैशाख र आषाढ तथा आ.ब.२०६७ आषाढको निर्धारित जम्मा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,९१,२७४ को सट्टा रु.१०,०००।- दाखिला गर्ने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । विभागीय नीतिअनुसार ठूला

करदाता कार्यालयले करदाता उपर राजस्व न्यायाधिकरणबाट भएको फैसलाउपर सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन जान खोजेकोमा सो पुनरावेदन जाने अबस्थालाई रोक्न राजस्व न्यायाधिकरणबाट कार्यालयमा फाइल प्राप्त हुनासाथ सकल फाइल माग गर्ने र कार्यालयबाट पुनरावेदनको अनुमतिको लागि सर्वोच्च अदालत जानुपर्ने भन्ने व्यहोराको मिति २०६२।०६।१४ को पत्र प्राप्त भएपछि पनि सो कुरालाई पूर्णतः नजरअन्दाज गरी कर फछ्यौटका नाउँमा करदातालाई फाइदा पुऱ्याउने बदनियतले करदातासँग सम्झौता गरेको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरूले आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर गरी रु.२४,६०,१४२।६१ को कर निर्धारण रकमलाई रु १,१०,००० मा फछ्यौट गरी गराई रु.२३,५०,१४३।- छुट दिई बदनियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

७०. उपरोक्त तथ्य, आयोगको कायदेशि र कार्यक्षेत्रलाई दृष्टिगत गर्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ मा असल नियतले गरेकोमा बचाउ गरेको सन्दर्भमा कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले कुनै काम गर्दा त्यस्तो कार्यको पछाडिको मनसाय तत्वले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गर्दा खराब नियत प्रमाणित गर्न सकिन्छ वा त्यस्तो कार्यको पछाडि कुनै भ्रष्टाचारजन्य कार्य भएको प्रमाणबाट निर्विवादित रूपमा देखिन्छ । त्यस्तो कार्यमा अन्य व्यक्तिको संलग्नता प्रमाणबाट खुलन आउँछ भने त्यस्तो अबस्थामा पनि उपरोक्त संरक्षण प्राप्त हुन्छ भन्न मिल्दैन । सम्बन्धित ऐनका व्यवस्थाहरूले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गर्दा स्पष्टरूपमा नियत वा मनसाय विचारणीय हुने हुँदा अनुसन्धानको क्रममा कुनै पनि सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले बदनियत राखी कुनै कार्य गरेको वा गर्न लागेको अवस्थामा उपरोक्त ऐनको दफाहरूको संरक्षण पाउन सक्ने देखिँदैन । कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को मर्म र मनसायविपरीत उक्त आयोगका सदस्य वा आयोगको आदेश वा निर्देशनबमोजिम काम गर्ने व्यक्तिले गरेको कार्यमा बदनियत देखिन्छ वा त्यसबाट त्यस्ता राष्ट्रसेवकले गरेको कार्य प्रष्टरूपमा भ्रष्टाचारको परिभाषाभिन्न पर्दछ भने त्यस्तो अबस्थामा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले स्वतन्त्र एवम् वस्तुनिष्ट तरिकाबाट अनुसन्धान गरी सङ्कलित प्रमाणको आधारमा भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको पर्याप्त प्रमाण फेला परेमा मुद्दा चलाउन पाउदैन भन्न मिल्ने देखिँदैन भन्ने समेत व्यहोराको चुडामणी शर्माको हकमा निजको श्रीमती कल्पना उप्रेती शर्मा विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग काठमाडौं समेत भएको बन्दीप्रत्यक्षीकरण मुद्दामा सम्मानित सर्वोच्च अदालत वृहद पूर्ण ईजलासको फैसलाबाट देखिन्छ ।

७१. विशेष अदालतमा दायर भई हाल विचाराधीन रहेको प्रतिवादीहरू भएको राजश्व चुहावट मुद्दाको बाँकी कर फछ्यौट सम्झौतामा अनुसन्धान गर्दा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले गरेका कर फछ्यौट सम्झौताउपर परेका उजुरी निवेदन, महालेखा परीक्षकको कार्यालयको ५४औं वार्षिक प्रतिवेदन २०७३, संघीय संसद सार्वजनिक लेखा समितिको प्रतिवेदन, यस आयोगले गठन गरेको छानविन समितिको प्रतिवेदन, प्रतिवादीहरूको वयान, कर फछ्यौट आयोग र करदातासँग गरिएको कर फछ्यौट सम्झौता, कर फछ्यौट आयोग २०७१ को कायदेशि समेतलाई हेर्दा बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार नाघि, अख्तियारको दुरुपयोग गरी करदातासँग मिलोमतो गरी आफु र अन्य

व्यक्तिलाई फाइदा पुन्याई नेपाल सरकारले प्राप्त गर्ने राजस्व रकम चुहावट गरी भ्रष्टाचारजन्य कसूर गरेको पुष्टि हुन आयो ।

७२. कर फछ्यौट आयोगबाट सम्पादन भएका काम कारवाहीका सम्बन्धमा यस आयोगमा उजुरी परी छानविन शुरू गरिएकोमा एभरेस्ट इन्स्योरेन्स क.लि.समेतका करदाताहरूको कर फछ्यौटसँग सम्बन्धित फायल तथा कागजातहरू आन्तरिक राजस्व विभागबाट झिकाई दोस्रो चरणमा ७१ वटा करदाताहरूको फायलको अनुसन्धान सम्पन्न हुँदा प्रतिवादीहरू कसूरमा इन्कार रहे पनि विवादित कर रकमको समाधान गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन गरेको देखिन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारी यी प्रतिवादीहरूले बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने सन्दर्भमा क्षेत्राधिकार विहीन अवधिको कर फछ्यौट गरेको, नेपाल सरकार नै निवेदक पुनरावेदक भइ सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन मुद्दाकै कर फछ्यौट गरेको, नक्कली मूल्य अभिवृद्ध कर बीजक प्रकरणमा छनौट भएका करदाताहरूको निवेदन समेत कर फछ्यौट आयोगले ग्रहण गरेको, करदाताले माग नै नगरेको अवधि वा रकमको पनि कर फछ्यौट गरेको, करदाताहरूले स्वयं घोषणा गरी कर तिर्न प्रतिबद्धता जाहेर गरेको रकम समेत छुट दिएको, कर छली भएका कारण कर अधिकृतले निर्धारण गरेको करको सावाँ रकम नै छुट गरेको, करदाताले तिरिसकेको कर फिर्ता हुने वा भविष्यमा तिर्न मिल्ने गरी सम्झौता गरेको, संशोधित कर निर्धारणको प्रकृत्यामा नै हस्तक्षेप गरी कर फछ्यौट गरेको, हस्ताक्षर नै नभएको निवेदनबाट कर फछ्यौट गरेको, कार्यालयको पुनरावेदन जाने प्रकृत्या अवरुद्ध गरी कर फछ्यौट गरेको, कर फछ्यौट गर्ने सन्दर्भमा आफैले बनाएको कार्यविधि समेत उल्लंघन गरेको, अन्य व्यक्तिलाई भुक्तानी गर्दा निजहरूबाट कटाएको वा कटाउनु पर्ने अग्रिम करसमेत मिनाहा गरेको, कर सावाँ नै छुट दिएको, अवधि तोकी सो अवधिपछि सम्झौता शुन्य हुने शर्त राखेको, सम्झौताको समय सकिए पछि पुनः अवधि बढाएको, एकै जनाले मात्र अवधि बढाएको अवस्था समेतलाई मध्यनजर गर्दा यी प्रतिवादीहरूले बक्यौता कर सम्बन्धमा प्रदान गरिएका अधिकार तथा तोकिएको जिम्मेवारी असल नियतका साथ ईमानदारीपूर्वक पूरा गरेको देखिन आएन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ अनुसार गठन भएको आयोगले गरेको कर फछ्यौट सम्झौता सम्बन्धमा कही कतै उजुर लाग्ने छैन भन्ने व्यवस्थाको दुरुपयोग गरी आफूलाई प्राप्त अख्तियारी र कानूनको बदलनियतपूर्वक, स्वेच्छाचारी, मनोमानी ढंगबाट कर फछ्यौट सम्झौता गरी राजस्व चुहावट सम्बन्धी भ्रष्टाचारको कसूर गरेको पाईन्छ। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का अध्यक्ष लुम्बुध्वज महत, सदस्य उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकाल समेतले माथि विश्लेषण गरिए बमोजिम देहाय बमोजिमका करदाताहरूलाई स्वेच्छाचारी किसिमले बदलनियतपूर्वक विगो रू.१,००,३३,२०,३८५।- (अक्षरूपी एक अर्ब तेत्तीस लाख बीस हजार तीन सय पचासी रुपैयाँ) कर छुट तथा मिनाहा दिई राजस्व चुहावट गरी भ्रष्टाचार गरेको वारदात स्थापित हुन आयो।

सि.नं.	करदाताको नाम	नोक्सानी रकम
१.	एभरेष्ट ईन्स्योरेन्सक.लि.	१,४६,३६,७५७।-
२.	युनिभर्सल क्याफे एण्डबैकवेट	८,४०,८६८।-

३.	सिटिजन्स बैंक इन्टरनेशनल लिमिटेड	१,३१,८४,९५७।-
४.	विकास फ्लोर मिल प्रा.लि.	१३,०१,४०८।-
५.	हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा.लि.	२४,५८,८०५।-
६.	युनिभर्सल क्याफे एण्ड बैंक्वेट	-
७.	प्राइम केवल इण्डस्ट्रिज प्रा.लि.	४,०९,३४९।-
८.	न्यु स्टार लव्ली फर्निचर सेन्टर	७१,५०४।-
९.	हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा. लि.	२८,८७,५२५।-
१०.	बोटलर्स नेपाल लि.	४९,४३,३०६।-
११.	अटो इन प्रा. लि.	२,२८,७३,९३०।-
१२.	ईसिता ट्रेडिङ प्रा. लि.	२४,८१,५९३।-
१३.	नेपाल उल हाउस	१२,३२,४८७।-
१४.	क्युरेक्स फर्मास्युटिकल्स प्रा. लि.	१,८१,३९,०७८।-
१५.	डाँफे धुकुछु सूर्यचन्द्र जे.भी.	२४,८८,०६६।-
१६.	एपेक्स धुकुछु जे.भी.	३५,३८,२१२।-
१७.	ओमसाइ कन्स्ट्रक्सन	७८,८९,५२९।-
१८.	ग्लोबल विजिनेश फर्म	३६,१६,५०,६९९।-
१९.	खानी एपेक्स धुलिखेल जे.भी.	५५,९४,००९।-
२०.	शिवशक्ति डेभलपर्स प्रा. लि.	९,३५,१३४।-
२१.	अनिता इलेक्ट्रिक एण्ड मेकानिकल कम्पनी प्रा.लि.	२९,१६,७२२।-
२२.	अन्नपूर्ण ग्याल्वनार्इजिड ईण्डस्ट्रिज	१,१५,१८५।-
२३.	वाइवा कन्स्ट्रक्सन कम्पनी प्रा.लि.	३९,४९,२४८।-
२४.	तामाङ्ग कन्स्ट्रक्सन रसुवा जे.भी.	६,४०,०००।-
२५.	द कञ्चनजङ्गा पिएस शंकरमाली जे.भी.	१०,७९,१४४।-
२६.	रारा स्टोर्स	६४,७७,७६१।-
२७.	कालिका नेपाल कन्स्ट्रक्सन जे.भी.	१,४२,४५५।-
२८.	रामचन्द्र निर्माण सेवा	३७,४२३।-
२९.	एस.बी. निर्माण सेवा प्रा.लि.	२,२०,७०८।-
३०.	इन्टेल इन्स्टिच्युट प्रा. लि.	४,९३,२३१।-
३१.	श्याम कमर्सियल ट्रेडर्स	६,०६,९८८।-
३२.	न्यु आचार्य फेन्सी स्टोर्स	७७,३९०।-
३३.	लुम्बिनी धुलिखेल जे.भी.	४,५५,६०४।-
३४.	कालिका स्वच्छन्द कञ्चनजङ्गा जे.भी.	२,४४,३६३।-
३५.	धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी. स्वघोषित करमा बिगो	-

	समावेश	
३६.	बाबा पेन्ट्स प्रा. लि.	८६,४५०१-
३७.	चितवन कोइ नेपाल प्रा. लि.	५९,११,५८७१-
३८.	नेपाल टेन्ट एन्ड टारपोलिन प्रा. लि.	१,३३,७२११-
३९.	निखिल खाद्यान्न जनरल सप्लायर्स	१,३२,४८८१-
४०.	स्वस्तिक इम्पेक्स प्रा. लि.	७२,०७६१-
४१.	ग्याभियन वायर ईन्ड्रस्ट्रिज	७,९८,२२६१-
४२.	वाइवा भैरव कन्स्ट्रक्सन जेभी	१,७७,६०,०३८१-
४३.	सगरमाथा घिमिरे निर्माण सेवा	२२,८८,४३३१-
४४.	शुभश्री जगदम्बा सिमेन्ट मिल्स प्रा. लि.	१५,८९,२३३१-
४५.	डोकानिया सप्लायर्स	३३,६०,००५१-
४६.	मिचिको एण्ड कम्पनी प्रा. लि.	७,८१,९७११-
४७.	एम. एम. कन्स्ट्रक्सन	२४,५७,५३८१-
४८.	गोल्डेनगुड खरिदुगा च्याडमिला जे.भि.	१९,८०९१-
४९.	नेशनल डेभलपमेन्ट सिरुवाटक्सार शंकरमाली बन्दन बागमती जे. भि.	४,६५,३०४१-
५०.	स्वच्छन्द गोल्डेनगुड पावरटेक जे. भि.	४,८०,०१२१-
५१.	मंजिल निर्माण सेवा	१३,४३,४६११-
५२.	धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.	१,०६,७६९१-
५३.	डम्पा ईन्टरप्राइजेज	३,२१,०९८१-
५४.	नेपाल सालिमार सिमेन्ट प्रा. लि.	१,४५,८९,९२३१-
५५.	क्रिस्टल पार्टी प्यालेस एण्ड रिसोर्ट प्रा.लि.	६९,८७,९३४१-
५६.	लाइफ केयर प्रिन्स डाइग्नोसिस सेन्टर	१,३१,५१,०७७१-
५७.	दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा. लि.	८,४५,६१११-
५८.	महाविर हार्डवेयर एन्ड सप्लायर्स	१२,८२,९७५१-
५९.	नियोटेरिक नेपाल प्रा. लि.	५७,७४७१-
६०.	पवनकुमार इन्टरप्राइजेज	७,१२,५४६१-
६१.	अनिल इन्टरप्राइजेज	६,४३,२२९१-
६२.	शक्ति सेल्स ट्रेडिङ कन्सर्न	३,८९,४८९१-
६३.	प्रोगेसन आइटि सोलुसन प्रा. लि.	२९,९२,३१४१-
६४.	जयबाबा श्रेष्ठ सिभिल ईतिहाससुधा अरविन्द जे.भी.	१३,६९,७९९१-
६५.	जामिल न्युदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा. लि.	१,२१,३९,५९७१-
६६.	तलेजु भवानी ट्रेड सेन्टर	८२,६४,०९८१-

६७.	लेसरसन इनर्जी प्रा. लि.	३२,५०,८३८।-
६८.	कालिका कान्छाराम कन्स्ट्रक्शन जे.भि.	३,३०,१०४।-
६९.	आत्माराम पवन कुमार	९,२०,४७६।-
७०.	दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा. लि.	३,७५,९३४।-
७१.	सत्य श्री इन्टरप्राइजेज	३३,६७०।-
७२.	ओम इम्पेक्स	३,८४,२३९।-
७३.	जामिल न्युदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा. लि.	१,५९,९६७।-
७४.	एम्कोइन्टरनेशनल प्रा. लि.	४०,८४,६०,९०७।-
७५.	नवयुग मिडिया सोलुसन	५,९४,९९९।-
७६.	ज्ञान इन्टरप्राइजेज	२३,५०,९४३।-
कुल जम्मा		१,००,३३,२०,३८५।-

७३. माथि उल्लिखित करदाताहरूको विभिन्न कर शीर्षकमा कर बक्यौता रहेकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले आपसी कुराकानी (Negotiation) लाई मात्र आधार लिई सूचित आदेश र कानूनको अख्तियारीको बदनियतपूर्वक प्रयोग गरी कर छुट दिने गरी सम्झौता गरी मनोमानी किसिमले बदनियतपूर्वक रु.१,००,३३,२०,३८५।- (अक्षरेपी एक अर्ब तेत्तीस लाख बीस हजार तीन सय पचासी रुपैयाँ) बक्यौता कर छुट दिएको पुष्टि हुन आयो । उल्लेखित तथ्य एवं प्रमाणहरूबाट तत्कालिन कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी रहेका प्रतिवादीहरूले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ बमोजिम असल नियतले आफ्नो कार्य सम्पादन नगरी आफूहरूलाई व्यक्तिगत लाभ हुने तथा राज्यलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई बदनियतपूर्ण कार्य गरेको पुष्टि हुन आएको हुँदा प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेशप्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकालको उक्त कार्य भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ र दफा ७ को देहाय (क) मा परिभाषित कसूर गरेको पुष्टि हुन आएकोले प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकालउपर भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ ले उल्लेख गरेबमोजिम विगो रु.१,००,३३,२०,३८५।- कायम गरी दफा ३ को उपदफा (१) र दफा ३ को उपदफा (१) को देहाय (झ) बमोजिम कैद गरी र दफा ७ बमोजिम जरिवाना सजाय हुन विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ९ समेतको आधारमा मागदाबी लिईएको ।
७४. प्रतिवादी लुम्बध्वज महतले मिति २०७८/०६/१० मा अदालत समक्ष गरेको बयान: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा मिति २०७४।९।२८ मा उपस्थित भइ वयान गर्दा यी उजुरी सम्बन्धमा केही जानकारी दिइएको थिएन। उक्त १२८ भनिएका उजुरीहरू समेतमा मेरो नाम सम्म उल्लेख भएको देखिँदैन। तत्कालिन अवस्थामा उपस्थित हुँदा जानकारी नै नगराइएका उजुरी निवेदन अहिले देखाइनु, प्रस्तुत गर्नु र २०७४/९/२८ भन्दा अगाडीको उजुरी भनि दावी लिनु त्रुटीपूर्ण एवं पूर्वाग्रहपूर्ण रहेको स्पष्ट छ। म लगायतलाई २०७४/९/४ मा जारी भइ ऐ ९/५ गते तामेल भएको म्यादको व्यहोरामा हाल दावी लिइएका आरोप र व्यहोरा नै उल्लेख

थिएन। सो विषयमा मलाई आयोगमा अनुसन्धानको क्रममा बयान लिदाको बखतमा समेत जानकारी सम्म गराइएको थिएन। उक्त म्यादको प्रतिलिपी समेत यसै बयानसाथ पेश गरेको छु। उल्लेखित व्यहोराले गर्दा म लगायतलाई झुठ्टा एवं भ्रमपूर्ण उजुरी खडा गरी आयोगले दुख दिने नियत राखेको प्रष्ट छ। अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले म प्रति लगाएको आरोप मागदावी बिल्कुल तथ्यहीन र निराधार छ। मैले आफूहरूलाई व्यक्तिगत लाभ हुने कार्य गरेको भनी लगाएको आरोप काल्पनिक तथा मनगढन्ते छ। मलाई लगाएको आरोपमा आयोगले फछ्यौट गरेका केही फाईलहरूको उल्लेख गरेको सम्म 'छ' तर त्यसमा के कसरी मैले भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरे, कति रकम भ्रष्टाचार गरे भन्ने कुराको ठोस आधार र प्रमाण उल्लेख समेत गरिएको छैन। मैले जो जससँग साठगाठ गरी असल नियतले काम नगरेको भन्ने आरोप पुष्ट्याँइ गर्न पनि सम्बन्धित व्यक्तिसँग केही पनि नबुझी लगाएको आरोप अनुसन्धान होइन, केवल छलकपट हो। अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग जस्तो एउटा जिम्मेवार निकायले मलाई आरोप लगाउँदा के कस्तो, कती, कहाँ, कसबाट, कसरी कोसेली वा नगद वा के लिए देखाउन सक्नु पर्छ। मैले राज्यलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको भनी लगाएको आरोप पनि हावादारी तथा मनगढन्ते छ। साँवा कर छुट दिएको करदाताले माग नै नगरेको विषयमा कर निर्धारण गरी कर छुट दिएको भनी हचुवा तबरले लगाएको आरोप लगाईएको छ। कर छली पुष्टि भएका कुनै पनि करदाताको निवेदन उपर कारवाही गरिएको छैन। आयोगले गरेको कर निर्धारण पुनस् कर निर्धारण (New Tax Assessment) हो तथा आयोगद्वारा निर्धारित करमा छुट दिइएको छैन। राज्यले पाउनु पर्ने कर त्यति हो, जुन आयोगले कर फछ्यौट आयोग ऐन २०३३ बमोजिम पुनः कर निर्धारण (New Tax Assessment) गरेको छ। अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले मलाई मुद्दाका अर्का प्रतिवादी चुडामणी शर्माको हकमा निजकी श्रीमती कल्पना उप्रती शर्माले अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग विरुद्ध दिएको बन्दी प्रत्यक्षीकरण (०७४-WF-०००१)को मुद्दामा सम्मानित सर्वोच्च अदालतको बृहद पूर्ण इजलासले मिति २०७४।०४।२७ मा गरेको फैसलामा “ कर महसुल निर्धारण विवादित भै अदालत वा न्यायाधीकरणमा विचाराधीन मुद्दाले अन्तिमता नपाएसम्म त्यस्तो कर महसुल असुल उपर गर्न कानूनी रूपमा नमिल्ने भएकोले त्यसलाई निर्विवादित “राजस्व” को संज्ञा दिनु न्यायसंगत हुँदैन। त्यस्तै लामो समयसम्म कर वा महसुल असुल गर्ने निकायले कुनै कारणबस कुनै कर वा महसुल रकम असुल उपर गर्न असमर्थ भई नेपाल सरकारले त्यस्तो रकम असुल गर्नेतर्फ थप स्रोत साधन खर्च नगरी विशेष उपाय अपनाई फछ्यौट गर्न यस्तो आयोग गठन गरेपछि र सो आयोगले फछ्यौट प्रक्रिया प्रारम्भ गरेपछि त्यस्तो बक्यौता रकमलाई पनि निर्विवादित “राजस्व” को रूपमा परिभाषित गर्न मिल्ने हुँदैन” भनी स्पष्ट व्याख्या गरेको छ। तर अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले विवादित सम्पूर्ण रकमलाई “राजस्व” भनी गलत व्याख्या गरी जबरजस्ती मुद्दा दायर गरेको छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन २०३३ का दफा १७ मा “ यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमबमोजिम असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको कुनै काम कारवाहीको निमित्त आयोग, आयोगका कुनै सदस्य वा आयोगका आदेश तथा निर्देशन बमोजिम काम गर्ने कुनै

व्यक्तिका विरुद्ध कुनै मुद्दा वा कानूनी कारवाही चलाउन पाउने छैन" भनी स्पष्ट ब्यवस्था गरिएको छ। यसै सम्बन्धमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतको बृहद पूर्ण इजलासले मिति २०७४।०४।२७ मा गरेको फैसलामा " ऐनको मर्म र मनसाय बिपरित उक्त आयोगका सदस्य वा आयोगको आदेश वा निर्देशन बमोजिम काम गर्ने व्यक्तिले गरेको कार्यमा बदनियत् देखिन्छ वा त्यसबाट त्यस्ता राष्ट्रसेवकले गरेको कार्य प्रष्ट रूपमा भ्रष्टाचारको परिभाषाभिन्न पर्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले स्वतन्त्र एवम वस्तुनिष्ट तरीकाबाट अनुसन्धान गरी सङ्कलित प्रमाणको आधारमा भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको पर्याप्त प्रमाण फेला परेमा मुद्दा चलाउन पाउँदैन भन्न मिल्ने देखिँदैन" भनी स्पष्ट ब्याख्या गरेको छ। त अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले स्वतन्त्र एवम वस्तुनिष्ट तरीकाबाट अनुसन्धान गरी सङ्कलित प्रमाणको आधारमा नभई हावादारी तथा मनगढन्ते हिसावले जबरजस्ती मुद्दा दायर गरेको छ। म जस्तो एक कर्तव्यनिष्ठ पेशाकर्मीलाई वेमनासिव ढंगले आरोप लगाइ, सामाजिक प्रतिष्ठामा आँच पुऱ्याइ मलाई विचलित गराउन खोजे पनि मैले आफुलाई राष्ट्रसेवामा पूर्ण समर्पित गरेको छु। मैले बैकिङ क्षेत्रमा क्षमता अविबृद्धिको लागि विशिष्टकृत तालिम तथा परामर्श सेवा प्रदान गर्दै आएको छु, जसको लागि अन्यथा विदेशी परामर्शदातामा भर पर्नुपर्ने थियो। यस्तै बैकिङ क्षेत्रको जोखिम व्यवस्थापनमा मैले विशेष सफ्टवेयर निर्माण गरी बैकहरुलाई उपलब्ध गराएको छु, जुन अन्यथा बैकहरुले कैयन गुना अधिक मुल्यमा विदेशबाट आयात गर्नुपर्थ्यो। यी विषयहरु मैले सप्रमाण पुष्टि गर्न सक्छु। यसरी यस्तो विशिष्ट सेवा वापत राज्यले मलाई पुरस्कृत गर्नुपर्नेमा उल्टै झुट्टा मुद्दामा फसाएकोमा म अत्यन्तै दुखी छु।

७५. प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकालले मिति २०७८/०६/१० मा अदालत समक्ष गरेको बयान: अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगमा मिति २०७४।९।२८ मा उपस्थित भइ वयान गर्दा यी उजुरी सम्बन्धमा केही जानकारी दिइएको थिएन। उक्त १२८ भनिएका उजुरीहरु समेतमा मेरो नामसम्म उल्लेख भएको देखिँदैन। तत्कालीन अवस्थामा उपस्थित हुँदा जानकारी नै नगराइएका उजुरी निवेदन अहिले देखाइनु, प्रस्तुत गर्नु र २०७४/९/२८ भन्दा अगाडिको उजुरी भनि दावी लिनु त्रुटीपूर्ण एवं पूर्वाग्रहपूर्ण रहेको स्पष्ट छ। म लगायतलाई २०७४/९/४ मा जारी भइ ऐ ९/६ गते तामेल भएको म्यादको व्यहोरामा हाल दावी लिइएका आरोप र व्यहोरा नै उल्लेख थिएन। सो विषयमा मलाई आयोगमा अनुसन्धानको क्रममा बयान लिदाको बखतमा समेत सोधिएको थिएन। उक्त म्यादको प्रतिलिपी समेत यसै वयानसाथ पेश गरेको छु। उल्लेखित व्यहोराले गर्दा म लगायतलाई झुट्टा एवं भ्रमपूर्ण उजुरी खडा गरी आयोगले दुख दिने नियत राखेको प्रष्ट छ। अतः उक्त उजुरी व्यहोरा मेरो हकमा झुट्टा एवं काल्पनिक मात्र हो। अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगले म प्रति लगाएको आरोप मागदावी बिल्कुल गलत छ। मैले आफूहरुलाई व्यक्तिगत लाभ हुने कार्य गरेको भनी लगाएको आरोप हास्यास्पद तथा मनगढन्ते छ। मलाई लगाएको आरोपमा आयोगले फछ्छ्यौट गरेका केही फाईलहरुको उल्लेख गरेको सम्म छ तर त्यसमा के कसरी मैले भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरें, कति रकम भ्रष्टाचार गरे भन्ने कुराको ठोस आधार र प्रमाण उल्लेख समेत गरिएको छैन। मैले जो जससँग साठगाठ गरी असल नियतले

काम नगरेको भन्ने आरोप पुष्ट्याँइ गर्न पनि सम्बन्धित व्यक्तिसँग केही पनि नबुझी लगाएको आरोप अनुसन्धान होइन, केवल छलकपट हो। अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग जस्तो एउटा जिम्मेवार निकायले मलाई आरोप लगाएँदा के कस्तो, कति, कहाँ, कसबाट, कसरी कोसेली वा नगद वा के लिएँ देखाउन सक्नु पर्छ। तसर्थ म प्रति लगाएको आरोप बिल्कुल गलत छैन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १४ मा “आयोगमा प्रस्तुत गरिएका कागजपत्रहरू तथा आयोगको काम कारबाईको सिलसिलामा कुनै स्रोतबाट थाहा हुन आएका कुराहरू गोप्य राख्नु पर्नेछ। त्यस्तो कागजपत्रहरू र गोप्य कुराहरू कर निर्धारण वा असुलीको प्रयोजनको निमित्त बाहेक अन्य काममा प्रकाश गरिने वा कुनै अदालतमा प्रमाण लाग्ने छैन र नेपाल सरकारको अनुमति बिना कुनै अधिकारीले निरीक्षण वा अनुसन्धानको लागि समेत माग गर्न सक्ने छैन” भन्ने व्यवस्था विद्यमान छ। आयोगले निर्धारण गरेको कर निर्धारण संज्ञौताअनुसार सम्बन्धित कर कार्यालयहरूले कर उठाउने गरेका छन्। करदाताहरूसँग भएको कर निर्धारण सम्झौता बमोजिम राज्यले कर लिई राजध संकलनको कार्य गरेको छ। उक्त कर राजश्व संकलनबाट राज्य लाभान्वित भएको छ। करको रूपमा राजश्व संकलन गरी प्रतिफल प्राप्त गर्ने सरकार आफैले वादी भई मुद्दा चलाउन एजेन्सी करार सम्बन्धी सिद्धान्त अनुसार नमिल्ने भएकाले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १४ मा आयोगमा प्रस्तुत गरिएका कागजपत्रहरू तथा आयोगको कारवाहीको सिलसिलामा कुनै स्रोतबाट थाहा हुन आएका कुराहरू गोप्य राख्नुपर्नेछ, त्यस्तो कागजपत्रहरू र गोप्य कुराहरू कर निर्धारण र असुलीका प्रयोजनका निमित्त बाहेक अन्य काममा प्रकाशन गरिने वा कुनै अदालतमा प्रमाण लाग्ने छैन र नेपाल सरकारको अनुमति बिना कुनै अधिकारीले निरीक्षण वा अनुसन्धानका लागि समेत माग गर्न सक्ने छैन भन्ने व्यवस्था तथा सोही ऐनको दफा १७ मा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको कामकारवाहीका निमित्त आयोग, आयोगका कुनै सदस्य वा आयोगको आदेश तथा निर्देशन बमोजिम काम गर्ने कुनै व्यक्तिका विरुद्ध कुनै मुद्दा वा कानूनी कारवाही चलाउन पाइने छैन भन्ने व्यवस्था गरेको उल्लेखित कानूनी व्यवस्था प्रतिकूल र संविधान प्रदत्त करदाताहरूको गोपनीयता सम्बन्धी हक समेतलाई बेवास्ता गरेको काम कार्य कानून विपरित छ। गैरकानूनी र दुषित तवरले संकलित प्रमाणले मान्यता नपाउने फौजदारी कानूनको सर्वमान्य सिद्धान्त नै बिष वृक्षको फलसम्बन्धी सिद्धान्त (Fruit of Poisonous Tree Doctrine) हो। यस्ता कामकारवाही बदरयोग्य हुन्छन्।

७६. मिति २०७८/०६/१० को थुन्छेक आदेश: प्रतिवादीहरूले अदालत समक्ष आरोपित कसूरमा इन्कार रही बयान गरेतापनि प्रतिवादीहरू तत्काल कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारी रहे भएको देखिएको, प्रतिवादीहरू समेतको निर्णयबाट विभिन्न करदाताहरूको कर मिनाहा (छुट) गर्दा बदनियतपूर्वक कर मिनाहा गरेको भन्ने आरोपदाबी रहेको, प्रतिवादीहरूले कर फछ्यौट आयोगमा रही कार्य गर्दा विभिन्न करदाताहरूको कर मिनाहा गरेको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट देखिएको समेतका मिसिल संलग्न तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट प्रतिवादीहरू अहिले नै निर्दोष हुन भन्न सकिने स्थिति नदेखिएतापनि प्रतिवादीहरू तत्काल भागी जाने वा प्रमाण नष्ट गर्ने सम्मको

अवस्थापनि नदेखिएको र प्रस्तुत मुद्दा पुरक आरोपका रूपमा दायर हुन आएकोमा यसै मुद्दाको मुल आरोपपत्रबाट यस अदालतमा दायर रहेको मिति २०७४ सालको स.फौ.नं. ०७४-CR-००१ मा यी प्रतिवादीहरू उपर लिइएको आरोपदावी एवं यस अदालतबाट मिति २०७४।८।५ मा भएको थुनछेक आदेशका साथै प्रतिवादीहरू उपर दायर प्रस्तुत पुरक आरोपपत्रबाट श्रृजना हुन सक्ने थप दायित्व समेतलाई बिचार गरी पछि बुझ्दै जाँदा ठहरेबमोजिम हुने गरी हाललाई विशेष अदालत ऐन २०५९ को दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम प्रतिवादी उमेश प्रसाद ढकाल र लुम्बध्वज महतबाट जनही रु.५०,००,०००/- (पचास लाख रुपैयाँ) धरौट माग गरिएकोमा प्रतिवादीहरूले माग गरिएकोमा धरौटी रकम रु.५०,००,०००/- तिर्न सकिदैन भनि कागज गरी यस अदालतको र मिति २०७८/६/१० च.नं.१६८८ र १६८९ को पत्रबाट थुनामा पठाएकोमा प्रतिवादी उमेश प्रसाद ढकालले मिति २०७८/०६/११ मा नेपाल बंगलादेश बैंक लिमिटेडको बैंक ग्यारेन्टी नं. एन.बि:००७:पि.वि.:३१४।२०२१ बाट रु.५०,००,०००/- बैंक ग्यारेन्टी अदालतमा दाखिला गरी थुना मुक्त भएको तथा अर्का प्रतिवादी लुम्बध्वज महतले मिति २०७४/०६/११ मा प्राइम कमर्सियल बैंक लिमिटेडको बैंक ग्यारेन्टी नं. ००१-२१-०९९,ओजी (पर्फमेनस बण्ड) बाट रु.५०,००,०००/- बैंक ग्यारेन्टी अदालतमा दाखिला गरी थुनामुक्त भइ मुद्दा पुर्पक्षका निम्ती तारेखमा रहेको।

७७. प्रतिवादी चुडामणी शर्माले मिति २०७८/०६/११ मा अदालत समक्ष गरेको बयान: आयोगको कार्य सम्पादनबाट राज्यलाई अधिकतम लाभ हासिल भएको छ । राजस्व संकलनमा अभिवृद्धि भई मुलुकको सुशासन, विकास र सेवा प्रवाह एवं समृद्धिमा सार्थक योगदान भएको राज्यलाई कुनै हानि पुऱ्याउने तथा व्यक्तिगत लाभ लिने कुनै कार्य गरिएको छैन। उक्त कपोलकल्पित, दुराशयपूर्ण र सरासर झुठा उजुरी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका तत्कालीन प्रमुख आयुक्त दीप बस्न्यातको अनुचित एवं भ्रष्ट स्वार्थ परिपूर्ति गर्न नमानेको अर्थात निजको अनुचित इच्छा परिपूर्ति नगरेको प्रतिशोध स्वरूप निजले म समेत कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का अध्यक्ष एवं सदस्य उपर झुठा लाञ्छना लगाउने र फसाउने मनसायले निजद्वारा नै सिर्जना गरिएको झुठा उजुरी बाहेक अरु केही होइन। दीप बस्न्यातले मलाई २०७४/०२/१९ मा म आन्तरिक राजस्व विभागमा कार्यरत रही रहेको बखत मसँग टेलिफोनमा कुरा गरी २/३ मिनेटको सानो ब्रिफिङ्ग छ, आयोगमा आई मलाई भेट्नु, अनि जानुहोला भनी कुरा गरे अनुसार म अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग टंगालमा तत्काल गएको अवस्थामा मलाई भेट्दै नभेटी गैरकानूनी रूपमा नियन्त्रणमा लिएको र त्यसपछि मलाई बदनाम गर्ने र बदला लिने कलुषित मनसायले निज आफैले झुठा उजुरी बनाउने, मिडिया परिचालन गर्ने, तथाकथित समाचार बनाएर प्रेषण गर्ने गराउने सहितका श्रृंखलाबद्ध कार्यहरू गरी आफ्नो पदको दुरुपयोग गरेको कुरा सबैका सामू घाम झैं छर्लङ्ग भैसकेको छ। २०७१ माघ २२ गते गठित कर फछ्यौट आयोगले २०७२ आश्विन मसान्तसम्म कार्य सम्पादन गरी २०७२ मंसिर २२ मा अर्थ मन्त्रालय मार्फत् नेपाल सरकार समक्ष प्रतिवेदन प्रस्तुत गरी उक्त आयोग स्वतः विघटन भएको र राज्यले कर बक्यौता फछ्यौट सम्बन्धी सम्झौता बमोजिमको राजस्व समेत लिइसकेको अवस्था हो। कर फछ्यौट आयोगले

सम्पादन गरेको कार्य उपर उजुरी परेर म उपर अनुसन्धान गरिएको तथा पक्राउ गरिएको अवस्था नभई दीप बस्न्यातले आफ्नो अनुचित स्वार्थ बमोजिमको काम गर्न मलाई भनेकोमा मैले उक्त गैरकानूनी कार्य गर्न नमानेपछि षड्यन्त्रपूर्वक रुपमा मलाई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा बोलाई म त्यहाँ पुग्ने वित्तिकै बिना आधार नियन्त्रणमा लिने अनि आफूले गरेको कुकृत्यलाई ढाकछोप गर्ने र ब्रम्हलुट गर्ने तथा म समेत कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीलाई दुःख दिने, फँसाउने बदनियतपूर्वक तथाकथित उजुरीहरू सृजना गरेको कुरा कालक्रमिक घटना एवं कागजात (२०७२ असोज मसान्तमा कर फछ्यौटको कार्यावधि समाप्ति र स्वतः आयोगको विघटन, २०७२ मंसिर २२ मा कर फछ्यौट आयोगद्वारा प्रतिवेदन प्रस्तुति, २०७४ जेठ १९ मा म चुडामणि शर्मालाई अख्तियारमा बोलाई गैरकानूनी नियन्त्रण तथा पक्राउ, २०७४ असार २९ मा विशेष अदालतमा मुद्दा दायरी, उक्त मुद्दा दायरी पश्चात उजुरी एवं समाचार) बाट समेत सुस्पष्ट हुन्छ। उक्त उजुरीमा कुनै सत्यता छैन।

कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले आफ्नो निर्दिष्ट जिम्मेवारी प्रचलित कानून तथा नेपाल सरकारको निर्देशन एवं मार्गदर्शन बमोजिम मुलुकको भलो चिताई असल नियतले प्रभावकारी रुपमा सम्पादन गरेको हो। कर फछ्यौट आयोग एक अधिकार सम्पन्न विज्ञ आयोग हो। यो अर्धन्यायिक निकाय हो। साथै कर बक्यौता फछ्यौट सम्बन्धमा नेपाल सरकारको अत्यन्त विश्वसनीय र वफादार एजेन्टको रुपमा कर फछ्यौट आयोगले आफ्नो कार्य सम्पादन गरेको हो। कर फछ्यौट आयोगको कार्य सम्पादनबाट राज्यलाई अधिकतम लाभ प्राप्त भएको छ। लामो समयदेखि समस्याको रुपमा रहेको कर बक्यौता सम्बन्धी विवादको न्यायोचित निरूपण एवं समाधान तथा फछ्यौट भएको छ। राज्यकोषमा राजस्व संकलनमा उल्लेखनीय अभिवृद्धि भएको छ। आन्तरिक स्रोत परिचालनमा अभिवृद्धि भएको छ। वन्द भएका उद्योगधन्दा तथा व्यवसाय पुनः सञ्चालनमा आएका छन्। आर्थिक गतिविधि विस्तारमा सहयोग भएको छ। सरकारप्रति जनता एवं व्यवसायी तथा करदाताको विश्वास अभिवृद्धि भएको छ। राजस्वको आधार तथा दायरा विस्तार भएको छ। रोजगारीको पुनस्थापना तथा नयाँ रोजगारी सृजना भएको छ। आम जनताको सुविधा र आर्थिक एवं सर्वाङ्गीण हित अभिवृद्धि भएको छ। समग्रमा मुलुकको सुशासन, विकास, सेवा प्रवाह र समृद्धिमा सार्थक योगदान भएको छ। कर फछ्यौट आयोगबाट राज्यलाई कुनै हानि पुऱ्याउने र व्यक्तिगत लाभ लिने कुनै कार्य गरिएको छैन। राज्यलाई सर्वाङ्गीण आयामबाट अधिकतम लाभ हुने कार्य गरिएको छ। म एक कुशल कर्तव्यनिष्ठ, कर्मठ, मेहनेती, मेधावी, इमान्दार एवं उम्दा तथा गतिशील राष्ट्रसेवक हुँ। मैले सँधै राष्ट्रहितलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर विधिसम्मत रुपमा कार्य गर्दै आएको छु। मलाई नेपाल सरकारद्वारा निर्दिष्ट जिम्मेवारी मेरो ज्ञान, बुद्धि, विवेक, सीप, ल्याकत र नेपाल सरकारद्वारा प्रदत्त स्रोत, साधन, संरचना एवं संयन्त्रले भ्याएसम्म मैले विधिसम्मत र विवेकसम्मत रुपमा अत्यन्त उम्दा हिसाबले कुशलतापूर्वक सम्पादन गरी आफ्नो कार्य क्षेत्रमा उत्कृष्टता हासिल गर्दै आएको छु। मेरो कार्य सम्पादन तथा गतिशील एवं सजूनशील भूमिकाको नेपाल सरकार, शासकीय साझेदार, सेवाग्राही तथा सरोकारवालाबाट उच्च प्रशंसा एवं सम्मान समेत गरिएको छ। मैले मुलुकको हित, उन्नति,

प्रगति, समृद्धि र साख अभिवृद्धिका लागि सदा समर्पित भई कार्य गरेको छु, गरिरहेको छु र गरिरहने छु। सार्वजनिक पदाधिकारी तथा राष्ट्रसेवकको रूपमा मात्र होइन, व्यक्तिगत एवं सामाजिक रूपमा समेत मैले मुलुकको सुशासन, समृद्धि र विकासका लागि उल्लेखनीय योगदान गरेको छु र सदा गरिरहने छु। यो मेरो कर्तव्य हो। मुलुकको सुशासन, समृद्धि र विकासका लागि म आफूलाई बलिदानी गर्न तयार छु। एक कर्तव्यनिष्ठ र सम्मानित नागरिक भएर जिउन पाउने मेरो नैसर्गिक एवं संवैधानिक अधिकार हो।

माथि उल्लेखित व्यवस्था र अवस्थाको बेवास्ता गरी प्रचलित कानूनको उल्लंघन तथा अख्तियारको दुरुपयोग गरी बलजफति एवं द्वेषपूर्ण रूपमा आफ्नो निहित अनुचित स्वार्थका लागि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीलाई लगाएको आरोप निराधार, कपोलकल्पित, झुट्टा तथा गलत छ। असल नियतले विधिसम्मत रूपमा मुलुकको भलो चिताई प्रभावकारी रूपमा सरकारको एजेन्ट भई सरकारले लगाएको कार्य सम्पादन गर्दा कुनै मुद्दा तथा आरोप लाग्नु पर्ने होइन र हुनु हुँदैन। मैले राज्यलाई हानि नोक्सानी पु-याई भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको भनी लगाएको आरोप तथ्यहीन एवं कपोलकल्पित छ। साबा कर छुट दिएको, करदाताले माग नै नगरेको विषयमा कर निर्धारण गरी कर छुट दिएको भनि हचुवा तवरले आरोप लगाईएको छ। कर छली पुष्टि भएका कुनै पनि करदाताको निवेदन उपर कारवाही गरिएको छैन। आयोगले गरेको कर निर्धारण नयाँ कर निर्धारण (New Tax Assessment) हो। आयोगद्वारा निर्धारित करमा छुट दिइएको छैन। राज्यले पाउनु पर्ने कर त्यति हो जुन आयोगले कर फछ्यौट आयोग ऐन २०३३ बमोजिम पुनः नयाँ कर निर्धारण (New Tax Assessment) गरेको छ। प्रचलित कानून बमोजिम राष्ट्रहित एवं जनहितमा केन्द्रित रही असल नियतका साथ सरकारको एजेन्ट भइ कार्य गरेको र सो अनुसार राज्यले अधिकतम लाभ लिएको हुँदा मलाई आरोप मागदावी बमोजिम सजाय हुनुपर्ने होइन। सजाय हुने कुनै कार्य गरेको पनि छैन। मेरो विरुद्ध दर्ता गरेको आधारहिन झुट्टा अभियोग दावीबाट सफाई पाउँ।

७८. मिति २०७८/०६/११ को थुनछेक आदेशः प्रतिवादीले मौकामा र अदालत समक्ष बयान गर्दा आरोपित कसूरमा इन्कार रहे तापनि प्रतिवादी तत्काल कर फछ्यौट आयोगको सदस्य रहे भएको देखिएको, प्रतिवादी समेतको निर्णयबाट विभिन्न करदाताहरूको कर मिनाहा (छुट) गर्दा बदनियतपूर्वक कर मिनाहा गरेको भन्ने आरोपदाबी रहेको, प्रतिवादीले कर फछ्यौट आयोगमा रही कार्य गर्दा विभिन्न करदाताहरूको कर मिनाहा गरेको भन्ने मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट देखिएको समेतका मिसिल संलग्न तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट प्रतिवादी अहिले नै निर्दोष हुन भन्न सकिने स्थिति नदेखिएतापनि प्रतिवादी तत्काल भागी जाने वा प्रमाण नष्ट गर्ने सम्मको अवस्था पनि नदेखिएको र प्रस्तुत मुद्दा पुरक आरोपका रूपमा दायर हुन आएकोमा यसै मुद्दाको मुल आरोपपत्रबाट यस अदालतमा दायर रहेको मिति २०७४ सालको स.फौ.नं. ०७४-CR-००१ मा यी प्रतिवादी उपर लिइएको आरोपदावी एवं यस अदालतबाट मिति २०७४।८।५ मा भएको थुनछेक आदेशका साथै प्रतिवादी उपर दायर प्रस्तुत पुरक आरोपपत्रबाट श्रृजना हुन सक्ने थप दायित्व समेतलाई विचार गरी पछि बुझ्दै जादा ठहरे बमोजिम हुने गरी हाललाई विशेष अदालत ऐन २०५९ को

दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम प्रतिवादी चुडामणी शर्मा ढकालबाट रु.५०,००,०००)-(पचास लाख रुपैयाँ) धरौट माग गर्ने आदेश भएकोमा प्रतिवादी चुडामणी शर्मा ढकालले मिति २०७८/०६/११ मा नेपाल इन्भेष्टमेण्ट बैंक लिमिटेडको बैंक ग्यारेन्टी नं.001GUAPB21-0213 बाट रु.५०,००,०००/- बैंक ग्यारेन्टी अदालतमा दाखिला गरी मुद्दा पुर्पक्षका निमित्त तारेखमा रहेको।

७९. मिति २०७९/०२/१६ को आदेश: यसमा बादी पक्षका तर्फबाट विशेष सरकारी वकिल कार्यालय, काठमाडौं र प्रतिवादीहरूका तर्फबाट निजहरूका कानून व्यवसायी मार्फत १० दिन भित्र लिखित बहस नोट पेश गर्न लगाई लगाउका मुद्दा साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नु। उक्त आदेशानुसार बादी र प्रतिवादीको तर्फबाट बहसनोट पेश भई मिसिल समेल रहेको।
८०. मिति २०७९/०३/०६ को आदेश: यसमा लगाउको ०७४-CR-०००१ र ०७४-CR-००८२ नं. का मुद्दामा यस अदालतबाट मिति २०७५/०९/३० मा नेपाल बार एसोसियसनबाट कम्तिमा ३ जना अदालतका सहयोगी (Amicus Curiae) को नाम माग गर्ने भनी भएको आदेशानुसार Amicus Curiae को नाम प्राप्त भएको देखियो । मिति ०७८/०९/०९ मा दायर हुन आई लगाउमा रहेको प्रस्तुत ०७७-CR-०११७ को मुद्दामा पनि Amicus-Curiae को विशेषज्ञ सेवा अदालतलाई आवश्यक भएकाले विषय विज्ञताका आधारमा वरिष्ठ अधिवक्ता र अधिवक्ता मध्येबाट कम्तीमा २ (दुई) जना कानून व्यवसायीको नाम Amicus-Curiaeको रूपमा पठाई दिनु भनी विशेष अदालत बार एसोसियसनमा पत्राचार गरी नाम प्राप्त हुन आए पछि नियमानुसार पेशीमा चढाई पेश गर्नु।

कसूर निर्धारण खण्ड

८१. नियमबमोजिम पेसी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित विशेष सरकारी वकिल कार्यालयका विद्वान सहन्यायाधिवक्ता ध्रुवकुमार चौहान र विद्वान उपन्यायाधिवक्ता शम्भु गौतमले आफ्नो बहसमा निम्न बुँदाहरू प्रस्तुत गर्नु भयो:

- कर फछ्यौट आयोग, २०७१ले कानूनमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघेर करदाताको हित अनुकूल हुने गरी कर फछ्यौट गरेको भनी परेको उजुरीबाट प्रस्तुत मुद्दाको उठान भएकोमा प्रारम्भिक छानविन समितिको प्रतिवेदनको आधारमा विस्तृत अनुसन्धान भइ प्रस्तुत मुद्दा दायर भएको देखिन्छ।
- कर फछ्यौट आयोगमा १७२६ वटा निवेदनबाट कुल ४० अर्ब ८३ करोड ३४ लाख बक्यौता कर फछ्यौटको लागि करदाताको निवेदन परेकोमा सोमध्ये जम्मा ३० अर्ब ५२ करोड ५८ लाख रुपैया बक्यौतामा कारवाही भएकोमा सोमध्ये पनि ३१.८६ प्रतिशत अर्थात ९ अर्ब ५४ करोड ६१ लाखको लागि सम्झौता भएको छ।
- कर फछ्यौट आयोगले प्रशासकीय पुनरावलोकन, राजस्व न्यायाधिकरण र अदालतमा विचाराधीन रहेको बक्यौता करसमेत कानून विपरीत मिनाहा गरेको अवस्था देखिन्छ

भने करदाताले स्वयं घोषणा गरेको कर र करदाताले उपभोक्तासँग संकलन गरी दाखिला नगरेको कर समेत मिनाहा हुने गरी सम्झौता गरिएको छ। कर फछ्यौटका नाउँमा राज्य कोषमा जम्मा भैसकेको रकम समेत फिर्ता दिने गरी कानून विपरीत सम्झौता गरिएको छ।

- राजस्व न्यायाधिकरण र विभिन्न अदालतमा विचाराधीन करसम्बन्धी मुद्दा फिर्ता लिएर मात्र कर फछ्यौटको कारवाही गर्नुपर्नेमा वदनियतपूर्वक उक्त प्रक्रिया पूरा नगरिएकोमा पनि करदाताहरूसँग सम्झौता गरिएको छ।
- आयोगले आपसी सहमतिबाट कर फछ्यौट गर्दा बस्तुनिष्ठ आधारहरू सम्झौतामा उल्लेख गरेको छैन। काममा पारदर्शिता छैन। कुन करदातालाई किन छुट दिइएको हो, सम्झौता र निर्णयमा खुल्दैन। कर फछ्यौट आयोगले निर्णयमा आधार र कारण नखोली कर फछ्यौट आयोग ऐन र गठन आदेशले दिएभन्दा बढी स्वविवेक प्रयोग गरेको देखिन्छ।
- करदाताले कर फछ्यौटका लागि कारण खुलाएर निवेदन दिनुपर्ने र आयोगले पनि कारण मनासिव देखिएमा मात्र आधार कारण खुलाएर कर फछ्यौट गर्न सक्ने कर फछ्यौट आयोग ऐन, कर फछ्यौट गठन आदेश र उक्त आयोगले बनाएको कार्यविधिमा उल्लेख भएकोमा सो विपरीत आयोगबाट कामकारवाही भएको छ। बक्यौता रकम कति हो, सम्झौतामा उल्लेख नगरी सम्झौता गरिएको छ।
- कर फछ्यौटका लागि दिएका कतिपय निवेदनमा केरमेट गरी सच्याइएको छ। करदाताले मागै नगरेको विषयको कर र मागै नगरेको अवधिको कर पनि छुट दिने सम्झौता गरिएको छ। कर निर्धारणमा चित्त बुझाइ बसेका करदातालाई पनि फरक फरक कर छुट दिइएको छ। त्यसको बस्तुनिष्ठ आधार र कारण सम्झौतामा उल्लेख गरिएको छैन।
- कर फछ्यौट सम्झौता गर्दा एकातिर टाट पल्टेका र आर्थिक अवस्था कमजोर भई कर तिर्न नसक्ने करदातालाई कर छुट नदिइ ठूला र नाफामा रहेका निजी संस्थालाई बिना आधार र कारण बक्यौता करको ९९ प्रतिशतसम्म छुट दिइएको छ। अर्कोतर्फ निजी र सरकारी संस्था बीच विभेद गरी सरकारी संस्थालाई कस्ने र निजी क्षेत्रलाई मनग्य कर छुट दिइएको छ।
- महालेखा परीक्षकको कार्यालयको चवन्नौं वार्षिक प्रतिवेदन २०७३ मा समेत विवादको रकमको समाधान गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन भएकोमा विवादित रकमभन्दा कर नतिरी बसेका करदाताहरूको धेरै रकम मिनाहा दिएको देखिदा यसले गर्दा कर नतिरी बस्ने र आयोग गठन गरी मिन्हा गराउने प्रवृत्तिले प्रश्न पाउने भन्ने

उल्लेख छ। उक्त प्रतिवेदन पनि प्रमाण ऐनको दफा २०बमोजिम यस मुद्दामा प्रमाणका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

- कर फछ्यौट ऐनले कर छुट दिने व्यवस्था गरेको नभइ कर फछ्यौट गर्न मात्र आयोग गठन भएकोमा आयोगले सो विपरीत कार्य गरेको देखिएको छ।
- आयोगबाट कर फछ्यौट गर्दा कुन प्रक्रिया अपनाइएको हो, निर्णयमा उल्लेख छैन। निर्णय गर्दा विशेषज्ञको राय लिएको अवस्था पनि देखिदैन।
- प्रतिवादीहरूले आफैले बनाएको कार्य प्रणालीको पनि पालना गरिएको छैन। आयोगको कार्य प्रणाली मिति २०७१।११।२८मा स्वीकृत हुनु पूर्व नै कतिपय कार्यहरू गरेको देखिन्छ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा ९ले घटी वा बढी कर निर्धारण गर्न सक्नेमा सबैमा साविकभन्दा कर घटाउने काम मात्र भएको छ।
- सावाँ कर घटने गरी कर फछ्यौट नगर्नु भनी सार्वजनिक लेखा समितिले प्रतिवादीहरूको उपस्थितिमा मिति २०७२।३।२५ मा भएको निर्णयको पनि प्रतिवादीहरूबाट पालना गरिएको छैन।
- कर छली र नक्कली भ्याट विल बिजक प्रयोग गरेका कारदाताहरूको कर छुट दिन नमिल्ने भन्ने आयोगको गठन आदेशमा उल्लेख भएकोमा सोको विपरीत काम गरी २० वटा यस्ता कारदातालाई कर छुट दिइएको छ।
- कारदाताले स्वयं कर निर्धारण गरी बक्यौता राखेको कर समेत छुट दिइएको छ।
- प्रतिवादी लुम्बध्वज महत एनसेल प्रालिको लेखा परीक्षक भई उक्त कम्पनीसँग निजको स्वार्थ रहेको अवस्थामा पनि आफैले कर फछ्यौट र मिनाहा दिने निर्णय र सम्झौता गरेका छन्।
- कर फछ्यौट आयोग, २०७१ले कर फछ्यौट आयोग ऐनले नदिएको अधिकार प्रयोग गर्न सक्दैन। ऐन कानूनले नदिएको अधिकार अनधिकृत निकायले प्रयोग गर्न नसक्ने हुँदा कर फछ्यौट आयोगका हरेक निर्णय र काम कारवाहीहरू न्यायिक परीक्षणभित्र पर्छन्। त्यसमा पनि कर फछ्यौट आयोग र यसका पदाधिकारीहरूको काम कारवाहीमा बदनियत छ वा छैन भनी अदालतले न्यायिक परीक्षण गर्न सक्छ।
- नेपालको संविधानको धार २३९ले कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूलाई पनि भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान गर्न र मुद्दा चलाउन सक्ने अधिकार अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई दिएको छ।
- अर्थमन्त्री नेपाल सरकारकै अङ्ग भएकोले कानूनमा प्रयुक्त नेपाल सरकारभित्र सम्बन्धित विभागीय मन्त्री पर्दैन भन्न सकिदैन। यसर्थ अर्थमन्त्रीले दिएको सहमति अनधिकृत भन्न मिल्दैन।

- प्रतिवादीहरूको कार्य राष्ट्रप्रतिको ठूलो बेइमानी हुँदा यो अक्षम्य अपराध हो। प्रतिवादीहरूले अपारदर्शी र छद्म रूपमा बदनियतपूर्वक काम गरेको देखिएको छ। कर्ताको कार्यबाट नै मनसाय तत्व खोजिनुपर्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट नि. नं. १०७४८ समेतका मुद्दामा व्याख्या भएको छ। प्रतिवादीहरूको कार्यबाटै बदनियत पुष्टि भएको हुँदा प्रतिवादीहरूलाई आरोप दावीबमोजिम सजाय हुनुपर्छ।

८२. प्रतिवादीमध्येका लुम्बध्वज महतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताहरू कृष्णप्रसाद सापकोटा र कोमलप्रकाश घिमिरे, प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकालको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता शम्भु थापा र विद्वान अधिवक्ताहरू समिर शर्मा, युवराज बज्राडे र आशिष उप्रेती, प्रतिवादी चुडामणि शर्माको तर्फबाट विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता शतिशकृष्ण खरेल र विद्वान अधिवक्ता अपूर्व खतिवडा तथा प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत र चुडामणि शर्माको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता ललितबहादुर बस्नेत र तीनै जना प्रतिवादीहरूको तर्फबाट विद्वान अधिवक्ता शालिकराम आचार्यले बहसको क्रममा निम्न जिकिर प्रस्तुत गर्नु भयो:

- कर फछ्यौट आयोग, २०७१ कर फछ्यौटसम्बन्धी बाह्रौं आयोग हो। यस पूर्वका कुनै पनि कर फछ्यौट आयोगका काम कारवाहीउपर अदालतमा मुद्दा नचलेकोमा यस आयोगका काम कारवाहीउपर बदनियतपूर्वक र पूर्वाग्रह लिएर मुद्दा चलाइएको छ।
- कुनै व्यक्ति वा पीडितको उजुरी परेको अवस्था छैन। बेनामी उजुरी र पत्रिकाको समाचारलाई आधार बनाइ अनुसन्धान र अभियोजन गरिएको छ।
- महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन प्रमाणमा ग्राह्य हुन सक्दैन। महालेखा परीक्षकलाई संविधानको धारा १४१बमोजिम लेखा परीक्षणको अधिकार भएता पनि कर फछ्यौटसम्बन्धी विषयमा महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई छानविन र परीक्षण गर्ने अधिकार कानूनले प्रदान गरेको छैन।
- महालेखा परीक्षकको चवन्नौं वार्षिक प्रतिवेदनमा औल्याइएको विषय बेरूजुसम्म भए तापनि ती विषयहरू भ्रष्टाचारको विषय हुन सक्दैनन्। महालेखा परीक्षक अपराधको अनुसन्धान र छानविन गर्ने निकाय नहुँदा त्यसको प्रतिवेदनलाई आधार लिएर मुद्दा चलाउन मिल्दैन।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले मिति २०७२।२।१९मा चुडामणि शर्मालाई लेखेको पत्र नै पूर्वाग्रह र दुःख दिने नियतले दिएको भन्ने देखिन्छ। उक्त पत्रमा माग भएका त्यतिका कागजहरू सोही दिनको १२ बजेसम्म पेश गर्न संभव नै थिएन।

- अनुसन्धानको क्रममा पनि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले प्रतिवादी चुडामणि शर्मालाई निजका कानून व्यवसायी र परिवारका सदस्यहरूसँग भेट गर्न नदिइ स्वच्छ सुनुवाइको ठाउँ उलंघन गरिएको छ। सर्वोच्च अदालतको आदेशपछि पनि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले प्रतिवादी चुडामणि शर्माले दाखिलै गर्न नसक्ने र थेगनै नसक्ने अस्वाभाविक धरौट मागिएबाट अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको बदनियत र पूर्वाग्रह पुष्टि हुन्छ।
- कर फछ्यौट आयोग २०७१ कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ बमोजिम बार्ताबाट बक्यौता कर असुल गर्न र विवाद समाधान गर्न सक्ने विशेषाधिकारयुक्त आयोग हो। यो अर्धन्यायिक निकाय भएकोले यसले सम्पन्न गर्ने कार्यहरू न्यायिक कार्य हुन्। आयोगका निर्णयउपर निश्चित आधारमा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्ने अवस्थामा बाहेक यसका काम कारवाहीउपर चुनौती दिन सकिदैन। यसको निर्णय अन्तिम र निर्णायक हुन्छ।
- न्यायिक अधिकार प्रयोग गर्नेले आफ्नो अधिकार स्वतन्त्र रूपमा गर्न सकोस् भनी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८को दफा ४को प्रतिवन्धात्मक बाक्यांश (ख) बमोजिम अदालतको न्यायिक काम कारवाहीका सम्बन्धमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले अनुसन्धान, तहकिकात र तत्सम्बन्धी कुनै कारवाही नगर्ने व्यवस्था गरेकोले कर फछ्यौट आयोग, २०७१ले गरेका न्यायिक कार्यका सम्बन्धमा पनि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्राधिकार हुँदैन।
- अन्य देशमा पनि यस्तो कर फछ्यौट आयोग गठन हुने अभ्यास रहेको पाइन्छ। भारतमा भने वार्षिक रूपमा बजेटबाटै आयोग गठनको घोषणा हुने गरेको छ। त्यहाँ कर फछ्यौट आयोगका कामकारवाहीउपर अदालतमा चुनौती दिन सकिदैन। चुनौती दिने अभ्यास देखिदैन।
- कर फछ्यौट आयोगको कामबाट सरकार र करदाता दुवैलाई फाइदा पुगेको छ। ऐनले दिएको अधिकारबमोजिम प्रतिवादीहरूले करदातासँग सम्झौता वा निर्णय गर्दा कर छुट वा मिनाहा दिएको रकम प्रतिवादीहरूको पेटमा परेको कहाँबाट देखिन्छ? नउठेको विवादित राजश्व रकमलाई प्रतिवादीहरूले हिनामिना गरेको भनी बिगो कायम गर्न मिल्दैन। सर्वोच्च अदालतको पूर्ण इजलासले राजश्व हिनामिना भएको छैन भनेपछि पनि पुरक आरोपपत्रमा समेत राजश्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी मिलेको छैन।
- सरकार राज्यको कर्ता हो भने कर फछ्यौट आयोग सरकारको एजेन्ट वा प्रतिनिधि हो। आयोगले राज्यको तर्फबाट करदातासँग बार्ता र सम्झौता गरेको हो। सरकार आफैले गठन गरेको कर फछ्यौट आयोग विरुद्ध राज्यको अर्को निकाय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले मुद्दा चलाउन मिल्दैन।

- कर तिर्ने दायित्व सम्बन्धित करदाताको हो। करदाताको यस्तो दायित्व कर फछ्यौट आयोग र यसका पदाधिकारीमा कसरी सर्न सक्छ? अर्कोतर्फ करदाताको कर तिर्ने देवानी दायित्वमा कसरी भ्रष्टाचार जस्तो फौजदारी दायित्वको प्रश्न उठाउन मिल्छ?
- करदाताले तिरिनसकेको कर बक्यौता कर हो। त्यस्तो कर राजश्व होइन। करदाताले तिरिसकेपछि मात्र त्यो राजश्व हुन्छ। शतप्रतिशत राजश्व उठन नसक्ने भएर नै कर फछ्यौट आयोग गठन भएको हो। सबै राजश्व उठिसकेको भए यस्तो आयोग गठनको आवश्यकता नै पर्दैनथ्यो। उठन बाँकी विवादित कर अन्तिम कर होइन। उठ्न नसक्ने भएर नै बक्यौता भनिएको हो। कर फछ्यौट आयोग कर असुली आयोग नभइ कर फछ्यौट आयोग हो। आयकर ऐन, २०५८ को दफा ११२मा पनि करदाताले बुझाउनु पर्ने कर असुलउपर गर्न नसकिने भएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो कर आंशिक वा पूर्ण रूपमा मिनाहा दिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ।
- कर फछ्यौट आयोगले पुनः कर निर्धारण गर्ने हो। आयोगले कर अधिकृतलाई भएको सबै अधिकार प्रयोग गर्न सक्ने गरी कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ले अधिकार प्रदान गरेको छ। उक्त ऐनको दफा ९ ले यस्तो कर साविकमा निर्धारण गरेभन्दा घटी वा बढी हुनसक्ने व्यवस्था गरेको छ।
- कर प्रशासनले उठाउन नसकी कर फछ्यौट आयोगले छुट वा मिनाहा दिएको सबै रकम भ्रष्टाचार हुन सक्दैन। करदाताहरूले करीव ३० अर्बको कर फछ्यौट माग गरेकोमा सोमध्ये जम्मा ९ अर्ब ५४ करोड बुझाउने गरी सम्झौता भएकोमा सोमध्ये ६ अर्ब २९ करोड मात्र कार्यान्वयन भएकोमा बाँकी ३ अर्ब २५ करोडमा करदाताहरू सम्झौता कार्यान्वयनमा नआएको अवस्था छ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १० ले कर निर्धारण तथा असुल सम्बन्धमा आयोगलाई कार्य प्रणाली तोक्ने अधिकार प्रदान गरेको र यस्तो कार्य प्रणालीको पालना भए नभएको अदालतमा प्रश्न उठाउन नपाउने व्यवस्था गरिएको छ। साथै कर फछ्यौट आयोगले गरेको निर्णयउपर सीमित अवस्थामा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेमा बाहेक अन्यत्र मुद्दा नलाग्ने व्यवस्था गरेको छ।
- कर फछ्यौट आयोग स्वयंले कर उठाउने नभइ यस आयोगले निर्धारण गरेको कर सम्बन्धित कर कार्यालयले उठाउने हो। आयोगले कर निर्धारण गर्दा करदाताको अक्षांसीय र देशान्तरीय परिस्थिति हेरेर निर्णय गरिने हो।
- कानूनबमोजिम तोकेको सरकारले उठाउन नसकेको कर कर फछ्यौट आयोगले सम्झौता गरी उठाएको हो। अहिलेसम्म गठन भएका कर फछ्यौट आयोगहरूमध्ये कर फछ्यौट आयोग २०७१ सबैभन्दा सफल आयोग हो।

- कर फछ्यौट आयोगले करदातासँग सम्झौता गर्दा करदाताको कर तिर्न सक्ने क्षमतालाई आधार लिएको छ।
- कर फछ्यौट आयोगले आफ्नो अधिकार प्रयोग गरी गरेको कार्य कानूनसम्मत छ। कर फछ्यौट आयोगउपर आरोपपत्रमा उल्लिखित ९ वटा आधारहरूमा विशेष अदालतले न्यायिक परीक्षण गर्न सक्दैन।
- कर फछ्यौटको कार्य नियमित कर निर्धारण र असुलीभन्दा फरक हो। यो नयाँ प्रकृतिबाट कर निर्धारण र असुल गर्ने प्रक्रिया हो। आयकर ऐन, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, अन्तःशुल्क ऐन आदि ऐनको व्यवस्था भन्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को व्यवस्था विशेष व्यवस्था हो।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १४ ले नेपाल सरकारको अनुमति बेगर कर फछ्यौट आयोगका कागजातहरू वा लिखत गोप्य रहने व्यवस्था गरेको छ। अर्थमन्त्रीको अनुमति दिने कार्यलाई नेपाल सरकारको अनुमति लिएको भन्न मिल्दैन। विभागीय मन्त्रीको मात्र अनुमति लिएर अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट संकलित कागजहरू प्रमाणमा ग्राह्य हुन सक्दैनन्।
- कर फछ्यौट आयोगको निर्णयउपर करदाता र नेपाल सरकारसमेत कसैले पनि पुनरावेदन गरेको अवस्था नहुँदा नेपाल सरकारले पनि कर फछ्यौट आयोगले गरेको कार्यलाई चित्त बुझाइ बसेको हुँदा यस्तो विषयमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई अनुसन्धान र अभियोजन गर्ने अधिकार छैन।
- गोर्खा ब्रुअरी, माउण्ट एभरेष्ट ब्रुअरी, हिमालयन ब्रुअरीसमेतको नोकसानी भएको सामानको जति वापतको कर छुट दिइएको अवस्था हो।
- करदाताबाट लिइसकेको मूल्य अभिवृद्धि कर सम्बन्धित करदातालाई फिर्ता गरेको अवस्था छैन। मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १७को भ्याट मिलान गर्न पाइने व्यवस्थाबमोजिम भ्याट मिलान गरेको सम्म हो। सोही ऐनको दफा ८(२) बमोजिम कर क्रेडिट दिइएको हो, फिर्ता गरेको होइन।
- कर उठाउने कर्तव्य भएका व्यक्ति भनेर कर प्रशासनमा संलग्न कर्मचारीहरूलाई संबोधन गर्न खोजेको हो। कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरू राजश्व उठाउने जिम्मेवारी भएका व्यक्ति नभएको हुँदा निजहरूको हकमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ आकर्षित हुन सक्दैन। भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ आकर्षित हुन निर्विवाद राजश्व हुनुपर्नेमा कर फछ्यौट आयोगले फछ्यौट गरेको रकम निर्विवाद राजश्व नहुँदा यसमा दावीको दफा आकर्षित हुने अवस्था छैन।

- भ्रष्टाचारको कसूर कायम हुन अपराधको आवश्यक तत्वहरू विद्यमान हुनुपर्छ। करदाताको अनुपस्थितिमा प्रतिवादीहरू एकलैले के अपराध गरे? कोसँग मिलेर राजस्व चुहावट वा हानि नोक्सान गरे भन्ने कहाँबाट देखिन्छ?
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन आदेशबाटै आयोगलाई बार्ताबाट बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने कार्यदिश प्राप्त भएको छ। प्रतिवादीहरूले सामुहिक रूपमा गरेको कार्यमा केवल अनुमान र शंकाको भरमा अभियोग लगाइएको छ। प्रतिवादीहरू उपरको दावी पुष्टि हुने प्रमाण बादीबाट पेश हुन सकेको अवस्था छैन।
- सम्बन्धित ऐनमा कसूरको व्यवस्था गरिएमा सजायको व्यवस्था पनि सोही ऐनमा गरिएको हुन्छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ले कसूरको परिकल्पना नगरेकोले यस्तो अवस्थामा भ्रष्टाचार निवारण ऐन अन्तर्गत सजाय हुन सक्दैन। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ले बार्ता वा सहमतिबाट कर फछ्यौट हुने व्यवस्था गरेको अवस्थामा यस्तो कार्यमा फौजदारी दायित्वको प्रश्न उठाउन सकिदैन।
- बदनियत भनेर आरोप लगाएर मात्र हुँदैन, बदनियत प्रमाणबाट पुष्टि हुनुपर्छ। प्रतिवादीहरूको बदनियत निजहरूले गरेको कार्यबाट पुष्टि हुनुपर्छ। प्रतिवादीहरूले सदनियतपूर्वक कार्य गरेको अवस्था छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ ले असल नियतले गरेको कार्यलाई बचाउ गरेको छ। प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेकोमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्राधिकार आकर्षित हुँदैन। निजहरूको बदनियत भएको वा लिए खाएको कहाँबाट देखिन्छ? दफा १७को अवस्था भएको प्रत्यक्ष प्रमाणबाट पुष्टि हुनुपर्छ।
- १०६९ करदातामध्ये अनुसन्धानको क्रममा एक जना करदातालाई पनि बुझिएको वा सोधपुछ गरेको अवस्था छैन। कर फछ्यौट आयोग २०७१ सँग सम्झौता गर्ने सम्बन्धित करदाताहरूलाई मुद्दा चलाइएको छैन। यसर्थ आरोपपत्र नै बदनियतपूर्वक पूर्वाग्रही भएर दायर गरिएको छ।
- पुरक आरोपपत्र दर्ता गर्न विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ९बमोजिम सरकारी वकिलले अनुमति लिएको अवस्था छैन। साविकको मुद्दा दर्ता भएपछि थप प्रमाण पेश नभएको र थप व्यक्तिउपर मुद्दा नचलाइएकोले यसलाई पुरक अभियोगपत्र भन्न सकिने अवस्था छैन। पहिलो आरोपपत्र दर्ता भएको चार वर्षपछि प्रस्तुत आरोपपत्र दर्ता भएको छ। यसरी आरोपपत्र दर्ता गर्न अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८को दफा १८ र भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ३६बमोजिम प्रस्तुत आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने अवस्था छैन। यो नियोजित रूपमा गरिएको कानून विपरीतको आरोप भएकोले खारेजभागी छ।

८३. अदालतको आदेशानुसार अदालतको सहयोगी (एमिकस क्युरी)को रूपमा नेपाल बार एशोसिएशनबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताहरू राधवलाल बैद्य र मोतिप्रसाद गौतम तथा विशेष अदालत बार एशोसिएशनको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताहरू शरदप्रसाद कोइराला र सुरेन्द्रबहादुर थापाले निम्न बूँदाको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो:

- सर्वोच्च अदालतको पूर्ण ईजलासले चुडामणि शर्मा समेतले दिएको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुद्दामा गरेको व्याख्यालाई प्रस्तुत मुद्दाको फैसला गर्दा मुख्य आधार लिइनु पर्छ।
- नेपालको संविधानको धारा २३९ र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८को दफा १८ ले सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिउपर मात्र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्राधिकार हुने भएकोमा प्रतिवादीहरू आयोगका सदस्य भएको र निजहरूले सामुहिक रूपमा निर्णय गरेकोले निजहरूउपर उक्त संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम भ्रष्टाचार मुद्दा चलन सक्दैन।
- विशेष अदालतमा दायर हुनै नसक्ने प्रकृतिको अभियोगपत्र दायर भएको छ।
- भारत, संयुक्त राज्य अमेरिका, साउथ अफ्रिका, नाइजेरिया लगायतका अन्य देशको अभ्यास हेर्दा कर फछ्यौट आयोगले गरेको निर्णयउपर प्रश्न उठाउन नपाइने अभ्यास रहेको पाइन्छ। नेपालमा पनि कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १७ बमोजिम भ्रष्टाचार गरेको तथ्ययुक्त प्रमाणबाट पुष्टि भएको अवस्थामा बाहेक आयोगका पदाधिकारीले असल नियतले काम गरेको अवस्थामा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान गर्न र मुद्दा चलाउन सक्दैन।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को प्रस्तावनाबमोजिम कर फछ्यौट आयोग कर असुलीको लागि नभई बक्यौता करहरू फछ्यौट गर्न गठन हुने देखिन्छ। ऐनको दफा ६ले पनि बक्यौता कर निर्धारण गरी असुल गर्ने भनेको छ।
- प्रतिवादीहरूले कर फछ्यौट आयोगमार्फत सरकारको कोषमा आइसकेको वा जम्मा भएको रकम मिनाहा दिएको अवस्था नभइ उठ्न बाँकी बक्यौताका सम्बन्धमा पुनः कर निर्धारण गरेको हो।
- करदातालाई कर तिर्न उत्प्रेरित गरी थोरै भए पनि बक्यौता कर फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ जारी भएको र सोही ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएको हो।

- प्रतिवादीहरूको यो यस्तो बदनियत रहेको वा यो यस्तो व्यक्तिगत लाभ लिएको वा घुस रिसवत लिएको भन्ने वादीले प्रमाणबाट पुष्टि गर्न सकेको देखिदैन भने लाभ लिने करदातालाई मुद्दा चलाइएको छैन।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले कर फछ्यौट आयोगलाई विशेषाधिकार दिएको छ। कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १०ले कर निर्धारण तथा असुल गर्ने सम्बन्धमा आयोगले तोकेको कार्य प्रणाली र त्यसको पालना भए नभएको अदालतमा प्रश्न उठाउन नपाउने उल्लेख छ।
- प्रतिवादीहरू राजस्व उठाउने कर्तव्य भएको व्यक्ति नभएकाले निजहरूको हकमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ आकर्षित हुन सक्दैन। प्रतिवादीहरूउपर राजस्व चुहावट (नियन्त्रण) ऐन, २०५२ को दफा २ (क) मा उल्लेख भएबमोजिमको दफा ४ का कुनै पनि कार्यहरू प्रतिवादीहरूबाट भएको अवस्था छैन। राजस्व चुहावट गरेको भएमा पनि सोही ऐनको दफा १८बमोजिम मुद्दा चलाउन र दफा २३बमोजिम सजाय गर्न सकिन्छ।
- महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन विवादास्पद छ। कर फछ्यौट आयोगले आर्थिक कारोवार नगरेको हुँदा संविधानको धारा १४१ (१)बमोजिम कर फछ्यौट आयोगको काम कारवाहीको परीक्षण गर्ने अधिकार महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई छैन।
- मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट झिकाइएको कर फछ्यौट आयोगका कागजहरू नेपाल सरकारको निर्णयबाट झिकाइएको भन्न मिल्ने हुँदैन। कार्यविधि कानून विपरीत गरिएको कार्यले मान्यता नपाउने भनी सर्वोच्च अदालतबाट विभिन्न मुद्दामा फैसला भएको छ।
- कर फछ्यौट आयोगको निर्णयमा चित्त नबुझेमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा ६ (२), ७ र ८ को अवस्थामा बाहेक सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन दिन सकिन्छ। सोही ऐनको दफा १७लाई टेकेर अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले दफा १२ विपरीत कार्य गर्न सक्दैन। सर्वोच्च अदालतबाट समेत कर निर्धारण प्रशासनिक निकायले गर्ने न्यायिक कार्य हो भनी निंन ३३४१, ७७३०, १०३३८ समेतका मुद्दामा व्याख्या भएको देखिन्छ।
- निर्णयको पवित्रता कायम राख्न कर फछ्यौट आयोग स्वयंको निर्णयमा भ्रष्टाचार कायम हुन सक्दैन।
- प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेका हुन् भनी अदालतले अनुमान गर्नुपर्छ।

- कर फछ्यौट आयोगबाट कर छुट पाएका लाभग्राही करदाताउपर मुद्दा नचलाइ प्रतिवादीहरूको बदनियत पुष्टि नभएको अवस्थामा अनाहकमा दुःख दिन मुद्दा चलाइएको अवस्था देखिएको छ।
- प्रतिवादीहरूले गरेको कर फछ्यौटको निर्णय बदर नभइ यथावत रहेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूउपर प्रस्तुत भ्रष्टाचारको मुद्दा चलाउन मिल्ने होइन।
- पहिलो आरोपपत्र दर्ता भएको चार वर्षपछि पूरक आरोपपत्र दर्ता भएको छ। यसरी आरोपपत्र दर्ता गर्न अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८को दफा १८ र भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ३६बमोजिम प्रस्तुत आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने अवस्था छैन। साथै पूरक अभियोगपत्र दर्ता गर्न सरकारी वकिलले अदालतको अनुमति लिएको र अदालतबाट अनुमति प्रदान भएको अवस्था पनि छैन। यसर्थ यो नियोजित रूपमा गरिएको कानून विपरीतको आरोपपत्र भएकोले खारेजभागी छ।

८४. विशेष सरकारी वकील कार्यालय, काठमाडौंका विद्वान उपन्यायाधिवक्ता श्री सुवर्णमान वनेपाली तथा विद्वान सहायक न्यायाधिवक्ताहरू विजयराज घिमिरे, विमला गौतम, लक्ष्मिकिशोर शर्मा र हिरालाल भोलनले निम्न बुँदाको बहसनोट प्रस्तुत गर्नुभयो:

- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ को खण्ड (घ)बमोजिमको “करसम्बन्धी विषय” भित्र राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन करसम्बन्धी विषयबाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन विषयवस्तु कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने कहिकतै उल्लेख नभए तापनि कर फछ्यौट आयोगले २०७१।११।२८ गते बनाएको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा उक्त ऐनले निर्दिष्ट नै नगरेको विषयमासमेत बक्यौता फछ्यौट गर्ने अधिकार प्राप्त भनी कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा उल्लेख गरेको देखिँदा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले मनलाग्दो तवरले बदनियतपूर्वक कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले प्रदान नगरेको अदालतमा विचाराधीन क्षेत्राधिकारबाहिरका बक्यौता करसम्बन्धी विषयमा समेत सम्झौता गरेको देखिन्छ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ५ मा कर निर्धारण तथा फछ्यौटका आधारहरू तोकिएकोमा सम्बन्धित कर अधिकृतले आधार प्रमाणसहित निर्धारित कर सम्बन्धमा आयोगले करदातासँग सम्झौता गर्दा कर छुट दिनुपर्ने औचित्यसमेत पुष्टि नगरी तथा विषयगत विशेषज्ञबाट परामर्श लिन सक्नेमा सो समेत नगरी आफैले बनाएको कार्यविधि पालन नगरी मनोगत ढङ्गले सम्झौता गरेको देखिन्छ।

- कर फछ्यौट आयोगको अधिकार निरपेक्ष (Absolute) नभई सापेक्षा (Relative) हो। कार्यपालिकातर्फका प्रत्येक अधिकारीले गरेको निर्णयको न्यायिक पुनरावलोकन गर्न सक्ने भनी सर्वोच्च अदालतले सुन्तली धामी समेतको मुद्दामा भएको व्याख्या समेतका आधारमा अदालतले कर फछ्यौट आयोगका काम कारवाहीका सम्बन्धमा परीक्षण गर्ने अधिकार राख्दछ।
- सार्वजनिक लेखा समितिले आयोगको कार्यक्षेत्रभिन्न रही वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त विशेष आधार र कारण वाहेक सामान्य अवस्थामा सावाँ कर नघट्ने गरी सम्झौता गरी बक्यौता फछ्यौट गर्न अर्थ मन्त्रालय र कर फछ्यौट आयोगलाई निर्देशन दिने निर्णय भएकोमा आफ्नै उपस्थितिमा गरिएको सो निर्णय विपरीत वस्तुनिष्ठ, मनासिव तथा तथ्ययुक्त आधार र कारणसमेत नखुलाई तथा सामान्य अवस्थामा प्रतिवादीहरूले कर छुट दिएको अवस्था छ।
- नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयद्वारा मिति २०७१।१०।२२ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना तथा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले निर्माण गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ मा "आन्तरिक राजस्व विभाग र मातहतका कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा कर परीक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनौट भई कर परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेको पुष्टि भएको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोग गठनको सूचना तथा आयोग आफैले निर्माण गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को बेवास्ता गरी व्यक्तिगत लाभ लिने मनसायले बदनियतपूर्वक नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेका करदाताहरूसँग बक्यौता कर रकम फछ्यौट सम्बन्धमा सम्झौता गरी राज्यलाई हानि नोक्सानी पुर्याएको देखिन्छ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७ (१) मा "पुनरावेदन परी राजस्व न्यायाधीकरणमा विचाराधीन करसम्बन्धी विषयमा पुनरावेदक करदाताले आयोगबाट सो विषयको निर्णय गराई पाउन स्वीकृतिको लागि आयोगमा कारणसमेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्नेछ । त्यसरी निवेदन परी आयोगले कारण मनासिव देखेमा निवेदकलाई स्वीकृति प्रदान गर्ने सक्नेछ" भन्ने र दफा ३ मा "उपदफा (२) अनुसार पुनरावेदन फिर्ता लिएपछि सो करसम्बन्धी विषयमा आयोगले छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सक्नेछ" उल्लेख भएकोमा कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले मनोमानी तवरले बदनियतपूर्वक उपर्युक्त कानूनी व्यवस्था विपरीत राजस्व न्यायाधीकरणबाट मुद्दा फिर्ताको अनुमति प्राप्त नै नगरी करदाताहरूको बक्यौता करसम्बन्धी विषयमा समेत आयोगले सम्झौता गरेको देखिन्छ ।

- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ८(१) मा कर अधिकृतको निर्णयउपर राजश्व न्यायाधीकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रिसकेको करसम्बन्धी विषयमा सम्बन्धित करदाताले आयोगबाट सो विषयमा पुनः छानविन गरी कर निर्धारण गर्न आयोगमा कारणसमेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्ने भन्ने र दफा ८(२) मा “उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परी आयोगले कारण मनासिब देखेमा कर अधिकृतबाट पहिले जारी कर निर्धारण आदेशउपर छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सकिनेछ” उल्लेख गरेकोमा कर फछ्यौट आयोगले उपर्युक्त व्यवस्था विपरीत पेश भएका कतिपय निवेदनहरू दर्ता गरी कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको देखिन्छ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार “करसम्बन्धी विषय”मा ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरेको छ । नेपाल सरकारद्वारा जारी सूचित आदेशमा पनि बेग्लाबेग्लै दफाहरूमा ऐनको व्यवस्थाअनुसारका कर बक्यौता समावेश गरेको छ। ऐनको उक्त परिभाषा तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाता स्वयमले तिर्नुपर्ने घोषणा गरेको कर नतिरी बाँकी राखेको स्वयम् कर बक्यौता समावेश गरी कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन । आयकर ऐन, २०५८ समेतको विपरीत आयोगले करदाताले असुल गरेको र तिर्छु भनी घोषणा गरिसकेको कर आयोगको काम कारबाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाई अन्य कुनै निकायमा कुनै जवाफदेहिता देखाउनु नपर्ने गरी बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेको देखिन्छ।
- आयोगले झुठ्ठा कागजात तयार गरी सोही अनुकूलको अभिलेख दर्ता किताबमा समेत केरमेट गरी, पछिल्लो मितिमा प्राप्त निवेदन अग्रिम मितिमै प्राप्त देखाई व्यक्तिगत लाभ लिने प्रयोजनकै लागि बदनियतपूर्वक कार्य गरेको देखिन्छ ।
- अटो सेन्टर, एमएमएम ग्रुप लिमिटेड, महावीर अटोमोबाइल, अशोक टेक्सटाइल इन्डस्ट्रिज प्रा.लि. लगायतका कतिपय करदाताहरूको सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता रकम यकिन नै नगरी तथा सम्झौताहरूमा समेत छुट दिएको रकम उल्लेख नगरी गोप्य राखी हचुवाको भरमा “सहमति भएअनुसारको कर दाखिल भएमा उपर्युक्त आय वर्ष/कर अवधिका लागि निर्धारित कर तथा सोका कारण सिर्जित थप दायित्व शून्य हुने गरी हिसाब समायोजन गरेको” भन्नेलगायतको व्यहोरा उल्लेख गरी आयोगका पदाधिकारीहरूले बदनियतपूर्वक अत्यधिक कर असुल गरेको देखाउने बहानामा सम्झौता मितिसम्मको बक्यौता रकम माग नगरी तथा वास्तविक छुट दिएको बक्यौता रकमसमेत सम्झौतालगायतका कागजातमा उल्लेख नगरेको देखिन्छ।

- आयोगले गरेका काम कारवाही सम्झौताका कागजात गोप्य रहने तथा आयोगले गरेको काममाथि अनुसन्धान गर्न नपाउने वा कागजातमाथि कुनै अधिकारीले अनुसन्धान गर्न नेपाल सरकारको स्वीकृति चाहिने ऐनको दफा १४ को व्यवस्थालाई आधार बनाएर कसैले कुनै कुरा उठाउन नसक्ने अवस्था आँकलन गरी मनपरी गरेको देखिन्छ । यो आवरणमा रही जे पनि गर्न सकिन्छ भन्ने आधारमा नै पदाधिकारीहरूले आफ्नै कार्यविधि पनि पालन गरेको देखिदैन ।
- आयोगलाई आफ्नो कार्यविधि आफै निर्धारण गर्ने विषयमा अन्य निकायले प्रश्न उठाउन नपाउनेसम्म हो । उसैले तय गरिसकेको कार्यविधि पालन नगरेको अवस्थामा प्रश्न उठ्न नसक्ने भन्ने होइन । ऐनको दफा १७ अनुसार पदाधिकारीका कामकारवाहीको बदनियत परीक्षण गर्न पनि रोकेको देखिदैन । प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारले सूचित आदेशद्वारा तोकेको कार्यक्षेत्रलाई वास्तै नगरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याउने गरी सम्झौता गरेको देखियो ।
- ऐनको व्यवस्था तथा सूचित आदेशमा कतै पनि करदाता स्वयमले राज्यलाई बुझाउने गरी खरिदकर्ताबाट असुल गरी राज्यलाई तिर्नुपर्ने भनी आफैले घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नतिरी बक्यौता रहेको कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन । राज्यका लागि करदाताले असुल गरेको र तिर्ने भनी घोषणा गरिसकेको कर आयोगको काम कारवाहीमा कतै प्रश्न उठाउन नपाउने कानूनी व्यवस्थालाई आधार बनाई जवाफदेहीविहीन भई प्रतिवादीहरूले स्पेसटाइम नेटवर्क, बजगाईं टी फार्मिड एण्ड प्रोसेसिड इ. प्रा. लि., टि.भि. म्याक्स प्रा. लि., नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा. लि., अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रा. लि., भरुन्चे कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि. समेतको बदनियतका साथ कर मिनाहा गरेको देखिन्छ ।
- कर फछ्यौँट आयोगका पदाधिकारीले गरेको कार्यसम्पादन गैरकानुनी र भ्रष्टाचारजन्य कार्य रहे भएको देखिन आएमा आयोगले गरेको काम कारवाहीमा अनुसन्धान गरी यस अदालतमा मुद्दा चलाउन सक्ने अधिकार अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई भएको भन्ने विषयमा चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना उप्रेती शर्मा विरूद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समेत भएको वन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतको पूर्ण इजलासबाट व्याख्या भएको छ ।

८५. प्रतिवादी लुम्बध्वज महतको तर्फबाट विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताहरू कोमलप्रकाश घिमिरे र कृष्णप्रसाद सापकोटा तथा विद्वान अधिवक्ता ललितबहादुर बस्नेत, प्रतिवादी उमेश प्रसाद ढकालका तर्फबाट विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता शम्भु थापा र प्रतिवादी चुडामणि शर्माको तर्फबाट विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताहरू सतिशकृष्ण खरेल, खगेन्द्रप्रसाद अधिकारी, शेरबहादुर केसी तथा

विद्वान अधिवक्ताहरू भिमार्जुन आचार्य, खम्मबहादुर खाती, ललितबहादुर बस्नेत, शालिकराम आचार्य र अपूर्व खतिवडाले निम्न बुँदाको प्रस्तुत बहसनोट प्रस्तुत गर्नुभयो:

- कर फछ्यौट आयोग अर्धन्यायिक निकाय हो भन्ने सर्वोच्च अदालतको फैसला समेतले स्पष्ट गरिसकेको छ । अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले सो कुरालाई बेवास्ता गरी हाम्रा पक्षलाई बेमनासिब अभियोग लगाएको छ। कर फछ्यौट आयोगले छलफल, मध्यस्थता समेतका माध्यमबाट विवादको समाधान गर्ने कायदिश पाएको छ ।
- कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ४ बमोजिम आयोगको अधिकार क्षेत्रको प्रयोग सदस्यहरूले सामूहिक रूपमा गर्ने, बहुमतको राय आयोगको निर्णय मानिने, तीनै जना सदस्यहरूको भिन्दाभिन्दै राय भई बहुमत कायम हुन नसकेमा अध्यक्षको राय आयोगको निर्णय मानिनेछ भन्ने व्यवस्था रहेबाट प्रत्येक सदस्यहरू कर निर्धारण सम्बन्धमा आफ्नो राय व्यक्त गर्न स्वतन्त्र छन् । राय व्यक्त गर्ने आयोगका सदस्यलाई 'तिमीले किन यस्तो राय व्यक्त गर्नु ?' भनेर प्रश्न गर्ने अवस्था हुन सक्तैन ।
- करदाता र कर निर्धारण गर्ने कर अधिकृतहरूको बिच कर निर्धारण सम्बन्धमा विवाद भई बक्यौता करसम्बन्धी विवाद न्यायोचित रूपमा समाधान गरी असुलउपर गर्नका लागि सरकारले कर विवाद समाधान गर्ने वैकल्पिक संयन्त्रको रूपमा आयोग गठन गरेको हो । यस्तो राजस्व बक्यौता सम्बन्धी विषयमा किन काम गरेको भनी नेपाल सरकार बादी भई आयोगका सदस्यहरूलाई मुद्दा चलाउने कार्य बचनबद्धता तथा विवन्धनको सिद्धान्तको बिपरीत छ ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा ४ र नेपालको संविधानको धारा २३९ को उपधारा (१) बमोजिम राज्यका भिन्नभिन्न संयन्त्रहरूको आ-आफ्नै विशिष्टता र स्वायत्तता रहेको अवस्थामा एउटा आयोगको अस्तित्व अर्को भिन्न आयोगले इन्कार गर्न र अस्तित्वमाथि प्रश्न उठाउन तथा विधायकी कानूनद्वारा गठित विशेषज्ञ सहितको कर फछ्यौट आयोगको न्यायिक निर्णयलाई अन्यथा हो भनी निष्कर्ष निकाल्न सक्ने अधिकार अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई रहँदैन ।
- प्रतिवादीउपर भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ आकर्षित हुने देखिदैन । यस्तै आरोपपत्रमा रिसवत लेनदेनको विषय कतै उल्लेख नभएकोले हाम्रा पक्षलाई उक्त ऐनको दफा ३को व्यवस्था पनि आकर्षित हुँदैन ।
- मेरो पक्षले के कसरी भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरे, कति रकम भ्रष्टाचार गरे भन्ने कुराको ठोस आधार र प्रमाण उल्लेख समेत गरिएको छैन । भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको देखे वा कर फछ्यौटसँग संलग्न वा सरोकारवाला पक्षले उजुरी हालेको अवस्था समेत होईन । उनीहरूले मेरो पक्षलाई मैले यो सहूलियत वा सुविधा लिन यति रकम रिसवत दिएको थिए भनेका छैनन । एकजना करदातासँग समेत बुझ्ने काम अख्तियारबाट भएको छैन ।

- करदाताहरूका विरुद्ध आर्थिक लाभ लिएको भनी कुनै प्रकारको दाबी बादी पक्षले पेस गर्न सकेको अवस्था छैन। करदाताहरूले आफूलाई फाइदा पुग्ने गरी आयोगले कुनै सदस्यहरूलाई अनुचित लाभ दिएको भनी वादी पक्षले करदाताहरू उपर आरोप लगाउन सकेको अवस्था समेत छैन। करदाताहरूसँग मिलेर निर्णयकर्ताले के कति रकम पेटमा पारेको हो भन्ने सम्बन्धमा अभियोजनकर्ता बादी नेपाल सरकार मौन रहेको छ। निर्णयकर्ताले करदाताहरूसँग मिली यति रकम लिए खाएको हो भन्ने सम्बन्धमा कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण प्रस्तुत नगरी मुद्दा दायर भएकोले अभियोगपत्र निराधार रहेको छ।
- आयोगमा प्रस्तुत गरिएका कागजपत्रहरू तथा आयोगको कारवाहीको सिलसिलामा कुनै स्रोतबाट थाहा हुन आएका कुराहरू गोप्य राख्नुपर्ने, त्यस्तो कागजपत्रहरू र गोप्य कुराहरू कर निर्धारण र असुलीका प्रयोजनका निमित्त बाहेक अन्य काममा प्रकाशन नगरिने वा कुनै अदालतमा प्रमाण नलाग्ने भन्ने दफा १४ को व्यवस्थालाई पालना नगर्ने हो भने आयोगको वार्तामा बस्ने करदाताप्रति राज्यबाट ठूलो धोका र विश्वासघात हुन पुग्छ। संविधान प्रदत्त करदाताहरूको गोपनियता सम्बन्धी हक समेतलाई बेवास्ता गरी चलाइएको मुद्दा गैरकानूनी र पूर्वाग्रहपूर्ण छ।
- अर्थमन्त्रालयलाई विपक्षी आयोगले लेखेको पत्र अधिकारक्षेत्रविहिन छ भने अर्थमन्त्रीले सो विषयमा स्वीकृति प्रदान गरेको निर्णय दफा १५ विपरीत छ। दफा १४ को प्रयोग मन्त्रीले गर्ने होइन, सो निर्णय मन्त्रपरिषदले गर्नुपर्छ। अनधिकृत रूपमा मन्त्रीले नेपाल सरकारको निर्णय प्रयोग गर्न पाइदैन।
- अपराध हुनलाई दोषी मनोभावना हुनुपर्छ। दफा १७ ले असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको काममा मुद्दा पनि नचलाइने र कानूनी कारवाही पनि नगरिने उन्मुक्ति दिइएको छ। आयोगको सदस्यले वदनियत राखेर भ्रष्टाचार गरी काम गरेको ठोस प्रमाण भएको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा मुद्दा चलाउने वा कानूनी कारवाही नगरिने उन्मुक्ति हो। सो कानूनी उन्मुक्तिलाई नाघेर प्रमाणको अभावमा प्रतिवादीलाई मुद्दा चलाउने अख्तियारको अधिकार हुँदैन। हाम्रो पक्षको के वदनियत थियो र कसरी लाभान्वित भए भन्ने सम्बन्धमा कुनै आधार र प्रमाण दिन सकेको छैन।
- नेपालमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ समेत गरी १२ वटा आयोग गठन भएकोमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ तुलनात्मक रूपमा सबैभन्दा बढी राजश्व संकलन गर्ने सफल आयोग हो। यस्तै कार्यविधि र कानून अनुसार काम गरेका पूर्व आयोगउपर मुद्दा चलाईएको अवस्था छैन।
- आपसी कुराकानी (Negotiation) द्वारा कर निर्धारण सम्झौता गर्दा गरेको अंक घटीबढी हुनु कानून विपरीत होइन। लामो समयदेखि असूल हुन नसकेको कर सम्पूर्ण रूपमा

असूल गर्न भनी आयोग गठन भएको होईन। निर्धारित सम्पूर्ण रकम असूल हुने भए आयोग गठन गर्नुपर्ने नै थिएन। आयोगले कर निर्धारण गर्दा अंक घटी बढी हुनुलाई ऐनको दफा ९ ले स्पष्ट रूपमा स्वीकार गरेकोमा करको अंक घटीबढी भयो भन्नु कर कानूनको गम्भीरता आँकलन गर्न नसक्नु हो।

- कानूनको उल्लङ्घन बिना अपराध नहुने नेपालको संविधान समेतले स्वीकार गरेको फौजदारी कानूनको सामान्य सिद्धान्त हो। प्रचलित कानून बमोजिम करको अंकमा छुट गरी कर निर्धारण गरेको र फरकफरक आधारमा कर निर्धारण गरेको आयोगको कार्य फौजदारी कानूनको परिभाषा भित्र पर्न सक्दैन। करदाताको करसम्बन्धी देवानी दायित्वको विषय आयोगका सदस्यहरूको फौजदारी दायित्वमा परिवर्तन हुन सक्दैन।
- कर सम्बन्धी मूल्य, मान्यता, सिद्धान्त र आधारहरूलाई विवेकपूर्ण तवरले प्रयोग गरी न्यायोचित रूपमा Computer Assessment बाट हुने प्राविधिक त्रुटी र कर अधिकृतले गरेको कानूनी त्रुटी सच्याएर आयोगले अन्तिम कर निर्धारण र पुनः कर निर्धारण गरेको हो। आयोगद्वारा निर्धारित करमा छुट दिइएको छैन। करको अङ्क घटीबढी भएको कारणले राजस्व चुहावट हुने पनि होइन। आयोगको निर्णयले निर्धारण गरेको करको अंक घटी या बढी भएको भन्ने कारणले नत आयोगका सदस्यहरूको बदनियत पुष्टि हुन्छ, नत त्यस्तो कर निर्धारणमा प्रश्न उठाउने ठाउँ नै रहन्छ।
- करदाताको नाफा नोक्सानको लेखा परिक्षण गरिएको खाता, वही विशेषज्ञबाट हेरिनुपर्ने र सबै करदाता माथि अनुसन्धान नगरी अनुसन्धान पुरा हुँदैन। सो कार्यहरू केही पनि नगरी अन्य विषयमा पनि कर छुट दिएको भनि हचुवा तवरले आरोप लगाइएको छ। अपुरो अनुसन्धानको आधारमा आरोप लगाउनु Malicious Prosecution हो। हाम्रो पक्षले करदाताबाट कुनै प्रकारको लाभ प्राप्त गरेको वा अनुचित प्रभावमा परेको कुनै प्रमाण पेश गर्न नसकेको तथ्य समेतको आधारमा अख्तियारको बदनियत स्पष्ट हुन्छ।
- कर फछ्यौट आयोगको गठन र अधिकारको निर्धारण सरकारको नीतिगत विषय तथा सरकारको आवश्यकता हो। कर फछ्यौट आयोग करको विषयमा विशेष अध्ययन तथा दखखल भएका विशेषज्ञ सहितको आयोग हो। कर निर्धारण सम्बन्धमा आयोगले गर्ने निर्णय विशेषज्ञको राय सहितको निर्णय हो। त्यस्तो निर्णय नै अन्तिम निर्णय हो।
- आफ्नो विशिष्ट विशेषज्ञताको अभावमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले विधायकी कानून (Statutory Law) द्वारा गठित विशेषज्ञ सहितको कर फछ्यौट आयोगले गरेको निर्णय अन्यथा हो भनी निष्कर्ष निकाल्न सक्ने अवस्था समेत रहँदैन। राज्यका भिन्न भिन्न संयन्त्रहरू (State Mechanisms) को आ-आपनै विशिष्टता हुन्छ। राज्य संयन्त्रभिन्न रहेको एउटा आयोगको अस्तित्व अर्को भिन्न आयोगले इन्कार गर्न र

अस्तित्वमाथि प्रश्न उठाउन सक्दैन । आफ्नो ज्ञानको क्षेत्रभन्दा बाहिर गई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई अनुसन्धानको अधिकार हुन सक्दैन ।

- कर फछ्यौट आयोगले करको विषयमा लिएका निर्णय तथा करदाताहरूसँग गरेको सम्झौतालाई अपराधको रूपमा परिभाषित गर्न र त्यस्तो संझौता न्यायिक परिक्षणका विषय बन्न सक्दैन ।
- कर निर्धारण तथा कर संकलन कार्य सरकारको जिम्मेवारी (Duty) हो । कानून बमोजिम लगाएको कर (Imposed Tax According to Law) तिर्नु बुझाउनुपर्ने दायित्व करदाता (Tax Payer) को हो । कर बक्यौता हुनु भनेको दुवै पक्ष आफ्नो कर्तव्यमा असफल भएको अवस्था हो । बक्यौता कर उठ्न नसकेको कर (Arrear Tax) हो । यो आफैमा राजश्व होइन । वास्तविक रूपमा उठेको कर मात्र राजश्व हो । सरकार राजश्व उठाउनमा असफल भएको, करदाताहरूले कर तिर्न नसकी वा कर निर्धारण कानून विपरित भएको भन्ने कुराको विवाद उठाई कर नतिरेको अवस्थामा सरकारको तर्फबाट आपसी कुराकानी (Negotiation) सम्झौताद्वारा कर निर्धारणका लागि सरकारको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्न (To act as an agent on behalf of government for tax settlement) कर फछ्यौट आयोग गठन गरिएको हो ।
- कर फछ्यौट आयोगमार्फत कर निर्धारण हुँदा छोटो समयमा ठूलो परिमाणमा राजश्व सङ्कलन हुने र कर सम्बन्धी विवाद समाधान भई कर व्यवस्था चुस्त दुरुस्त हुने तथा करको दायरा बढ्न जाने भएकोले करदाता र सरकार दुबैले जित (Win Win) को अवस्था रहन्छन् । सरकार ठूलो परिमाणमा राजश्व सङ्कलन गर्न सफल भई सो राजश्व विकास निर्माणमा लगाउने अवसर सरकारलाई प्राप्त हुने भएकोले आयोगले गरेको काम कारवाहीबाट राजश्वमा घाटा भयो भन्ने अवस्था हुन सक्तैन । राज्यको आफ्नो नीति अन्तर्गत करदाता र सरकारको प्रतिनिधिका बीच भएका कर संझौताहरू न्यायिक परीक्षणको विषय हुन सक्तैन ।
- आयोग र सरकारबीचको सम्बन्ध प्रतिनिधि (Agent) र प्रतिनिधि नियुक्त गर्ने मुख्य व्यक्ति (Principal) को रूपमा रहेको हुन्छ । आयोगले निर्धारण गरेको कर अनुसार सम्बन्धित कर कार्यालयहरूले कर उठाउने गरेका छन् । करदाताहरूसँग भएको कर सम्झौता बमोजिम राज्यले कर लिई राजश्व संकलनको कार्य गरेको छ । उक्त करबाट राज्य लाभान्वित भएको छ । करको रूपमा राजश्व संकलन गरी प्रतिफल (Consideration) प्राप्त गर्ने सरकार आफैले वादी भई मुद्दा चलाउन मिल्दैन ।
- गैरकानूनी र दुषित तवरले संकलित प्रमाणले मान्यता नपाउने विषय वृक्षको फलसम्बन्धी सिद्धान्त फौजदारी कानूनको सर्वमान्य सिद्धान्त तथा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १४ बमोजिम आयोगमा प्रस्तुत कागजपत्रहरू तथा आयोगको कारवाहीको

सिलसिलामा कुनै स्रोतबाट थाहा हुन आएका कुराहरू गोप्य राख्नुपर्ने र गोप्य कुराहरू कर निर्धारण र असुलीका प्रयोजनका निमित्त बाहेक अन्य काममा प्रकाशन गर्न नहुने वा कुनै अदालतमा प्रमाण नलाग्ने तथा नेपाल सरकारको अनुमति बिना कुनै अधिकारीले निरीक्षण वा अनुसन्धानका लागि समेत माग गर्न नसक्नेमा सो विपरीत दुराग्रहपूर्ण तरिकाले सङ्कलन गरी प्रमाणका रूपमा पेश गरेको हुँदा त्यस्ता प्रमाण प्रमाणमा ग्राह्य हुन सक्दैनन्।

- कर फछ्यौट आयोगले कर छुट दिने नभई न्यायोचित कर निर्धारण गर्ने हो। आयोगले गरेको कर निर्धारण पुनः कर निर्धारण तथा नयाँ कर निर्धारण हो। आयोगद्वारा निर्धारित करमा छुट दिइएको छैन। कतिपय करदाताहरूलाई सूचनाको मौका समेत नदिई एकतर्फी रूपमा अन्यायपूर्ण ढंगले गरिएको कर निर्धारणलाई आयोगले न्यायोचित ढंगले कर निर्धारण गर्ने हो।
- कर फछ्यौट आयोगको निर्णयले निर्धारण गरेको करको अंक घटी या बढी भएको भन्ने कारणले कर फछ्यौट आयोगका सदस्यहरूको बदलनियत पुष्टि हुँदैन।
- कर तिर्नुपर्ने कर्तव्य करदाताहरूको हो। करदातालाई बिपक्षी नबनाइ निर्णय गर्ने अख्तियार प्राप्त अधिकारीहरूले कानून बमोजिम निर्णय गरेको बिषयमा निर्णयकर्तालाई मात्रै राखेर मुद्दा दायर हुन सक्दैन। सतप्रतिशत कर तिर्नुपर्ने दायित्व निर्णयकर्ता तथा हाम्रो पक्षको होइन।
- संबिधानको धारा २३९ को अख्तियारको प्रयोग गर्ने अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले प्रतिवादीहरूले कसको कार्यमा दुरुपयोग गरेको हो भन्ने सम्बन्धमा एकिन गरी सबुत प्रमाण साथ भ्रष्टाचारको अभियोग दायर गर्नुपर्ने हुन्छ।
- एउटै बिषयमा एकैपटक मुद्दा दायर नगरी निर्णयलाई खण्डित गरी पछि मुद्दा दायर गर्ने भनी समान प्रकृतिको कार्यमा पछि आरोपपत्र दायर गर्न मिल्दैन।
- बिगोको रूपमा बिबादित बनेका करका अंकलाई उल्लेखन गरेको पाइन्छ। त्यो बिबादित अङ्कलाई कर फछ्यौट आयोगले नै यथावत राखे गरी कानुनी मान्यता प्रदान नगरी मुद्दा नै सारेको अबस्थामा त्यस्तो बिगोको अंकमा भ्रष्टाचार भयो भनी सोहि अंकलाई टेक्नु अनुसन्धान आयोगको आत्मनिष्ठापूर्ण चेतनायुक्त सोच मात्र हो।
- पूरक अभियोगपत्र दर्ता गर्नु अघि नत अनुसन्धान तहकिकातमा नत मुद्दा दर्ता गर्दा नै यस अदालतमा अनुमतिका लागि अनुसन्धान गर्ने निकायले अनुमति लिएको छ। पूरक अभियोगपत्रमा पेश भएका प्रमाणहरू पहिलो अभियोगपत्र दर्ता गर्दा फेला नपरेका प्रमाणहरू होइनन्। जहिले मन लाग्यो सोही बखत अदालतको अनुमति बिना पूरक आरोपपत्र दर्ता गर्न मिल्दैन। विशेष अदालत ऐन २०५९ को दफा ९ र प्राङ्गन्यायको सिद्धान्त विपरीत दर्ता भएको पूरक आरोपपत्र प्रथम दृष्टिमाै खारेजभागी छ।

८६. उपरोक्तानुसारको तथ्य रहेको प्रस्तुत मुद्दामा आरोप दावी, प्रतिवादीहरूको बयान, अदालतको आदेशानुसार दुबै पक्षबाट पेश भएको बहस नोट, दुबै पक्षको तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस तथा अदालतको आदेशानुसार एमिकस क्युरीको रूपमा उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस तथा अदालतको आदेशानुसार झिकाइएका सम्बन्धित विज्ञहरूसँगको राय परामर्श समेतका आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा निम्न प्रश्नहरूको निरूपण हुनुपर्ने देखियो:

- कर फछ्यौट आयोगले सम्पादन गर्ने कार्य न्यायिक वा प्रशासनिक कस्तो प्रकृतिको कार्य हो?
- कर फछ्यौट आयोगको पदाधिकारीको रूपमा प्रतिवादीहरूले गरेको काम कारवाही वा निर्णयउपर भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान र अभियोजन गर्ने अधिकारक्षेत्र अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई हुन्छ वा हुँदैन?
- पूरक आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने हो वा होइन? पूरक आरोपपत्र कानूनबमोजिम यस अदालतमा दर्ता भएको अवस्था हो वा होइन?
- महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई कर फछ्यौट आयोगको कर फछ्यौटसम्बन्धी विषयको लेखा परीक्षण गर्ने अधिकार छ वा छैन?
- अर्थमन्त्रीको निर्णयानुसार कर फछ्यौट आयोगका कागजातहरू अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई उपलब्ध गराइएकोमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १४ बमोजिम नेपाल सरकारको अनुमति लिएको भन्न मिल्छ वा मिल्दैन?
- प्रतिवादीहरूले गरेको कर फछ्यौटको निर्णयउपर सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन नपरेको तथा कर फछ्यौट आयोगको निर्णय बदर नभएको अवस्थामा प्रतिवादीहरूउपर भ्रष्टाचारको मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन?
- कर फछ्यौट आयोगबाट कर छुट पाएका लाभग्राही करदाताउपर मुद्दा नचलाइ प्रतिवादीहरूउपर मात्र मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन ?
- विशेष अदालतले मुद्दाको कारवाही र निर्णयमा विशेषज्ञको सेवा र परामर्श लिन सक्छ वा सक्दैन?
- प्रतिवादीहरू राजश्व उठाउने कर्तव्य भएका राष्ट्रसेवक हुन वा होइनन? निजहरूले राजश्व चुहावट गरेको अवस्था देखिन्छ वा देखिदैन? प्रतिवादीहरूको कार्यबाट राजश्व चुहावट भएको छ वा छैन?
- कर फछ्यौट आयोगको कामकारवाहीसँग सम्बन्धित आरोपपत्रमा उल्लिखित विभिन्न १० वटा विषयहरूमा विशेष अदालतले न्यायिक परीक्षण गर्न सक्छ वा सक्दैन?
- कर फछ्यौट आयोग २०७१का पदाधिकारीको रूपमा कार्य गरेका प्रतिवादीहरूले कानूनमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघेर काम गरेको देखिन्छ वा देखिदैन?

- प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको अवस्था हो वा होइन? प्रतिवादीहरूको काममा बदनियत देखिन्छ वा देखिदैन?
- प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक काम गरी आरोपित कसूर गरेका हुन् वा होइनन्? प्रतिवादीहरूले दावीको कसूर गरेको देखिन्छ वा देखिदैन?

८७. निर्णयतर्फ विचार गर्दा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ (यसपछि "आयोग" भनिएको) का पदाधिकारी प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेशप्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकालले बक्यौता कर फछ्यौट गर्ने सन्दर्भमा कर फछ्यौट आयोग गठन आदेशको कायदेशि विपरीत नक्कली मूल्य अभिवृद्ध कर विजक प्रकरणमा छनौट भएका करदाताहरूको निवेदन समेत ग्रहण गरी छली भएको कर समेत मिनाहा गरेको, राजस्व न्यायाधिकरणमा बिचाराधीन मुद्दा फिर्ता नै नलिई कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ (२ बिपरीत सम्झौता समेत गरेको, कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र नै नपरेको अदालतमा बिचाराधीन मुद्दामा समेत पछि मुद्दा फिर्ता लिने शर्त राखी सम्झौता गरेको, करदाताहरू स्वयंले घोषणा गरी कर तिर्न प्रतिबद्धता जाहेर गरेको रकम समेत छुट दिएको, आयोगको कार्यअवधि समाप्त हुने अन्तिम मितिमा बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको, कर निर्धारणमा चित्त बुझाई बसेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहा गरेको, आफैले बनाएको कार्यविधि समेत उल्लंघन गरेको, आयोगले आफ्नो क्षेत्राधिकार नाघी कार्य गरेको, पूर्व कर फछ्यौट आयोगले निर्धारण गरी असुल गरेको कर समेत फिर्ता दिने गरी सम्झौता गरेको, अन्य व्यक्तिलाई भुक्तानी गर्दा निजहरूबाट कटाएको वा कटाउनु पर्ने अग्रिम कर समेत मिनाहा गरेको, माग नै नगरेको रकम मिनाहा गरेको, सावाँ कर नै छुट दिई ऐन र गठन आदेशले प्रदान गरिएका अधिकार तथा तोकिएको जिम्मेवारी कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ बमोजिम असल नियतले आफ्नो कार्य सम्पादन नगरी बदनियतपूर्वक आफूलाई व्यक्तिगत लाभ तथा राज्यलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई करदाताहरूसँगको आपसी कुराकानीलाई मात्र आधार लिई बदनियतपूर्वक रु.१०,०२,१९,०१,८४२। र पूरक आरोपतर्फ रु.१,००,३३,२०,३८५। कर छुट दिने गरी सम्झौता गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ र दफा ७ को देहाय (क) मा परिभाषित कसुर गरेकोले प्रतिवादीहरूलाई उक्त कसूरमा दफा ७ र दफा ३ को उपदफा (१) र दफा ३ को उपदफा (१) को देहाय (झ) सजाय हुन मागदाबी लिई आरोप दावी पेस भएको देखियो।

८८. नेपाल सरकारद्वारा मिति २०७१ माघ २२ गते प्रकाशित नेपाल राजपत्र खण्ड (६४) को अतिरिक्ताङ्क २९क अनुसार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी लुम्बध्वज महतको अध्यक्षतामा देहायका कायदेशिसहित उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा (ढकाल) सदस्य रहेको कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएको अर्थ मन्त्रालयले जारी गरेको सूचनाबाट देखिन्छः-

- "२०७१ साल आषाढ मसान्तसम्म आयकर ऐन, २०५८ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका आयकर सम्बन्धी ऐनहरू, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा सो भन्दा अगाडि

प्रचलनमा रहेका सो ऐनले विस्थापित गरेका ऐनहरू, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ एवं मदिरा ऐन, २०३१ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका अन्तःशुल्क एवं मदिरा सम्बन्धी ऐनहरू, तथा भन्सार ऐन, २०६४ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका भन्सार ऐन अनुसार आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय,

- विभिन्न आर्थिक ऐन तथा अध्यादेशमा गरिएका व्यवस्था अनुसार संकलन गरिने शिक्षा सेवा शुल्क तथा स्वास्थ्य सेवा कर कार्यान्वयन क्रममा कर प्रशासनबाट आ.व.०६९-०७० सम्मको अवधिको २०७१ साल अषाढ मसान्तसम्म निर्धारित शिक्षा सेवा शुल्क तथा स्वास्थ्य सेवा करसम्बन्धी दायित्वउपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य निकायमा विचाराधीन रहेका विषय,
- करदाताले राजस्व शीर्षकमा दाखिला गर्नुपर्ने राजस्व रकम भुलले अर्को राजस्व शीर्षकमा दाखिला हुन गई कायम भएको बक्यौता सम्बन्धी विषय,
- आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने कर सम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन नभई आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौता सम्बन्धी विषय।

तर विगतमा आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा परिक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनोट भई परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी छली गरेको पुष्टी भई कर निर्धारण भएको विषय यस आयोगको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने छैन।”

८९. उक्त आयोगमा करदाताहरूबाट रु.४०,८३,३४,६४,२१९।- बक्यौता कर फछ्यौटका लागि १७२६ निवेदन प्राप्त भएकोमा रु.३०,५२,५७,७८,९३७।- बक्यौता कर फछ्यौटको लागि प्राप्त भएका १०६९ करदाताहरूको निवेदन सम्बन्धमा कारवाही किनारा गरी रु.९,५४,६९,१५,६४०।- बक्यौता कर फरफारकको लागि करदाता र कर फछ्यौट आयोग, २०७१ का पदाधिकारीहरू बिच सम्झौता भएको व्यहोरा कर फछ्यौट आयोगले अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको प्रतिवेदनबाट देखिन आयो। सो क्रममा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कर निर्धारण तथा बक्यौता असुल गर्ने सम्बन्धमा "कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१" बनाई मिति २०७१।११।२८ गते स्वीकृत समेत गरेको देखिन्छ। आयोगको कार्य अवधि २०७२ असारसम्म तोकिएकोमा भूकम्पसमेतका कारणले सो अवधि २०७२ असोजसम्म म्याद थप भई आयोगले मिति २०७२।८।११मा आफ्नो प्रतिवेदन नेपाल सरकारसमक्ष पेश गरेको पाइयो।

१०. अब निरूपण गर्नुपर्ने माथि उल्लिखित प्रश्नहरूका सम्बन्धमा विचार गर्नु पूर्व कर फछ्यौट आयोगको गठन, आयोगको प्रकृति र यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाका सम्बन्धमा विवेचना हुनुपर्ने देखियो।
११. कर नागरिकले राज्यलाई तिर्नुपर्ने अनिवार्य भुक्तानी हो। कर राज्य सञ्चालनको लागि आधारभूत तत्व हो। अमेरिकी अर्थशास्त्री तथा सार्वजनिक वित्त विशेषज्ञ प्रोफेसर रोवर्ट एन्डरसेन सेलिगमैनले करलाई व्यक्तिले सरकारलाई बुझाउने अनिवार्य भुक्तानी हो, जहाँ राज्यले प्राप्त गरेवापत व्यक्तिलाई सोझै प्रतिफल प्रदान नगरी सार्वजनिक हितमा खर्च गरिने भनी परिभाषित गरेको देखिन्छ। प्रोफेसर डाल्टनले कर त्यस्तो अनिवार्य योगदान हो, जहाँ सार्वजनिक प्राधिकारले करदातालाई प्रदान गरिएको सेवासँग कुनै तुलना नगरी लगाइएको हुन्छ तथा निश्चित र प्रत्यक्ष प्रतिफल दातालाई प्राप्त हुँदैन भनेका छन्। कर राज्यका लागि अनिवार्य योगदान हो, जहाँ प्रत्यक्ष प्रतिफलको आशा नगरी भुक्तानी हुन्छ, अनि राज्यले उक्त रकम सार्वजनिक हितमा प्रयोग गर्छ। तर गैरकर प्रत्यक्ष सेवा वा प्रतिफलसँग जोडिएको हुन्छ, जहाँ जस्तो दिने त्यस्तै लिने (**quid pro quo**) सिद्धान्त लागू हुन्छ। प्राचीनकालदेखि नै कर सरकारको लागि स्रोत परिचालनको महत्वपूर्ण अङ्ग बन्दै आएको छ। राज्य व्यवस्था सञ्चालन गर्न राज्यको लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको प्रबन्ध गर्न राजश्वको प्रमुख भूमिका रहेको हुन्छ। कर प्रशासन राज्य सञ्चालनको लागि आधारभूत तत्व मानिन्छ। जनताबाट उठाइने कर शासकको आनन्दको लागि नभइ राज्यको हितमा प्रयोग हुनुपर्छ भन्ने कौटिल्यको मान्यता थियो। राज्यको कर लगाउने अधिकार असीमित हुनुपर्ने तथा करारोपण अति बढी हुन नहुने र करको भार जनतामा अत्याधिक बोझको रूपमा हुन नहुने कौटिल्यको मत रहेको छ।
१२. कर र राजश्वलाई कतिपय अवस्थामा पर्यायवाची अर्थमा पनि लिने गरेको पाइन्छ। सरकारलाई प्राप्त हुने सबै प्रकारका कर, गैरकर, दस्तुर तथा शुल्कलाई राजश्व भनिन्छ। राजश्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ ले "प्रचलित कानूनबमोजिम सरकारलाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने भन्सार महसुल, अन्तःशुल्क, आयकर, मनोरञ्जन कर, होटल कर, बिक्री कर, सवारी साधन कर, घर जग्गा बहाल कर, ठेक्का कर र सम्पत्ति कर सम्झनुपर्छ र सो शब्दले प्रचलित कानूनबमोजिम लाग्ने अन्य करलाई समेत जनाउँछ" भनी "राजश्व"को परिभाषा गरेको देखिन्छ।^१ यस्तै भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ ले " राजश्व भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम नेपाल सरकार वा सार्वजनिक संस्थालाई तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने कुनै पनि प्रकारको कर, महसुल, दस्तुर, शुल्क, रोयल्टी, जरिवाना तथा यस्तै प्रकारको अन्य रकम सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो कर, महसुल, दस्तुर, शुल्क, रोयल्टी तथा यस्तै प्रकारका अन्य रकममा लाग्ने व्याज वा जरिवाना समेतलाई जनाउँछ" भनी परिभाषा गरेको देखिन्छ।
१३. राजश्व सरकारका लागि अनिवार्य तत्व हो। कुनै पनि लोककल्याणकारी राज्यको लागि शासन सञ्चालन गर्न, विकास निर्माण गर्न, आय तथा लाभ समन्यायिक रूपमा वितरण गर्न तथा राज्यले

^१ राजश्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ को दफा २ (क)

नगरी नहुने अन्य यावत कार्यका लागि राज्यलाई राजश्वले रक्त सञ्चारको काम गर्छ। राजश्व संकलन गर्नु तथा सोको समुचित परिचालन गर्नु सरकारको अधिकार तथा दायित्व दुवै हो। कानूनबमोजिम बाहेक कर लगाइने र उठाउने नपाइने विधिशास्त्रीय मान्यता रहेको छ। नेपालको संविधानले पनि कानूनबमोजिम बाहेक कर नलगाउने र नउठाउने ग्यारेन्टी गरेको छ।² यसर्थ सरकारले राज्यको लागि आवश्यक स्रोत व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न कानून मार्फत विभिन्न किसिमका कर लगाइ कर संकलन गर्न सक्छ। सोबमोजिम आयकर ऐन २०५८, अन्तःशुल्क ऐन २०५८, भन्सार ऐन २०६४, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२, सामयिक कर असुल ऐन २०१२, आय टिकट दस्तुर ऐन २०१९, पानी कर ऐन २०२३, राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन २०५२, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतका विभिन्न ऐनहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन्। यस्ता ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी राज्यले तोकिएबमोजिमको कर (राजश्व) लगाउने र असुल गर्ने गर्छ। सामान्य अवस्थामा आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क, भन्सार महसुलजस्ता राज्यको कानूनले लगाएका कर असुल गर्ने सम्बन्धमा कर निर्धारण तथा असुल सम्बन्धी निर्णय गर्ने अधिकार र जिम्मेवारी सम्बन्धित ऐनहरूले सम्बन्धित अधिकृतहरूलाई दिएको देखिन्छ।

१४. कानूनबमोजिम निर्धारण भएको सबै कर असुलउपर नहुन सक्ने अवस्था पनि रहन्छ। यस्तो करलाई बक्यौता कर भनिन्छ। करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम तोकिएको समयभित्र दाखिला नगरेमा वा कम कर दाखिला गरेमा वा कर निर्धारण आदेशबमोजिमको रकम समयभित्र सम्बन्धित कार्यालयमा दाखिला नगरेमा त्यस्तो कर रकमलाई "बक्यौता कर" भनिन्छ। कानूनबमोजिम तोकिएको अधिकारी वा निकायले निर्धारण गरेको कर वा महसुल विविध कारणले तोकिएको समयभित्र असुल उपर गर्न नसकेकोमा त्यस्तो बक्यौता कर रकम असुल गर्न विशेष उपाय अपनाई फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास समेत रहेको देखिन्छ।³ छिमेकी देश भारतमा बक्यौता प्रत्यक्ष कर असुल गर्न र मूल्याङ्कन गर्न आयकर ऐन १९६१ (Income Tax Act, 1961) को दफा 245B ले सन १९७६ देखि (Income-tax Settlement Commission) को व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने Central Excise Act, 1944 को दफा ३२ले Customs and Central Excise Settlement Commission को व्यवस्था गरेको छ।⁴ भारतमा यो आयोगका नयाँदिल्लीमा मुख्य कार्यालय र मुम्बै, चेन्नाइ र कोलकत्तामा शाखा कार्यालयहरू रहेका छन्। यस्तो आयोगको नामाकरण, क्षेत्र र कार्य प्रकृति देशअनुसार फरक रहेको पाइन्छ।

१५. नेपालमा असुल गर्नुपर्ने बक्यौता करहरू पुनः निर्धारण गरी असुल गर्न नेपाल सरकारले एक अधिकार सम्पन्न कर फछ्यौट आयोग गठन गर्न सक्ने गरी कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ।⁵ आयोगले फछ्यौट गर्नुपर्ने कर सम्बन्धी विषय र त्यसको किसिम तथा आयोगको अवधि नेपाल

² नेपालको संविधानको धारा ११५

³ छिमेकी देश भारत लगायत अन्य मुलुकहरूमा यस्तो आयोग गठन हुने अभ्यास रहेको देखिन्छ।

⁴ Shailesh Sheth, "Settlement Commission...", The Chamber, s Journal, April 2015, p. 75

⁵ कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को प्रस्तावना तथा दफा ३

सरकारले तोकेबमोजिम हुने कानूनी व्यवस्थाबमोजिम^६ प्रस्तुत कर फछ्यौट आयोग, २०७१ माथि उल्लेखित कार्यदिशसहित नेपाल सरकारको मिति २०७१।१०।२२ को निर्णयबाट गठन भएको देखियो। निर्धारित कर असुलउपर नभइ बक्यौता रहेको र कर फछ्यौट आयोग गठन भएको अवस्थामा यस्तो बक्यौता कर निर्धारणको अधिकार कर फछ्यौट आयोगले गर्न सक्ने देखियो। निर्धारित कर निश्चित समयभित्र राज्यकोषमा जम्मा नभई विवादित अवस्थामा रहेका वा कर प्रशासनले असुल गर्न नसकेको बक्यौता कर महसुलहरूका सम्बन्धमा पुनः कर निर्धारणको माध्यमबाट वा करदातासँग आपसी कुराकानीबाट फछ्यौट गर्न विशेष अधिकारसम्पन्न आयोगको गठन गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय अभ्यास तथा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को कानूनी व्यवस्थाबमोजिम असुल उपर हुन नसकी निष्कृत्य बसेका बक्यौता कर महसुललाई विशेष कानूनको आधारमा निश्चित अवधिभित्रै अन्तिमता प्रदान गर्न विशेषाधिकारयुक्त कर फछ्यौट आयोग गठन भएको देखियो। यस आयोगलाई सूचित आदेशद्वारा मुख्यतः कर फछ्यौटसम्बन्धी कामको जिम्मेवारी तोक्न सकिने देखिन्छ।^७ यसको अलवा नियमित राजस्व प्रशासनले प्रयोग गर्न पाउने कर निर्धारणको साथै आपसी कुराकानीद्वारा कर निर्धारण गरी फछ्यौट गर्ने थप विशेष अधिकार पनि आयोगले प्रयोग गर्न पाउने गरी कानूनले अधिकार प्रदान गरेको देखिन्छ।^८ आयोगले कर अधिकृतसरह पुनः कर निर्धारणको निर्णय गर्न पाउने अधिकार पनि कानूनले प्रदान गरेको देखियो।^९

९६. कर फछ्यौट आयोग, २०७१ प्रशासनिक निकाय नभै कानून अनुसार गठित स्वायत्त र अर्धन्यायिक प्रकृतिको निकाय हो, यसले गर्ने काम न्यायिक काम हो, यसको काम कारवाहीउपर सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्ने बाहेक भ्रष्टाचारमा कारवाही चलन सक्दैन भन्ने प्रतिवादीहरूको बयान जिकिर र निजहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिर देखिदा कर फछ्यौट आयोगले सम्पादन गर्ने कार्य प्रशासनिक कार्य वा न्यायिक कार्य कस्तो प्रकृतिको कार्य हो? यसको काम कारवाहीउपर भ्रष्टाचारको मुद्दा चलन सक्ने हो वा होइन भन्ने विषयको निरूपण हुनुपर्ने देखिदा सर्वप्रथम प्रशासनिक कार्य र न्यायिक कार्यको विभेद छुट्याउनुपर्ने देखियो।

९७. वस्तुतः राज्यको कार्यकारिणीले सम्पादन गर्ने कार्य प्रशासनिक कार्य हो। प्रशासकीय अधिकारीबाट प्रशासनसम्बन्धी काम कारवाहीका विषयमा हुने निर्णय प्रशासनिक निर्णय हो। प्रशासकीय काम अधिकारीहरूले परिस्थिति अनुसार नीति वा उपयुक्तताको आधारमा निर्णय गर्नुपर्छ। प्रशासकीय काममा निर्णय गर्ने अधिकारीको मनमा लाग्ने बित्तिकै निर्णय हुन सक्छ। अर्थात् निर्णयमा पुग्नलाई प्रशासकीय अधिकारीलाई कुनै निर्दिष्ट तरिका अपनाउन पर्दैन। त्यसैले प्रशासकीय काममा स्वविवेकको मात्रा ज्यादा रहन्छ। जबकी न्यायिक काममा स्वविवेकको मात्रा कम रहन्छ

^६ आयोग ऐन, २०३३ को दफा ५

^७ कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ५(२)

^८ कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ६(२)

^९ ऐ दफा ७(३) र ८(२)

। स्वविवेक केही मात्रामा भएमा पनि निर्दिष्ट तरिका अनुसार नै निर्णय गर्नुपर्छ । स्वेच्छाले निर्णय गर्न मिल्दैन । आधुनिक प्रजातान्त्रिक परिपाटीमा प्रशासकीय अधिकारीहरूले पनि जनताको जिउ धन र अधिकारमा आघात पर्ने गरी न्यायिक तरिकाले काम गर्नु पर्ने गरी कानूनमा व्यवस्था गरेको पाइन्छ । यस अवस्थामा प्रशासकीय अधिकारीको केही काम अदालती रूपको हुँदा अर्धन्यायिक भन्ने नाम दिइन्छ । अर्धन्यायिक काममा स्वविवेकको केही मात्रा हुनु अवश्यभावी छ भनी एउटा मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या भएको देखिन्छ।¹⁰ अर्को मुद्दामा न्यायिक मन लगाई कुनै मामिला हेरिन्छ भने त्यो निर्णय "न्यायिक" हुन्छ । प्रशासकीय अधिकारीहरूले न्यायिक मन लगाई न्यायिक तरिकाबाट गरेको निर्णयलाई "अर्धन्यायिक निर्णय" भनिन्छ । न्यायाधीशले गरेको निर्णयलाई न्यायिक निर्णय, प्रशासकीय अधिकारीको न्यायिक निर्णयलाई अर्धन्यायिक निर्णय, प्रशासकीय अधिकारीले प्रशासन सम्बन्धी गरेको निर्णय, जसमा तजविजको मात्रा बढी हुन्छ, लाई प्रशासकीय निर्णय भनिन्छ भनी व्याख्या भएको देखिन्छ।¹¹

९८. अदालत वा न्यायिक निकायबाट सम्पादन हुने विवादको विषयवस्तुको निरूपण गर्ने कार्यहरूलाई न्यायिक काम कारवाहीको संज्ञा दिइन्छ । न्यायाधीशले न्यायिक मनको प्रयोग गरी विवादका विषयवस्तुका सम्बन्धमा मिसिल प्रमाण र सम्बद्ध कानूनको वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन र विश्लेषण गरी आधार र कारण खोली आफ्नो निर्णय दिने गर्दछ । त्यसैले न्यायिक अधिकारको प्रयोग न्यायाधीश वा तोकिएको न्यायिक अधिकारीबाट मात्र हुन सक्दछ । यस्तो अधिकार प्रत्यायोजन हुन सक्दैन । प्रशासकीय अधिकारीले न्यायिक अधिकारको प्रयोग गर्दा तह-तह उठेको टिप्पणी सदर नगरी न्यायिक मनको प्रयोग गरी न्यायिक प्रक्रिया र विधिको अवलम्बनबाट आधार र कारणसहित निर्णय गर्नुपर्ने, कानूनले स्पष्ट व्यवस्था गरी अन्यथा गरेमा बाहेक अर्धन्यायिक अधिकार प्रत्यायोजन हुन नसक्ने हुँदा तोकिएको अधिकारीबाटै त्यसको प्रयोग हुनुपर्दछ भन्ने जस्ता कुराहरू अर्धन्यायिक प्रक्रियाका आधारभूत मापदण्ड हुन् । न्यायको मूल मर्म र कानूनका आधारभूत प्रक्रियाको अनुशरण बिना अर्धन्यायिक निर्णय न्यायपूर्ण हुन सक्दैनन । प्रशासकीय अधिकारीबाट प्रशासनसम्बन्धी काम कारवाहीका विषयमा हुने निर्णय प्रशासनिक निर्णय हो । यस्तो निर्णयमा सरकारी नीति, प्रशासकीय परम्परा, स्वविवेक र तजबीजलाई मान्यता दिइन्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या भएको छ।¹² कर अधिकृतको कर निर्धारण गर्ने कार्य न्यायिक कार्य हो । कर अधिकृत कर निर्धारणको प्रकृत्यामा छानविन गर्ने अधिकृत हुनका साथै कर निर्धारण गर्ने अधिकारी पनि हुँदा निजको कानूनी हैसियत आरोपी एवं निर्णयकर्ता दुवै हुन्छ । न्यायिक कार्य गर्ने अधिकारीले कुनै निर्णयमा पुग्नका लागि वस्तुगत रूपमा प्रमाणको मूल्यांकन गर्नु पर्दछ भने

¹⁰ मुक्ति शर्मा विरुद्ध टेकबहादुर रायमाझी, नेकाप २०१७ पौष, नि नं १०८

¹¹ परशुराम बन्जाडे विरुद्ध श्री दुर्गादास श्रेष्ठ, बागमती विशेष अदालत, नेकाप २०२७, नि नं ५४७

¹² रामप्रसाद भट्टराई विरुद्ध प्रमुख भन्सार अधिकृत, कैलाली भन्सार कार्यालय नेकाप २०६७ भदौ, नि नं ८३६५

निर्णयमा पुगेको वस्तुगत आधार र कारण समेत दिनुपर्ने हुन्छ भनी सर्वोच्च अदालतले व्याख्या गरेको देखिन्छ।¹³

९९. कर फछ्यौट आयोगको काम अर्धन्यायिक प्रकृतिको हो भनी सर्वोच्च अदालतबाट एउटा मुद्दामा बोलिएको देखिन्छ।¹⁴ कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ६, ७ र ८ बमोजिम आयोगले गरेको कर निर्धारण आदेशउपर पुनरावेदन लाग्न सक्दैन। उल्लिखित अवस्था बाहेकका कर निर्धारणउपर समेत कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १२(२) अन्तर्गत सर्वोच्च अदालतले पुनरावेदन गर्न अनुमति दिएको प्रश्नमा मात्र सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने देखियो। कर फछ्यौट आयोगको काम मुलतः अर्धन्यायिक प्रकृतिको हो, तथापि कर फछ्यौट आयोगले पक्षसँग छलफल गर्ने कार्यविधि अपनाउँदा गरिने कार्य र कर असुलीको कार्य प्रशासकीय कार्य हो भनी सर्वोच्च अदालतको बृहद पूर्ण इजलासबाट व्याख्या भएको देखिन्छ।¹⁵ कर फछ्यौट आयोग ऐनको दफा ६ मा आयोगलाई करसम्बन्धी प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम कर विभागको महानिर्देशक तथा कर अधिकृतलाई भएका सबै अधिकार प्राप्त हुने उल्लेख भएबाट कर फछ्यौट आयोगलाई कर विभागको महानिर्देशक र कर अधिकृतलाई सरह कर निर्धारणको न्यायिक अधिकार पनि रहेको देखियो। बक्यौता कर रकम फछ्यौट गर्ने आयोगको कार्य अर्धन्यायिक प्रकृतिको हो भने सम्बन्धित करदाताहरूसँग आपसी छलफल गर्ने र कर असुलीको कार्य प्रशासकीय कार्य हो। उक्त कानूनी व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतको व्याख्या समेतको आधारमा कर फछ्यौट आयोग अर्धन्यायिक निकाय भएको र यसले कानूनबमोजिम न्यायिक र प्रशासनिक दुवै प्रकृतिका कार्य सम्पादन गर्ने देखियो।

१००. अब सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिउपर मात्र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्राधिकार हुने भएकोमा प्रतिवादीहरू आयोगका सदस्य भएको र निजहरूले सामुहिक रूपमा निर्णय गरेकोले निजहरूउपर संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम भ्रष्टाचार मुद्दा चलन सक्दैन भन्ने प्रतिवादीहरूको तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिर तथा बहस नोट देखिदा कर फछ्यौट आयोगको पदाधिकारीको रूपमा प्रतिवादीहरूले गरेको काम कारवाही वा निर्णयउपर अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान र अभियोजन गर्ने अधिकारक्षेत्र हुन्छ वा हुँदैन? अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले प्रतिवादीहरूउपर मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन? भन्ने निर्णय गर्नुपर्ने पहिलो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा "कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले कानूनबमोजिम अनुसन्धान गर्न वा गराउन सक्नेछ। तर संविधानमा छुट्टै व्यवस्था भएको पदाधिकारी वा अन्य कानूनले छुट्टै विशेष व्यवस्था गरेको पदाधिकारीको हकमा

¹³ कर कार्यालय विराटनगर विरुद्ध हुलास बायर इण्डष्ट्रिज प्रा.लि.का संचालक महेन्द्रकुमार गोल्छा, नेकाप २०६३ कार्तिक, नि. नं ७७३०

¹⁴ जनकपुर डिस्टिलरी विरुद्ध कर कार्यालय जनकपुर, नेकाप २०४५ साउन, नि नं ३४४१

¹⁵ चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना उप्रेती शर्मा विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समेत, ७४-WF-०००१ फैसला मिति २०७४।४।२७

यो उपधारा लागू हुने छैन” भन्ने संवैधानिक व्यवस्था देखिन्छ।¹⁶ त्यस्तै “सार्वजनिक पद धारण गरेको कुनै व्यक्तिले अख्तियार दुरुपयोग गरेमा आयोगले यस ऐन र प्रचलित कानूनबमोजिम अनुसन्धान र तहकिकात गर्ने, मुद्दा चलाउने तथा अन्य कारवाही गर्ने अधिकार” कानूनले प्रदान गरेको देखियो।¹⁷ संविधान र कानूनमा प्रयुक्त “सार्वजनिक पद धारण गरेको कुनै व्यक्ति” भित्र प्रतिवादीहरू पर्छन् वा पर्दैनन् भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा “संविधान वा प्रचलित कानून वा सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीको निर्णय वा आदेशबमोजिम कुनै सार्वजनिक अख्तियारी प्रयोग गर्न पाउने वा कुनै कर्तव्य पालन गर्नुपर्ने वा दायित्व निर्वाह गर्नुपर्ने पदमा बहाल रहेको व्यक्ति वा सार्वजनिक संस्थाको कुनै पदमा बहाल रहेको पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई “सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्ति” भनी नेपाल कानूनले परिभाषा गरेको देखिन्छ।¹⁸ उक्त परिभाषाको आधारमा प्रतिवादीहरूको कर फछ्यौट आयोगको सदस्यको पद सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्ति भएकोमा विवाद देखिएन। साथै प्रतिवादीहरूको भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान र कारवाही गर्ने सम्बन्धमा संविधान र प्रचलित कानूनमा छुट्टै व्यवस्था गरेको समेत देखिँदैन।

१०१. सार्वजनिक पद धारण गरेका व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा कानून बमोजिम अनुसन्धान र तहकिकात गर्नु नै अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मुख्य कार्य देखिन्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट विभिन्न मुद्दामा निर्णय समेत भएको देखिन्छ।¹⁹ अर्को मुद्दामा²⁰ “कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले कुनै काम गर्दा त्यस्तो कार्यको पछाडिको मनसाय तत्वले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। ... ऐनको मर्म र मनसाय विपरीत आयोगका सदस्य वा आयोगको आदेश वा निर्देशन बमोजिम काम गर्ने व्यक्तिले गरेको कार्यमा बदनियत् देखिन्छ वा त्यसबाट त्यस्ता राष्ट्रसेवकले गरेको कार्य प्रष्ट रूपमा भ्रष्टाचारको परिभाषाभित्र पर्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले स्वतन्त्र एवम् वस्तुनिष्ठ तरिकाबाट अनुसन्धान गरी सङ्कलित प्रमाणको आधारमा भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरेको पर्याप्त प्रमाण फेला परेमा मुद्दा चलाउन पाउँदैन भन्न मिल्ने देखिँदैन” भनी सर्वोच्च अदालतको बृहत पूर्ण इजलासबाट व्याख्या भएको देखिन्छ। यसर्थ उल्लिखित फैसलाहरूमा भएको व्याख्या र कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरूलाई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर पारेको संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था नदेखिएको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोग र यसका पदाधिकारीले गरेको भ्रष्टाचारसम्बन्धी विषयमा अनुसन्धान तहकिकात गरी भ्रष्टाचार भएको देखिएमा सक्षम अदालतमा मुद्दा दायर गर्ने क्षेत्राधिकार अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई भएकै देखियो।

¹⁶ नेपालको संविधानको धारा २३९ (१)

¹⁷ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा ४

¹⁸ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा २ (घ)

¹⁹ बट्टीवहादुर कार्की विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, नेकाप २०५८ भदौ, नि नं ७००१, प्रकाशमणि शर्मासमेत विरुद्ध मन्त्रपरिषद सचिवालय समेत, नेकाप २०६० भाद्र, नि नं ७२२३

²⁰ चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना उप्रेती शर्मा विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समेत, ७४-WF-०००१ फैसला मिति २०७४।४।२७

१०२. प्रतिवादीहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूले बहसको क्रममा र बहस नोटमा समेत प्रस्तुत मुद्दा महालेखा परीक्षकको कार्यालयको चवत्रौँ प्रतिवेदनसमेतलाई आधार लिई अनुसन्धान तथा अभियोजन भएको, वादीको तर्फबाट प्रतिरक्षा गर्ने सरकारी वकिलले समेत महालेखा परीक्षकको कार्यालयको उक्त प्रतिवेदनसमेतलाई प्रमाणमा लगाइ पाउँ भनी जिकिर लिएको अवस्था भएको तर कर फछ्यौँट आयोगले आर्थिक कारोवार नगरेको हुँदा नेपालको संविधानको धारा १४१ (१)बमोजिम कर फछ्यौँट आयोगको काम कारवाहीको सम्बन्धमा परीक्षण गर्ने अधिकार महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई छैन भनी जिकिर लिएको देखिदा महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई कर फछ्यौँटसम्बन्धी विषयको लेखा परीक्षण गर्ने अधिकार छ वा छैन? भन्ने सम्बन्धमा पनि विवेचना हुनुपर्ने देखियो।
१०३. नेपालको संविधानमा " राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको कार्यालय, सर्वोच्च अदालत, संघीय संसद, प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, संवैधानिक निकाय वा सोको कार्यालय, अदालत, महान्यायिवक्ताको कार्यालय र नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी वा सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल लगायतका सबै संघीय र प्रदेश सरकारी कार्यालयको लेखा कानूनबमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यक्षमता, प्रभावकारिता र औचित्य समेतको विचार गरी महालेखा परीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने भन्ने र " उपधारा (१) मा उल्लेख भएका कार्यालयहरूको लेखाको अतिरिक्त अन्य कुनै कार्यालय वा संस्थाको महालेखा परीक्षकबाट लेखा परीक्षण गर्नुपर्ने गरी संघीय कानूनबमोजिम व्यवस्था गर्न सकिनेछ" ²¹ भन्ने संवैधानिक व्यवस्था देखिन्छ। संविधानमा प्रयुक्त "लेखा" भन्ने शब्दले आर्थिक कारोवार भएको व्यहोरा देखिने गरी कानूनबमोजिम राखिने अभिलेख, खाता, किताव वा अन्य कागजपत्र सम्झनुपर्छ र सो शब्दले विद्युतीय माध्यमबाट राखिएको अभिलेख वा कारोवारलाई प्रमाणित गर्ने विद्युतीय अभिलेख समेतलाई जनाउँछ भनी कानूनमा परिभाषा गरेको देखिन्छ। ²²
१०४. सरकारको आर्थिक नीति अन्तर्गत रहेको कार्यपालिकाले आमदानी र खर्च गरेको छ वा छैन, सार्वजनिक कोषको सदुपयोग भएको छ वा छैन, सरकारले आमदानी खर्च गरेर प्रस्तुत गरेको आर्थिक विवरणहरूले सही रूपमा आर्थिक स्थितिको चित्रण गरेको छ वा छैन, आर्थिक कारोवारको अभिलेख तोकिएको ढाँचामा स्पष्ट देखिने गरी राखेको छ वा छैन भनी एक स्वतन्त्र र निष्पक्ष ढंगबाट गरिने परीक्षण लेखा परीक्षण हो। यसमा लेखा र सोसँग सम्बन्धित विवरण तथा कागजातहरूको शुद्धता एवम् वास्तविकता यकिन गरिन्छ। आर्थिक कारोवारमा प्रचलित कानून र नीतिको पालना भए नभएको हेरी आर्थिक जवाफदेहिता, स्वच्छता, शुद्धता र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्नु नै लेखा परीक्षणको उद्देश्य हो। यसका अतिरिक्त सरकारी आर्थिक कारोवार ठीकसँग भए नभएको जाँच गर्नु, गल्तीहरू पत्ता लगाउनु, छलकपट पत्ता लगाउनु, छल्ने नियतले लेखामा हेरफेर गरेको पत्ता लगाउनु, विश्वासनीय वित्तीय प्रतिवेदन उपलब्ध गराउनु र वित्तीय अनुशासन कायम गरी आर्थिक प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउनु यसको उद्देश्य हो। यो आर्थिक प्रशासन र

²¹ नेपालको संविधानको धारा २४१को उपधारा (१) र (५)

²² लेखा परीक्षण ऐन, २०७५ को दफा २ (ग)

सुशासनको मेरूदण्ड पनि हो। वित्तीय सुशासन कायम गर्ने र मापन गर्ने औजार लेखा परीक्षण हो।

१०५. यस सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट "संविधानले नै महालेखा परीक्षकलाई सरकारी कार्यालयको लेखा परीक्षण गर्ने गरी अधिकार प्रदान गरेको परिप्रेक्ष्यमा लेखा परीक्षण गर्ने अधिकार अन्तर्गत लेखा परीक्षणका क्रममा देखिएका त्रुटि औल्याउने, बेरुजु जनाउने, त्यस्तो त्रुटि सच्याउने र बेरुजु असूलउपर गर्नु भनी निर्देशन दिने समेतको अधिकार अन्तर्निहित हुने हुँदा संविधान प्रदत्त त्यस्तो अधिकारमा संकुचन ल्याउने गरी अदालतबाट व्याख्या हुन सक्दैन" भन्ने ²³ र अर्को मुद्दामा सर्वोच्च अदालतको पूर्ण इजलासबाट ²⁴ "महालेखा परीक्षकको विभागले सरकारी आय व्ययको लेखा परीक्षण गर्ने काम र अधिकारअन्तर्गत ... राजस्वमा घाटा परेको हो वा होइन, जाँच गर्ने र जाँचबाट अनियमितता देखिएमा कानूनबमोजिम असूल फछ्यौटतर्फ कारवाही गरी गराई नियमित गराउने कार्यलाई अनधिकृत भन्न नमिल्ने" भन्ने र अर्थ मन्त्रालय विरुद्ध सूर्य टोबाको कम्पनी भएको पुनरावलोकन निवेदनमा ²⁵ "कुनै कानूनी प्रावधानको व्याख्या गर्दा संवैधानिक निकायका रूपमा रहेको महालेखा परीक्षकलाई संविधानले प्रदान गरेको अधिकार समेत संकुचित हुने गरी गर्न नमिल्ने" भनी व्याख्या भएको छ। तसर्थ संविधान र सो अन्तर्गत बनेको विषयगत कानून समेतले प्रदान गरेको अधिकार अन्तर्गत रही महालेखा परीक्षकको विभागबाट निवेदक कम्पनीले बुझाउनु पर्ने अन्तःशुल्कको विषयमा समेत लेखा परीक्षण गरी बेरुजु औल्याई घटी अन्तःशुल्क असूलउपर भएको देखिएमा बाँकी अन्तःशुल्क समेत असूलउपर गर्न सम्बन्धित निकायलाई लेखी पठाउन सक्ने कुरालाई यस अदालतबाट प्रतिपादित उल्लिखित सिद्धान्त समेतका आधारमा अन्यथा भन्न मिल्ने देखिँदैन" भन्ने निर्णय भएको देखिन्छ। यसर्थ उक्त संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतको व्याख्या समेतका आधारमा महालेखा परीक्षकले कर फछ्यौट आयोगको लेखा परीक्षण गर्न सक्ने नै देखिदा महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन समेतको आधारमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले अनुसन्धान गर्न नमिल्ने भन्ने प्रतिवादीहरूको तर्फबाट लिइएको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

१०६. अर्थमन्त्रीको निर्णयानुसार कर फछ्यौट आयोगका कागजातहरू अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई उपलब्ध गराइएकोमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १४ बमोजिम नेपाल सरकारको अनुमति लिएको भन्न मिल्छ वा मिल्दैन ? भन्ने निरूपण गर्नुपर्ने अर्को प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १४ मा "... कागजातहरू र गोप्य कुराहरू कर निर्धारण वा असुलीको प्रयोजनको निमित्त बाहेक अन्य काममा प्रकाश गरिने वा कुनै अदालतमा प्रमाण लाग्ने छैन र नेपाल सरकारको अनुमति विना कुनै अधिकारीले निरीक्षण वा अनुसन्धानको लागि समेत माग गर्ने सक्ने छैन " भन्ने व्यवस्था देखिन्छ। उक्त दफामा प्रयुक्त "नेपाल सरकार " को परिभाषा हेर्नुपर्ने हुन्छ। कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन, २०१० ले "नेपाल

²³ जाउलखेल डिष्ट्रिलरी विरुद्ध मन्त्रपरिषद सचिवालय समेत नैकाप २०६८ माघ नि नं ८६९४

²⁴ धनञ्जयप्रसाद आचार्य विरुद्ध महालेखा परीक्षकको विभाग समेत, नैकाप २०५४ जेठ, नि नं ६३०८

²⁵ नैकाप २०६६, अङ्क ९, पृष्ठ १४०९

सरकार” भन्नाले कानूनबमोजिम नेपालको कार्यकारिणी अधिकार प्रयोग गर्ने मन्त्रिपरिषदलाई जनाउँछ भनी अर्थ र परिभाषा गरेको देखिन्छ।²⁶ नेपालको संविधानले नेपालको कार्यकारिणी अधिकार मन्त्रिपरिषदमा निहित रहने व्यवस्था गरेको छ।²⁷ कुनै एक जना मन्त्री नेपाल सरकारको अङ्ग भए पनि त्यसले नेपाल सरकारको पूर्ण अस्तित्वलाई जनाउन नसक्ने भनी सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या भएको छ।²⁸ नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४ ले मन्त्रालयबाट सम्पादन हुने कार्यको विभाजन अनुसूची २ मा उल्लेख भएबमोजिम हुने व्यवस्था गरेको छ।²⁹ उक्त नियमावलीले राजस्वसम्बन्धी विषय अर्थ मन्त्रालयको क्षेत्राधिकारभित्र समावेश गरेको देखिन्छ।

१०७. राज्यको मूल कानूनको रूपमा रहेको नेपालको संविधानले सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा अनुसन्धान र अभियोजन गर्न अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई क्षेत्राधिकार प्रदान गरेको अवस्थामा उक्त संवैधानिक व्यवस्थालाई निष्प्रभावी हुने गरी अन्य कानूनहरू बन्न वा कानूनले सीमा बन्देज लगाउन सक्ने देखिदैन। अर्कोतर्फ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले अर्थ मन्त्रालयसँग कर फछ्यौट आयोगको काम कारवाहीसँग सम्बन्धित कागज माग गरेपछि त्यस्ता कागजातहरू अर्थमन्त्री आफैले निर्णय गरी दिनसक्ने हो वा मन्त्रिपरिषदको निर्णयमार्फत मात्र दिने हो भन्ने निश्चित गर्ने विषय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगकोभन्दा अर्थ मन्त्रालय र अर्थमन्त्रीको जिम्मेवारीभित्रको विषय भन्ने देखियो। यसर्थ अर्थ मन्त्रालय जस्तो आधिकारिक निकायले कर फछ्यौट आयोगका कागजातहरू उपलब्ध गराएकोमा नेपाल सरकारको निर्णयबाट उपलब्ध गराएको हो वा अर्थमन्त्रीको निर्णयबाट मात्र उपलब्ध गराएको हो भन्ने विषय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले सरोकार वा चासो राख्नुपर्ने देखिएन। अर्कोतर्फ कानूनको पालनामा सामान्य कार्यविधिगत त्रुटि गर्दैमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई संविधानले प्रदान गरेको अधिकार संकुचन हुने पनि देखिएन।

१०८. प्रतिवादीहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूले बहसको क्रममा तथा सजायपूर्वको प्रतिवेदनमा समेत अदालतले स्वच्छ सुनुवाइको सिद्धान्त विपरीत विशेषज्ञको सेवा लिएको र जिरह गर्न नपाएको भन्ने जिकिर देखिदा विशेष अदालतले मुद्दाको कारवाही र निर्णय प्रक्रियामा विशेषज्ञको सेवा र परामर्श लिन सक्छ वा सक्दैन? भन्ने विषयमा पनि निरूपण हुनुपर्ने देखियो।

१०९. अहिले विज्ञान तथा प्रविधिको द्रुत विकास भइरहेको अवस्थामा अदालतमा आउने विवादको प्रकृतिहरू पनि जटिल हुँदै गएको देखिन्छ। न्यायाधीश जतिसुकै अनुभवी र विद्वान भए पनि निजलाई विवादको रूपमा आएका सबै विषयको सही ज्ञान र जानकारी नहुन सक्छ। प्राविधिक

²⁶ नेपाल कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा २ (झ)

²⁷ नेपालको संविधानको धारा ७५

²⁸ नेपाल सरकार विरुद्ध मन्सारमा भुर्जिसमेत, नेकाप २०७३ कार्तिक, नि न ९६२६

²⁹ नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४को नियम २

कुरामा सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञको विज्ञतालाई सहजै इन्कार गरिदैन। विशेषज्ञको राय न्यायकर्तालाई निष्कर्षमा पुग्न सहयोग गर्ने आधार वा औजार हो।³⁰ विशेषज्ञको राय अदालतको लागि अन्तिम र बाध्यत्मक भने होइन। राय व्यक्त गर्ने व्यक्ति साक्षीको रूपमा अदालतमा आफै उपस्थित भई वकपत्र गरे मात्र प्रमाणमा लिन हुन्छ। यस्तो अवस्थामा अदालतले विषय विज्ञ विशेषज्ञको रायको आधारमा प्राविधिक विषयमा निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ। विशेषज्ञको राय कारणमा आधारित र निश्चित हुनु पर्छ। तथ्ययुक्त कारण उल्लेख नगरेको विशेषज्ञको रायको प्रमाणिक मूल्य हुदैन। कुनै क्षेत्रमा विशेष अध्ययन र ज्ञान हासिल गरेको वा अनुभवी व्यक्ति वा अदालतले विदेशी कानून, विज्ञान, कला, हस्ताक्षर वा ल्याप्चेका सम्बन्धमा राय यकीन गर्नु परेमा सो सम्बन्धी विशेषज्ञको राय प्रमाणमा लिन हुन्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ।³¹ सोअनुरूप विशेषज्ञको रायको अतिरिक्त अदालतले आवश्यक देखेमा मुद्दाको कुनै विषयमा सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञको सेवा लिन सक्ने व्यवस्था फौजदारी र देवानी कार्यविधि नियमावली समेतमा रहेको छ।³² सबै तहका अदालतहरूले विशेषज्ञको रायका अतिरिक्त कुनै विषयमा आवश्यक देखेमा विशेषज्ञको परामर्श लिने न्यायिक अभ्यास समेत रहेको पनि देखिन्छ।

११०. प्रस्तुत मुद्दामा पनि विशेष अदालतले मुद्दामा निर्णय गर्नुपर्ने कुनै प्रश्नमा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २३बमोजिम प्रमाणको रूपमा विशेषज्ञको राय लिएको नभइ निर्णय गर्नुपर्ने विषयबस्तुको प्राविधिक प्रकृति र जटिलता समेतलाई विचार गरी समग्र कर प्रणालीको सैद्धान्तिक र कानूनी पक्षका सम्बन्धमा इजलास विश्वस्त र निश्चिन्त हुन तथा न्यायाधीशलाई निर्णय गर्न सहज गराई विवादलाई सही निष्कर्षमा पुऱ्याई सही न्याय प्रदान गर्न मुद्दा सुनुवाइको क्रममा नै यस अदालतको मिति २०८०।२।३ को आदेशबमोजिम दावीको विषयका विज्ञ निकायहरू नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संस्था, महालेखा परीक्षकको कार्यालय र आन्तरिक राजस्व विभागबाट कर विषयका विज्ञसँग इजलासमा तोकिएका न्यायाधीशहरूबाट परामर्श लिन पत्राचार भएकोमा महालेखा परीक्षकको कार्यालय र आन्तरिक राजस्व विभागबाट तोकिएका विज्ञहरूसँग इजलासले परामर्श लिएकोमा विवाद देखिएन। कर विषयका विज्ञ निकायहरूले यसरी सम्बन्धित विषयमा राय, परामर्श वा जानकारी दिदा विवादको विषयमा स्वार्थ रहेको भन्ने अवस्था पनि देखिदैन। सो तथ्य प्रमाणहरूबाट पुष्टि भएको पनि देखिदैन। उक्त कार्य गर्न माथि उल्लेख भएका नेपाली कानूनले यस अदालतलाई अनुमति दिएको र यस अदालत तथा अन्य अदालतहरूबाट समेत यस पूर्व पनि कतिपय प्राविधिक विषयमा सम्बन्धित विषय विज्ञसँग परामर्श लिने अभ्यास रही आएको

³⁰ We surrender our car to the auto-repair expert, we surrender our children to the education specialist, we surrender our marriages to the sex therapists, our diet to the health experts, our beaches to the oil-spill experts, our defense to the military and foreign-policy experts in the Pentagon, our tax policy to the corporate supported economic experts, [and] the administration of justice to the expert witnesses in the courtroom. - James S. Laughlin, *When Students Confront the Experts: Toward Critical Thinking*, 81 ENG. J. 72, 72 (1992).

³¹ प्रमाण ऐन, २०३१को दफा २३

³² मुलुकी देवानी कार्यविधि २०७५को नियम ८०, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि नियमावली, २०७५ को नियम ९७, जिल्ला अदालत नियमावली २०७५ को नियम ११५,

सन्दर्भमा उक्त कार्यलाई स्वच्छ सुनुवाइको सिद्धान्त विपरीत रहेको भन्ने प्रतिवादीहरूको तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

१११. प्रतिवादीहरूले गरेको कर फछ्यौटको निर्णयउपर कानूनबमोजिम सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन नपरेको तथा कर फछ्यौट आयोगको निर्णय बदर नभएको अवस्थामा प्रतिवादीहरूउपर भ्रष्टाचारको मुद्दा चलाउन मिल्ने होइन। साथै कर फछ्यौट आयोगबाट कर छुट पाएका लाभग्राही करदाताउपर मुद्दा नचलाइ प्रतिवादीहरूउपर मात्र मुद्दा चलाउन मिल्ने होइन भन्ने प्रतिवादीहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूले बहस तथा बहसनोटमा जिकिर लिनु भएकोले यस्तो अवस्थामा प्रस्तुत मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा कर फछ्यौट आयोगसँगको सम्झौताबमोजिम कर छुट पाएका लाभग्राही करदाताहरूउपर मुद्दा नचलेकोमा विवाद देखिएन। भ्रष्टाचार मुद्दा मुख्य रूपमा राष्ट्रसेवकउपर लक्षित हुन्छ। सार्वजनिक सेवाको उच्च पदीय हैसियतमा वा पेशागत आधारमा गरिने श्वेतप्रिबी अपराध (White Colour Crime) को रूपमा भ्रष्टाचारलाई लिइन्छ। उच्च पदस्थ कर्मचारी तथा राजनीतिक पदाधिकारीहरूबाट पदीय अधिकारको दुरुपयोग गरी गरिने यस्ता अपराधहरू रोक्नु नै भ्रष्टाचार निवारण ऐनको प्रमुख उद्देश्य हो। सार्वजनिक पदमा रहेका राष्ट्रसेवकले गर्ने भ्रष्टाचारलाई निवारण गर्ने, अन्य व्यक्तिलाई यस्तो कार्य गर्नबाट हतोत्साहित गर्ने, कसूरदारलाई आफ्नो कार्यप्रति पश्चाताप बोध गराउने, कानूनद्वारा निषेधित कार्यको निन्दा गर्ने र कसूरदारलाई सजाय गर्ने नै भ्रष्टाचार निवारण ऐनको मुख्य उद्देश्य हो। सार्वजनिक पदमा रहेका व्यक्तिले निजी फाइदाको लागि गैरकानूनी रूपमा पदको दुरुपयोग गर्नु भ्रष्टाचार हो (Corruption is use of one's public position for illegitimate private gains. Corruption is abuse of power.) भनी विश्व बैक लगायतले परिभाषा गरेको देखिन्छ। राष्ट्रसेवकले यस्तो अनुचित लाभ आफ्नै वा अरु कसैको लागि लिएको हुन सक्छ।³³ भ्रष्टाचारजन्य कार्य हुनका लागि आर्थिक लाभ वा हानि मात्र पर्याप्त आधार होइन। अवाञ्छित किसिमको दोषपूर्ण गतिविधि पनि भ्रष्टाचारजन्य कसूरको अर्को महत्त्वपूर्ण आधार हो। भ्रष्टाचारको मुद्दामा भ्रष्टाचारजन्य कसूर भए नभएको निरूपण गरिने हुँदा कर फछ्यौट आयोगको निर्णयउपर सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन परे वा नपरेको भन्ने विषय भ्रष्टाचारको विषयमा गौण हुने देखियो। यसर्थ लाभग्राही करदाताउपर भ्रष्टाचार मुद्दा नचलेको भन्ने आधारमा सार्वजनिक पद धारण गरेका राष्ट्रसेवक प्रतिवादीहरूले भ्रष्टाचारजन्य कसूर गरेको देखिन्छ भने निजहरूले फौजदारी दायित्वबाट उन्मुक्ति पाउन सक्ने अवस्था देखिएन।³⁴

११२. करदाताले तिरी नसकेको कर बक्यौता कर हो, त्यस्तो कर राजश्व होइन, करदाताले तिरिसकेपछि मात्र त्यो राजश्व हुन्छ। शतप्रतिशत राजश्व उठन नसक्ने भएर नै कर फछ्यौट आयोग गठन

³³ Corruption is an act done with the intent to give some advantage inconsistent with official duty and the rights of others. The act of an official or fiduciary person who unlawfully and wrongfully uses his station or character to procure some benefit for himself or for another person contrary to duty and the rights of others.

³⁴ चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना उप्रेती शर्मा विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समेत, ७४-WF-०००१ फैसला मिति २०७४।४।२७

भएको हो, सबै राजश्व उठिसकेको भए यस्तो आयोग गठनको आवश्यकता नै पर्दैनथ्यो भन्ने प्रतिवादीहरूको बयान तथा प्रतिवादीहरूको तर्फबाट उपस्थिति विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिरका सम्बन्धमा विचार गर्दा कानूनबमोजिम तोकिएको अधिकारीले निर्धारण गरेको कर वा महसुलउपर अदालत वा न्यायाधिकरणमा मुद्दा परी विचाराधीन रहेको अवस्थामा सोको अन्तिम टुङ्गो नलागेसम्म त्यस्तो कर वा महसुल कानूनी रूपमा असुलउपर गर्न नमिल्ने भएकोले त्यसलाई “निर्विवादित राजस्व” को संज्ञा दिन मिल्ने देखिएन। बक्यौता करका सम्बन्धमा कर फछ्यौट आयोग गठन भए पछि त्यस्तो बक्यौता कर फछ्यौटका लागि सम्बन्धित करदाताले कर फछ्यौट आयोगको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने विषयमा कानूनबमोजिम आयोगमा निवेदन दिई आयोगबाट फछ्यौट सम्बन्धमा निर्णय नभएसम्म त्यस्तो कर वा महसुललाई विवादित कर भन्न सकिन्छ। आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विषयमा करदाताले आयोगमा निवेदन दिई कर फछ्यौट प्रक्रिया प्रारम्भ गरेपछि त्यस्तो बक्यौता रकमलाई पनि “निर्विवादित राजस्व”को रूपमा परिभाषित गर्न मिल्ने देखिएन। तर अन्य निर्धारित बक्यौता कर वा महसुलको सम्बन्धमा करदाताले कर निर्धारणउपर कानूनबमोजिम न्यायिक निकायमा वा प्रशासकीय पुनरावलोकनमा चुनौती नदिएको वा कर फछ्यौट आयोगमा फछ्यौटको लागि निवेदन पनि नदिएको वा करदाताले निवेदन दिएको भए पनि त्यस्तो बक्यौता कर वा महसुल कर फछ्यौट आयोगको अधिकारक्षेत्रभित्र नपर्ने वा उक्त आयोगमार्फत फछ्यौट गर्न नसकिने वा नमिल्ने कर वा महसुललाई निर्विवाद कर मान्नुपर्ने देखियो। त्यस्तो करलाई “विवादित कर वा राजश्व”को संज्ञा दिन मिल्ने देखिएन। यसर्थ अदालत वा न्यायाधिकरण वा कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन दिई विचाराधीन कर महसुललाई विवादित करको संज्ञा दिन सकिए तापनि सोबाहेकका अन्य चुनौती नदिएको बक्यौता कर महसुललाई विवादित कर भन्न मिल्ने देखिएन। भ्रष्टाचार ऐन, २०५९को दफा २ (ड) बमोजिम पनि यस्तो महसुल वा करलाई राजश्व नै भन्नु पर्ने देखियो। त्यस्तो करलाई नेपाल सरकारले उठाउन नसकेको बक्यौता करको संज्ञा दिन उपयुक्त हुने देखियो।

११३. कर फछ्यौट आयोगका पदाधिकारीहरू राजश्व उठाउने जिम्मेवारी भएका व्यक्ति नभएको हुँदा निजहरूको हकमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ आकर्षित हुन सक्दैन। भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ आकर्षित हुन निर्विवाद राजश्व हुनुपर्नेमा कर फछ्यौट आयोगले फछ्यौट गरेको रकम निर्विवाद राजश्व नहुँदा यसमा दावीको दफा आकर्षित हुने अवस्था छैन भन्ने प्रतिवादीहरूले बयानमा र निजहरूको तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूले पेश गरेको बहस नोट तथा बहसमा जिकिर लिनु भएको देखिदा प्रतिवादीहरू भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ मा प्रयुक्त “राजश्व उठाउने जिम्मेवारी भएका व्यक्ति” हुन् वा होइनन् भन्ने सम्बन्धमा निरूपण हुनुपर्ने देखियो।

११४. दावीको भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९को दफा ७ (क) मा निम्न व्यवस्था रहेको देखिन्छः
 “७. राजश्व चुहावट गर्ने राष्ट्रसेवकलाई सजायः राजश्व उठाउनु पर्ने कर्तव्य भएको राष्ट्रसेवकले देहायको काम गरी राजश्व चुहावट गरेमा वा राजश्व चुहावट गर्न कसैलाई मद्दत पुऱ्याएमा वा आफू समेत संलग्न भई दुरुत्साहन दिएमा निजले चुहावट भएको राजश्व रकम

अनुसार दफा ३ बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ र सोही बमोजिम कैदको सजाय गरी त्यसरी चुहावट गरेको राजस्व रकमको दोब्बर जरिवाना हुनेछः

क) कुनै नगदी वा जिन्सी रकम, दस्तुर, इनाम, बकस वा अन्य कुनै किसिमको लाभ स्वीकार गरी वा मोलाहिजामा परी वा मोलाहिजा गर्ने नियतले कसैलाई कुनै प्रकारबाट राजस्व चुहावट गर्ने काममा मद्दत दिएमा वा कुनै व्यक्तिबाट कुनै किसिमको लाभ वा सुविधा लिई वा नलिई नेपाल सरकार वा सार्वजनिक संस्थालाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई राजस्व असुल नगर्ने वा घटी राजस्व असुल गर्न वा गराउन मद्दत गर्ने,”

११५. प्रतिवादीहरूउपरको दावीको उक्त कानूनी व्यवस्थाको सन्दर्भमा हेर्दा आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने कर सम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन तथा असुलउपर नभई राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषयमा कर फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग मार्फत प्रतिवादीहरूलाई जिम्मेवारी तोकिएकोमा विवाद देखिएन। यस आयोगले साविकमा कर अधिकृतले निर्धारण गरी बक्यौता रहेको करका सम्बन्धमा कर विभागका महानिर्देशक तथा कर अधिकृतलाई भएका सबै अधिकार प्रयोग गरी छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्ने अधिकार कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ तथा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को गठन सम्बन्धी जिम्मेवारी तोकिएकोमा पनि विवाद देखिएन। बक्यौता करका सम्बन्धमा प्रतिवादीहरूले करदाताहरूसँग गरेको सम्झौता र पुनः कर निर्धारणको आधारमा सम्बन्धित कर कार्यालयहरूले कर (राजस्व) असुलउपर गर्नुपर्ने देखियो। आयोगको सदस्यको भूमिकामा रहेका प्रतिवादीहरूले कर छुट वा मिनाहा दिएमा कर कार्यालयहरूले सोहीबमोजिम बाँकी कर मात्र असुलउपर गर्ने हुँदा प्रतिवादीहरूको निर्णय राजस्व उठाउने विषयमा निर्णायक हुने हुँदा प्रतिवादीहरू राजस्व उठाउने कर्तव्य भएका राष्ट्रसेवक होइनन् भन्ने प्रतिवादीहरूको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ले राजस्व चुहावटलाई भ्रष्टाचारको कसूर मानेतापनि राजस्व चुहावटको परिभाषा गरेको पाइएन। यसर्थ भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ (क)मा उल्लेख भएको " ... अन्य कुनै किसिमको लाभ स्वीकार गरी वा मोलाहिजामा परी वा मोलाहिजा गर्ने नियतले कसैलाई कुनै प्रकारबाट राजस्व चुहावट गर्ने काममा मद्दत दिएमा वा कुनै व्यक्तिबाट कुनै किसिमको लाभ वा सुविधा लिई वा नलिई नेपाल सरकार वा सार्वजनिक संस्थालाई हानि नोक्सानी पुऱ्याई राजस्व असुल नगर्ने वा घटी राजस्व असुल गर्ने वा गराउन मद्दत गर्ने,” अवस्था छ वा छैन भन्ने आधारमा यसको निरूपण हुनुपर्ने देखियो।

११६. कर फछ्यौट आयोगको कामकारवाहीसँग सम्बन्धित आरोपपत्रमा उल्लिखित १० वटा विषयहरूमा विशेष अदालतले न्यायिक परीक्षण गर्न सक्छ वा सक्दैन? कर फछ्यौट आयोग, २०७१का पदाधिकारीको रूपमा कार्य गरेका प्रतिवादीहरूले कानूनमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघेर काम गरेको देखिन्छ वा देखिदैन? प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको अवस्था हो वा होइन? प्रतिवादीहरूको काममा बदनियत देखिन्छ वा देखिदैन? भन्ने समेतका प्रश्न र विषयहरूलाई एकैसाथ राखेर हेर्नुपर्ने देखियो। सो सम्बन्धमा "यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम बमोजिम असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको कुनै काम कारवाईको निमित्त आयोग,

आयोगको कुनै सदस्य वा आयोगको आदेश तथा निर्देशन बमोजिम काम गर्ने कुनै व्यक्तिका विरुद्ध कुनै मुद्दा वा कानूनी कारवाई चलाउन पाइने छैन” भन्ने कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा १७ले व्यवस्था गरेको देखिन्छ। यस ऐनले आयोग, आयोगका सदस्यहरू र कर्मचारीहरूलाई "असल नियतले गरेको कामको सम्बन्धमा” मुद्दा नचलाउने गरी बचाउ वा संरक्षण गरेको देखिन्छ। असल नियत के हो भनी हेर्दा लापरवाहीसाथ गरेको वा नगरेको जे भएतापनि वास्तवमा इमान्दारीसाथ गरिएको कार्यलाई असल नियतले गरेको मानिनेछ” भनी नेपाल कानूनले असल नियतको परिभाषा गरेको देखिन्छ।³⁵

११७. असल नियतको विपरीत अवस्था बदनियत हो। नेपाल कानूनले बदनियतको परिभाषा गरेको देखिदैन। बदनियत खराब नियत, सदनियतको उल्टो अवस्था, जालसाजसहित भएको वा अरूलाई धोखा दिने वा बहकाउने मनसाय वा इमान, गलतीबाट नभई स्वार्थ वा नीच विचारबाट कुनै कर्तव्य वा करारसम्बन्धी दायित्व पूरा गर्न इन्कार वा वेवास्ता गरिएको अवस्था हो भनिएको छ।³⁶ यो वेइमानी, जानीजानी कर्तव्य वा करारसम्बन्धी दायित्व पूरा नगर्ने अवस्था हो। यो असल नियतको विपरीत अवस्था हो। सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति बदनियतपूर्वक कुनै किसिमले हानी वा नोक्सानी गरे वा गराएको हुन त्यस्तो कार्यमा बदनियत तत्वको अनिवार्य विद्यमानता हुनुपर्ने नै देखिन्छ। भ्रष्टाचार मुद्दामा कसूर प्रमाणित हुनको लागि मनसायतत्वको साथै बदनियतपूर्ण क्रियाबाट कार्य कारण भएको भन्ने प्रष्ट देखिनुपर्ने हुन्छ। यी तत्वको अभावमा भएको क्रियालाई हानि नोक्सानीको आधारमा मात्रै भ्रष्टाचार गरेको भनी ठहर गर्नु न्यायिक दृष्टिकोणबाट उपयुक्त नहुने भनी सर्वोच्च अदालतबाट समेत धेरै मुद्दामा व्याख्या भएको देखिन्छ।³⁷ सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना वा दुरुपयोग भएको कुरा उसको व्यवहार (By Conduct)बाट देखिने हुन्छ। व्यवहार एवम् कार्यतत्वले नै बदनियत तत्व र मनसाय तत्व पत्ता लाग्छ भनी अर्को मुद्दामा व्याख्या भएको छ।³⁸ कार्य तत्वले नै बदनियत तत्व र मनसाय तत्वले नै बदनियत तत्व र मनसाय तत्व पत्ता लाग्छ³⁹ भनी सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या भएको देखिन्छ।

११८. कर्ताको बदनियतको आधारमा भ्रष्टाचार निर्धारण हुन्छ। बदनियत र मनसायको अभावमा कार्य सम्पादनमा गरेको त्रुटी वा रीत नपुन्याई गरेको वा अज्ञानता वा अक्षमताको आधारमा गरेको कार्यलाई भ्रष्टाचार गरेको भनी निष्कर्ष निकाल्नु न्यायोचित हुँदैन। बदनियतको सम्बन्ध ओहदाको दुरुपयोगसँग पनि सम्बन्धित छ। राष्ट्रसेवकले आफ्नो पदीय जिम्मेवारी पूरा गर्ने क्रममा ओहदाको दुरुपयोग गरेको छ वा छैन भन्ने आधारमा बदनियत छ वा छैन भनी निष्कर्ष निकाल्नुपर्ने हुन्छ। ओहदाको दुरुपयोग भन्नाले स्वविवेकीय निर्णय प्रमाणद्वारा पुष्टि हुन नसक्ने अवस्था वा सामान्य

³⁵ नेपाल कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१०को दफा २ (ज)

³⁶ टोपबहादुर सिंह, कानूनी शब्दकोष

³⁷ विजयनाथ भट्टराइ विरुद्ध नेपाल सरकार, नेकाप २०६६ कार्तिक, नि नं ८१९४, विष्णुप्रसाद पराजुली विरुद्ध नेपाल सरकार नेकाप २०५४ नि नं ६४४८, नेपाल सरकार विरुद्ध हरिप्रसाद ढकालसमेत नेकाप २०७८, नि नं १०७४८

³⁸ नेपाल सरकार विरुद्ध अजयकुमार यादवसमेत, सर्वोच्च अदालत बुलेटिन, पूर्णांक ६०९ पृष्ठ ४६

³⁹ सार्जन पाण्डे विरुद्ध नेपाल सरकार, सर्वोच्च अदालत बुलेटिन २०६६ मंसिर पूर्णांक ४१७ पृष्ठ १९ फैसला २०६६।५।२३

समझ वा तर्क विपरीतको निर्णय भन्ने हो। यो कानूनको सही प्रयोग नगरेको वा तथ्यको गलत विश्लेषणको आधारमा गरिएको निष्कर्ष वा निर्णय वा कानूनको नियतवस गलत व्याख्या गरेको अवस्था हो। आफू वा अरू कसैलाई गैरकानूनी लाभ वा हानि पुऱ्याउने बदनियतले कार्य गरेमा वा पदीय जिम्मेवारी पूरा गर्दा कानूनको जानीजानी वा बलमिच्याइँ गरी प्रयोग गरेमा भ्रष्टाचार गरेको मानिन्छ। राष्ट्रसेवकले ओहदाको दुरुपयोग गरेमा पनि भ्रष्टाचार गरेको मानिन्छ।

११९. कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ ले असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको काम कारवाहीका निमित्त कर फछ्यौँट आयोग, सो आयोगका सदस्य तथा आयोगको आदेश वा निर्देशनबमोजिम काम गर्ने कुनै व्यक्तिको विरुद्ध कुनै मुद्दा वा कानूनी कारवाही चलाउन नपाउने गरी उक्त कानूनले नै आयोगका पदाधिकारी समेतलाई विशेष उन्मुक्ति र संरक्षण प्रदान गरेको देखियो। यस्तो उन्मुक्ति वा संरक्षण प्रदान गर्नुको पनि विशेष उद्देश्य र प्रयोजन रहेको हुन्छ। उक्त कानूनी व्यवस्थामा प्रयुक्त “असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको” काम कारवाही हो भन्ने विश्वास गर्नुपर्ने भएपनि आयोगका पदाधिकारीको यदाकदा असल नियत नहुन सक्ने सम्भावनालाई ऐनले स्वीकार गरेको देखियो। वस्तुनिष्ठ तवरबाट बदनियत नै चिताई कार्य गरेको देखिएमा त्यस्तो कार्यले संरक्षण प्राप्त हुने देखिएन भनी सर्वोच्च अदालतको बृहत पूर्ण ईजलासबाट व्याख्या भएको देखियो।^{४०} कार्यपालिकातर्फका प्रत्येक अधिकारीले गरेको निर्णयको न्यायिक पुनरावलोकन हुन सक्ने भनी सर्वोच्च अदालतले व्याख्या गरेको देखिन्छ।^{४१} यसर्थ कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ बमोजिम असल नियतले गरेको वा गर्न खोजिएको काम कारवाहीको निमित्त आयोगका सदस्यउपर कुनै मुद्दा वा कानूनी कारवाही चलाउन नपाउने गरी संरक्षण प्रदान गरिएको भए तापनि सोको विपरीत बदनियतपूर्वक भ्रष्टाचार मानिने कुनै काम गरेको देखिएमा अदालतमा भ्रष्टाचार मुद्दा दायर गर्न सकिने र यस्तो अवस्थामा विशेष अदालतको अधिकारक्षेत्र हुने नै देखियो।

१२०. कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले कुनै काम गर्दा वा ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गर्दा खराब नियत प्रमाणित हुन्छ वा त्यस्तो कार्यको पछाडि कुनै भ्रष्टाचारजन्य कार्य भएको प्रमाणबाट निर्विवादित रूपमा देखिन्छ भने त्यस्तो अवस्थामा कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १७ मा असल नियतले गरेको कार्यको बचाउको संरक्षण प्रतिवादीले लगायत कसैलाई प्राप्त हुने देखिएन। कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को मर्म र मनसाय र कर फछ्यौँट आयोग गठन आदेश विपरीत आयोगका सदस्यले गरेको काममा बदनियत देखिन्छ भने त्यस्ता राष्ट्रसेवकले गरेको त्यस्तो कार्य भ्रष्टाचारको परिभाषाभित्र पर्ने नै देखियो। यसर्थ प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको वा गर्न खोजेको हो होइन र निजहरूले प्रचलित कानूनबमोजिम भ्रष्टाचार मानिने कार्य गरेको छ छैन भन्ने समेतका विषयमा अदालतबाट परीक्षण र निरूपण हुन सक्ने नै देखियो। भ्रष्टाचारको कसूर प्रमाणित हुनको लागि मनसायतत्वको साथै बदनियत

^{४०} चुडामणी शर्माको हकमा कल्पना उप्रेती शर्मा विरुद्ध अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समेत, ७४-WF-०००१ फैसला मिति २०७४।४।२७

^{४१} सन्तुली धामी (शाह) विरुद्ध प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, नेकाप. ०६८ बैशाख, नि.नं. ८५४१

आवश्यक हुन्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट धेरै मुद्दामा न्यायिक सिद्धान्त प्रतिपादन भएको अवस्थामा प्रस्तुत मुद्दामा पनि प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको अवस्था हो वा होइन र निजहरूको "बदनियत" देखिन्छ वा देखिदैन? हेर्नुपर्ने र बदनियत देखिएमा भ्रष्टाचारको कसूर गरेको मान्नुपर्ने देखियो।

१२१. अब प्रतिवादीहरूले आरोप दावीबमोजिमको कसूर गरे नगरेको भन्ने निरूपण गर्नुपर्ने मुख्य प्रश्नको सम्बन्धमा विवेचना हुनुपर्ने देखियो। सोमध्ये स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नै कानून विपरीत मिनाहा गरेको भन्ने आरोप दावीका सम्बन्धमा विचार गर्दा सर्वप्रथम मूल्य अभिवृद्धि करको सैद्धान्तिक र कानूनी पक्षमा पनि विवेचना हुनुपर्ने देखियो। मूल्य अभिवृद्धि कर वस्तु तथा सेवामा लगाइने अप्रत्यक्ष कर हो। उत्पादन, आयात तथा वितरण अन्तर्गतका सबै तहमा लाग्दै जाने र अन्तिम उपभोक्ताको तहसम्म नपुग्दासम्म हुने मूल्य अभिवृद्धिमा दर्तावाल बिक्रेताले यो कर संकलन गरिने हुँदा यो करको दायरा फराकिलो हुन्छ। यो कर समान किसिमको उपभोग गर्नेलाई समान भार पार्ने, सरल, तटस्थ, वैज्ञानिक र उपभोगमा आधारित कर हो। मूल्य अभिवृद्धि कर स्वयं कर निर्धारणमा आधारित कर हो। मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको व्यक्तिले आफूले वस्तु तथा सेवाको आपूर्तिमा संकलन गरेको करमा वस्तु तथा सेवा प्राप्त गर्दा तिरेको कर आफैले समायोजन गरी खरिदमा तिरेको भन्दा बिक्रीमा संकलन गरेको रकम बढी भएमा बढी लिएको हदसम्मको कर दाखिला गर्नुपर्छ। देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक राजश्व संकलन गर्ने प्रकृत्यालाई प्रभावकारी बनाई राजश्व परिचालन बढाउन वस्तु वा सेवाको बिक्री, वितरण, हस्तान्तरण आयात वा निर्यात लगायतका सबै कारोवारमा मूल्य अभिवृद्धि कर लगाउने र असुल उपर गर्ने प्रकृत्यालाई व्यवस्थित गरी राजश्व संकलन प्रभावकारी ढंगबाट गर्ने उद्देश्य राखी मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को तर्जुमा गरिएको देखिन्छ।⁴² नेपालभित्र आपूर्ति भएका, आयात गरिएका र नेपाल बाहिर निर्यात गरिएका वस्तु वा सेवामा मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने र त्यस्तो कर लगाउने र असुल उपर गर्ने प्रकृत्यासँग मात्र उक्त मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन सम्बन्धित रहेको देखिन्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट समेत व्याख्या भएको देखिन्छ।⁴³

१२२. मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ५ मा नेपाल राज्यभित्र आपूर्ति हुने वस्तु वा सेवामा मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने भन्ने र त्यस्तो कर लाग्ने मूल्यमा १३ प्रतिशतका दरले लाग्ने व्यवस्था दफा ७ ले गरेको देखिन्छ। त्यसरी करदाताले आपूर्तिमा उठाएको करमा सोही ऐनको दफा १७ ले तोकेको शर्त पुरा गरी भएका खरिदमा तिरेको कर करदाताले घटाई बाँकी रहेको कर संचितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। कर दाखिला गर्न करदाताले तोकिएको कर अवधिमा आफूले असुल गरेको करमा आफूले तिरेको कर घटाई तयार गरेको कर विवरण सो कर अवधि समाप्त भएको २५ दिनभित्र कर अधिकृत समक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था दफा १८ ले गरेको देखिन्छ। कर अधिकृत समक्ष पेश गरेको कर विवरणमा उल्लेख भएको करको रकम

⁴² मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को प्रस्तावना

⁴³ थानेश्वर काफ्ले विरुद्ध अर्थ मन्त्रालय समेत, नैकाप २०५६जेठ, नि नं ६६६६

पनि सोही २५ दिनभित्रै दाखिला गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था दफा १९ मा भएको देखिन्छ। त्यसरी बुझाउनु पर्ने कर समयमा नबुझाई ढिलो बुझाएमा दफा २६ अनुसार वार्षिक १५ प्रतिशतका दरले व्याज र दफा १९ अनुसार वार्षिक १० प्रतिशत थप दस्तुर लाग्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। कुनै व्यवसायी करदाताले आफ्नो विक्रीमा मूल्य अभिवृद्धि कर असुल गरी आफूले किन्दा तिरेको कर घटाई बाँकी रहेको कर दाखिला गर्नुपर्ने र त्यस्तो दाखिला गर्नुपर्ने कर घोषणा गरेको तर नतिरेको करदातालाई ढिलो भएको अवधिको व्याज तथा थप दस्तुर लाग्न जाने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ।

१२३. यसरी करदाताले उपभोक्तासँग सङ्कलन गरी बुझाउनुपर्ने भनी स्वयं विवरण पेस गरेको रकम नै मिनाहा दिने गरी कानून विपरीत प्रतिवादीहरूले सम्झौता गरेको देखियो। खरिदकर्ताले राज्यका लागि तिरेको कर राज्यमा दाखिला नगर्ने करदातालाई कानूनमा उल्लेख भए अनुसार कारवाही हुनु पर्ने वा कानून अनुसार नै कर असुल गर्नु पर्ने हो। मूल्य अभिवृद्धि कर भनेकै कुनै व्यवसायी करदाताले गरेको विक्रीमा खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको कर हो। राज्यको कर उठाउने एजेन्ट जस्तो अधिकार पाई अर्कै व्यक्तिबाट असुल गरेको यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा वा छुट दिनु औचित्यपूर्ण पनि हुदैन। राज्यका लागि करदाताले असुल गरेको कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा दिन पाउने देखिएन।

१२४. करदाता स्पेसटाइम नेटवर्क प्रालिले आव २०५७।५८ देखि २०६०।६१सम्मको आयकर फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।३।१६मा आयोगसमक्ष निवेदन दिएकोमा मिति २०७२।६।२९मा सम्झौता हुँदा मागै नगरेको आव २०६१।६२को आयकरका सम्बन्धमा पनि सम्झौता गरेको देखियो। उक्त आव २०६१।६२को आयकर अंक कति हो सम्झौतामा उल्लेख नभएकोले आव २०६०।६१को लागि निर्धारित अङ्क रू १,५९,०६,०१७।बराबर नै आर्थिक वर्ष २०६१।६२को आयकर मानी उक्त कर बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार विपरीत फछ्यौट गरेको देखियो। उक्त करदाताको मूल्य अभिवृद्धि करका सम्बन्धमा भने आयोगको कार्यदिशबमोजिम नै बक्यौता करको हकमा सम्झौता गरेको देखियो। अर्को करदाता बजगाई टि फार्मिङ्ग एण्ड प्रोसेसिङ्ग ई प्रालिसँग आयोगले रू ३३,००,०००। मात्र लिने गरी मिति २०७२।५।२९ मा करदाताले राज्यको लागि उठाएको सावाँसहित मूल्य अभिवृद्धि कर रू ९४,९५,६१८। बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार बाहिर गई छुट दिई सम्झौता गरेको देखियो। अर्को करदाता टिभि म्याक्स प्रालिले तिर्नुपर्ने करदातासँग उठाएको सावाँ आयकर तथा टिडिएस रू २१,५५,०००। र मूल्य अभिवृद्धि कर रू ५१,२५,०००। गरी जम्मा रू ७२,८०,०००। छुट दिन नमिल्नेमा छुट दिने गरी क्षेत्राधिकार बाहिर गई मिति २०७२।३।२८ मा सम्झौता गरेको देखियो।

१२५. करदाता नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रालिले स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रू ६,४०,०३,१८४। रहेको भन्ने ठूला करदाता कार्यालयको च.नं. ९८६ मिति २०७२।२।२८को पत्रबाट देखिएकोमा आयोगले मिति २०७२।४।१६मा सम्झौता गर्दा मूल्य अभिवृद्धि कर रू १,९५,००,०००। मात्र लिने र बाँकी रू ४,४५,०३,१८४। छुट दिएको देखिदा उक्त रकम

कानून विपरीत बदनियतपूर्वक छुट दिएको देखियो। अर्का करदाता अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रालिले मिति २०७२।१।२८ मा आयोगमा बक्यौता कर रू २०१६१७१२।फछ्यौँट गरी पाउँ भनी निवेदन दिएकोमा करदाता सेवा कार्यालय बालाजुको च.नं.१७७६ मिति २०७२।२।२१ पत्रमा उक्त कम्पनीको बक्यौता मूल्य अभिवृद्धि कर रू ८०,०९,२७१।भन्ने उल्लेख भएकोमा जम्मा रू ५७,१०,०००।मात्र कम्पनीले तिर्ने र बाँकी कर छुट दिने गरी मिति २०७२।४।२२मा सम्झौता गरेबाट जम्मा रू २२,९९,२७१।प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक छुट दिएको देखियो।

१२६. अर्का करदाता भरुञ्जे कन्स्ट्रक्सन प्रालिले मिति २०६३।६४ देखि २०६९।७० सम्मको स्वयंकर मूल्य अभिवृद्धि कर रू ८६,४४,९८५।मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।२।४ मा आयोगमा निवेदन दिएकोमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय लाहानको च.नं. १०९२१ मिति २०७२।२।१७को पत्रमा उक्त कम्पनीको २०६६।६७ देखि हालसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रू १,००,८५,७३४।, व्याज र जरिवानासहित जम्मा रू १,६१,८५,२४१।बक्यौता रहेको भन्ने उल्लेख भएकोमा मिति २०७२।३।२९को सम्झौतामा रू ४,००,०००।मात्र लिन सहमति भई सम्झौता भएको देखियो। सोबमोजिम सम्झौता गर्दा बदनियतपूर्वक स्वयंकर मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रू ९६,८५,७३४।नै मिनाहा दिएको देखियो। निर्माण कार्य गरेबापत सेवा प्राप्त गर्नेले निर्माण व्यवसायीलाई बुझाएको मूल्य अभिवृद्धि कर वा सामान बिक्री गर्दा बिक्रेताले उपभोक्ताबाट संकलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नबुझाएकोमा सो समेत मिनाहा दिन नमिल्नेमा कानून विपरीत मिनाहा दिएको देखियो।
१२७. मूल्य अभिवृद्धि कर छली प्रकरणमा दोषि ठहर भएका करदाताको कर समेत आयोगको गठन आदेश विपरीत मिनाहा गरेको भन्ने दोस्रो आरोप दावीका सम्बन्धमा विचार गर्दा कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) अनुसार "कर सम्बन्धी विषय" भनी ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरिएको भएतापनि उक्त ऐन तथा सूचित आदेशमा करदाताले कर छलि गरेका कारण आन्तरिक राजस्व विभाग वा राजस्व अनुसन्धान विभागबाट अनुसन्धान भएको कारोवारबाट सिर्जना भएको मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकर वा अन्तःशुल्क वा अन्य कुनै निर्धारणको कर मिनाहा दिन पाउने व्यवस्था नगरेकोमा सो विपरीत प्रतिवादीहरूले आयोगमार्फत न्यू कार्की हार्डवेयर सेन्टर र निर्भाना गार्डेन होटेल प्रा.लिको कर मिनाहा दिइएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।
१२८. सोसम्बन्धमा कर फछ्यौँट ऐन, २०३३ ले स्पष्ट रूपमा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेको पुष्टि भएको करदातालाई कर छुट दिन रोक लगाएको भन्ने नदेखिएतापनि मिति २०७१।१०।२१को कर फछ्यौँट आयोग गठन आदेशमा "तर बिगतमा आन्तरिक राजस्व विभाग र मातहतका कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा कर परीक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनौट भई कर परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेको पुष्टि भई कर निर्धारण भएको विषय कर फछ्यौँट आयोग, २०७१ को कार्यक्षेत्रमा पर्ने" भन्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। सोही व्यहोरा उक्त आयोगले

स्वीकृत गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ले समेत उल्लेख गरी **नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रकरण** भन्नाले "विगतमा आन्तरिक राजस्व विभाग र मातहतका कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रकरणमा अनुसन्धान पश्चात कर निर्धारणका बखत कर अधिकृतले झुट्टा वा नक्कली विजक तयार गरेको भनी ठहर गरी मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण गरेको विषय जनाउँछ" भनी परिभाषा समेत गरेको देखिन्छ। तर आरोपपत्रमा जिकिर गरेको जस्तो कर छल्ने वा कर नतिर्ने, कारोवारको यथार्थ विवरण ढाँटने, गलत विवरण प्रस्तुत गर्ने, सरकारी संयन्त्रको कमजोर उपस्थिति हुने मार्ग वा नाकाबाट मालसामान ओसार पसार गर्ने, कर नतिर्ने वा छल्ने मनसायले काम गर्ने, न्यून विजकीकरण गर्ने, माल वा बस्तुको मूल्य र परिमाण गलत घोषणा गर्ने लगायतका विषयलाई राजस्व चुहावट नियन्त्रण ऐन, २०५२ को दफा ४ ले समेटेको भएतापनि कर फछ्यौट आयोग गठन आदेशमा यी सबै विषयलाई समेटेको अवस्था देखिएन। यसर्थ कर फछ्यौट आयोग, २०७१को गठन आदेशको सूचनामा सीमित रही दावीको विषयमा परीक्षण हुनुपर्ने देखियो।

१२९. अब कर फछ्यौट आयोग गठन आदेशमा उल्लेख भएबमोजिम **नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रकरण**मा दोषि पुष्टि भएका करदातालाई कर मिनाहा दिएको अवस्था हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा करदाता न्यू कार्की हार्डवयर सेन्टरको राजस्व द्रुत गस्तीले २०६७/११।५ मा करदाताको हिसाव लेखा तथा स्टोर परीक्षण गरी पत्ता लगाएको विक्री लुकाइ नपाउने क्रेडिट दावी गरेको कारोवार रु ३४१,७२,१७२ मूल्य अभिवृद्धि कर सहितको बक्यौता रु ४,३९,९३,१६५ र आयकर रु ९२५,२१८ निर्धारण गरेकोमा करदाताले सो कर नतिरी बसेकोमा उक्त करदाताले आयोगमा २०७२/०१/२५ मा निवेदन दर्ता गरी मिति २०७२/०४/२६ मा संझौता भै आयकरतर्फ रु. ४,५०,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु. ४०,००,०००।- लिने गरी क्रमशः रु. ३,९९,९३,१६५।- र रु. ४,७५,२१८।- छुट भएको भन्ने जिकिर देखियो। आयोगबाट प्राप्त मिसिल कागज हेर्दा आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं ३का प्रमुख कर प्रशासकको मिति २०६८।३।२६ को निर्णय पर्चामा मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २९(२)बमोजिम करदाता न्यू कार्की हार्डवयर सेन्टरलाई बक्यौता रकमको शतप्रतिशत जरिवाना भएको देखिन्छ। आयोगको गठन आदेशमा यस्तो करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर मिनाहा दिन नमिल्नेमा सो विपरीत आयोगबाट मिति २०७२।४।२६मा सम्झौता भई उक्त कम्पनीको कर रु ४,०४,६८,३८३। मिनाहा दिएको देखियो। अर्का करदाता निर्भाना गार्डेन होटेल प्रा.लि.को रेस्टुरेन्ट लगायतका कारोवारको गलत कम्प्युटर विल तयार गरी सेवाग्राहीबाट उठाएको कर छलि गरेको विषयमा रु १,१६,०९,६५९।- कर निर्धारण भएकोमा करदाताले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा दिएको निवेदन बिचाराधीन रहेको अवस्थामा बदनियतपूर्वक दाखिला गर्नु पर्ने कुल रु. १,८२,०६,२६६।- छुट मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। उक्त दावी कर छलीसँग सम्बन्धित भई आयोगको कार्यदिशाभित्रको **नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजकमा** दोषि भएको अवस्था नदेखिदा वादीको सो आरोप दावी पुग्ने देखिएन।

१३०. अर्का करदाता अम्बुजा सिमेन्ट र जगदम्बा स्टिलले पेश गरेका विल बिजकहरू नक्कली रहेकोमा त्यस्ता करदातालाई कर छुट दिन नमिल्नेमा छुट दिएको भन्ने आरोप दावी हेर्दा आरोपपत्रमा उल्लेख भएबमोजिम उक्त करदाताहरूले नक्कली बिल प्रयोग गरेको भन्ने सक्षम निकायबाट निर्णय भएको नदेखिएकोले सोतर्फको आरोप दावी पुग्ने देखिएन। आरोपपत्रमा उल्लिखित अर्का करदाता हर्बो इन्टरनेशनल प्रालिको हकमा हेर्दा करदाता सेवा कार्यालय नयाँ बानेश्वरको च.नं ८१२० मिति २०७४।३।११को पत्रबाट अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई लेखेको पत्रमा ठूला करदाता कार्यालयको मिति २०६७।१।२९को निर्णय पर्चामा "जारी नै नभएको मूल्य अभिवृद्धि गरेको नक्कली बिजक प्रयोग गरेको" भन्ने उल्लेख हुनुका साथै उक्त प्रालिले सोही कर निर्धारणको आदेशउपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिई विचाराधीन रहेको अवस्थामा त्यस्तो करदातालाई गठन आदेश विपरीत साविकमा निर्धारण भएको कर रू, १२,२५,५४,०४५।मध्ये रू ९०,००,०००। मात्र तिर्ने गरी सम्झौता गरेबाट आयोगको कार्यदिश विपरीत नेपाल सरकारलाई रू ११,३५,५४,०४५। हानि पुऱ्याएको देखियो। यस्तै माकासु मोटर्स प्रालिको हकमा ठूला करदाता कार्यालयको च.नं १४९५ मिति २०६८।१२।८को पत्रमा उल्लिखित "मिति २०६८।१२।७को निर्णयमा बढी मूल्यको कर बिजक र कोटेशन जारी गरी कर्जा प्रवाह गराई कारोवार गर्ने र मूल्य अभिवृद्धि खातामा न्यून मूल्यको कर बिजक जारी गरी कर छुट्टी गरेको " भन्ने उल्लेख भएकोमा सो उपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन परी विचाराधीन रहेको अवस्थामा कर फछ्यौट गरी आयोगको कार्यदिश विपरीत रू ६,४९,८९,७५५।५६ कर छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पारेको देखियो। यस्तै अर्का करदाता आनन्द इट्टाभट्टा उद्योगको हकमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय विराटनगरका प्रमुख कर अधिकृत गोपाल कोइरालाको मिति २०७०।३।२५ को संशोधित कर निर्धारण सम्बन्धी निर्णय पर्चामा "करदाताले आयकर खर्च कट्टीको लागि आवश्यक आधारभूत दस्तावेज आफूले भुक्तानी गर्नुपर्ने पार्टीको नाममा रकम जम्मा गरेको ओरिजनल भौचरसमेत कार्यालयमा पेश गर्न नसकेकोले ओरिजनल भौचरमा नाम उल्लेख नभएका तर पेश भएका प्रतिलिपिहरूमा करदाताले गलत मनसायले पछि मात्र आफ्नो नाम थप गरेको" भन्ने उल्लेख भएकोमा आयोगको गठन आदेशको कार्यदिश विपरीत रू ८,५८,५१३। कर छुट तथा मिनाहा दिई सरकारलाई सो रकम हानि पुऱ्याएको देखियो।

१३१. कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) ले "कर सम्बन्धी विषय" मा ५ अवस्थाका कर बक्यौता समावेश गरेको र नेपाल सरकारद्वारा जारी गरिएको सूचित आदेशमा कर बक्यौतालाई समावेश गरेतापनि करदाताको कर विवरणलाई कर अधिकृतले संशोधन गरेकोमा चित्त बुझाइ बसेको करदाता वा महानिर्देशकको प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णयमा चित्त बुझाइ बसेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहा दिन नपाउने व्यवस्था गरेकोमा सो विपरीत कर निर्धारण चित्त बुझाइ बसेको करदाताको कर बक्यौता मिनाहाको सम्झौता गरेको भन्ने वादीको अर्को आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था हेर्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा २ (घ) मा "कर सम्बन्धी विषय" भन्नाले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम कर अधिकृत समक्ष विवरण

पेश हुन बाँकी रहेको वा पेश भै रहेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन वा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असूल गर्न बाँकी रहेको करसम्बन्धी विषय सम्झनु पर्छ” भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ। यस्तै सोही ऐनको दफा ८ मा "(१) कर अधिकृतको निर्णयउपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रिसकेको कर सम्बन्धी विषयमा सम्बन्धित करदाताले आयोगबाट सो विषयमा पुनः छानविन गरी कर निर्धारण गर्न आयोगमा कारणसमेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्नेछ। (२)... आयोगले कारण मनासिव देखेमा कर अधिकृतबाट पहिले जारी भैसकेको कर निर्धारण आदेशउपर छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सक्नेछ " भन्ने व्यवस्था देखिन्छ। यस्तै गठन आदेशको आयोगको कार्यविवरण (४) मा "आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने करसम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन नभई आर्थिक वर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषय" भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ।

१३२. उक्त कानूनी व्यवस्था र आयोग गठन आदेशमा उल्लिखित आयोगको कार्यदिशभिन्न झुट्टा मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरेको बाहेकका अन्य सबै प्रकारका बक्यौता कर समावेश गरेको देखिदा आयोगले कर निर्धारणमा चित्त बुझाइ बसेको करदाताको बक्यौता कर पनि मिनाहाको लागि सम्झौता गर्न र पुनः कर निर्धारण गर्न सक्ने नै देखियो। यसर्थ करदाताहरू कल्याण उपकार सेभिङ्ग एण्ड क्रेडिट अपरेटिभ लि, टि.भि.म्याक्स प्रा.लि, बाबा हाउजिङ्ग डेभलपमेन्ट प्रा.लि., मयुर बिस्कुट एण्ड फुड ईन्डस्ट्रिज प्रा.लि., सुरज साजन इन्टरप्राइजेज, स्पेसटाइम नेटवर्कको कानून विपरीत क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी पुनः कर निर्धारण गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी मनासिव देखिएन।

१३३. अन्य व्यक्तिलाई भुक्तानी गर्दा कटाएको अग्रिम कर मिनाहा दिएको: आन्तरिक राजस्व विभागको च.नं. ५०६ मिति २०७४।०३।२६ गतेको पत्र संलग्न विवरणबाट एम.एम.एम. ग्रुप लि. इन जे.भि. साई कन्सल्टिङ प्रा.लि.को अग्रिम आयकर बक्यौता सावाँ रु.७९,७५,९१०।सहित रु.१,४८,४५,३४९।भएकोमा मिति २०७२।०६।२९ गते रु.३७,११,०००। मात्र लिने गरी अग्रिम कर सावाँ व्याजसहित रु.१,११,३४,३४९ छुट दिएको, करदाता नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि.को लागि घरभाडा, बैठक भत्ता लगायतका भुक्तानीहरूमा दोस्रो पक्षलाई भुक्तानी दिदा कट्टा गरेको अवधिको अग्रिम करसमेत नबुझाई बसेको अवस्थामा करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने अर्को व्यक्तिबाट कट्टा गरिएको वा उठाइएको आयकर तर्फको अग्रिम कर बक्यौता रु.१,०१,०२,६०७।९० मध्ये रु.१०,०००।- मात्र लिई बाँकी रु.१,००,९२,६०७।९० अग्रिम कर मिनाहा तथा छुट दिएको र अर्को करदाता हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लिको बहाल कर लगायत अन्य व्यक्तिको अग्रिम कर रु.२७,९०,६३२। पनि करदाताको आयकरमा मिलाइ अग्रिम कर बदनियतसाथ मिनाहा तथा छुट दिई नेपाल सरकारलाई सो रकम हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।

१३४. सोसम्बन्धी सैद्धान्तिक आधार र कानूनी व्यवस्था हेर्दा कर भुक्तानीका विभिन्न विधिमध्ये अग्रिम कर पनि एक हो। आयकर ऐनको दफा ८७ले रोजगारीको मात्र आय हुने व्यक्तिले बार्षिक करयोग्य आयको आधारमा लाग्ने करलाई दामासाहीले मासिक रूपमा पारिश्रमिक भुक्तानी गर्दाको बखत रोजगारदाताले अग्रिम कर कट्टि गरी दाखिल गर्नुपर्ने हुन्छ। रोजगारीको आयमा रोजगारबाट कुनै आय वर्षमा प्राकृतिक व्यक्तिलाई ज्याला, तलब, विदा वापतको रकम, अतिरिक्त समय काम गरेवापतको रकम, शुल्क, कमिशन, पुरस्कार, उपहार, बोनस, महङ्गी भत्ता, जीवन निर्वाह खर्च, अन्य सुविधावापतको व्यक्तिगत भत्ता लगायत भुक्तानी गर्दा, दफा ८८ बमोजिम नेपालमा स्रोत भएको व्याज, भाडा, रोयल्टी, सेवा शुल्क कमिशन, अवकाश भुक्तानी र अन्य कुनै लगानी प्रतिफल र सेवा शुल्क भुक्तानी गर्दा तथा दफा ८८क. बमोजिम कसैले आकस्मिक रूपमा कुनै लाभ हासिल गरेमा सोको भुक्तानीमा र दफा ८९ बमोजिम ठेक्का करारको भुक्तानी गर्दा तोकिएबमोजिम कर कट्टी गर्नुपर्ने व्यवस्था देखिन्छ। यसरी स्रोतमा कट्टी गरिएको रकम र सोको बिवरण अर्को महिनाको २५ गतेभित्र दाखिल गर्नुपर्ने व्यवस्था देखिन्छ। आर्जनसँगै कर तिर्ने "PAY-AS-YOU-EARN-PAYE" भन्ने सिद्धान्तमा अग्रिम कर कट्टा आधारित छ। अग्रिम कर सम्बन्धित करदाताले पारिश्रमिक वा रकम भुक्तानी बुझ्दा नै कटाइ सकिने र सम्बन्धित निकाय वा रोजगारको जिम्मामा रही निजले नै सरकारको खातामा जम्मा गर्ने जिम्मेवारी हुँदा यसलाई बक्यौताको रूपमा अर्थ गर्न मिल्दैन।

१३५. आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८७ देखि ८९ सम्म भुक्तानीकर्ताले गरेको भुक्तानीमा कर कट्टी गर्नु पर्ने दायित्व भुक्तानीकर्तालाई तोकेको छ। कुनै भुक्तानीकर्ताले यसरी कर कट्टा नगरी भुक्तानी गरेको भएमा पनि सो कर जुन समयमा काटिनु पर्ने हो, सोही अवधिमा काटिएको मानिने व्यवस्था दफा ९०ले गरेको छ। काटिएको कर पनि सम्बन्धित करदाताले महिना सकिएको २५ दिन भित्रमा विभागमा दाखिला गर्नुपर्ने र नगरेमा ढिलो भएको महिनाको १५ प्रतिशतले ब्याज लाग्ने व्यवस्था दफा ११९ गरेको देखिन्छ। भुक्तानी लिनेले कर तिरेको हुन्छ। भुक्तानीकर्ता त अग्रिम कर काट्ने एजेन्ट वा कर्ता सम्म हो। भुक्तानीमा कर काट्नु पर्ने र काटिएको कर बुझाउनु पर्ने सम्बन्धित भुक्तानीकर्ताको दायित्व हो। करदाताको भूमिका एजेन्टसम्म रहेकोमा राज्यको लागि उठाएको अग्रिम करको मिनाहा गरेको देखियो। कर उठाउन राज्यले दिएको कर्तव्य र अधिकारको दुरुपयोग गरेका भुक्तानीकर्ता करदाताको निवेदनबाट कर फछ्यौट आयोगमा निवेदन नै नदिएका वास्तविक करदाताको कर दायित्व मिनाहा हुन पुगेको देखिन्छ। यसर्थ आयोगले एम.एम.एम. ग्रुप लि. इन जे.भि. साई कन्सल्टिड प्रा.लि.ले उठाएको अग्रिम आयकर सावाँ रु ७९,७५,९१०।मा सम्झौता गरेको अङ्क ३७,११,०००। घटाउँदा जम्मा रु ४२,६४,९१०।, नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि.ले उठाएको अग्रिम कर बक्यौता रु.१,००,९२,६०७।९० र हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लिको बहाल कर लगायत अन्य व्यक्तिको अग्रिम कर रु.२७,९०,६३२।मा दाखिल गर्न सहमति भएको रु २०,००,०००। घटाउँदा जम्मा रु ७,९०,६३२। छुट तथा मिनाहा दिइ सो राजश्व रकम नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सनी पुऱ्याएको देखियो।

१३६. नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि.ले खरिदकर्तासँग असुल गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.८,९०,१५,८३३। बुझाउनु पर्नेमा आयोगबाट सोमध्ये रू १,९५,००,०००। मात्र लिने गरी संझौता गरी नेपाल सरकारलाई रू ६,२०,५६,६२०। नोक्सान गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा उक्त करदाताले दिएको निवेदनसहितको सम्झौताको फाइल हेर्दा ठूला करदाता कार्यालयको च.नं ९८६ मिति २०७२।२।२८को पत्रबाट कर फछ्यौट आयोगलाई लेखेको पत्रमा उक्त कम्पनीको मूल्य अभिवृद्धि कर जम्मा रू ६,४०,०३,१८४। (शुल्क र जरिवाना तथा थप दस्तुर बाहेक) बक्यौता देखिएको भन्ने उल्लेख भएकोमा सोमध्ये जम्मा रू १,९५,००,०००। मात्र तिर्ने र बाँकी रू ४,४५,०३,१८४। छुट दिने गरी मिति २०७२।४।१३ मा सम्झौता गरेको देखिएबाट रू ४,४५,०३,१८४। हानि नोक्सानी पुगेको देखियो।
१३७. करदाताले कर फछ्यौटको माग नै नगरे पनि कर मिनाहा दिएको अन्तर्गत करदाता काठमाडौं टुकटुक प्रा.लि.ले २०५९/६० को मू.अ.करमा छुट मिनाहा गरी पाउँ भनि मिति २०७२।०२।०६ गते निवेदन दर्ता गरेकोमा आयोगका पदाधिकारीहरूले २०७० आषाढसम्मकै छुट दिएको र विशेष शुल्क बक्यौताको कर फछ्यौट हुन माग नै नगरेकोमा पनि प्रतिवादीहरूले कर मिनाहा गरेको तथा अर्को करदाता नेम लिङ्क ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रालिले मू.अ.करतर्फ निवेदनमा माग गरेको अवधि २०६८ सम्मलाई आयोगले बढाइ २०७० आषाढसम्मको मिनाहा दिने गरी मिति २०७२।०३।२२ गते सम्झौता भएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।
१३८. सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था हेर्दा आयोगमार्फत कर फछ्यौट गर्नु पर्दा सम्बन्धित करदाताले फछ्यौट गराउन चाहेको विषय खुलाई आयोग समक्ष निवेदन दिनु पर्ने र आयोगले त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएमा निवेदनको औचित्यता, आफ्नो क्षेत्राधिकार अध्ययन गरी आयोगबाट निक्यौल हुन सक्ने विषय रहेछ भने निवेदन दर्ता गर्ने अनुमति दिनु पर्ने व्यवस्था कर फछ्यौट आयोग, २०३३ गरेको देखिन्छ।^{४४} आयोगले स्वीकृत गरेको कार्यविधिमा करदाताले कुन अवधिको कति रुपैयाको कर के कारणले फछ्यौट गराउन चाहेको हो खुलाएर करदाताले नै निवेदन दिनु पर्ने भन्ने व्यवस्था गरी निवेदनको ढाँचा नै तोकी प्रकाशन गरेको देखिन्छ। यसरी तोकिएको ढाँचामा प्राप्त भएको निवेदनलाई अध्ययन गरी आयोगले सो निवेदन स्वीकार गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नु पर्ने र स्वीकार गर्ने भएमा करदातालाई सोको जानकारी दिनु पर्ने व्यवस्था देखिन्छ।
१३९. काठमाडौं टुकटुक प्रालिले मिति २०७२।२।६ मा आयोगसमक्ष दिएको निवेदनमा आव २०५९।६०को मूल्य अभिवृद्धि कर मिनाहाको माग गरी निवेदन गरेकोमा मिति २०७२।६।२९ मा सम्झौता हुँदा निवेदनमा मागै नभएको "२०७० M3 सम्मको" मूल्य अभिवृद्धि कर रू ५,६५,०००। मात्र लिई बाँकी मिन्हा दिने गरी सम्झौता गरेको देखियो। यसबाट रू ११,१३,०१७। नेपाल सरकारलाई हानि पुगेको देखियो। अर्को करदाता नेम लिङ्क ईन्टरनेशनल

^{४४} कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा ७ र ८

ट्रेडर्स प्रालिले मू.अ.करतर्फ निवेदनमा माग गरेको अवधि २०६८ सम्मलाई आयोगले बढाइ २०७० आषाढसम्मको मिनाहा दिने गरी मिति २०७२।०३।२२ गते सम्झौता भएको देखियो। यस्तै उक्त कम्पनीको तर्फबाट मिति २०७१।१२।२३ मा दिएको अर्को निवेदनमा २०६५।६६को आयकर, २०६४।६५ देखि २०६७।६८ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर र २०६४।६५ देखि २०६६।६७ सम्मको अन्तःशुल्क माग गरेको उल्लेख भएकोमा निवेदनमा निवेदकको सहीछाप नभएको र निवेदन दर्ता भएको दर्ता नं तथा मिति नै नभएको रित नपुगेको निवेदनको आधारमा कर छुट दिने सम्झौता गरेको देखियो। आयोगका पदाधिकारीहरूले आफ्नो अधिकारक्षेत्र बाहिर गई केही करदाताले निवेदनमा माग गरेको भन्दा बढी अवधिको वा फछ्यौट गराउन निवेदन दिएको रकमभन्दा बढी रकमको कर मिनाहा गरेको देखियो। त्यस्तो गर्नुपर्ने कुनै कारण पनि निर्णय तथा सम्झौतामा उल्लेख भएको देखिएन। प्रतिवादीहरूले जानीजानी कानून विपरीतको यस्तो कार्य गरेको देखिदा निजहरूको बदनियत देखियो। कानून र कार्यविधिमा तोकिएको प्रक्रिया पुरा गरेका करदाताको मात्र कानून बमोजिम कर फछ्यौट गर्न सकिनेमा प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक रित नपुगेको निवेदनलाई समेत स्वीकार गरी सोको आधारमा बक्यौता कर छुट र मिनाहा दिएको देखियो। यसबाट नेपाल सरकारको राजस्व कर जम्मा रु १०,०४,२०,७७७। हानि नोक्सानी भएको देखियो।

१४०. सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन मुद्दा फिर्ता नलिई करदाताको बक्यौता मिनाहा: कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ को परिभाषा शीर्षकको उपदफा (घ) मा “कर सम्बन्धी विषय” भन्नाले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश हुन बाँकी रहेको वा पेश भै रहेको विवरण अनुसार कर निर्धारण हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा साधक जाहेर भई सदर हुन वा पुनरावेदन परी अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्री निर्धारित कर रकम असूल गर्न बाँकी रहेको कर सम्बन्धी विषय सम्झनु पर्छ” भनी उल्लेख गरेको र उक्त ऐनको दफा ७ मा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषय बाहेक अन्य निकायमा विचाराधीन विषयवस्तु कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र नपर्नेमा सिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रा.लि., टायम वर्ल्ड प्रा.लि., अल्का हस्पिटल प्रा.लि., मन्जु श्री सप्लायर्स एण्ड ट्रेडर्स, मीना इम्पेक्स, श्री डिस्टिलरी प्रा.लि. को मुद्दा सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन, पुनरावेदन, पुनरावेदनको अनुमति विचाराधीन रहेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूले मनोमानी तवरले बदनियतपूर्वक उक्त करदाताको बक्यौता कर सम्बन्धमा समेत सम्झौता गरेको भन्ने आरोप देखिन्छ।

१४१. सो सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था हेर्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३को दफा २ (घ), दफा ७ र दफा ८ ले राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको करसम्बन्धी विषय वा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने म्याद गुज्रिसकेको कर सम्बन्धी विषयमा मात्र आयोगको अधिकारक्षेत्र हुने देखियो। तर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन सम्बन्धी मिति २०७१।१०।२२ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनामा “२०७१ साल आषाढ मसान्तसम्म

आयकर ऐन, २०५८ तथा सो अगाडि प्रचलनमा रहेका आयकर सम्बन्धी ऐनहरू, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका सो ऐनले विस्थापित गरेका ऐनहरू, अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ एवं मदिरा ऐन, २०३१ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका अन्तःशुल्क एवं मदिरा सम्बन्धी ऐनहरू तथा भन्सार ऐन, २०६४ तथा सो भन्दा अगाडि प्रचलनमा रहेका भन्सार ऐन अनुसार आर्थिक वर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा बिचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय” भन्ने उल्लेख भई राजस्व न्यायाधिकरण बाहेक अदालत वा अन्य कुनै निकायमा बिचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषयआयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने भन्ने उल्लेख भएको देखियो। यसरी ऐनले दिएको भन्दा बढी अधिकारक्षेत्र प्रदान गरी आयोग गठनको सूचना जारी भई आयोगले पनि सोही सूचनामा आधारित रही कार्य गरेको देखियो। ऐनले दिएको भन्दा बढी अधिकार प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारले कर फछ्यौट आयोग गठन आदेशको सूचना जारी गरेको भन्ने आरोप दावी नभएको तथा त्यस्तो विषयमा यस अदालतको अधिकारक्षेत्र समेत भएको पनि नदेखिदा आयोगले गठन आदेशको सूचनामा उल्लेख भएबमोजिम गरेको सो हदसम्मको कार्य अन्यथा भन्ने देखिएन।

१४२. करदाताको संशोधित कर निर्धारण उपर प्रशासकीय पुनरावेदनमा विचाराधीन रहेका राजस्व बक्यौता आयोगको कार्यक्षेत्रमा समावेश नभएको तथा राजस्व न्यायाधिकरणमा करसम्बन्धी विवाद पुग्नै बाँकी रहेकै अवस्थामा पनि प्रतिवादीहरूले लक्ष्मी स्टिल प्रा.लि., पाथिभरा हार्डवेयर, सत्यम सेल्स प्रा.लि. र शिला ट्रेड इन्टरनेशनल प्रो.लि.को कर निर्धारण भएको सावाँ रकममा नै वस्तुगत आधार र प्रमाण विना हचुवाको भरमा बदनियत राखी अस्वाभाविक तथा गैरकानूनीरूपमा सावाँ रकम घटने गरी कर छुट तथा मिनाहा दिई अस्वाभिक रूपमा सावाँ करमा पनि छुट दिइ नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने अर्को आरोप दावी देखियो। सोसम्बन्धमा आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौता हेर्दा करदाता लक्ष्मी स्टिलसँग मिति २०७२।६।२८ मा भएको सम्झौतामा "वास्तविक प्रतिलब्धी पाउनु पर्ने, टिकाउ आधारमा एक वर्षभन्दा बढी टिकाउ नहुने खर्च आयात खर्च कट्टी पाउनु पर्ने भन्ने करदाताको जिकिरसमेतलाई विचार गरी” भन्ने उल्लेख भएको, त्यस्तै पाथिभरा हार्डवेयरसँग मिति २०७२।६।५ मा भएको सम्झौतामा "खरिदमा तिरेको कर क्रेडिट नपाएको” भन्ने, सत्यम सेल्स प्रालिसँग मिति २०७२।३।१७ मा भएको सम्झौतामा "कर परीक्षणको क्रममा करदातासँग सम्पर्क स्थापित हुन नसकेको कारण एकतर्फी कर निर्धारण भई सुनुवाइको मौका नपाएको” भन्ने र शिला ट्रेड इन्टरनेशनलसँगको मिति २०७२।३।२७ को सम्झौतामा पनि आधार र कारण खुलेको देखियो। उक्त करदातहरूका सम्बन्धमा प्रशासकीय पुनरावलोकनमा रहेका कर छुट दिएको भन्ने जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा उक्त आयोगको गठन आदेशको सूचनामै "कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारणउपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा बिचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय” भन्ने उल्लेख देखिदा उक्त सूचनाबमोजिम प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीन विषय पनि आयोगको अधिकारक्षेत्रभित्र पर्ने नै देखियो। यसर्थ यस सम्बन्धी वादीको दावी मनासिव देखिएन।

१४३. प्रशासकीय पुरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको करदाताहरू नेपाल एजुकेशन मेटेरिएल प्रालि, हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि. र जेड टिड प्रालिको कर मिनाहा दिने गरी भएको सम्झौतामा करदाताको जिकिरबाहेक अन्य कुनै वस्तुनिष्ठ प्रमाण आधारविना हचुवाको भरमा प्रतिवादीहरूले बदनियत राखी गैरकानूनी रूपमा राजस्व बक्यौतामा अस्वाभिक रूपमा सावाँ करमा पनि छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने अर्को आरोप दावी देखियो। सोसम्बन्धमा आयोगले करदाताहरूसँग गरेको सम्झौता हेर्दा नेपाल एजुकेशन मेटेरिएल प्रालिसँग मिति २०७२।६।२९, हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रालिसँग मिति २०७२।५।३० र जेड टिड प्रालिसँग गरेको कर फछ्यौट सम्बन्धी सम्झौताहरूमा आधार र कारण उल्लेख भएको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।
१४४. करदाता सि.बि.एन बि.।सुजे ज्वाइन्ट भेञ्चर जे.भीले मूल्य अभिवृद्धि करमा छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०१।२३ गते निवेदन दर्ता गरेकोमा मुद्दा फिर्ता नै नलिई क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिर गई निवेदनमा कर छुटको माग नै नगरेको विषयमा प्रवेश गरी करदाताले माग गरेको अवधिभन्दा पछिको अवधिको कुनै वस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई मूल्य अभिवृद्धि कर समेत गरी रु.३,४६,३१,०९५।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा करदाताले दिएको निवेदनसहित आयोग र करदाता बीच भएको सम्झौता हेर्दा करदाताले मिति २०७२।०१।२३ मा दिएको निवेदनमा मिति २०६२।६३ देखि २०६५।६६ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि छुटको माग मागेको देखियो। जबकी आयोग र करदाता बीच मिति २०७२।३।३१ मा भएको सम्झौतामा निवेदनमा माग गरेभन्दा पछिको २०७० असारसम्म अर्थात "२०७० M ३ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि" छुट दिएको देखियो। यसर्थ निवेदक करदाताले मागै नगरेको अवधिको समेत अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी आफैले स्वीकृत गरेको कार्यप्रणाली विपरीत कार्य गरेको पुष्टि हुन आयो। प्रतिवादीहरूको उक्त कार्यबाट निजहरूको बदनियत पुष्टि भएकोले प्रतिवादीले आरोप दावीबमोजिम रु ३,४६,३१,०९५। नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी भएको देखियो।
१४५. अर्का करदाता श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि. ले आ.व. ०६२/६३ को आयकर कर निर्धारणसम्बन्धी आदेश बिरुद्ध सर्वोच्च अदालतमा दिएको पुनरावेदन र आ.व. २०६३/६४ देखि २०६५/६६ आयकर (TDS समेत) र आ.व. ०६५/६६ असारको मूल्य अभिवृद्धि कर समेतका विषयमा राजस्व न्यायाधिकरणमा मुद्दा विचाराधीन रहेको अवस्थामा उक्त मुद्दा फिर्ता नलिएको करसम्बन्धी विषयमा र करदाताले निवेदनमा माग नै नगरेको आर्थिक वर्षहरू २०५७/०५८ र २०५८/०५९ आयकरको विषयमा समेत करदातासँग संझौता गरी जम्मा रु १,९३,४२,१६७। नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सोसम्बन्धमा करदाताको निवेदन र करदातासँग भएको सम्झौतासमेतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा करदाता श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि ले मिति २०७१।११।२७ मा दिएको निवेदनमा आयकरतर्फ २०६२।६३को मात्र कर छुट माग गरेकोमा आयोगसँग मिति २०७२।०६।११ मा संझौता हुँदा करदाताले मागै

नगरेको २०५७।५८, २०५८।५९, २०६३।६४ र २०६४।६५ समेतमा कर मिनाहा दिने गरी सम्झौता गरेको देखियो। यस्तै करदाताले दिएको निवेदनमा मूल्य अभिवृद्धि करमा मिनाहाको दावी नै नगरेकोमा २०६६ असारसम्मको रु.३,९४,९५७।छुट दिने गरी प्रतिवादीहरूले करदातासँग सम्झौता गरेको देखियो। यसरी प्रतिवादीहरूले बदनियत राखी मागै नगरेको अवधिको कर गैरकानूनीरूपमा क्षेत्राधिकार बाहिर गई करदातासँग संझौता गरी गरी आयकरतर्फ रु.९,३८,९२,७५५।- र मू.अ.करतर्फ रु.३,९४,९५७।- गरी कुल रु ९,९३,४२,९६७। छुट तथा मिनाहा दिएको भन्ने देखिएतापनि आरोप दावीको समग्र चार्टमा दुवै शीर्षकमा गरी जम्मा रु ९,७८,३६,९९२। मात्रको आरोप दावी देखिदा सोहीबमोजिम रु ९,७८,३६,९९२। को कसूर गरेको मान्नुपर्ने देखियो।

१४६. करदाता काठमाडौं मैदा मिल्सले कर निर्धारण उपर चित्त बुझाइ बसेको तथा स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.९,२८,९०,०३६। सहित मू.अ.कर बक्यौता रु.४,००,९०,२६६।- को कर मिनाहा गर्दा विगतमा तिरिसकेको व्याज जरिवानालाई समेत पछिल्ला कर अवधिको करमा मिलान गर्ने गरी रु.९४,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।२।२८ मा सम्झौता भएको र आयकरतर्फ करदाताको स्वयं घोषित करको बक्यौता रु.४०,८०,०९९।मध्ये रु.२३,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी बाँकी रु ९७,८०,०९९।- मिनाहा दिदा बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक सावाँ रकम भन्दा पनि घटी हुने गरी करदातालाई आयकर र मू.अ.कर समेत गरी रु.३,२३,९०,२७७।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाइ नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।

१४७. आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९९(१) ले आय विवरणमा घोषणा गरेको कर नै सम्बन्धित करदाताको निर्धारित कर मानिने व्यवस्था गरेको र कुनै करदाताले त्यस्तो आय विवरण नबुझाएको अवस्थामा दफा ९९(२) बमोजिम तिरिसकेको कर नै निर्धारित कर मानिने व्यवस्था छ। करदाताले आफ्नो मुनाफा यति भएकाले मेरो यति कर हुन्छ भनि दफा ९९ अनुसार घोषणा गरेको कर विभागले दफा १०९ अनुसार संशोधन गर्न पाउने व्यवस्था देखिन्छ। आयकरको स्वयं घोषणा भनेको करदाताले मेरो कर दायित्व यति नै हो भनि तिर्न सकार गरेको कर हो। स्वयंकर करदाताले नतिरेको अवस्थामा उक्त ऐनको दफा १०३ देखि दफा ११० सम्मका तरिका अवलम्बन गरी कर असुल गर्नुपर्ने हुन्छ। करदातासँग कर तिर्न आर्थिक रूपमा सक्षमता नभएको कुरामा कर अधिकृत विश्वस्त भएका अवस्थामा दफा ११०क अनुसार कर अधिकृतले किस्ताबन्दिमा पनि कर असुल गर्न सक्दछ। करदाताले मेरो आय यति हो, यसमा म यति कर तिर्न सक्दछु भनि घोषणा गरेको कर हो। यस्तो राज्यका लागि करदाता स्वयंले तिर्दछु भनि घोषणा गरिसकेको वा बुझाउनुपर्ने भनी विवरणमा उल्लेख गरेको वा घोषणा गरेको कर रकम समेत चुक्ता नगरी बक्यौता राखेकोमा आयोगले फछ्यौँट गर्न सम्झौता गरी कानून विपरीत मिनाहा दिएको देखियो। यस्तो कर कुनै पनि आधारमा मिनाहा वा छुट दिनु औचित्यपूर्ण मान्न सकिदैन। कर फछ्यौँट आयोग ऐन, २०३३ को दफा २ (घ) ले पनि करदाता स्वयंले तिर्ने भनि घोषणा

गरेको तर तिर्न अटेर गरेको करलाई फछ्यौट गर्न पाउने विषयलाई समावेश नै गरेको छैन। करदाता काठमाडौं मैदा मिल्सबाट पेश भएका कागज हेर्दा बक्यौता रकम स्वयंकर घोषणाको रकम हो भन्ने प्रमाणबाट पुष्टि नभएकोले यससम्बन्धी आरोप दावी पुग्ने देखिएन।

१४८. करदाता महावीर अटो मोबाईल्सले छुट नमागेको आर्थिक वर्षको समेत आयकर, मू.अ.कर र अन्तःशुल्क कर छुट दिई बदनियतपूर्वक सम्झौता गरेको, सम्झौतामा केरमेट गरी सच्याई कार्यान्वयनको लागि पछिल्लो मितिमा आन्तरिक राजश्व कार्यालय बिराटनगरमा पठाई आयकर, अन्तःशुल्क र मू.अ.कर बक्यौतामा कुल रु.१,२१,८३,३२२।८३ बदनियतपूर्वक छुट दिई नेपाल सरकारलाई सो रकम हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धी निवेदन र सम्झौतासहितको फाइल हेर्दा महावीर अटो मोबाईल्सले आयकर र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ आव ०६४/०६५, ०६५/०६६ र ०६६/६७ तीन आर्थिक वर्षको बक्यौता कर छुटको लागि निवेदन दिइ सोही बमोजिम नै २०७२।०६।२९ मा संझौता भएको देखियो। अन्तःशुल्कतर्फ निवेदकले आव. ०६४/०६५ र ०६६/०६७ गरी दुई आर्थिक वर्षको मात्र कर छुट माग गरेकोमा सम्झौता हुँदा निवेदकले माग गरेको आव. ०६४/०६५ र ०६६/०६७ को अतिरिक्त निवेदनमा मागै नगरेको आव ०६५।६६ को समेत कर छुट दिएको देखियो। यसर्थ प्रतिवादीहरूले समग्र सम्झौता नै बदनियतपूर्वक गरेको देखिदा दावीबमोजिम कुल रु.१,२१,८३,३२२।८३ को हानि नोक्सानी गरेको देखियो।

१४९. बुद्ध एयर प्रा.लि.को ठुला करदाता कार्यालय, ललितपुरबाट आ.व.२०५८/५९ देखि २०६६/६७ सम्मको कर निर्धारणउपर पुनरावेदनको अनुमति पाउँ भनी करदाताले सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दिई बिचाराधीन रहेको अवस्थामा उक्त आ.व.हरूको आयकर बक्यौता कुल रु.३३,९२,६६,८५४।, अग्रिमकर कट्टी वापतको रु.४,९९,८२,९७३, विशेष शुल्क रु.१५,१६,७३१। र स्वयंकर निर्धारण गरेको रु.२,८८,८७,५८३।समेत फछ्यौट गरी पाउँ भनि निवेदन पेश गरेकोमा मिति २०७२।०३।२५ मा संझौता हुँदा सम्झौता अवधिसम्मको बक्यौता रकम आयोगले माग नगरी गैरकानूनीरूपमा कुल रु.२८,०७,६६,५५८। छुट दिई राज्यलाई हानि नोक्सानी भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा करदाताले पेश गरेको निवेदन र कर फछ्यौट आयोगसँग गरेको सम्झौता समेतका कागजहरू हेर्दा मिति २०७२।०३।२५को संझौतामा करदातालाई कर छुट दिनुपर्ने कुनै आधार र कारण उल्लेख भएको देखिएन। करदाताको बक्यौता कति हो कर कार्यालयबाट माग गरेको पनि देखिएन। यसरी कर छुट वा मिनाहा दिनुपर्ने आधार कारण र बक्यौताको विवरण समेत माग नगरी हचुवामा कर छुट दिएको देखिदा प्रतिवादीहरूको बदनियत पुष्टि हुन आयो। उक्त कार्यबाट राज्यलाई कुल रु.२८,०७,६६,५५८। हानि नोक्सानी पुगेको देखियो।

१५०. करदाता हुलास मोटर्स प्रा.लि.को आन्तरिक राजश्व कार्यालय बिराटनगरबाट आ.व.२०६१।०६२ देखि ०६४।०६५ सम्मको अन्तःशुल्क र आ.व.२०६२/०६३ देखि ०६४/०६५ सम्मको

मू.अ.कर निर्धारण आदेश विरुद्ध करदाताले पुनरावेदनको लागि सर्वोच्च अदालतमा निवेदन दिई निवेदन विचाराधीन रहेको अवस्थामा उक्त करदाताको बक्यौता अन्तःशुल्क रु.१,७३,८४,९४७।- र मू.अ.कर रु.२०,३३,४९७।-फछ्यौट गरी पाउँ आयोगमा निवेदन दिई आयोगसँग मिति २०७२।०६।११ मा रु.४५,००,०००।- मा सम्झौता भएको देखिन्छ। यसरी सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन नै रहेको अवस्थामा मुद्दाहरु फिर्ता नै नलिई कर छुट दिनु पर्ने कुनै कानुनी तथा बस्तुनिष्ठ आधार नदेखाइ बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी बक्यौतामा कुल रु.१,६२,२७,६९७।८२ छुट दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा करदाताको निवेदन र करदातासँगको सम्झौता हेर्दा मिति २०७२।०६।११को सम्झौतामा आधार र कारण उल्लेख गरेको र अदालत तथा न्यायिक निकायमा विचाराधीन मुद्दामा गठन आदेशबमोजिम सम्झौता गर्न सकिने नै देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

१५१. अर्का करदाता एनसेल प्रा.लि.को आ.व.२०६४।०६५, ०६५।०६६ र ०६६।०६७ को आयकर, मू.अ.कर, अग्रिम कर कट्टि रकम निर्धारणउपर करदाता स्वयमले केही विषयमा सहमति जनाई कर दाखिला गरेको र केही विषयमा असहमति जनाई प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन विचाराधीन रहेको अवस्थामा तथा एनसेल प्रा.लि.को वित्तीय लेखा परीक्षक प्रतिवादी लुम्बध्वज महत स्वयम आयोगको अध्यक्ष भएको अवस्थामा त्यहाँ स्वार्थ हुनेमा अध्यक्षले सम्झौतामा दस्तखतसम्म नगरेको भरमा स्वार्थ प्रेरित निर्णय हुँदैन भन्ने अवस्था देखिँदैन। आयोगका अन्य सदस्यहरु अध्यक्षको प्रभावमा परी निर्णय गरेको देखिन्छ। उक्त कम्पनी नेपालको सबैभन्दा बढी खुद मुनाफा आर्जन गर्ने कम्पनी भएको र जसको २०७२ असारसम्मको संचिति मुनाफा मात्र ७० अर्बको हाराहारीमा रहेकोमा करदाताले के-कुन आधार र कारणबाट कर मिनाहा पाउने भन्ने कानुनी आधार प्रमाण देखिँदैन। उक्त कम्पनीको निर्धारित कर तिर्ने क्षमता हुँदाहुँदै सावाँ ब्याज समेत रु.१,८२,६८,३४,०१६।बक्यौता भएकोमा आयकरतर्फ रु.५४,००,००,०००।- र मू.अ.करतर्फ रु.३६,००,००,०००।- गरी रु.९०,००,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी संझौता भएको देखिन्छ। यसरी छुट तथा मिनाहा दिनु पर्ने कुनै युक्तियुक्त र मनासिव कारण समेत नरहेकोमा प्रतिवादीहरुले बदनियत राखी बक्यौता रु.९२,६८,३४,०१६।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप देखिन्छ।

१५२. उक्त आरोप दावीका सम्बन्धमा करदाताले पेश गरेको निवेदन, आयोगसँग भएको सम्झौता र कर निर्धारणसम्बन्धी कागजातहरु हेर्दा उक्त कम्पनीसँगको सम्झौतामा कर छुट तथा मिनाहा दिनुपर्ने बस्तुनिष्ठ आधार र कारणहरु सम्झौतामा उल्लेख भएको देखिँदैन। सम्झौता गर्दा अध्यक्ष अनुपस्थित रहेको अर्थात् सम्झौतामा सहीछाप नगरेको देखिएकोमा सोको कुनै कारण उल्लेख गरेको देखिँदैन। आयोगले निर्धारण गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को दफा ६ (क) मा "... निवेदन परेमा आयोगका अध्यक्ष वा अध्यक्षले तोकेको सदस्यले स्वीकृति दिने वा नदिने निर्णय गर्नेछ" भन्ने उल्लेख भएकोमा सोबमोजिम अध्यक्षले स्वीकृति दिएको नदेखिएको तथा कर

फछ्यौट गरी पाउँ भनी करदाताले दिएको निवेदनमा आयोगका सदस्य उमेश प्रसाद ढकालले तोक लगाएको देखियो। तर उमेशप्रसाद ढकाललाई कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को दफा ६ (क) बमोजिम अध्यक्षले स्वीकृति दिने निर्णय गरेको देखिएन। यसर्थ प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक स्वार्थको द्वन्द भएको र कानूनबमोजिम क्षेत्राधिकार नभएको विषयमा सम्झौता गरी आरोप दावीबमोजिम रू ९२,६८,३४,०१६। सरकारी राजश्व हानि नोक्सानी गरेको पुष्टि हुन आयो।

१५३. गोरखा ब्रुअरी प्रा.लि.को निर्धारित आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ को आयकर (TDS समेत) तथा आ.व. ०६४/०६५, ०६५/०६६ र ०६६/०६७ को मू.अ.कर राजश्व न्यायाधिकरणमा र २०६५ साल कार्तिकको मू.अ.कर, अन्तःशुल्क एवं आ.व.२०६५/०६६ र ०६६/०६७ को अन्तःशुल्क सम्बन्धी गरेको विषय सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन रहेको तथा आ.व. ०६७/०६८ र ०६८/०६९ को अन्तःशुल्क प्रशासकीय पुनरावलोकनमा विचाराधीन रहेकोमा उक्त आ.व.हरूको बक्यौता रकम फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०६।१५ गते निवेदन पेश गरेकोमा आम उपभोक्ताबाट संकलन गरेको अन्तःशुल्क कर रकम अर्को महिनाको २५ गते भित्र कर कार्यालयमा दाखिला गर्नुपर्ने तथा नेपालमा सबैभन्दा बढी वियर उत्पादन तथा विक्री गर्ने वैदेशिक लगानी भएको अरबौ मुनाफा आर्जन गर्ने कम्पनीले तिर्नु पर्ने विभिन्न आ.व. र शीर्षकको बक्यौता कर रु.९६,७०,६५,२३७।मध्ये मुद्दा फिर्ता नै नलिई क्षेत्राधिकार बाहिर गई तथा आधार र कारण समेत नखुलाई प्रतिवादीहरूले बदनियत राखी रु.९१,४०,६५,२३७।- छुट तथा मिनाहा दिई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा करदातासँग गरेको सम्झौतासमेतका कागजातहरू हेर्दा आ.व. ०६४/०६५ र ०६५/०६६ मा "कुनै जर्ति नै नदिई कर निर्धारण गरेको, एकातर्फ क्राउनकर्क नपुगेको र अर्कोतर्फ जर्ति नपुगेको भनी दोहोरो कर निर्धारण गरेको" भन्ने समेतका आधारहरू मिति २०७२।६।२९को सम्झौतामा उल्लेख भई आयोगले कानून र गठन आदेशको सूचनाबमोजिम सम्झौता गरेको देखिदा आयोगको उक्त सम्झौता मनासिवै देखियो। यस सम्बन्धी आरोप दावी पुग्ने देखिएन।

१५४. हिमालयन ब्रुअरी प्रा.लि.को आ.व.२०५९।०६० को अन्तःशुल्क रु.१,७६,०८१।२५, आ.व.२०६०।०६१ को अन्तःशुल्क रु.४०,६९,९२६।, आ.व.२०६१।०६२ को अन्तःशुल्क रु.२२,३०,०६५।, आ.व.२०६६।०६७ को अन्तःशुल्क रु.१७,५०,३३३।, आ.व. २०६७।०६८ को अन्तःशुल्क रु.३०,९९,९३८।- र आ.व.२०६८।०६९ को अन्तःशुल्क रु.४४,७२,३६४। गरी कुल रु.१,५७,९८,७०७।२५ र आ.व.२०६६।०६७, २०६७।०६८ र २०६८।०६९ को अन्तःशुल्क रकममा बिलम्ब दस्तुर रु.२४,३८,१३९। गरी कुल जम्मा रु.१,८२,३४,८५६।२५ अन्तःशुल्क निर्धारण भएको तथा आ.व.२०५९।०६० देखि आ.व.२०६१।०६२ सम्मको निर्धारण भएको अन्तःशुल्क बिरुद्ध करदाताले राजश्व न्यायाधिकरणमा दिएको पुनरावेदन र आ.व. २०६६।०६७ देखि आ.व. २०६८।०६९ सम्मको

निर्धारण भएको अन्तःशुल्क विरुद्ध करदाताले प्रशासकीय पुनरावलोकनमा दिएको निवेदनहरू विचाराधीन नै रहेकोमा सोमध्ये बक्यौता साँवा अन्तःशुल्क रु.१,५७,९८,७०७।२५ तथा विलम्ब दस्तुर समेतको बक्यौता रु.१,८२,३४,८५६।२५ मा जम्मा रु.२२,५०,०००।- मात्र लिने गरी मुद्दा विचाराधीन रहेको अवस्थामा रु.१,३५,४८,७०७।२५ बदनियतपूर्वक मिनाहा तथा छुट दिई मिति २०७२।०६।२९ गते संज्ञौता भई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा आयोगबाट प्राप्त सम्झौता लगायतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा आयोगको कार्य कानून र गठन आदेशसम्मत नै देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

१५५. करदाता त्रिवेणी डिस्टिलरीले कर फछ्यौटको लागि आयोगमा दिएको निवेदनमा आ.व. २०६२/६३ लगायतका अरु वर्षहरूको बक्यौता करको फछ्यौट गरी पाउन निवेदन नै गरेको देखिदैन। एउटा करको नाम नै खुलाएको देखिदैन। करदातासँग मिति २०७२।६।२९ मा सम्झौता हुँदा नाम नखुलेका अन्तःशुल्क र मू.अ.कर बक्यौता २०६९/७० सम्मका लागि रु.२ करोड ७० लाख तथा रु.१ करोड २४ लाख लिने उल्लेख गरेको देखिन्छ। यसरी करदाताले २०६९/६२ को बक्यौता कर फछ्यौट गर्न माग गरेता पनि माग नै नभएका सो अगाडिका वर्ष तथा सो पछाडिका २०६९/७० सम्मका कर स्वतः मिनाहा हुन पुगेको देखियो। माग नै नगरेको बक्यौता रु.७४,९४,२६,७९४ मिनाहा गर्ने कार्यले सो सम्झौता कार्यान्वयन गर्न कार्यालय असजिलोमा परेको सो पत्रबाट देखिन्छ। अन्तःशुल्कतर्फ बक्यौता र व्याज गरी रु ३,३४,९९,९५,८२८ रहेको देखिन्छ। आयोगको च.नं २५२७क मिति २०७२/६/२९ को पत्रबाट फाइल र सम्झौता आन्तरिक राजस्व कार्यालय, भैरहवामा २०७२।१०।१७ गते सो पत्र दर्ता नं ३९०५ मा दर्ता गरेको देखिन्छ। पत्र पठाउँदा चलानी किताब पनि केरमेट गरी मिलाएको देखिन्छ। पत्रको चलानी नं. तथा कार्यालयमा दर्ता भएको मिति बीचको समय हेर्दा आयोगको कार्यावधि समाप्त भए पछि सो सम्झौता भएको देखिन्छ। मू.अ.करतर्फको बक्यौता रु.७९,७७,९६,२७५। हकमा करदाताले आयोग समक्ष आ.व. २०६९/०६२ को मू.अ.कर र अन्तःशुल्क तथा शीर्षक नखुलेको छुट मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७१।१२।२२ गते निवेदन दर्ता गरेको र सो निवेदनअनुसार संज्ञौता अवधिसम्मको कर फछ्यौट हुने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते संज्ञौता भएको देखिन्छ। करदाताले कर अधिकृतले निर्धारण गरेको अन्तःशुल्क र मू.अ.कर बक्यौता राखि राखेको करदाताले आ.व. ०६९/०६२ को मात्र बक्यौता मू.अ.कर र अन्तःशुल्क फछ्यौट गरी पाउँ भनि माग गरेकोमा माग नभएको आ.व. ०६२/०६३ को अन्तःशुल्क समेत छुट दिएको तथा नाम नै नखुलेका करको कर मिनाहा गरेको, आयोगको कार्यावधि समाप्त भए पछि शंकास्पद कागजात मिलाई केरमेट गर्ने कार्य गरेको तथा सम्झौता गर्दा कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई कूल रु.४,०९,९५,९२,९०३।- अन्तःशुल्क र मू.अ.कर छुट तथा मिनाहा दिएको देखाई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।

१५६. सो सम्बन्धमा करदाताको निवेदन, आयोग र करदाता बीच भएको सम्झौता तथा अन्य कागज हेर्दा करदाताले मिति २०७१।१२।२२ मा कर मिनाहा माग गरी आयोगसमक्ष दिएको निवेदनमा अन्तःशुल्क र मूल्य अभिवृद्धि कर उल्लेख भएको भएतापनि कुन आवको कर मिनाहा गरेको हो, उल्लेख भएको देखिएन। निवेदकले निवेदनमा मागै नगरेको समयको करसमेत मिनाहा हुने गरी मिति २०७२।६।२९मा सम्झौता भएको देखियो। साथै चन्द्रलक्ष्मी श्रेष्ठको मिति २०७१।१२।२०को निवेदन भने आयोगमा दर्ता भएको देखिएन। आयोगको उक्त कार्य कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७ र आयोग स्वयंले स्वीकृत गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ विपरीत देखियो। कर्ताको कार्य कारणबाटै बदनियत खोजिने हुँदा प्रतिवादीहरूले आयोगमा रितपूर्वक दर्ता नभएको कर फछ्यौटसम्बन्धी निवेदनका आधारमा र निवेदनमा मागै नगरेको अवधिको कर मिनाहा गरेबाट प्रतिवादीहरूको बदनियत पुष्टि भएको देखियो। यस्तो कार्यबाट आरोप दावीबमोजिम नेपाल सरकारलाई रू ४,०१,९५,९२,१०३। हानि नोक्सानी भएको देखियो।

१५७. करदाता माउण्ट एभरेष्ट ब्रुअरी प्रालिको कर अधिकृतले पर्याप्त कारण र आधार खुलाई गरेको कर निर्धारणलाई कर फछ्यौट आयोग, २०६३ ले आ.व.०६०/०६१ र ०६१/०६२ को मू.अ.कर मिति २०६४।०२।३१ मा रु.८,००,७५,०००। बुझाउने गरी सम्झौता भई उक्त रकम करदाताले सो मिति पश्चात पटक-पटक बुझाई सकेको अवस्थातर्फ समेत कुनै विचार नगरी २०५४ साल मंसिर देखि २०७० आषाढ मसान्तसम्मको सबै भुक्तानीलाई समावेश गरी करदाताले बुझाई सकेको राजस्व समेत बदनियतपूर्ण मनसाय राखी तिर्न बाँकी मू.अ.कर सावाँ रु.२८,९९,४५,०४६। र थप दस्तुर ब्याज समेत रु.४०,३०,३६,२९९। मिति २०७०।०३।३१सम्मको हुँदै नभएको क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.१३,००,०००।- मात्र मू.अ.कर लिने गरी सम्झौता भएकोले कुनै बस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण बिना बदनियतपूर्वक करदातालाई आयकर, मू.अ.कर र अन्तःशुल्क समेत गरी रु.७१,७६,२९,२४३।- छुट तथा मिनाहा दिएको देखाइ नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सोसम्बन्धमा करदाताको निवेदन, आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौता र अन्य कागजातहरू अध्ययन गर्दा "आन्तरिक राजस्व विभाग तथा भन्सार विभागले प्रशासन गर्ने करसम्बन्धी ऐन, नियमानुसार संकलन गर्नुपर्ने कर तथा महसुल संकलन नभई आर्थिक वर्ष ०६९।०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषय" आयोगको क्षेत्राधिकार हुने भनी कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठनसम्बन्धी सूचनामा उल्लेख भएको देखियो। सो व्यवस्था बमोजिम कर फछ्यौट आयोग, २०६३ ले करदातासँग सम्झौता गरी असुलउपर हुन बाँकी कर पनि "राजस्व बक्यौताभिन्न" पर्ने नै देखिदा कर फछ्यौट आयोग, २०७१ले त्यस्ता बक्यौतामा सम्झौता गर्न सक्ने नै देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

१५८. आयोगले कानून र गठन आदेशमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघी केही करदातालाई फाइदा पुग्ने गरी कर फछ्यौट गरेको हो कि भन्ने विषयमा कार्यटोलीले अध्ययन गर्दा कर फछ्यौटका

सम्बन्धमा अपनाएका प्रक्रिया, सम्झौताको आधार, करदाताको क्षमता जस्ता विषयमा पृथक विश्लेषण नै नगरी सबै करदाताको क्षमतालाई एकै किसिमको व्यवहार गरी सम्झौता गरेको, बार्ताबाट सम्झौता भएको भनिएका कुनै पनि करदाताको साविक गरेको रकम कति थियो, व्याज शुल्क, जरिवाना लगायतका रकम कति थियो, आयोगले कर निर्धारण गर्दा कर, व्याज, शुल्क, जरिवाना, थप दस्तुर, बिलम्ब शुल्क लगायत छुट्याएर निर्धारण नगरी एकमुष्ट रकम तोकेको छ। सो सम्झौताको अध्ययन गर्दा कुन करदाताले कति सहूलियत पाएको थियो भन्ने कुनै सूचना प्राप्त गर्न सकिन्न, निजी स्वामित्वका करदाताले सार्वजनिक स्वामित्व भएका करदाताभन्दा बढी सहूलियत दिएको, गठन आदेशमा तोकिएको भन्दा बढी क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी निवेदन नै नदिएको पक्षलाई राजस्व छुट दिएको, आफैले तोकेको कार्यविधिको पालना नगरी बार्ताबाट मात्र सम्झौता हुनु असल अभ्यास नभएको, आधार स्पष्ट नगरी असामान्य तरिकाले केही करदातालाई राजस्व छुट दिएको भन्ने समेत जीवनाथ कोइरालाको संयोजकत्वमा गठित कार्यटोलीले मिति २०७३।१२।४मा पेस गरेको प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको देखिन्छ।

१५९. प्रतिवादीहरूले के कसरी भ्रष्टाचारजन्य कार्य गरे, कोबाट कति रकम भ्रष्टाचार गरे भन्ने ठोस आधार प्रमाण वादी पक्षले पेस गर्न नसकेको र घुस वा रिसवत लेनदेन भएको विषय समेत आरोपपत्रमा उल्लेख नभएकोले प्रतिवादीहरूउपरको भ्रष्टाचारको आरोप पुष्टि हुने अवस्था छैन भन्ने प्रतिवादीहरूको बयान, प्रतिवादीहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस तथा बहस नोटमा जिकिर देखिदा सो सम्बन्धमा विचार गर्दा भ्रष्टाचारजन्य कार्य हुनका लागि आर्थिक लाभ वा हानि मात्र पर्याप्त आधार होइन। अवाञ्छित किसिमको दोषपूर्ण गतिविधि पनि भ्रष्टाचारजन्य कसुरको अर्को महत्त्वपूर्ण आधार हो। प्रतिवादीको गैरकानूनी र अवाञ्छित किसिमको दोषपूर्ण गतिविधिबाट कसैको हानि हुने र कसैले लाभ पाउने अवस्था हुन्छ भने सो कार्य पनि भ्रष्टाचारजन्य कसुरको दायराभित्र पर्ने नै हुन्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट विभिन्न मुद्दामा व्याख्या भएको देखिन्छ।⁴⁵ कर्ताले गरेको कार्यको प्रकृति, सम्भावित परिणाम र सो परिणाम ल्याउन चालेको कदमहरूको समग्रतामा नै मनसाय तत्त्वको खोजी गर्नुपर्ने हुन्छ। प्रतिवादीहरूले आफ्नो कार्यको सम्भावित परिणाम यस्तो हुन सक्छ भन्ने जानकारी वा ज्ञान राखेको देखिएको अवस्थामा निजहरूको दावीको कसूर गर्ने मनसाय र बदनियत थिएन भन्न मिल्ने देखिएन। यसर्थ प्रतिवादीहरूले लिएर आएको प्रमाण पेस नभए तापनि माथि विवेचना भएबमोजिम निजहरूले गरेको अवाञ्छित र दोषपूर्ण व्यवहार र कार्यबाटै निजहरूको मनसाय, बदनियत र कार्य पुष्टि भएकोले उक्त जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

१६०. कर फछ्यौट आयोगले करदाताले पेस गरेका निवेदनउपर छानविन गरी पुनः कर निर्धारण गर्न सक्ने र यस्तो कर निर्धारण गर्दा सुरूमा कर अधिकृतले निर्धारण गरेको गरेको अङ्कभन्दा घटी वा बढी अङ्क निर्धारण गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेतापनि⁴⁶ आयोगले कुनै पनि करदातासँग सुरूमा

⁴⁵ मथुरा ढकाल विरुद्ध नेपाल सरकार, नेकाप २०७५ फागुन नि नं १०१४२

⁴⁶ कर फछ्यौट आयोग, २०३३ को दफा ९

(नियमित रूपमा) कर अधिकृतले निर्धारण गरेको करको अङ्कभन्दा बढी अङ्क कर निर्धारण गरेको देखिएन। कर फछ्यौट आयोग गठनको उद्देश्य कराधार संरक्षण गर्दै अधिकतम बक्यौता कर असुल गर्ने पनि देखिन्छ। स्वयं कर फछ्यौट आयोग, २०७१ ले स्वीकृत गरेको कर फछ्यौट कार्य प्रणालीमा ⁴⁷ कुनै करदाताको कर तिर्ने क्षमता, आर्थिक स्थिति, व्यवसायको प्रकृति एवम् स्थान, कानूनको व्याख्या तथा निर्णय, समानस्तरका करदाता वा समान किसिमका कारोवार वा व्यवसायमा संलग्न करदाताको सो आर्थिक वर्षमा कायम गरिएको कारोवार अंक वा खुद करयोग्य आय, आयोगलाई मनासिव लागेका अन्य बस्तुनिष्ठ आधारहरूमा आपसी सहमतिबाट कर निर्धारण गर्ने कार्यविधिलाई स्वीकार गरेकोमा सोको विपरीत करदातासँग कर फछ्यौट सम्झौता गर्दा बिना आधार कारण कतिपयमा बक्यौता करको जम्मा एक प्रतिशत लिई बाँकी कर मिनाहा दिने कार्य गरेको देखियो। कर फछ्यौट आयोगले करदातासँग सम्झौता गर्दा कर छुट दिनु पर्ने औचित्य, आधार र कारण समेत नखुलाई के कति कर बक्यौता थियो, कति मिनाहा गरेको हो भन्ने समेत उल्लेख नगरिएको तथा न्युन रकममा सम्झौता गरेको कारण पहिले करदाताले बुझाएको रकम समेत बढी हुन गई बक्यौता असुलीको सट्टा राज्यकोषमा जम्मा भएको रकम उल्टै फिर्ता दिनु परेको कारण राज्यलाई थप हानि नोक्सानी पुगेको देखियो। आपराधिक कार्यबाट नै प्रतिवादीहरूको बदनियत र मनसाय तत्त्व खोजिने र हेरिने विषय भएको र प्रतिवादीहरूले गरेको कार्यको प्रकृति, सम्भावित परिणाम र सो परिणाम ल्याउन निजहरूले चालेको कदमहरूको समग्रतामा दावीको कसूर गर्ने प्रतिवादीहरूको मनसाय र बदनियत पुष्टि हुन आयो।

१६१. समग्रमा माथि विवेचना भएबमोजिम प्रतिवादीहरूले आफैले बनाएको कार्यविधि पालना नगरी मनोगत ढंगले कर छुट दिई सम्झौता गरेको देखिन आयो। आयोगलाई नेपाल सरकारले दिएको कार्यविवरण र क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गै कर छुट दिएको, कर वापतको साँवा रकमसमेत मिनाहा दिएको, करदाताले तेश्रो पक्षबाट उठाएको वा उठाउनु पर्ने कर र मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क जस्ता छुट दिनै नमिल्ने करहरू समेत छुट तथा मिनाहा दिने सम्झौता गरेको देखियो। करदाताले कर फछ्यौटको लागि मागै नगरेको अवधिको र मागै नगरेको विषयको कर फछ्यौट गर्ने गरी करदातासँग सम्झौता गरेको, नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रयोग गरेको ठहर भएका करदाताहरूसँग आयोगको क्षेत्राधिकार विपरीत कर फछ्यौट सम्झौता गरेको, आयोगको क्षेत्राधिकार २०६९/७० सम्मको कर फछ्यौटको लागि निर्धारण भएकोमा सो अवधि पछिको समेत कर मिनाहा हुने गरी सम्झौता गरेको करदाताले तिरिसकेको कर रकम आयोगको कार्य अवधि पछिको सम्बन्धित करदाताले तिर्नुपर्ने कर रकममा मिलान गरी सम्झौता गरेको, करदाताले स्वयं घोषणा गरेको र भुक्तानीमा संकलन गरेको अग्रिम कर समेत छुट दिएको, केही करदातासँग भएको सम्झौतामा कर फछ्यौट मिनाहा गर्नुपर्ने कुनै पनि आधार र कारण उल्लेख नगरी सम्झौता गरी देहायका करदाताहरूको जम्मा रु.५,७१,७५,६६,४६९।नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी गरेको तथ्य पुष्टि हुन आयो:

⁴⁷ कर फछ्यौट कार्य प्रणाली, २०७१ को दफा ५

सि.नं	करदाताको नाम	मिनाहा दिएको रकम
१	अन्नपूर्ण पेट बोटल्स प्रा.लि.	२२,९९,२७१।
२	आनन्द ईट्टा भट्टा	८,५८,५१३।
३	एनसेल प्रा.लि.	९२,६८,३४,०१६।
४	एम.एम.एम. ग्रुप लि. इन जे.भि. साई कन्सल्टिड प्रा.लि.	४२,६४,९१०।
५	काठमाडौं टुकटुक प्रा.लि.	११,१३,०१७।
६	टि.भि.म्याक्स प्रा.लि.	७२,८०,०००।
७	त्रिवेणी डिष्टिलरी	४,०१,९५,९२,१०३।
८	नाकासु मोटर्स प्रा.लि.	६,४९,८९,७५५।
९	नेपाल रिपब्लिक मिडिया प्रा.लि.	४,४५,०३,१८४।
१०	नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लि.	१,००,९२,६०७।
११	नेम लिंक ईन्टरनेशनल ट्रेडर्स प्रा.लि.	१०,०४,२०,७७७।
१२	न्यू कार्की हार्डवेयर सेन्टर	४,०४,६८,३८३।
१३	बजगाईं टी फार्मिङ्ग एण्ड प्रोसेसिङ ई.प्रा.लि.	९४,९५,६१८।
१४	बुद्ध एयर प्रा.लि	२८,०७,६६,५५८।
१५	भरुन्चे कन्स्ट्रक्शन प्रा.लि.	९६,८५,७३४।
१७	महावीर अटो मोबाईल्स प्रा.लि.	१,२१,८३,३२२।
१८	श्री महालक्ष्मी सुगर्स लि.	१,७८,३६,९१२।
१९	सि.बि.एन बि.। सुजे ज्वाइन्ट भेञ्चर जे.भी	३,४६,३१,०९५।
२०	स्पेसटाइम नेपाल	१,५९,०६,०१७।
२१	हर्बो ईन्टनेशन प्रा.लि.	११,३५,५४,०४५।
२२	हिमालयन ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि.	७,९०,६३२।
जम्मा		५,७१,७५,६६,४६९।

१६२. मिति २०८०।०२।१८ को आदेश: यसमा आ.व. २०६९/७० सम्मको अवधिको कर फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएकोमा सो आयोगका पदाधिकारी प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्माले करदाताले कर फछ्यौटको लागि मार्गै नगरेको अवधिको र मार्गै नगरेको विषयको कर फछ्यौट गर्ने गरी करदातासँग सम्झौता गरेको, नक्कली मुल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रयोग गरेको ठहर भएका करदाताहरूसँग आयोगको क्षेत्राधिकार विपरित कर फछ्यौट सम्झौता गरेको, आयोगको क्षेत्राधिकार २०६९/७० सम्मको कर फछ्यौटको लागि निर्धारण भएकोमा सो अवधि पछिको समेत कर मिनाहा हुने गरी सम्झौता गरेको, करदाताले तिरिसकेको कर रकम आयोगको कार्य अवधि पछिको सम्बन्धित करदाताले

तिर्नुपने कर रकममा मिलान गरी सम्झौता गरेको, करदाताले स्वयं घोषणा गरेको र भुक्तानीमा संकलन गरेको अग्रिम कर समेत छुट दिएको, केही करदातासँग भएको सम्झौतामा कर फछ्यौट मिनाहा गर्नु पर्ने कुनै पनि आधार र कारण उल्लेख नगरी सम्झौता गरेको भन्ने तथ्य सम्बन्धी करदाताहरूको फाइल सलंगन निवेदन तथा सम्झौता लगायतका कागजातहरू कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को प्रतिवेदन, महालेखा परीक्षकको चौवत्रौं वार्षिक प्रतिवेदन, जीवनाथ कोइरालाको संयोजकत्वमा गठित कार्यटोलीको प्रतिवेदन समेतका कागजातबाट पुष्टि भएकोले प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक रु.५,७१,७५,६६,४६९। (पाँच अरब एकहत्तर करोड पचहत्तर लाख छैसठ्ठी हजार चार सय उनान्सत्तरी) नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याउने गरी कर छुट दिई राजस्व चुहावट हुने गरी सम्झौता गरेको देखिंदा प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्माले दावीको भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७(क) को कसूर गरेको ठहर्छ। वादीको अन्य आरोपदावी पुग्न सक्दैन। उक्त कसूरमा कसूरदार ठहर भएका प्रतिवादीहरूलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ तथा ३(१)(झ) बमोजिम आठ वर्ष देखि दश वर्षसम्म कैद सजाय हुने देखिंदा सोको लागि फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा ८/९ बमोजिम छुटै सुनुवाई गर्नुपर्ने देखिंदा सो प्रयोजनको लागि मिति २०८०/२/२५ को पेशी तारिख तोकै मिति २०८०/८/२४ सम्म दुवै पक्षबाट सजायपूर्वको प्रतिवेदन लिइ नियमानुसार पेश गर्नु।

पूरक आरोपपत्र (मुद्दा नं.०७७-CR-०११७)को कसूर निर्धारण खण्ड

१६३. पूरक आरोपपत्रका सम्बन्धमा समेत दुवै पक्षका तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूले प्रस्तुत गर्नु भएको बहस र बहस नोटका बूँदाहरू मूल आरोपपत्रको कसूर निर्धारण खण्डमा उल्लेख भैसकेको देखिंदा यहाँ पुनरावृत्ति गर्नुपर्ने देखिएन। साथै कर फछ्यौट आयोगको पदाधिकारीको रूपमा प्रतिवादीहरूले गरेको काम कारवाही वा निर्णयउपर भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान र अभियोजन गर्ने अधिकारक्षेत्र अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई हुन्छ वा हुँदैन? महालेखा परीक्षकको कार्यालयलाई कर फछ्यौट आयोगको कर फछ्यौटसम्बन्धी बिषयको लेखा परीक्षण गर्ने अधिकार छ वा छैन? अर्थमन्त्रीको निर्णयानुसार कर फछ्यौट आयोगका कागजातहरू अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई उपलब्ध गराइएकोमा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा १४ बमोजिम नेपाल सरकारको अनुमति लिएको भन्न मिल्छ वा मिल्दैन? प्रतिवादीहरूले गरेको कर फछ्यौटको निर्णयउपर सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन नपरेको तथा कर फछ्यौट आयोगको निर्णय बदर नभएको अवस्थामा प्रतिवादीहरूउपर भ्रष्टाचारको मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन? कर फछ्यौट आयोगबाट कर छुट पाएका लाभग्राही करदाताउपर मुद्दा नचलाइ प्रतिवादीहरूउपर मात्र मुद्दा चलाउन मिल्ने हो वा होइन ? कर फछ्यौट आयोगले सम्पादन गर्ने कार्य न्यायिक वा प्रशासनिक कस्तो प्रकृतिको कार्य हो? बिशेष अदालतले मुद्दाको कारवाही र निर्णयमा बिशेषज्ञको सेवा र राय परामर्श लिन सक्छ वा सक्दैन? कर फछ्यौट आयोगको कामकारवाहीसँग सम्बन्धित आरोपपत्रमा उल्लिखित बिषयहरूमा बिशेष अदालतले

न्यायिक परीक्षण गर्न सक्छ वा सक्दैन? भन्ने समेतका मुद्दामा निरूपण हुनुपर्ने विषयहरू तथा कर फछ्यौट आयोगको गठन र कार्य प्रकृति समेतका विषयमा मूल आरोपपत्रमा बिस्तृत विवेचना भैसकेको अवस्था देखिदा सो विषयहरूमा पुनरावृत्ति नगरी प्रस्तुत पूरक आरोपपत्रका सम्बन्धमा देहायका प्रश्नहरूको मात्र निरूपण हुनुपर्ने देखियो:

- पूरक आरोपपत्र कानूनबमोजिम यस अदालतमा दर्ता भएको अवस्था हो वा होइन? पूरक आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने हो वा होइन?
- पूरक आरोपपत्रमा दावी गरिएका विभिन्न १० वटा विषयमा कर फछ्यौट आयोग, २०७१का पदाधिकारीको रूपमा प्रतिवादीहरूले गरेको कार्य कानूनमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघेर गरेको देखिन्छ वा देखिदैन?
- प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको अवस्था हो वा होइन? प्रतिवादीहरूको काममा बदनियत देखिन्छ वा देखिदैन?
- प्रतिवादीहरूले दावीको कसूर गरेको अवस्था देखिन्छ वा देखिदैन?
- प्रतिवादीहरूलाई आरोप दावीबमोजिम सजाय हुन सक्ने हो वा होइन?

१६४. पहिलो आरोपपत्र दर्ता भएको चार वर्षपछि पूरक आरोपपत्र दर्ता भएको छ। यसरी आरोपपत्र दर्ता गर्न अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा १८ र भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ३६ बमोजिम प्रस्तुत आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने अवस्था छैन। साथै पूरक अभियोगपत्र दर्ता गर्न सरकारी वकिलले अदालतको अनुमति नलिएको र अदालतबाट अनुमति प्रदान भएको अवस्था पनि छैन। यसर्थ यो नियोजित रूपमा गरिएको कानून विपरीतको आरोपपत्र भएकोले पूरक आरोपपत्र खारेजभागी छ भन्ने प्रतिवादीहरूको तर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरू तथा अदालतको सहयोगी (एमिकस क्युरी) समेतले जिकिर लिएको देखिदा पूरक आरोपपत्र दर्ता हुन सक्ने अवस्था हो वा होइन? पूरक आरोपपत्र कानूनबमोजिम यस अदालतमा दर्ता भएको अवस्था हो वा होइन? भन्ने विषयमा निरूपण हुनुपर्ने देखियो।

१६५. सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था हेर्दा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐनमा "दफा २९ मा लेखिएदेखि बाहेक भ्रष्टाचारको सम्बन्धमा सो कार्य भएको पाँच वर्षभित्र आयोगले कारवाही नचलाएमा सो अवधि नाघेपछि त्यस सम्बन्धमा यस ऐन अन्तर्गत कुनै कारवाही चलाइने छैन। तर सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति वा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको सार्वजनिक संस्थाको सम्पत्ति हिनामिना गरेकोमा कुनै हदम्याद लाग्ने छैन" भन्ने व्यवस्था देखिन्छ।^{४८} थप आरोपपत्रका सम्बन्धमा विशेष अदालत ऐन, २०५९ मा निम्न कानूनी व्यवस्था देखिन्छ:

"९. थप अभियोगपत्र दायर गर्न सकिने: (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि विशेष अदालतमा कुनै अभियुक्तउपर अभियोगपत्र दायर भैसकेपछि सो मुद्दामा अन्य सम्बद्ध थप प्रमाणहरू फेला परेमा मुद्दा दायर भैसकेका अभियुक्तको हकमा साविकमा

^{४८} अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा १३ (२)

भएको अनुसन्धानलाई कायमै राखी थप अनुसन्धान तहकिकात गर्न वा पहिले लिएको सजायको माग दावीमा थप दावी लिन सोको कारण खोली सरकारी वकिलले अनुमतिका लागि विशेष अदालतमा निवेदन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेमा सोको कारण मनासिव भएमा विशेष अदालतले आवश्यकताअनुसार अनुमति दिन आदेश गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश भएमा पहिले मुद्दा दायर भएका अभियुक्तउपर थप सजाय माग दावी गर्न वा थप अभियुक्तउपर थप आरोपपत्र दायर गर्न सकिनेछ।”

१६६. प्रतिवादीहरूउपर मिति २०७४।४।१ मा ०७४ CR ०००१ को मुल आरोपपत्र दायर हुँदाको समयमा आरोपपत्रमै "हाल जम्मा ४५ वटा करदाताहरूको बक्यौता मिनाहा गरेको हकमा सम्म अनुसन्धान सम्पन्न गरी आरोपपत्र दायर गरिएको र बाँकी अन्य करदाताहरूको बक्यौता मिनाहा गरेको हकमा अनुसन्धान गरी छुट्टै दावी लिइने र अन्य व्यक्तिहरू समेत सो कार्यमा संलग्न भएको देखिन आएमा सो बमोजिम छुट्टै आरोपपत्र पेश गरिने" भन्ने उल्लेख भएको र सोहीबमोजिम मिति २०७८।३।९ मा करीव चार वर्षपछि ०७८ CR ०११७को पूरक आरोपपत्र यस अदालतमा दायर भएको देखियो। विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ९बमोजिम "अभियोगपत्र दायर भैसकेपछि सो मुद्दामा अन्य सम्बद्ध थप प्रमाणहरू फेला परी" पूरक आरोपपत्र दायर भएको नभइ शुरू आरोपपत्रमै "थप अनुसन्धान गरी बाँकीको हकमा आरोपपत्र दायर गरिने" भन्ने उल्लेख भएबमोजिम नै शुरू आरोप दावीमा उल्लेख भएबमोजिम थप विषयमा अनुसन्धान गरी पूरक आरोपपत्र दायर भएको देखिएको र उक्त आरोपपत्र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा १३ को अवधि नाघी दर्ता भएको पनि नदेखिदा पूरक आरोपपत्रउपर कारवाही हुन नसक्ने भन्ने प्रतिवादीहरूको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

१६७. पूरक आरोपपत्रमा दावी गरिएका विभिन्न १० वटा विषयमा कर फछ्यौट आयोग २०७१ का पदाधिकारीको रूपमा कार्य गरेका प्रतिवादीहरूले कानूनमा तोकिएको क्षेत्राधिकार नाघेर काम गरेको देखिन्छ वा देखिदैन? प्रतिवादीहरूले असल नियतले काम गरेको अवस्था हो वा होइन? प्रतिवादीहरूको काममा बदनियत देखिन्छ वा देखिदैन? प्रतिवादीहरूले दावीको कसूर गरेको अवस्था देखिन्छ वा देखिदैन? भन्ने समेतका निरूपण गर्नुपर्ने प्रश्नहरूका सम्बन्धमा एकै पटक छलफल हुनुपर्ने देखियो।

१६८. कर फछ्यौट आयोगले क्षेत्राधिकार नाघी बदनियतपूर्वक एभरेष्ट ईन्स्योरेन्स कम्पनी, युनिभर्सल क्याफे एण्ड बैक्वेट, सिटिजन बैक इन्टरनेशनल, विकास फ्लोर मिल प्रालि र हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रालि समेतका ५ वटा करदाताको कर फछ्यौट गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाता एभरेष्ट ईन्स्योरेन्स कम्पनीले मिति २०७२।१।३१मा दिएको निवेदनमा आव २०६३।६४ देखि २०६६।६७ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर फछ्यौटको लागि निवेदन दिई मिति २०७२।६।२९मा करदातासँग सम्झौता गरेको देखियो। उक्त कम्पनीको हकमा के कसरी क्षेत्राधिकार नाघी बदनियतपूर्वक कर फछ्यौट भएको हो भन्ने सम्बन्धमा

आरोपपत्रमा कुनै व्यहोरा उल्लेख भएको नदेखिदा उक्त कम्पनीको हकमा आयोगले गरेको कर फछ्यौट अन्यथा भन्ने देखिएन। अर्का करदाता युनिभर्सल क्याफे एण्ड बैक्वेटले मिति २०७२।१।२९मा २०६८।६९ को लागि मूल्य अभिवृद्धि कर छुटको लागि दिएको निवेदनबमोजिम मिति २०७२।३।३१ मा पहिलो सम्झौता भएको र २०७२।६।७ मा "२०७०।म९" को मूल्य अभिवृद्धि करको लागि सम्झौता भएको र सोको लागि करदाताले निवेदन दिएको पनि देखिदैन। कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को गठन आदेशमा आयोगको कार्यदिश २०६९।७० अर्थात २०७० असार मसान्तसम्मको बक्यौता करको हकमा मात्र हुने उल्लेख भएकोमा सो विपरीत आयोगको अधिकारै नभएको "२०७०।म९" अर्थात २०७० पुस मसान्तसम्मको कर छुट दिइ नेपाल सरकारको रू ८,४०,८६८। राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी गरेको पुष्टि हुन आयो।

१६९. सिटिजन बैक इन्टरनेशनलको हकमा आयोगले क्षेत्राधिकार बाहिर गई अवधि नाघेको कर निर्धारणलाई पनि फछ्यौट गरी रू १,३१,८४,९५७। छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावीका सम्बन्धका विचार गर्दा करदाता सिटिजन बैक इन्टरनेशनलले मिति २०७२।५।१ मा आव २०६३।६४को आयकरको लागि, मिति २०७२।५।१मा ०५१।५२को अग्रिम आयकरको लागि, मिति २०७२।५।१मा २०६४।६५को आयकरको लागि र मिति २०७५।५।२मा २०६५।६६को आयकरको फछ्यौटको लागि आयोगसमक्ष निवेदन दिएको देखियो। करदाताले सबै निवेदनमा बक्यौता कर फछ्यौटको लागि आयोगसमक्ष निवेदन दिएको र उक्त निवेदनहरू र आयोगले फछ्यौट गरेका बिषयहरू आयोगको गठन आदेशभित्रै पर्ने देखिदा अधिकारक्षेत्र बाहिर गई राजश्व चुहावट गरेको भन्ने वादी दावीसँग सहमत हुन सकिएन। अर्का करदाता विकास फ्लोर मिल प्रालिले आव २०६८।६९को आयकरको संशोधित कर निर्धारणउपर मिति २०७१।७।१० मा प्रशासकीय पुनरावलोकनमा गएकोमा आयोगलाई दिइएको कार्यदिशभन्दा पछिको अवधिको कर निर्धारण गरी नेपाल सरकारलाई रू १३,०१,४०८। राजश्व हानि नोक्सानी पारेको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा विचार गर्दा २०६५।६६देखि २०६६।६७को आयकर र २०६५को मूल्य अभिवृद्धि करको लागि मिति २०७१।१२।२५ मा र आव २०६७।६८को आयकरको लागि पनि सोही मितिमा २ वटा छुट्टाछुट्टै निवेदन दिएकोमा मिति २०७२।४।१२ आयोगले करदातासँग सम्झौता गरेको देखियो। सोबमोजिम करदाताको आव २०६७।६८को बक्यौता आयकरको लागि आयोगले करदातासँग सम्झौता गरेको देखिदा उक्त कार्यलाई क्षेत्राधिकार बाहिर गएर काम गरेको भन्न मिल्ने देखिएन।

१७०. करदाता हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा.लि.ले आ.ब. २०६०।०६१ देखि आ.ब. २०६२।०६३ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउन निवेदन दिएतापनि आ.ब. २०६३।०६४ देखि आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको अवधिको लागि निवेदन नदिएकोमा मिति २०६३।०६४ देखि मिति २०६७।०६८ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ पनि फछ्यौट हुने गरी बदनियतपूर्वक

क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.२४,५८,८०५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो ।सोसम्बन्धमा करदाताले आयोगमा आयकर र मूल्य अभिवृद्धि करको लागि ३ वटा निवेदन दिएको देखियो। मिति २०७१।११।२५को निवेदनमा आव २०६७।६८को आयकर, मिति २०७१।१२।१५को निवेदनमा आयकरतर्फ माग नगरेको र मूल्य अभिवृद्धितर्फ आव २०६०।६१, २०६१।६२ र २०६२।६३ को माग गरेको र तेस्रो मिति २०७१।१२।२५ मा दिएको तेस्रो निवेदनमा आव २०६०।६१ देखि २०६२।६३सम्मको आयकर फछ्यौटको माग गरेको देखियो।मिति २०७२।२।३१ मा करदातासँग सम्झौता हुँदा करदाताले निवेदनमा मागै नगरेको आयकरतर्फ २०६३।६४, २०६४।६५, २०६५।६६ र मूल्य अभिवृद्धितर्फ आव २०६३।६४, २०६४।६५, ०६५।६६ र २०६६।६७ को समेत कर फछ्यौट गर्ने गरी सम्झौता गरेको देखियो। यसबाट आरोप दावीबमोजिम प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी रु.२४,५८,८०५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरेको पुष्टि हुन आयो।

१७१. प्रतिवादीहरूले कर फछ्यौट आयोग, २०७१ मार्फत आ.ब. २०६९।०७० सम्मको कारोबार हेर्न पाउनेमा २०७० आषाढ पछिको अवधिको स्वयंकर निर्धारण गरेका करदाता प्राइम केवल इण्डस्ट्रिज र न्यु स्टार लव्ली फर्निचरसँग समेतसँग गैरकानुनी रूपमा क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी राजस्व चुहावट गरेको भन्ने अर्को आरोप दावी देखियो।सो सम्बन्धमा आयोगलाई २०६९।७० सम्मको बक्यौता करका विषयमा कर फछ्यौट गर्न पाउने गरी कार्यदिश दिइएकोमा विवाद देखिएन। सम्बन्धित फाइल र सम्झौता अध्ययन गर्दा करदाता प्राइम केवल इण्डस्ट्रिको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४,६६,१२४।र जरिवाना रु.९३,२२५।-समेत जम्मा रु.५,५९,३४९। कर बक्यौता भएकोमा आयोगको क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गएर “२०७०।M ११” अर्थात २०७० फाल्गुन महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,५०,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।१७ मा सम्झौता गरेको देखियो। यसबाट नेपाल सरकारको रु.४,०९,३४९।— राजस्व चुहावट गरी नोक्सान पारेको देखियो। अर्का करदाता न्यु स्टार लव्ली फर्निचरको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.३,३९,०००।- लिने गरी “२०७०।M१०” अर्थात २०७० माघ महिनाको कर समावेश गरी आयोगले मिति २०७२।०६।२२ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। प्रतिवादीहरूले आफ्नो क्षेत्राधिकार नभएको अवधि २०७० माघको कर फछ्यौट गरी नेपाल सरकारको रु.७१,५०४।— राजस्व चुहावट गरेको देखियो ।

१७२. करदाताले कर निर्धारणउपर राजस्व न्यायाधिकरण बाहेक सर्वोच्च अदालत र अन्य निकायमा निवेदन दिई ती निकायमा विचाराधीन रहेको मुद्दामा आयोगको क्षेत्राधिकार नहुनेमा करदाता हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रालिको आव २०६५।६६ देखि २०६६।६७ को राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलाउपर नेपाल सरकारले सर्वोच्च अदालतमा दिएको पुनरावेदन अनुमतिको निवेदन विचाराधीन रहेको अवस्थामा र बोटलर्स नेपाल लिमिटेडले राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलाउपरको करदाता र नेपाल सरकार दुवैले सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन दिएकोमा

करदाताको मुद्दा फिर्ता लिई नेपाल सरकारको तर्फबाट दायर मुद्दा विचाराधीन रहेको अवस्थामा आयोगले करदातासँग सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा आयोग गठनको मिति २०७१।१०।२२ मा "आर्थिक वर्ष २०६९।७०सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारणउपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारणसम्बन्धी बिषय" लाई समेटेको देखिदा यस सम्बन्धी वादी दावी मनासिव देखिएन।

१७३. करदाताहरू अटोइन प्रा.लि., इसिता ट्रेडिङ्ग प्रालि, नेपाल उल हाउस, क्युरेक्स फर्मास्युटिकल्स प्रालि, डाँफे धुकुछु सूर्यचन्द्र जेभि, एपेक्स धुकुछु जेभि, आमसाइ कन्स्ट्रक्सन, ग्लोवल विजिनेश फर्म, खानी एपेक्स धुलिखेल जेभि र शिवशक्ति डेभलपर्स प्रा.लि. समेतका १० वटा विक्रेता करदाताहरूले नक्कली बीजक बनाई खरिदकर्तालाई गुमराहमा राखी उठाएको मूल्य अभिवृद्धि करमध्ये कर अधिकृतले पहिचान गरी निक्क्यौल गरेको कर छलीको रकममा समेत प्रतिवादीहरूले आयोगमार्फत सम्झौता गरी राजस्व चुहावट गरेको भन्ने अर्को आरोप दावी देखिन्छ। सोमध्ये करदाता अटोइन प्रा.लि.ले नक्कली बिजक प्रयोग गरेको प्रमाणित भई मिति २०६८।०१।३० मा अन्तिम कर निर्धारण भई प्रशासकीय पुनरावलोकन तथा राजस्व न्यायाधीकरणबाट समेत कर अधिकृतको कर निर्धारणलाई मनासिव ठहर्‍याएको अवस्थामा नक्कली बिजकको बक्यौता आयकर रु.१,७३,४३,९६३।मध्ये रु.१०,००,०००।-तथा बक्यौता मूल्य अभिवृद्धि कर रु.७५,२९,९६७।मा रु.१०,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।१९ मा आयोगले सम्झौता गरी रु.२,२८,७३,९३०।- राजस्व चुहावट गरी गराई हानि नोक्सानी पुर्‍याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धी सम्झौता र कर निर्धारण सम्बन्धी फाइल हेर्दा आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं ३ का कर प्रशासक तोयम रायाको मिति २०६८।१।३० को निर्णय पर्चामा उक्त कम्पनीको २०६४ देखि २०६७ सम्मका विल नक्कली भएको निर्णय भएको देखिदा त्यस्तो कम्पनीको कर मिनाहा दिन नमिल्नेमा रु.२,२८,७३,९३०।मिनाहा दिने गरी मिति २०७२।६।१९ मा प्रतिवादीहरूबाट सम्झौता भएको देखिदा सो रकम नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुगेको पुष्टि हुन आयो।

१७४. करदाता इसिता ट्रेडिङ्ग प्रालिले आ.ब. २०६४।६५ र आ.ब. २०६५।६६ मा नक्कली बिजक प्रयोग गरेको भन्ने मिति २०६८।०३।२७ को अन्तिम कर निर्धारण आदेशमा उल्लेख भएकोमा उक्त करदातालाई कर छुट दिने गरी करदाताले मिति २०७२।०१।२५ आयोगमा दिएको निवेदनमा आयोगको कायदिश बिपरीत करदातासँग मिति २०७२।३।२१मा सम्झौता गरी रु.२४,८१,५९३। छुट दिएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा आयोगबाट प्राप्त करसम्बन्धी फाइल र सम्झौता हेर्दा आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं २ का प्रशासक तोयम रायाको मिति २०६८।३।२७ को निर्णय पर्चामा इसिता ट्रेडिङ्ग प्रालिले नक्कली विल बिजक प्रयोग गरेको भन्ने उल्लेख गरेबाट आरोप दावी मनासिव देखियो। अर्का करदाता नेपाल उल हाउसको कर परीक्षण गर्दा करदाताले नक्कली खरिद देखाएको भनी आ.ब.२०६५।६६ को

आयकर निर्धारणको मिति २०६९।०३।२४को आदेशमा लेखिएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सोसम्बन्धी उक्त कम्पनीको फाइल अध्ययन गर्दा मिति २०६९।३।२४ को आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं २ का प्रमुख कर अधिकृत चन्द्रबहादुर श्रेष्ठको आदेश पर्चामा करदाताले नक्कली खरिद देखाएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिदा आयोगको कायदेशि विपरीत उक्त करदातासँग मिति २०७२।६।७ मा सम्झौता गरी नेपाल सरकारलाई रु.१२,३२,४८७। हानी नोक्सानी पारेको देखियो।

१७५. करदाता डाँफे धुकुछु सूर्यचन्द्र जेभिको हकमा पनि नक्कली विजक प्रयोग गरेको हुँदा यस्तो करदातासँग कर मिनाहाको सम्झौता गर्न नमिल्नेमा गरिएको भन्ने आरोप दावी देखियो। आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं १ का कर प्रशासक गणेश प्रसाद पाण्डेयको मिति २०७०।३।२४ निर्णय पर्चामा "निज करदातालाई कुनै पनि सामान बिक्री नगरेको भनी आन्तरिक राजस्व कार्यालय कपिलवस्तुमा बयान दिएको व्यहोरा उल्लेख गरी आन्तरिक राजस्व कार्यालय कपिलवस्तुको चनं १८३४ मिति २०६९।१२।१३को पत्रबाट लेखी आएको" भनी उल्लेख भएतापनि नक्कली विजक प्रयोग गरेको भन्ने निर्णय पर्चामा उल्लेख नभएकोले नक्कली विल प्रयोग गरेको भन्न मिल्ने देखिएन। यसर्थ उक्त करदाताको हकमा आयोगले मिति २०७२।३।१७मा आयोगले गरेको सम्झौता अन्यथा देखिएन। अर्का करदाता एपेक्स धुकुछु जे.भी. ले कृष्णनगरको विक्रेताको रु.७,७१,८२६।- को नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बीजक प्रयोग गरेकोमा त्यस्तो नक्कली बीजक प्रयोग गरेको करदाताको बक्यौता मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१०,७८,०४१।- र आयकर रु.२७,६०,१७१।रहेकोमा आयकर रु.२,००,०००। तथा मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१,००,०००।-मात्र लिने गरी आयोगले कायदेशि विपरीत सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी पाईन्छ। सो करदातासँग आयोगले मिति २०७२।०६।२७ मा आ.ब. २०६८।०६९ को विजकको नक्कली प्रयोग गरेको करदातालाई गैरकानूनी फाइदा पुऱ्याउने गरी प्रतिवादीहरुले बदनियतसाथ क्षेत्राधिकार उल्लङ्घन गरी नेपाल सरकारलाई रु.३५,३८,२१२।- हानि नोक्सानी पारेको देखिन्छ। तर आरोप दावीमा उल्लेख भए जस्तो उक्त करदाताले नक्कली विल विजक प्रयोग गरेको भन्ने सक्षम निकायको निर्णयमा उल्लेख भएको देखिदैन। यसर्थ उक्त करदातासँग सम्बन्धित आयोगको सम्झौता अन्यथा देखिएन।

१७६. आन्तरिक राजस्व कार्यालय हेटौँडाले च.नं. १०४९ मिति २०७२।०६।१० को पत्रमा करदाता ओमसाइ कन्स्ट्रक्सनले 'नक्कली बीजक छानविन गर्ने प्रयोजनका लागि कर परीक्षणमा छनौट भएको भनी पत्र लेखेको हुँदा उक्त करदाताका सम्बन्धमा क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्न नमिल्नेमा आयोगले आयकरतर्फ रु.५१,६५,८६५।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.२७,२३,६६४।- गरी जम्मा रु.७८,८९,५२९।- राजस्व चुहावट गरी गराई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। यस सम्बन्धी आयोगबाट प्राप्त फाइल कागज हेर्दा आन्तरिक राजस्व कार्यालय हेटौँडाले कर फछ्यौँट आयोगलाई लेखेको च.नं ४५०१ मिति २०७२।३।९को पत्रमा "... ओमसाइ कन्स्ट्रक्सनले आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को नक्कली मूल्य

अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा कर परीक्षण तथा अनुसन्धानमा छनौट भई कर निर्धारण भएको” भन्ने उल्लेख भएतापनि सक्षम निकायबाट नक्कली विजक प्रयोग गरेको पुष्टि नभएकोले आरोप दावी मनासिव देखिएन।

१७७. करदाता ग्लोबल विजिनेस फर्मले नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी बलका विभिन्न गण तथा युनिटहरूमा आपूर्ति गरेको रासनको सम्बन्धित निकायमा बिजक जारी गरी मूल्य अभिवृद्धि कर उठाएको तर आय विवरण तथा मूल्य अभिवृद्धि कर विवरणमा त्यस्ता बिजक नै समावेश नगरी नेपाल सरकारबाट भुक्तानी लिएको रकमको मात्र कर निर्धारण भएको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिदा उक्त नक्कली बिजक जारी गर्ने करदातालाई समेत प्रतिवादीहरूले क्षेत्राधिकारमा ग्रहण गरी आयकरतर्फ रु.२८,०३,१७,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.८,१३,३३,६९९।- गरी जम्मा रु.३६,१६,५०,६९९।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ । सो सम्बन्धमा ग्लोबल विजिनेस फर्मको निवेदन, कर सम्बन्धी सम्झौता र फाइल हेर्दा आन्तरिक राजश्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं ३ का प्रमुख कर प्रशासक गंगाराम गेलालले मिति २०७१।३।२०को निर्णय पर्चांमा “ ...झुट्टा एवम् नक्कली विलहरूको कर परीक्षण तथा अनुसन्धान सम्बन्धमा मिति २०६७।१२।१ को निर्णयानुसार भएको निर्देशनको प्रकरण ५ मा...आयकरतर्फ पनि आयकर ऐन, २०५८ अनुसार सामान्य र विशेष खर्च कट्टी गर्न नपाउने उल्लेख भएकोले निवेदकले खर्च कट्टी पाउनुपर्ने जिकिर पुग्न सक्ने देखिएन” भन्ने उल्लेख भएकोले उक्त फर्मको नक्कली विजक प्रयोग गरेको देखिएकोमा मिति २०७२।६।२९ मा तिर्नुपर्ने आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर छुट दिएबाट नेपाल सरकारलाई जम्मा रु.३६,१६,५०,६९९। राजश्वमा हानि पुगेको देखियो।

१७८. अर्का करदाता खानी एपेक्स धुलिखेल जे.भी.ले करदाताले खरिद गरेको भनिएका उमा शंकर ट्रेडिङ्ग कन्सर्न र न्यु सिद्धिविनायकका विलहरू भुक्तानी समेतका आधारमा वास्तविक खरिद मात्र नमिल्ने भएकाले मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२ को दफा २९(२) बमोजिम झुट्टा लेखा तथा जालसाजी गरी कर छलेको आधारमा कर निर्धारण भएको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदन, कर निर्धारणको प्रारम्भिक आदेश तथा कर निर्धारणको अन्तिम आदेशमा विलगत विवरणसहित उल्लेख भएको हुनाले करदाताले नक्कली बीजक प्रयोग गरेको अवस्थामा समेत प्रतिवादीहरूले क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी कर छुट दिई आयकरतर्फ रु.१९,२६,८९५।- र मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ रु.३६,६७,११४।- गरी जम्मा रु.५५,९४,००९।- नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पारेको भन्ने आरोप दावी देखियो । आन्तरिक राजश्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं ३ का प्रमुख कर प्रशासक गणेशप्रसाद पाण्डेयको मिति २०७०।१।१५ को निर्णय पर्चांमा “ करदाताले पेस गरेको वासलातमा इन्धन खपत गर्ने साधन स्थिर सम्पत्ति रहेको नदेखिएको, करदाता स्वयंले जेभि फर्ममध्ये एक पार्टनर श्री धुलिखेल निर्माण सेवा प्रालिको एक्सभेटर र अन्य गाडीको प्रयोग गरेको भनी अज्ञानले विजक जारी नगरी कारोवार गरेको भनेकोमा जेभि फर्म र जेभिका पार्टनर व्यवसायमा झुट्टाझुट्टै निकायको रूपमा मान्नुपर्छ।... अर्को फर्मको स्वामित्वमा रहेको सम्पत्तिमा

प्रयोग गरिएको इन्धन खर्च यस जेभिले लेख्न मिल्ने देखिएन। अतः उक्त इन्धन खर्च आयकर ऐन, २०५८ को दफा १५ बमोजिम अमान्य गरेको मनासिव ठहर्छ” भन्ने उल्लेख भएबाट नक्कली बिजक प्रयोग गरेको भन्न मिल्ने नदेखिदा प्रतिवादीहरूबाट उक्त कम्पनीलाई कर छुट दिने गरी गरिएको सम्झौता आरोप दावीबमोजिम अन्यथा देखिएन।

१७९. करदाता शिवशक्ति डेभलपर्स प्रा.लि.को आ.ब. २०६६।०६७ को कर परीक्षण गरेको कुरा कर परीक्षण प्रतिवेदनमा 'करदाताले आयकर प्रयोजनका लागि नक्कली बिजकबाट खरिद देखाइ खर्च दावी गरेको' र करदाताले कम्पनीका बिलमात्र लिइ त्यसवापतको भुक्तानी भने दुई भारतीय नागरिकलाई दिएको कुरा कर अधिकृतले भुक्तानी भएका सम्बन्धित बैंकबाट प्राप्त चेकको प्रतिलिपिबाट देखिएकोमा त्यस्तो कम्पनीसँग आयोगले रु.१,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२४ मा गरेको सम्झौता क्षेत्राधिकारविहिन हुँदा प्रतिवादीहरूको सो कार्यबाट नेपाल सरकारको रु.९,३५,१३४।- राजस्व चुहावट भएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। करदाताको कर निर्धारणसम्बन्धी फाइल समेत हेर्दा आन्तरिक राजस्व विभागका महानिर्देशक टंकमणि शर्माले मिति २०६८।११।२६ गरेको प्रशासकीय पुनरावलोकनको पर्चामा “उल्लिखित फर्महरूबाट बस्तु प्राप्त नगरी केही रकम तिरी बिजक मात्र प्राप्त गरी ती बिजकहरूबाट खर्च कट्टी लिई आयकर छलेको प्रमाणित हुन आयो” भन्ने उल्लेख भएबाट आरोप दावीबमोजिम नक्कली बिजक प्रयोग गरेका फर्मलाई गठन आदेश विपरीत छुट दिई नेपाल सरकारको रु.९,३५,१३४। राजस्व नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

१८०. करदाताले माग नगरेका विषयमा कर फछ्यौँट सम्झौता गरी राजस्व चुहावट गरेको: अनिता इलेक्ट्रिक एण्ड मेकानिकल कम्पनी प्रा.लि., अन्नपूर्ण ग्याल्वनाईजिड ईण्डस्ट्रिज, वाइवा कन्स्ट्रक्सन कम्पनी प्रा.लि, तामाङ्ग कन्स्ट्रक्सन रसुवा जेभि, द कञ्चनजङ्गा पिएस शंकरमाली जे.भी., रारा स्टोर्स, कालिका नेपाल कन्स्ट्रक्सन जेभि, रामचन्द्र निर्माण सेवा, एसवि निर्माण सेवा प्रा.लि, इन्टेल इन्स्टिच्युट प्रा.लि, श्याम कमर्सियल ट्रेडर्स, न्यू आचार्य फेन्सी स्टोर्स, लुम्बिनी धुलिखेल जेभि, कालिका स्वच्छन्द कञ्चनजङ्गा जेभि, धुलिखेल पुष्पाञ्जली जेभि, बाबा पेन्टस प्रा.लि, चितवन कोइ नेपाल प्रा.लि, नेपाल टेण्ट एण्ड टारपोलिन प्रा.लि, निखिल खाद्यान्न जनरल सप्लायर्स र स्वस्तिक इम्पेक्स प्रा.लि समेतका २० वटा करदाताले निवेदनमा मागै नगरेको विषय र अवधिको कर छुट वा मिनाहा दिने गरी सम्झौता गरेको भन्ने अर्को आरोप दावी देखियो। सोसम्बन्धी कानूनी व्यवस्था हेर्दा कर फछ्यौँट आयोग, २०३३ को दफा ७ र ८ मा कुनै करदाताको कर विवाद कर फछ्यौँट आयोगमार्फत फछ्यौँट गर्नु पर्दा सम्बन्धित करदाताले फछ्यौँट गराउन चाहेको विषय खुलाई सो आयोग समक्ष निवेदन दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। करदाताबाट त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएमा निवेदनको औचित्यतता र आफ्नो क्षेत्राधिकार अध्ययन गरी सो आयोगबाट निकर्ण हुन सक्ने विषय रहेछ भने निवेदन दर्ता गर्ने अनुमति दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। यसरी तोकिएको ढाँचामा प्राप्त भएको निवेदनलाई अध्ययन गरी आयोगले सो निवेदन

स्वीकार गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नुपर्ने र स्वीकार गर्ने भएमा करदातालाई सोको जानकारी दिनुपर्ने व्यवस्था देखिन्छ।

१८१. प्रतिवादीहरूबाट उक्त कानूनी व्यवस्थाको पालना भएको छ वा छैन र प्रतिवादीहरूले आरोप दावीबमोजिम काम गरेको अवस्था छ वा छैन भन्ने सम्बन्धमा करदाताले दिएको निवेदन, करदातासँग भएको सम्झौता समेतका कागजातहरू हेर्दा अनिता इलेक्ट्रिक एण्ड मेकानिकल कम्पनी प्रा.लि.ले मिति २०७२।०१।३१ गते आ.ब. ०५९।०६० को आयकर रु.३,१४,९९,९८५।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु ८६,३३,९७६।- फछ्यौट गरी पाउन निवेदन दिएकोमा आयोगले २०७२ असोज २९ गते सम्झौता गर्दा आ.ब. २०५७।०५८ देखि आ.ब. २०५९।०६० सम्मको आयकर र विशेष शुल्क गरी रु.३,००,०००।- तथा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२६,७०,०००।- सम्झौता गरेको देखियो । करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०५७।०५८ र आ.ब. २०५८।०५९ को आयकर बक्यौता रु.४,३१,४७१।७०, आ.ब. २०५९।०६० को विशेष शुल्क रु.८,९४,१९५।२६ तथा आ.ब. २०५९।०६० भन्दा अगावै तिरिसकेको एवं आ.ब. २०६०।०६१ देखि पछाडिको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१५,९१,०५५।- गरी जम्मा रु.२९,१६,७२२।- छुट दिने गरी सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीबमोजिमको कार्य भएको पुष्टि हुन आयो।

१८२. अन्नपूर्ण ग्याल्वनार्इजिड ईण्डस्ट्रिजले आयकरतर्फ आ.ब. २०४५।०४६ र आ.ब. २०४६।०४७ को बक्यौता फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०२।१७ मा आयोगमा निवेदन दिएकोमा करदाताले मागै नगरेको आ.ब. २०५०।०५१को रु.८०,१६०।९७ र २०५३।०५४ को रु.३५,०२४। आयकर बक्यौता छुट दिने गरी मिति २०७२।३।२८मा सम्झौता गरी जम्मा रु.१,१५,१८५।- छुट दिएको देखियो। वाइवा कन्ट्रक्सन कम्पनी प्रा.लि.ले आ.ब. २०५६ श्रावण देखि २०७० अषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ कर रु.८९,४९,२४८।- तथा ब्याज रु.७०,२७,०९३।- र जरिवाना रु.३९,९१,७२९।- फछ्यौट गराई पाउँ भनी मिति २०७१।०३।१२ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । आयोगमा निवेदन गर्दाका मितिमा बाँकी रहेको सावाँ कर रु.८९,४९,२४८।- का सम्बन्धमा करदाताको माग दावी रहेको देखिँदैन । यसरी करदाता उक्त रु.८९,४९,२४८।-का लागि कर फछ्यौट आयोगमा आएका थिए भन्ने कुनै आधार देखिँदैन। कर फछ्यौट आयोगमा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको कर, जरिवाना, थप दस्तुर र ब्याजसमेत गरी रु.५०,००,०००।- दाखिला गर्ने गरी २०७२।०३।२९ मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूबाट आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुऱ्याउने गरी माग नै नगरेको सावाँ कर मध्येको रु.३९,४९,२४८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पारेको देखियो।

१८३. अर्का करदाता तामाङ्ग कन्ट्रक्सन रसुवा जे.भी.ले आ.ब. २०६५।०६६ को "अग्रिम कर रु.६,९०,०००।तिर्न तयार भएतापनि हालसम्मको व्याजका कारण म निवेदकलाई अत्यन्त

अन्याय परेको छ” भन्ने मिति २०७२।०१।०३ मा आयोगमा दिएको निवेदनमा उल्लेख गरेकोमा आयोगले मिति २०७२।०६।०७ मा आयकर टिडिएस रु.५०,०००। मात्र लिने गरी सम्झौता गरी निवेदनमा माग गरिए भन्दा रु.६,४०,०००।- बढी छुट दिएको देखियो।

१८४. करदाता द कञ्चनजङ्गा पिएस शंकरमाली जे.भी.ले २०६९ आषाढ, कार्तिक, फाल्गुन र २०७० आषाढ गरी ४ महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०३।३१ मा निवेदन दिएकोमा माग नै नगरेको अवधिको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.१०,७९,१४४।- छुट दिई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने दावी देखिन्छ । सो सम्बन्धी निवेदन र सम्झौतासमेतको फाइल अध्ययन गर्दा करदाताले मिति २०७२।०३।३१ मा आयोगमा दिएको निवेदनको प्रकरण २ मा फछ्यौट गर्नुपर्ने कर रकम मात्र उल्लेख भएतापनि सोही निवेदनको प्रकरण ३ मा " यस जेभिको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौताको जरिवाना तथा व्याज मिनाहा गरी दिनु हुन" भन्ने उल्लेख भएको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

१८५. अर्का करदाता रारा स्टोर्सले मिति २०७२।०२।२० मा दिएको निवेदनमा आयकरतर्फ आ.ब. २०६१।०६२ र ०६३।०६४ को जम्मा रु.६,७३,७३७।- फछ्यौटको लागि माग गरेकोमा मागै नगरेको आ.ब. २०६४।०६५ सम्मको तथा मागै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०५४।०५५, आ.ब. २०५५।०५६, आ.ब. २०६३।०६४ सम्मको बक्यौता मिनाहा दिएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धी करदाताको निवेदन र सम्झौता हेर्दा मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ करदाताले मागै नगरेको आ.ब. २०५४।०५५, ०५५।०५६, ०६३।०६४ र ०६६।०६७ को बक्यौता रु.६५,१०,६०६।- लाई रु.२,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी माग नै नभएको रु.६३,१०,६०६।र आयकरतर्फ फछ्यौटको माग नै नगरेको आ.ब. २०६४।०६५ को बक्यौता रु.१,६७,३५५।०६ समेत रु.६४,७७,७६१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

१८६. करदाता कालिका नेपाल कन्स्ट्रक्सन जे.भी.ले आ.ब. २०५८।०५९ मूल्य अभिवृद्धि करको जरिवाना, व्याज र थप दस्तुर फछ्यौट गरी पाउन २०७२।०१।१० मा निवेदन दिएको र आयकरतर्फ कुनै निवेदन दिएको देखिँदैन। मिति २०७२।२।३१ आयोगले सम्झौता गर्दा निवेदनमा मागै नगरेको आ.ब. २०५७।०५८ को आयकर रु.३०,०००।- र आ.ब. २०५८।०५९ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५०,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी करदाताले माग नै नगरेको रु.१,४२,४५५।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखिन आयो । करदाता रामचन्द्र निर्माण सेवाले मिति २०७२।०१।३१ गते आ.ब. २०६७।०६८ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर सावाँ रु.२,९२,५३५।- सहित जम्मा रु.७,०६,७७१।- फछ्यौटको लागि निवेदन पेश गरेको देखिन्छ । आयोगबाट मिति २०७२।०३।३० गते सम्झौता हुँदा निवेदकले मागै नगरेको आयकर बक्यौता पनि रु.१,५५,४२३।मध्ये रु.१,१८,०००।लिने उल्लेख गरेको देखियो। यसरी करदाताले माग नै

नगरेको आयकर रु.३७,४२३।-छुट दिई मनोमानी रुपमा नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

१८७. करदाता एस.बी. निर्माण सेवा प्रा.लि.ले आ.ब. ०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६५।०६६ सम्मको आयकर र आ.ब.०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६४।०६५ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता फछ्यौँटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा निवेदन दिएको देखिन्छ । करदाताले निवेदन नै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०६५।०६६ को रु.२,२०,७०८।- समेत उक्त सम्झौतामा समावेश भएको देखिन्छ । मिति २०७२।०३।२२ मा निवेदन नै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०६५।०६६ को रु.२,२०,७०८।- समेत सम्झौता भएको देखिन्छ । यसरी प्रतिवादीहरुले आफू वा अन्य व्यक्तिलाई फाइदा पुग्ने गरी करदाताले माग नै नगरेको आयकर रु.२,२०,७०८।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो ।

१८८. करदाता एस.बी. निर्माण सेवा प्रा.लि.ले आ.ब. ०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६५।०६६ सम्मको आयकर र आ.ब.०६२।०६३ देखि आ.ब. ०६४।०६५ सम्मको बक्यौता मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौँटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा आयोगमा निवेदन दिएकोमा करदाताले निवेदनमा माग नै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फको आ.ब. २०६५।०६६ को रु.२,२०,७०८।- समेत समावेश गरी सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। आरोप दावीबमोजिम करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०६५।०६६ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.२,२०,७०८।- समेत समावेश गरी आयोगले मिति २०७२।३।२२ मा सम्झौता गरी दावीको कसूर गरेको देखियो।

१८९. करदाता इन्टेल इन्स्टिच्युट प्रा.लि.ले आ.ब. २०६७।०६८ को संशोधित आयकर व्याज, जरिवाना तथा शुल्क मिनाहा गरी फछ्यौँट गरिपाउन मिति २०७२।०२।१७ मा निवेदन दिएकोमा सावाँ कर रु.४,९३,२३१।- माग गरेभन्दा बढी छुट दिई सो नेपाल सरकारको राजश्व रकम चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याई बदनियतका साथ सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाताको निवेदन र करदातासँग भएको सम्झौतासमेतका कागजातहरू हेर्दा करदाताले मिति २०७२।०२।१७ मा दिएको निवेदनको प्रकरण २मा आयकरतर्फ २०६७।६८ को कर रकम, जरिवाना, व्याज, शुल्क र जम्मा उल्लेख गरेको र प्रकरण ३ मा " ... सो आयकर रकममा व्याज, जरिवाना तथा शुल्क गरी बढी भएकोमा सो व्याज, जरिवाना र शुल्क मिनाहाको अपिल गर्दछु" भन्ने उल्लेख भएको देखिदा आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौता अन्यथा नदेखिदा यस सम्बन्धी आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन। अर्का करदाता श्याम कमर्सियल ट्रेडर्सले आयोगमा मिति २०७२।०२।१७ मा दिएको निवेदनमा "तिर्नुपर्ने सावाँ मूल्य अभिवृद्धि कर रकम रु.१७,०६,९८८।- तथा शुल्क तथा व्याज मिनाहा गर्नुपर्ने" भन्ने उल्लेख भई निवेदनमा जरिवाना, शुल्क र व्याज मात्र मिनाहा हुन निवेदन गरेकोमा मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गर्दा सावाँ कर नै नलिने गरी जम्मा जम्मी रु.११,००,०००।- मा आ.ब. २०७०

आषाढसम्मको सम्पूर्ण बक्यौता राफसाफ हुने गरी सम्झौता करदाताले माग नै नगरेको र तिर्न राजी रहेको सावाँ आयकर रु.६,०६,९८८।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाताको निवेदन र करदातासँग भएको सम्झौतासमेतका कागजातहरू हेर्दा करदाताले दिएको निवेदनको प्रकरण ३ (घ) मा " आव २०६६।६७मा कार्यालयले निर्धारण गरेको कर, शुल्क, जरिवाना र व्याज समेत मिनाहा गर्नुपर्ने" भनी माग गरेको देखिदा आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौता अन्यथा नदेखिदा यस सम्बन्धी आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

१९०. करदाता न्यु आचार्य फेन्सी स्टोर्सले आ.ब. २०६९।०७० को आयकर रु.५८,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५८,०००।- फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०६।२२ मा निवेदन दिएकोमा आयोगले मिति २०७२।०६।२४ मा आ.ब.२०५९।०६० को आयकर र विशेष शुल्क रु.६५,०००।- मा तथा आ.ब. २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१२,०००।- मा सम्झौता गरी करदाताले माग नै नगरेका वर्षहरूको कर फछ्यौट सम्झौता राजस्व रु.७७,३९०।- चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। कम्पनीले आयोगमा दिएको निवेदनमा आ.ब. २०६९।०७० को आयकर फछ्यौटको माग गरेकोमा सम्झौतामा करदाताले मागै नगरेको आव ०५९।६०को आयकर र विशेष शुल्क फछ्यौट हुने गरी सम्झौता गरेबाट प्रतिवादीहरूले दावीको कसूर गरेको पुष्टि हुन आयो। अर्का करदाता लुम्बिनी धुलिखेल जे.भी.ले आ.ब. २०६८ आषाढ र पुसको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ क्रमशः रु.१०,३०,८९०।- र रु.२,०९,५३८।- को जरिवाना तथा व्याज मिनाहा हुन भनी मिति २०७२।०३।३१ मा निवेदन दिएकोमा आयोगले सो करदातासँग मिति २०७२।०६।२९ मा २०७० आषाढसम्मकै थप दस्तुर र जरिवाना सहित रु.१२,३५,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी करदाताले माग नै नगरेको अवधिको तिरिसकेको जरिवाना रु.२९,०००।- र थप दस्तुर रु.४,३४,६०४।- गरी जम्मा रु.४,५५,६०४। राजस्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा करदाताले दिएको निवेदन र सम्झौता हेर्दा उक्त करदाताले मिति २०७२।३।३१ मा दिएको निवेदनमा "२०६८।३ र २०६८।६९" को कर फछ्यौट माग गरेकोमा उक्त सम्झौतामा "२०७०।म३" सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१२,३५,०००।मा सम्झौता गरेको देखियो। सम्झौतामा मागै नगरेको "२०७०।म३" अर्थात् २०७० असार मसान्तसम्मको कर फछ्यौट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

१९१. करदाता कालिका स्वच्छन्द कञ्चनजङ्गा जे.भी.ले "आ.ब. ०५८ देखि ०६० सम्म" को मूल्य अभिवृद्धि करमध्ये जरिवाना, थप दस्तुर र व्याज तथा आव २०५८।५९ देखि ६०।६९ सम्मको आयकर फछ्यौट गरी पाउन मिति २०७२।०९।१० मा निवेदन दिएकोमा आयोगले करदाताले निवेदनमा मागै नगरेको आव ०६०।०६९ र ०६९।०६२को मूल्य अभिवृद्धि करको हकमा पनि मिति २०७२।०२।३१ मा सम्झौता गरेको देखियो। करदाताले माग नै नगरेको अवधिको राजस्व रु.२,४४,३६३। छुट दिएको देखियो। अर्का करदाता धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.ले आ.ब. २०६९ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५,८९,३२९।- फछ्यौट गर्न मिति

२०७२।०२।१८ मा निवेदन दिएको देखिन्छ। आयोगले करदातासँग मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गर्दा आ.ब. २०७० आषाढसम्मका लागि कर, व्याज, शुल्क, थप दस्तुर र जरिवानासहित जम्मा रु.६,९०,०००।- मा सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले आ.ब. २०७० आषाढको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.१,०६,७६९।- बक्यौता रहेकोमा करदाताले माग नै नगरेको अवधिको स्वेच्छाचारी किसिमले कर फछ्यौट गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा कर फछ्यौटसम्बन्धी फाइल हेर्दा करदाताको निवेदनमा २०६९ असारको मूल्य अभिवृद्धि कर मात्र फछ्यौटको माग गरेकोमा सम्झौतामा निवेदन माग भन्दा बढी "२०७० M३" सम्मको उल्लेख भएको देखियो। तथापि त्यसबाट कति हानि नोक्सानी भएको हो, आरोपपत्रमा दावी नै नगरिएकोले दावी अङ्कको अभावमा यस सम्बन्धी आरोप दावी मनासिव देखिएन।

१९२. करदाता बाबा पेन्ट्स प्रा.लि.ले आ.ब. २०६४।०६५ देखि आ.ब. २०६८।०६९ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्क मध्ये 'व्याज, जरिवाना मिनाहा गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०२।२४ मा निवेदन दिएकोमा मागै नगरेको राजस्व रकम रु.८६,४५०। छुट दिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। करदाताले दिएको निवेदन र सम्झौता हेर्दा करदाताले निवेदनमा मागै नगरेको आव ०६५।६६ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.८६,४५०। छुट दिई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो। अर्का करदाता चितवन कोइ नेपाल प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६ भाद्र तथा पुस र आ.ब. २०६७ आषाढ महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण भएको सावाँ कर रु.४,९९,८४७।- सहित जम्मा कर रु.८२,८९,९८०।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०९।३९ मा निवेदन दिएकोमा आयोगले रु.१०,००,०००।- मा सम्झौता गरी माग नै नगरेको रु.५९,९९,५८९।- मिनाहा गरेबाट सो बराबरको राजस्व चुहावट गरी नोक्सान पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाताले पेश गरेको निवेदन र सम्झौता हेर्दा आयोगले करदाताले मागै नगरेको २०७०।०३ सम्मको मूल्य अभिवृद्धि करका सम्बन्धमा कर छुट दिई दावीको कसूर गरेको देखियो।

१९३. करदाता नेपाल टेन्ट एन्ड टारपोलिन प्रा.लि.ले आ.ब. २०६५ को चैत्र, आ.ब. २०६६ को वैशाख र आ.ब. २०६८ को चैत्र गरी तीन महिनाको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०९।३९ मा निवेदन दिएकोमा कर फछ्यौट आयोगले आ.ब. २०७० आषाढसम्मको रु.१०,०५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ गते सम्झौता गर्दा मिति २०५७।०७।०९ सम्म निर्धारण भइ तिरिसकेको कर व्याज, जरिवाना रु.१९,६२५।- लाई करदाताले माग नै नगरे पनि २०६८ पछाडिको सावाँ करमा मिलान गरी करदाताले माग नै नगरेको अवधिको रु.१,९४,४५६। तथा तिरिसकेको कर रु.१९,६२५। गरी जम्मा रु.१,३३,७२९। छुट दिई नेपाल सरकारलाई नोक्सान पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाताले आयोगमा दिएको निवेदन र सम्झौता हेर्दा करदाताले मागै नगरेको मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ "२०७० M०३" सम्मको सम्झौता गरी दावीको कसूर गरेको देखियो।

१९४. अर्का करदाता निखिल खाद्यान्न जनरल सप्लायर्सको पनि निवेदनमा माग नगरेको कर फछ्यौट गरेको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा हेर्दा उक्त करदाताले आ.ब. २०६४।६५ को मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०२।२५ मा निवेदन दिएकोमा आ.ब. २०६४।०६५ अगाडि नै लागेको कर, जरिवाना तथा व्याज तिरी बुझाइ फरफारक भैसकेकोमा करदाताले माग नै नगरेको आ.ब. २०६४।०६५ अगाडिको र पछिको "२०७०।०३" सम्मको रु.१,३२,४८८।- छुट दिई नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो। अर्का करदाता स्वस्तिक इम्पेक्स प्रा.लि.ले आ.ब. २०६२।०६३ को मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०१।२७ मा निवेदन दिएकोमा माग नै नगरेको अवधिको तथा तिरिसकेको कर फिर्ता हुने गरी रु.७२,०७६।-छुट दिएको भन्ने आरोप दावी रहेकोमा सम्झौता र करदातासँग गरेको मिति २०७२।६।२९ मा सम्झौता हेर्दा मूल्य अभिवृद्धि कर तर्फ मागै नगरेको २०७०।०३ अर्थात् २०७० असार मसान्तसम्मको उक्त कर छुट दिई नेपाल सरकारको राजश्व रु ७२,०७६। नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।
१९५. करदाताहरू ग्याभियन वायर इन्डस्ट्रिज, वाइवा भैरव कन्स्ट्रक्सन जे.भी., सगरमाथा घिमिरे निर्माण सेवा, शुभश्री जगदम्बा सिमेन्ट मिल्स प्रा.लि, डोकोनिया सप्लायर्स, मिचिको एण्ड कम्पनी प्रा.लि, एमएम कन्स्ट्रक्सन, गोल्डेनगुड खरिदुङ्गा च्याङ्गमिला जेभि, नेशनल डेभलपमेन्ट सिरुवा टक्सार शंकरमाली बन्दन बागमती जेभि, स्वच्छन्द गोल्डेनगुड पावरटेक जेभि, मञ्जिल निर्माण सेवा, धुलिखेल पुष्पाञ्जली जेभिले स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर मिनाहा दिई राजस्व चुहावट गरेको सम्बन्धी अर्को आरोप दावीका सम्बन्धमा विचार गर्दा स्वयंघोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको सैद्धान्तिक पक्षमा माथि विवेचना भैसकेको अवस्था हुँदा पुनः त्यस सम्बन्धमा विवेचना गर्नुपर्ने देखिएन। प्रतिवादीहरूबाट यस सम्बन्धी दावीको कसूर भएको हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा हेर्नुपर्ने देखियो।
१९६. करदाता ग्याभियन वायर इन्डस्ट्रिजले आ.ब. २०७० आषाढसम्म स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.२९,४१,६९३।- तथा कार्यालयले निर्धारण गरेको सावाँ कर रु.१७,२९९।- गरी जम्मा सावाँ कर रु.२९,५८,९९२।- भएकोमा उक्त मितिसम्म कर व्याज जरिवाना गरी रु.१२,६०,७६६।- भुक्तानी गरेको देखिन्छ। करदाताले विक्रीबाट उठाइ राज्यका लागि तिर्न बाँकी स्वयं घोषणा गरेको रु.७,९८,२२६।- छुट दिई राजश्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो। अर्का करदाता वाइवा भैरव कन्स्ट्रक्सन जे.भी.ले आ.ब.२०७० आषाढसम्म करदाताबाट उठाएको जम्मा कर रु.१,०८,०४,४९०।- भएकोमा करदाताले मिति २०७१।०२।१२ सम्ममा रु.१५,९९,०५३।- भुक्तान गरी रु.९२,०५,४३७।- बुझाउन बाँकी भनी हिसाव निकालेको सो मध्येकै रु.८७,४९,३३३।- लाई आ.ब. २०७० आषाढ अगाडिबाट आ.ब. २०७० आषाढ पछाडि सारेको र सोही विस्तृत कर विवरण (ATR) मा भएका सबै रकम समावेश नै नगरी नेपाल सरकारले प्राप्त गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रकम रु.१,७७,६०,०३८।- नै छुट दिई राजस्व चुहावट गरी गराई नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी

पुन्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा करदाता सेवा कार्यालय महाराजगञ्जको च.नं २११ मिति २०७४।६।१को पत्रसाथ संलग्न यस जेभिको स्टेटमेन्टमा २०७० असार मसान्तसम्मको जम्मा Rt. dues रू ४,५६,१०४। मात्र देखिएकोमा मिति २०७२।६।२९ मा सोभन्दा बढी पाँच लाख रूपैयाँमा सम्झौता भएको देखिदा आयोगको यस सम्बन्धी कार्य अन्यथा देखिएन।

१९७. करदाता सगरमाथा घिमिरे निर्माण सेवाको आ.ब.२०६९।०७० सम्मको विभिन्न ग्राहकहरुबाट उठाएको राज्यलाई तिर्न स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर सावाँ रू.२३,१३,४३३। र ब्याज तथा शुल्क जरिवाना रू.५,४३,७२७।सहित जम्मा राजस्व बक्यौता रू.३६,८६,३६१। रहेकोमा रू.२५,०००। मात्र लिने गरी सम्झौता गरेबाट नेपाल सरकारलाई करदाताले नेपाल सरकारको निर्माण कार्यबाट प्राप्त गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रकम रू.२२,८८,४३३।- छुट दिई सो बराबरको हानि नोक्सानी पुन्याएको देखियो। अर्का करदाता शुभश्री जगदम्बा सिमेन्ट मिल्स प्रा.लि. ले आ.ब. २०६८।०६९ को स्वयं निर्धारण गरी मिति २०६९।०९।२मा विवरण पेश गरेको रू.१,०६,८९,२३३। र कार्यालयले मिति २०७०।१०।०५ मा रू. ३०,४२,०३६।७८ थप निर्धारण गरेकोमा करदाताले सोमध्येबाट जम्मा रू.९०,००,०००।- दाखिला गरिसकेको विस्तृत कर विवरणबाट देखिएकोमा रू.१,००,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको देखियो। सोबमोजिम करदाताले स्वयं घोषणा गरेको बाँकी करमध्ये रू.१५,८९,२३३। छुट हुने गरी सम्झौता गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुन्याएको देखियो।

१९८. करदाता डोकानिया सप्लायर्सको आ.ब. २०५४ देखि आ.ब. २०७० आषाढसम्मको स्वयं घोषणा गरेको कर रू.३,३९,२८,३५४। र कार्यालयले निर्धारण गरेको सावाँ कर रू.१,९०,४१४।- गरी जम्मा रू.३,४१,१८,७६९।मध्ये करदाताले रू.३,०६,३३,७६३। भुक्तानी गरेकोमा स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रू.३२,९४,५९१।- र कार्यालय निर्धारण गरेको सावाँ कर रू.१,९०,४१४। गरी रू.३४,८५,००५। राज्यलाई भुक्तानी गर्न बाँकी भएकोमा सोमध्ये आयोगले रू.१,२५,०००। मात्र लिने गरी सम्झौता गरी करदाताले खरिदकर्ताबाट राज्यका लागि उठाएको रू.३३,६०,००५। मूल्य अभिवृद्धि कर छुट दिदा नेपाल सरकारलाई सो बराबरको हानि नोक्सानी पुन्याएको देखियो।

१९९. करदाता मिचिको एण्ड कम्पनी प्रा.लि. करदाताले २०७२ आषाढमा गरेको खरिदमा तिरेको मूल्य अभिवृद्धि कर समायोजन गर्न बाँकी रहेको क्रेडिट कर रू.३२,०२,८१७। मिलान गरी गरिपाउन निवेदन दिएको देखिन्छ। सो अवधि आयोगको क्षेत्राधिकारभन्दा पछाडि रहेको देखिन्छ। पछिल्लो क्रेडिटलाई अघिल्लो डेबिट करमा मिलान गर्न पाउने व्यवस्था गरेको देखिदैन। मिति २०७२।५।२४ को करदातासँग गरिएको सम्झौताको प्रकरण २ मा "मिति २०७१।१०।२१मा भुक्तानी गरेको कर रकम समेत कर अवधि २०७०।०३ र सोभन्दा

अगाडिको दायित्वमा मिलान गरेको मानिनेछ” भन्ने उल्लेख भएको देखियो। अर्थात पहिल्यै भुक्तान गरिसकेको कर पछिको दायित्वमा समावेश गरेको देखियो। यसरी आयोगले क्षेत्राधिकार बाहिर रहेको अवधिको निवेदन स्वीकार गरी माग नै नगरेको स्वयं घोषणा गरेको कर छुट दिएको देखियो। करदाताले स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर रु.१५,४६,१०८। तथा २०६६ अगावै तिरी फरफारक भैसकेको जरिवानालाई सावाँमा मिलान गरेको रु.१,३९,०००। गरी रु.१६,८५,१०८। मध्ये जम्मा रु.८,५०,०००।- लिने गरी सम्झौता भएको देखिन्छ। करदाताले भविष्यमा फिर्ता पाउने कर बाँकी नै राखी माग नै नगरेको तथा खरिदकर्ताबाट उठाएको स्वयंकर रु.७,८९,९७१।- छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।

२००. अर्का करदाता एम.एम.कन्स्ट्रक्सनले २०६८ आषाढसम्मको स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर नै रु.५९,११,१२६। मध्ये रु.४,८७,५६८।- भुक्तानी गरेकाले करमध्ये रु.४,५३,५८८। भुक्तानी गरी स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.५४,५७,५३८। तिर्न बुझाउन बाँकी रहेको रु.२४,५७,५३८। छुट दिई राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। पेस भएको कर निर्धारणको फाइलमा Rt. dues रू २८,२८,७२७। देखिएकोमा सोभन्दा बढी रू ३०,००,०००। (तीस लाख रूपैया)मा आयोगले सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीबमोजिम स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि करमा राज्यलाई नोक्सान पुगेको देखिएन।

२०१. करदाता गोल्डेनगुड खरिदुगा च्याडमिला जे.भी.ले २०७० आषाढसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर तिर्न बाँकी रु.१,९४,८०९।- भएकोमा आयोगबाट २०७०M3 सम्मको सम्पूर्ण बक्यौता राफसाफ हुने गरी रु.१,७५,०००।- रकम दाखिला गर्ने सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले मूल्य अभिवृद्धि करको सावाँ रकम नै रु.१९,८०९।- चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा करदाताले दिएको निवेदन र सम्झौतासमेतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा Rt. Dues रू १,७०,६६७। मात्र देखिएकोमा मिति २०७२।६।२१मा आयोगले सोभन्दा बढी रु.१,७५,०००। तिर्ने गरी प्रतिवादीहरूसँग सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन। अर्का करदाता नेशनल डेभलपमेन्ट सिरुवा टक्सार शंकरमाली बन्दन बागमती जे.भी.को आ.ब. २०६९।०७० को स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि सावाँ कर नै रु.६,९०,३०४। नै भएकोमा आयोगले मिति २०७२।०६।२७ मा रु.२,२५,०००।- लिने गरी सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले करदाताले घोषणा गरिसकेको सावाँ करमा नै रु.४,६५,३०४। छुट दिई सो रकम नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा करदाताले दिएको निवेदन र सम्झौतासमेतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा करदाताको २०७० असारसम्मको स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर (Rt. Dues) रू २,२१,१५२। मात्र देखिएकोमा मिति २०७२।६।२७मा आयोगले सोभन्दा बढी रु.२,२५,०००। तिर्ने गरी प्रतिवादीहरूसँग सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

२०२. करदाता स्वच्छन्द गोल्डेनगुड पावरटेक जे.भी.ले आ.ब. २०६९।०७० को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१७,२२,२०९।- फछ्यौट गरिपाउँ भनी आयोग समक्ष निवेदन दिएकोमा करदाताले स्वयं घोषणा गरेको २०७० आषाढसम्मको रु.११,८१,०१२। बाँकी रहेकोमा सो सावाँ करलाई घटाइ प्रतिवादीहरूले रु.७ लाखमा सम्झौता गरी वदनियतपूर्वक रु.४,८०,०१२।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। यस सम्बन्धी करदाताले दिएको निवेदन र सम्झौतासमेतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा करदाताको २०७० असारसम्मको स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर (Rt. Dues) रू ६,९९,१५३।३३ मात्र देखिएकोमा मिति २०७२।६।२२मा आयोगले सावाँ बक्यौताभन्दा बढी रु.७,००,०००।तिर्ने गरी प्रतिवादीहरूसँग सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन। अर्का करदाता मंजिल निर्माण सेवाले स्वयं कर निर्धारण गरी पेश गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.१७,१९,४६१।- सावाँ करसहित जम्मा बक्यौता रु.२४,८१,४१४।- रहेकोमा प्रतिवादीहरूले मिति २०७२।०६।२४ मा करदाताबाट रु.३,७६,०००।- दाखिला गराउने गरी सम्झौता गरेकोले वदनियतपूर्वक स्वयं घोषणा गरेको सावाँमा नै रु.१३,४३,४६१।- छुट दिई नेपाल सरकारको राजस्व चुहावट गरी नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप देखियो। यस सम्बन्धी करदातासँग आयोगले गरेको सम्झौतासमेतका कागजातहरू अध्ययन गर्दा करदाताको स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर (Rt. Dues) रू ३,७५,४३०। मात्र देखिएकोमा मिति २०७२।६।२४ मा आयोगले सो सम्बन्धमा सावाँ बक्यौताभन्दा बढी रु.३,७६,०००।तिर्ने गरी प्रतिवादीहरूसँग सम्झौता गरेको देखिदा आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।
२०३. करदाता धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.को २०६९ आषाढको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.५,८१,३२१। बक्यौता भइ सोही रकम नै फछ्यौट गरी पाउँ भनी आयोगमा निवेदन दिएकोमा आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा २०७० आषाढ सम्मका लागि कर व्याज शुल्क थप दस्तुर र जरिवानासहित जम्मा रु.६,९०,०००। बुझाउने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ। करदाताले २०७० आषाढको स्वयं घोषणा गरेको सावाँ कर नै रु.१,०६,७६९।- बक्यौता रहेकोमा प्रतिवादीहरूले करदाताले असूल गरी घोषणा गरिसकेको सावाँ करमा नै रु.१,०६,७६९। छुट दिई सो राजस्व रकम वदनियतपूर्वक नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। करदाताको निवेदनसहितको फाइल हेर्दा प्रतिवादीहरूले करदाताले असूल गरी घोषणा गरिसकेको सावाँ करमा नै रु.१,०६,७६९। छुट दिने गरी सम्झौता गरेको देखिदा प्रतिवादीहरूबाट नेपाल सरकारको सो राजस्व रकममा नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो।
२०४. कर फछ्यौट आयोगको क्षेत्राधिकार नभएको कर छलीको विषयमा अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी करदाताहरू डम्पा ईन्टरप्राइजेज, नेपाल सालिमार् सिमेन्ट प्रा.लि., क्रिस्टल पार्टि प्यालेस एण्ड रिपोर्ट प्रा.लि, लाइफ केयर प्रिन्स डाइग्नोसिस सेन्टर, दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा.लि., महाविर हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्स, नियोटेरिक नेपाल प्रालि, पवनकुमार इन्टरप्राइजेज, अनिल इन्टरप्राइजेज, शक्ति सेल्स ट्रेडिङ कन्सर्न, प्रोग्रेसिभ आइटि सोलुसन, जयवावा श्रेष्ठ सिभिल इतिहास सुधा अरविन्द

जेभि, जामिल न्यूदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रालि, तलेजु भवानी ट्रेड सेन्टर र लेसरसन इनर्जी प्रालि समेतका १५ वटा करदाताहरूले बदनियतपूर्वक विक्रीमा न्यून बिजकीकरण गरेको, नक्कली हिसाव राखेको, करदाताले विक्री लुकाएको तथा विल बीजक नभएको, कानूनबमोजिम बीजक जारी नगरेको तर डेबुकमा लेखाङ्कन गरी कर छलेको, विक्री बिजकमा मूल्य अभिवृद्धि कर नउठाइ विक्री गरेको, काल्पनिक नामको कर्मचारी देखाइ तलव भत्ता खर्च भएको, कानूनले तोकेको बीजक जारी नगरी विक्री गरी कर छलेको, कर बीजक जारी नगरी लुज बिल जारी गरेको, विल बेगरको नक्कली खरिद देखाइ मूल्य अभिवृद्धि कर तथा आयकर दुवै छली गरेको, सावाँ करमै छुट दिएको, अर्कै कम्पनीको विल राखी खर्च देखाएको, मौज्जातमा रहेका सामान हिसावमा नदेखाएको तथा आय नै लुकाइ कर छली गरी कर छुट दिई राजस्व चुहावट गरेको भएको भन्ने समेतको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ।

२०५. सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था र कर फछ्यौट आयोग गठनको सूचित आदेश हेर्दा कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ मा कर छली भएको करदाताको कर फछ्यौटसम्बन्धी कुनै व्यवस्था देखिदैन। उक्त ऐनले कर छलीको विषयलाई नकारात्मक सूचीमा राखेको पनि देखिदैन। तर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन सम्बन्धी मिति २०७१।१०।२२ को सूचित आदेशमा "विगतमा आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरूबाट नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा परीक्षण तथा अनुसन्धानको लागि छनोट भई परीक्षण तथा अनुसन्धान गर्दा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी छली गरेको पुष्टि भई कर निर्धारण भएको विषय यस आयोगको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने छैन" भन्ने उल्लेख भएको देखियो। उक्त आदेशमा आरोप दावीमा उल्लिखित सबै प्रकारका कर छलीको विषय समावेश नभई "नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रकरणमा नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी छली गरेको पुष्टि भएको" हुनुपर्ने अर्थात् सक्षम अदालत वा न्यायिक निकायबाट प्रमाणित भएको हुनुपर्ने देखियो। उल्लिखित करदाताहरूको सो बमोजिम नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर बिजक प्रयोग गरी कर छली गरेको भन्ने अदालत वा न्यायिक निकायबाट फैसला वा निर्णय भएको प्रमाण वादी पक्षबाट पेश भएको नदेखिदा केवल अनुमानको भरमा कर छली गरेको भन्न मिल्ने नदेखिदा यस सम्बन्धी आरोप दावी पुग्न सक्ने देखिएन।

२०६. करदाताले विगतमा सरकारलाई तिरिसकेको कर फिर्ता गरी गराई वा पछि तिर्ने करमा मिलान गराएको वा भविष्यमा तिर्ने करमा मिलान गर्ने गरी गैरकानूनी क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी तिरेको कर फिर्ता गराएको भन्ने अर्को आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा विचार गर्दा करदाता कालिका कान्छाराम कन्स्ट्रक्शन जे.भी.ले आ.व. २०६६।०६७ र ०६७।०६८ को आयकर रु.५,७३,२१९।- फछ्यौटको लागि मिति २०७२।०१।२४ मा निवेदन दिएको र करदाताको निवेदनमा नै उक्त आ.व.हरूको कार्यालयबाट निर्धारण भएको कर रु.७,५९,३१४।५० तिरी बुझाइसकेको भन्ने खुलेकोमा आयोगबाट मिति २०७२।०६।२१ मा भएको सम्झौतामा उक्त आवहरूको आयकर रु.३,०४,०००।- मात्र दाखिला गर्ने गरि सम्झौता भएको देखिन्छ। करदाताले दुवै वर्षको गरी रु.६,३४,१०४।- तिरिसकेकोमा जम्मा रु.१,२४,८१०।- मात्र

बक्यौता भएकोमा उक्त दुवै वर्षका कर निर्धारणका लागि रु.३,०४,०००।- मा सम्झौता गरी रु.३,३०,१०४।- तिरिसकेको कर फिर्ता भई भविष्यको करमा मिलान हुने अवस्था सृजना भएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धी करदातासँग आयोगले गरेको सम्झौता हेर्दा सम्झौताको प्रकरण २ मा "हालसम्म सृजित थप दायित्व शुन्य हुने गरी आयकर तथा मूल्य अभिवृद्धि कर तर्फको हिसाव कार्यालयले समायोजन गर्नुपर्नेछ" भन्ने उल्लेख भएबाट यससम्बन्धी आरोप दावी पुष्टि भएको देखियो।

२०७. अर्का करदाता आत्माराम पवन कुमारले २०५५ सालको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३,११,७९३।- र सोमा लागेको जरिवाना रु.३१,१७४।- गरी ३,४२,९९३।- फछ्यौट गरी पाउँ भनी मिति २०७२।०३।१३ मा निवेदन दिएकोमा आयोगले मिति २०७२।०६।२९ मा गरेको सम्झौतामा २०५५ सालको कर निर्धारणमात्र भए पनि २०७० आषाढसम्मका लागि रु.५०,०००।- लिने गरी सम्झौता गरेको र करदाताले तिरी बुझाइ राफसाफ भैसकेका महिनाको कर व्याज शुल्कलाई सावाँ कर मात्र लिने गरी माग नै नगरेको स्वयं घोषणा गरेको रु.३७,७२०।- तथा तिरी सकेको कर रु.९,३२,७५६।- नै घटाउने गरी वदनियतपूर्वक जम्मा रु.९,७०,४७६।मध्ये रु.५०,०००। मात्र लिने गरी सम्झौता गरी रु.९,२०,४७६।- राजस्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप देखियो। आरोप दावीमा उल्लेख भएबमोजिम आयोगबाट निवेदकले माग नै नगरेको स्वयं घोषणा गरेको तथा तिरी सकेको करमा सम्झौता गरी तिरिसकेको रु.९,२०,४७६। नलिने गरी सम्झौता भएबाट प्रतिवादीहरूउपरको यस सम्बन्धी दावी मनासिवै देखियो।

२०८. करदाता दिपक गौतम एण्ड कम्पनी प्रा.लि.ले आ.ब. २०६६।०६७ देखि आ.ब. २०६९।०७० सम्मको अविवादित कर भनी रु.१३,७५,९३४। आयकर रहेकोमा सोमध्ये आयोगले जम्मा रु.१०,००,०००।- लिने गरी बाँकी अविवादित भनी घोषणा गरी तिरिसकेको रु.३,७५,९३४।- मिनाहा हुन गरी मिति २०७२।०३।२८ मा सम्झौता गरेबाट करदाताले भुक्तान गरिसकेको कर रु.३,७५,९३४।- छुट भइ सो रकम राजस्व चुहावट गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। रु.१३,७५,९३४ अविवादित कर पुष्टि नभएको अवस्थामा आयोगले जम्मा रु.१०,००,०००।- लिने गरी भएको सम्झौता अन्यथा देखिएन। अर्का करदाता सत्य श्री इन्टरप्राइजेजले आ.ब. २०५९।०६० देखिको मूल्य अभिवृद्धि कर फछ्यौट गरिपाउँ भनी मिति २०७२।०२।१३ मा निवेदन दिएकोमा करदाताले २०५६ सालको मौज्जात घोषणामा तिरेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.३३,६७०।- लाई करदाताले सो पछाडि स्वयं घोषणा गरेको मूल्य अभिवृद्धि करमा समायोजन गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो। आयोगले करदातासँग मिति २०७२।५।२को सम्झौतामा "कर अवधि २०७०M३ भन्दा पछि २०७२M३सम्मका कर अवधिका कुनै मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण ढिलो दाखिला गरेको कारणले लागेको जरिवाना रकम २०७० असार पश्चात दाखिला गरेको रकममा मिलान हुने गरी बाँकी भएको रकम कर अवधि २०७०M३ सम्मको अवधिमा

भुक्तानी गर्नुपर्ने रकममा मिलान भएको मानिनेछ" भन्ने उल्लेख भएबाट यस सम्बन्धी आरोप दावी पुष्टि भएको देखियो।

२०९. करदाता ओम इम्पेक्सले आ.ब.२०६८।०६९ आषाढ लगायत आ.ब. २०६९।०७० सम्मको कर दायित्व रु ५,३६,७८८।- भएकोमा आयोगले २०७० आषाढसम्मको रु.१५,०००।- लिने गरी मिति २०७२।५।१५ मा सम्झौता गरी करदाताले २०६९ आषाढ अगावै तिरी राफसाफ भइसकेको रु.७०,२९४।- तथा २०६९ आषाढको राफसाफ भएको मध्ये रु.३,१३,९४५।- गरी रु.३,८४,२३९।- लाई छुट दिइ बदनियतपूर्वक राजस्व चुहावट गरी प्रतिवादीहरूले नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। आरोप दावीबमोजिम करदाताको कर राफसाफ भएको भन्ने नदेखिदा यस सम्बन्धी आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन। अर्का करदाता जामिल न्युदिल्ली इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा.लिको जरिवाना थप दस्तुर व्याजसहित मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ विवादरहित एकमुस्त रु.९१,५१,९६७।रही उक्त रकम तिरी बुझाइ फरफारक राफसाफ भइसकेको कर फिर्ता गर्ने गरी रु.९०,००,०००।- मात्र लिने गरी सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले फरफारक भै बसेको करमध्ये पनि रु.१,५१,९६७।- फिर्ता दिइ नियतपूर्वक सो रकम राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको देखियो भन्ने आरोप दावी देखियो। आरोप दावीबमोजिम उक्त रकम करदाताले बुझाइसकेको भन्ने सम्झौताको फाइलबाट नदेखिदा यस सम्बन्धी आरोप दावी पनि पुग्ने देखिएन।

२१०. करदाता एम्को इन्टरनेशनल प्रा.लि.ले मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता कर रु.१,४०,६४,४८८।, व्याज रु.२९,२०,७५५।, जरिवाना रु.१९,६३,६५१।- गरी रु.१,८९,४८,८०४।तिर्न बाँकी रहेको र आ.ब. २०६६।०६७ को मूल्य अभिवृद्धि कर रु.४०,८४,६०,९०७।- लाग्ने गरी ठूला करदाता कार्यालयको प्रारम्भिक कर निर्धारणउपर उच्च अदालत पाटनमा परेको रिट निवेदन फिर्ता लिएर कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को क्षेत्राधिकारमा नपर्ने कर अधिकृतले संशोधित कर निर्धारण प्रकृत्यामा रहेको विषयमा रु.१,००,०००।- लिने गरी मिति २०७२।०६।२९ मा सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले बदनियतसाथ नेपाल सरकारको रु.४०,८४,६०,९०७।- राजस्व चुहावट गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखिन्छ। सो सम्बन्धमा आरोपपत्रको आ.ब. २०६६।०६७ को मूल्य अभिवृद्धि कर क्षेत्राधिकार बाहिर गई मिनाहा दिएको भन्ने आरोप दावी भए तापनि करदाताको निवेदनसहितको सम्झौता हेर्दा उक्त करदाताको ठूला करदाता कार्यालयबाट आव ०६५।६६को प्रारम्भिक कर निर्धारण भएको भन्ने देखिन्छ। प्रतिवादीहरूले आयोगको क्षेत्राधिकार बाहिर गई कर फछ्यौट गरेको भन्ने आरोप दावीका सम्बन्धमा हेर्दा कर फछ्यौट आयोग, २०७१को गठन आदेशमा "... आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको कर निर्धारण तथा महसुल निर्धारण उपर करदाताले चित्त नबुझाई अदालत वा अन्य कुनै निकायमा विचाराधीन रहेका कर तथा महसुल निर्धारण सम्बन्धी विषय, ... आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषय" भन्ने अधिकार प्रदान गरेको देखिदा यस सम्बन्धी वादी दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

२११. करदाता नवयुग मिडिया सोलुसनको मूल्य अभिवृद्धि कर बक्यौता रु.५,३४,१११। रहेकोमा करदाताको नाम लेखी छापसम्म लागेको तर कसैले दस्तखत नगरेको मिति २०७२।०३।३१ मा दर्ता नं ९०० मा आयोगमा दर्ता गरिएको निवेदनको आधारमा करदाताबाट जम्मा रु २०,०००। मात्र लिने गरी करदातासँग सम्झौता गरेबाट बदनियतपूर्वक कार्यान्वयन गरी गराई रु.५,१४,१११।- छुट दिई सो रकम नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको भन्ने आरोप दावी देखियो। सो सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था हेर्दा कर फछ्यौटको लागि करदाताले तोकिएको ढाँचामा कारणसहित आयोगमा निवेदन दिनुपर्ने व्यवस्था देखिन्छ।^{४९} कर फछ्यौट ऐन, २०३३, कर फछ्यौट गठन आदेश र स्वयं कर फछ्यौट आयोगले बनाएको कर फछ्यौट कार्यप्रणालीको पालना गर्नु आयोगको कर्तव्य हुने देखियो। कुनै करदाताले आफै वा कानूनबमोजिमको अधिकार प्राप्त प्रतिनिधिले हस्ताक्षर गरेको निवेदन प्राप्त भए पछि मात्र आयोगले कर फछ्यौटसम्बन्धी कारवाही शुरु गर्न सक्ने देखिन्छ। करदाताले आयोगमा रितपूर्वकको निवेदन नदिई आयोगले कर फछ्यौटको क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्न सक्ने सक्दैन। किनकी कर फछ्यौट आयोगको कार्य स्वतः सिर्जना हुने नभइ करदाताको निवेदनबाट प्रारम्भ हुने हो । करदाता नवयुग मिडिया सोलुसनको नाम लेखी छाप लागेको तर कसैले दस्तखत नगरेको आरोप दावीमा उल्लेख भएबमोजिमको रीत नपुगेको निवेदनको आधारमा उक्त करदातासँग बदनियतपूर्वक सम्झौता गरी रु.५,१४,१११।- छुट दिएको देखिदा प्रतिवादीहरूले सो बराबरको राजस्व चुहावट गरी नेपाल सरकारलाई नोक्सानी पुऱ्याएको पुष्टि हुन आयो।

२१२. करदाता ज्ञान इन्टरप्राइजेजको आ.ब. २०६५।०६६ र आ.ब. २०६६।०६७ को आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण सम्बन्धमा राजस्व न्यायाधिकरणबाट भएको फैसलाउपर ठूला करदाता कार्यालयले सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन जाने अवधि बाँकी छँदै आयोगले मिति २०७२।०५।१० गते करदाताले दिएको निवेदन स्वीकार गरी आयकरतर्फ जम्मा रु.२२,६८,८६८।६१ मध्ये जम्मा रु.१,००,०००।- र मूल्य अभिवृद्धि कर जम्मा रु.१,९१,२७४ मध्ये रु.१०,०००।मात्र दाखिला गर्ने गरी मिति २०७२।०६।२४ मा करदातासँग सम्झौता गरी प्रतिवादीहरूले आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर गरी जम्मा रु.२४,६०,१४२।६१ को कर निर्धारण रकममध्ये जम्मा रु १,१०,००० मात्र दाखिल गर्ने गरी बाँकी कर रु.२३,५०,१४३।- छुट दिई बदनियतपूर्वक राजस्व चुहावट हुने गरी सम्झौता गरेको भन्ने आरोप दावी देखियो।

२१३. सो सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था हेर्दा राजस्व न्यायाधिकरणमा विचाराधीन रहेको कर सम्बन्धी विषयमा पुनरावेदक करदाताले आयोगमा कर फछ्यौटको लागि निवेदन दिन सक्ने देखिन्छ।^{५०} कर फछ्यौट आयोग, २०७१को गठन आदेशको कार्यदिशामा "आर्थिक बर्ष ०६९-०७० सम्मको अवधिको राजस्व बक्यौतासम्बन्धी विषय"मा आयोगले कर फछ्यौट गर्न सक्ने भन्ने अधिकार प्रदान

^{४९} कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७ र ८

^{५०} कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ को दफा ७

गरेको देखियो। सम्बन्धित कर अधिकृतले गरेको कर निर्धारणउपर चित्त नबुझ्ने करदाताले राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिने र राजस्व न्यायाधिकरणको फैसला वा अन्तिम आदेशमा सर्वोच्च अदालतले पुनरावेदनको अनुमति दिएको अवस्थामा मात्र सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने व्यवस्था देखिन्छ।⁵¹ राजस्व न्यायाधिकरणको फैसलाउपर पक्षले सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदनको अनुमतिको लागि निवेदन नदिएको अवस्थामा राजस्व न्यायाधिकरणको फैसला वा अन्तिम आदेश अन्तिम हुने देखियो। यस्तो अवस्थामा राजस्व न्यायाधिकरणबाट भएको फैसलाबमोजिम तिर्न वा बुझाउन बाँकी करलाई बक्यौता कर भन्न मिल्ने देखिदा यस्तो अवस्थाको करका सम्बन्धमा आयोगको क्षेत्राधिकार हुने नै देखिदा सो विषयमा आयोगको क्षेत्राधिकार नभएको भन्ने आरोप दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

२१४. समग्रमा माथि विवेचना भएबमोजिम प्रतिवादीहरूले आफैले बनाएको कार्यविधि पालना नगरी मनोगत ढंगले कर छुट दिई सम्झौता गरेको, आयोगलाई नेपाल सरकारले दिएको कार्यविवरण र क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गै कर छुट दिएको, नक्कली बिल बिजक भएका पार्टीको कर मिनाहा गरेको, कर वापतको साँवा रकमसमेत मिनाहा दिएको, करदाताले तेश्रो पक्षबाट उठाएको वा उठाउनु पर्ने कर र मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क जस्ता छुट दिनै नमिल्ने करहरू समेत छुट तथा मिनाहा दिने सम्झौता गरेको, करदाताले निवेदनमा मागै नगरेको विषय र अवधिको समेत कर फछ्यौट गरेको देखियो। करदाताले कर फछ्यौटको लागि मागै नगरेको अवधिको र मागै नगरेको विषयको कर फछ्यौट गर्ने गरी करदातासँग सम्झौता गरेको, नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रयोग गरेको ठहर भएका करदाताहरूसँग आयोगको क्षेत्राधिकार विपरीत कर फछ्यौट सम्झौता गरेको, हस्ताक्षर नै नभएको निवेदनबाट कर फछ्यौट गरेको, आयोगको क्षेत्राधिकार २०६९/७० सम्मको कर फछ्यौटको लागि निर्धारण भएकोमा सो अवधि पछिको समेत कर मिनाहा हुने गरी सम्झौता गरेको करदाताले तिरी सकेको कर रकम आयोगको कार्य अवधि पछिको सम्बन्धित करदाताले तिर्नुपर्ने कर रकममा मिलान गरी सम्झौता गरेको, करदाताले स्वयं घोषणा गरेको र भुक्तानीमा संकलन गरेको अग्रिम कर समेत छुट दिएको, केही करदातासँग भएको सम्झौतामा कर फछ्यौट मिनाहा गर्नुपर्ने कुनै पनि आधार र कारण उल्लेख नगरी सम्झौता गरी देहायका करदाताहरूको जम्मा रु.५,७१,७५,६६,४६९।नेपाल सरकारलाई हानि नोक्सानी गरेको तथ्य पुष्टि हुन आयो।

सि.नं.	करदाताको नाम	नोक्सानी रकम
१	युनिभर्सल क्याफे एण्डबैक्वेट	८,४०,८६८।-
२	हिमालयन डेरी प्रोडक्ट प्रा.लि.	२४,५८,८०५।-
३	प्राइम केवल इण्डस्ट्रिज प्रा.लि.	४,०९,३४९।-
४	न्यु स्टार लव्ली फर्निचर सेन्टर	७१,५०४।-
५	अटो इन प्रा. लि.	२,२८,७३,९३०।-

⁵¹ राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ८

६	ईसिता ट्रेडिङ्ग प्रा. लि.	२४,८१,५९३।-
७	नेपाल उल हाउस	१२,३२,४८७।-
८	क्युरेक्स फर्मास्युटिकल्स प्रा. लि.	१,८१,३९,०७८।-
९	ग्लोबल विजिनेश फर्म	३६,१६,५०,६९९।-
१०	शिवशक्ति डेभलपर्स प्रा. लि.	९,३५,१३४।-
११	अनिता इलेक्ट्रिक एण्ड मेकानिकल कम्पनी प्रा.लि.	२९,१६,७२२।-
१२	अन्नपूर्ण ग्याल्वनार्डिजिड ईण्डस्ट्रिज	१,१५,१८५।-
१३	तामाङ्ग कन्स्ट्रक्सन रसुवा जे.भी.	६,४०,०००।-
१४	रारा स्टोर्स	६४,७७,७६१।-
१५	कालिका नेपाल कन्स्ट्रक्सन जे.भी.	१,४२,४५५।-
१६	रामचन्द्र निर्माण सेवा	३७,४२३।-
१७	एस.बी. निर्माण सेवा प्रा.लि.	२,२०,७०८।-
१८	न्यु आचार्य फेन्सी स्टोर्स	७७,३९०।-
१९	लुम्बिनी धुलिखेल जे.भी.	४,५५,६०४।-
२०	कालिका स्वच्छन्द कञ्चनजङ्गा जे.भी.	२,४४,३६३।-
२१	बाबा पेन्ट्स प्रा. लि.	८६,४५०।-
२२	चितवन कोइ नेपाल प्रा. लि.	५९,११,५८७।-
२३	नेपाल टेन्ट एण्ड टारपोलिन प्रा. लि.	१,३३,७२१।-
२४	निखिल खाद्यान्न जनरल सप्लायर्स	१,३२,४८८।-
२५	स्वस्तिक इम्पेक्स प्रा. लि.	७२,०७६।-
२६	ग्याभियन वायर ईन्डस्ट्रिज	७,९८,२२६।-
२७	सगरमाथा घिमिरे निर्माण सेवा	२२,८८,४३३।-
२८	शुभश्री जगदम्बा सिमेन्ट मिल्स प्रा. लि.	१५,८९,२३३।-
२९	डोकानिया सप्लायर्स	३३,६०,००५।-
३०	मिचिको एण्ड कम्पनी प्रा. लि.	७,८१,९७१।-
३१	धुलिखेल पुष्पाञ्जली जे.भी.	१,०६,७६९।-
३२	कालिका कान्छाराम कन्स्ट्रक्शन जे.भि.	३,३०,१०४।-
३३	आत्माराम पवन कुमार	९,२०,४७६।-
३४	सत्य श्री इन्टरप्राइजेज	३३,६७०।-
३५	नवयुग मिडिया सोलुसन	५१४,१११।
कुल जम्मा		४३,९४,८०,३७८।

२१५. मिति २०८०।२।१८ को आदेश: यसमा आ.व. २०६९/७० सम्मको अवधिको कर फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग, २०७१ गठन भएकोमा सो आयोगका पदाधिकारी प्रतिवादीहरु

लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्माले करदाताले कर फछ्यौटको लागि मागै नगरेको अवधिको र मागै नगरेको विषयको कर फछ्यौट गर्ने गरी करदातासँग सम्झौता गरेको, नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रयोग गरेको ठहर भएका करदाताहरूसँग आयोगको क्षेत्राधिकार विपरीत कर फछ्यौट संझौता गरेको, आयोगको क्षेत्राधिकार आ.ब. २०६९/७० सम्मको कर फछ्यौटको लागि निर्धारण भएकोमा सो अवधि पछिको समेत कर मिनाहा हुने गरी संझौता गरेको, करदाताले तिरी सकेको कर रकम आयोगको कार्य अवधि पछिको सम्बन्धित करदाताले तिर्नुपर्ने कर रकममा मिलान हुने गरी संझौता गरेको, करदाताले स्वयं घोषणा गरेको र भुक्तानीमा संकलन गरेको अग्रिम कर समेत छुट दिएको, केही करदातासँग भएको संझौतामा कर फछ्यौट मिनाहा गर्नुपर्ने कुनै पनि आधार र कारण उल्लेख नगरी संझौता गरेको भन्ने तथ्य सम्बन्धित करदाताहरूको फाइल संलग्न निवेदन तथा संझौता लगायतका कागजातहरू, कर फछ्यौट आयोग, २०७१ को प्रतिवेदन, महालेखा परीक्षकको चवन्नौं वार्षिक प्रतिवेदन, जीवनाथ कोइरालाको संयोजकत्वमा गठित कार्यटोलीको प्रतिवेदन समेतका कागजातबाट पुष्टि भएकोले प्रतिवादीहरूले बदनियतपूर्वक माथि तालिकामा उल्लेख भएबमोजिमको रु.४३,९४,८०,३७८/- (त्रिचालिस करोड चौरानब्बे लाख असी हजार तीन सय अठहत्तर रूपैयाँ) नेपाल सरकारलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने गरी कर छुट दिई राजस्व चुहावट हुने गरी संझौता गरेको देखिदाँ प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्माले दावीको भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७(क) को कसूर गरेको ठहर्छ। बादीको अन्य आरोपदावी पुग्न सक्दैन। उक्त कसूरमा कसूरदार ठहर भएका प्रतिवादीहरूलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ तथा दफा ३ (१)(झ) बमोजिम आठ वर्ष देखि दश वर्ष सम्म कैद सजाय हुने देखिदा सोको लागि फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा ८/९ बमोजिम छुट्टै सुनुवाइ गर्नुपर्ने देखिदा सो प्रयोजनको लागि मिति २०८०/२/२५ को पेशी तारिख तोकी मिति २०८०/२/२४ सम्म दुबै पक्षबाट सजायपूर्वको प्रतिवेदन लिइ नियमानुसार पेश गर्नु।

२१६. वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट प्रस्तुत सजाय पूर्वको प्रतिवेदन: प्रतिवादीहरूले अपराध संहिता २०७४ को दफा ३८ को देहाय (ग) मा उल्लेखित विधासको दुरुपयोग गरी कसूर गरेको, देहाय (घ) मा उल्लेखित सार्वजनिक पदको लाभ उठाई वा दुरुपयोग गरी कसूर गरेको, देहाय (च) मा उल्लेखित सरकारी कार्यालयमा कसूर गरेको देखिई अपराधको गम्भिरता बढाउने अवस्थाहरू देखिन्छ। फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐनको दफा १३ को देहाय (क) मा सजायको उद्देश्य कसूर गर्ने कसूरदार वा अन्य व्यक्तिलाई हतोत्साहित गर्ने र सोही दफाको देहाय (छ) मा कानूनद्वारा निषेधित आचारणको निन्दा गर्ने समेत रहेकोले प्रतिवादीहरूलाई अधिकतम सजाय हुनु पर्ने अवस्था देखिन्छ। सोही ऐनको दफा १५ मा सजाय निर्धारणका आधारहरूमा कसूरको गम्भिरता र कसूरदारको दोषको मात्रा, कसूर गर्दाको परिस्थिति, कसूरको गम्भिरता बढाउने र घटाउने अवस्थाहरू, कसूरदारको आचारण समेतका आधारमा गर्नु पर्ने भनि स्पष्ट आधारहरू तय गरेकोले प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरूले गरेको कसूरको गम्भिरता

बढाउने आधारहरु बढि रहेको देखिदा प्रतिवादीहरु लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकाललाई कानूनमा तोकिएको अधिकतम सजाय गरी पाउँ।

२१७. प्रतिवादी लुम्बध्वज महत र प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकालको तर्फबाट पेस भएको सजाय पूर्वको छुट्टाछुट्टै प्रतिवेदन: अदालतले बिगो कायम गरी कसुर ठहर गर्ने गरी भएको कसुर ठहरको आदेश कानून विपरीत रहेको छ। यसका बाबजुद प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकाल एवं अन्य प्रतिवादीले गरेको न्यायिक कार्य, कसको लागि गरिएको थियो ? उक्त कर निर्धारण गर्ने कार्यलाई कर फछ्यौट आयोग ऐन, २०३३ ले कर निर्धारणको कार्यलाई कुन स्थानमा राखेको छ ? कस्तो संरक्षण उक्त कानूनले दिएको छ ? अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले उक्त आयोगको न्यायिक कार्यमाथि हस्तक्षेप गर्न मिल्ने अवस्था तत्कालीन ऐनले कल्पना गरेको छ/छैन ? कर फछ्यौट गर्ने कार्य बमोजिम भएका कागजात के कुन प्रक्रिया बमोजिम प्राप्त गर्न सक्ने मौजुदा कानूनमा व्यवस्था गरिएको छ ? कागजात प्राप्त गर्ने र मुद्दा दर्ता गर्ने क्रियाको न्यायिक मार्ग अबलम्बन गरिएको छ/छैन ? राज्यले कर निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा भए गरेका कामको सम्बन्धमा कहिँ कतै पुनरावेदन दिएको अवस्था छ/छैन? कर छुट दिएका भनिएका (लाभ प्राप्त गरेका) फर्म, संस्था, कम्पनीको विरुद्ध अभियोजन गरिएको अवस्था छ/छैन? कर निर्धारण गरी सम्झौता भएकोमा उक्त सम्झौता बमोजिम राज्यले प्राप्त गरेको बिगोको अंक कर फछ्यौट आयोगका सदस्यहरु उपर के कुन कानूनको आधारमा कायम हुने हो? बिगो कायम गर्न मिल्ने सैद्धान्तिक एवं कानुनी आधार मौजुदा ऐन, कानूनमा प्रयुक्त रहेको छ/छैन ? जस्ता सैद्धान्तिक एवं कानुनी प्रश्न सन्निहत रहेको विषयमा इजलासबाट सुनुवाई नगरी सजाय निर्धारण नै गरिएको अवस्थामा पनि पुनरावेदन गर्ने कानुनी मार्ग कायम रहेको अवस्था रहेको छ। बहस समाप्त भएपछि च्याम्बरमा बसी निरन्तर रूपमा मुद्दाको विषयबस्तुको अवलोकन गरी कसुर ठहर गरिएको भन्ने दैनिक पेशी सुचीबाट जानकारी हुन आएकोमा बहस समाप्ति पश्चात इजलासबाट महालेखा परीक्षकको कार्यलय, नेपाल वाटर्ड एकाउन्टेन्ट संस्था र आन्तरिक राजश्व विभागलाई बुझ्ने भएकोमा ती निकायहरुको यस विवादसँग स्वार्थ रहेको अवस्था हुँदा उक्त कार्य प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरीत छ। मुद्दामा अबलम्बन गरिएका प्रक्रियाहरु त्रुटीपूर्ण रहेकोले सजाय निर्धारणमा प्रवेश गरी आफ्नो धारणा व्यक्त गर्दा गैरकानुनी रूपमा भए गरेका क्रियालाई मान्यता दिएको ठहर्ने भएकोले सोतर्फ कुनै धारणा दिनु वान्छनीय नभएकोले सजाय निर्धारणमा प्रवेश गर्न मिल्दैन भन्ने प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकालको तर्फबाट बरिष्ठ अधिवक्ता शम्भु थापा, अधिवक्ताहरु समिर शर्मा, आशिष उप्रेती र युवराज बन्जाडेले पेस गरेको सजाय पूर्वको प्रतिवेदन। सोही व्यहोराको प्रतिवादी लुम्बध्वज महतको तर्फबाट विद्वान अधिवक्ता ललितबहादुर बस्नेतले पेस गरेको सजाय पूर्वको छुट्टै प्रतिवेदन।

२१८. प्रतिवादी चुडामणि शर्माको तर्फबाट पेस भएको सजाय पूर्वको प्रतिवेदन: राष्ट्रलाई आफ्नो श्रम, ज्ञान र सीप मार्फत प्रचलित कानून बमोजिम सेवा गर्ने क्रममा हाम्रो पक्षको विरुद्धमा कसुर ठहर भएको छ। त्यसमा पनि यस अदालतमा निज विरुद्ध दायर भएको गैरकानुनी सम्पत्ति आर्जन सम्बन्धी मुद्दामा सफाई प्राप्त भएकोले हाम्रो पक्षसँग हाल साथमा रहेको सम्पूर्ण सम्पत्तिको वैध

श्रोत भएको उक्त फैसलाबाट समेत पुष्टि भएको छ। तथापी विरोधाभाष ढंगबाट प्रस्तुत मुद्दाको हकमा कायम भएको बिगो काल्पनिक रहेको भन्ने तथ्य पुष्टि भएको छ। प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा पूर्णरूपमा सहयोग गर्नु भएको छ। फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा १३, दफा १४ र दफा १५ मा उल्लेखित सजाय निर्धारण गर्ने आधारहरूको समग्र विवेचना गर्दा समेत हाम्रो पक्षलाई कुनै पनि सजाय हुनु हुदैन। कर फछ्यौट आयोग गठन गर्ने नेपाल सरकारको निर्णय, गठन पश्चात आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौता, सम्झौता बमोजिम करदाताले बुझाएको कर समेतका सम्पूर्ण काम, कारवाही निर्णय कानून बमोजिम अन्यथा नभएको र उक्त कुरालाई कानून बमोजिम चुनौती समेत नदिईएको अवस्थामा कर फछ्यौट आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौतालाई भ्रष्टाचारजन्य कार्यको रूपमा परिभाषित गर्ने गरी भएको कसूर निर्धारणको आदेश प्रथमदृष्टिमा त्रुटिपूर्ण रहेको छ। यस अदालतबाट यस मुद्दामा निर्णय गर्नुपूर्व अबलम्बन गरिएका प्रकृयाहरू त्रुटिपूर्ण रहेकोले सजाय निर्धारणको विषयमा प्रवेश गरी आफ्नो धारणा व्यक्त गर्न उपयुक्त नहुने भएबाट सजाय निर्धारणको सम्बन्धमा कुनै राय प्रतिवेदन पेश गरिएको छैन। कसूर निर्धारणको प्रकृत्यामा त्रुटी रहेकोले कसूर ठहर गरेको आदेश बदर गरी प्रस्तुत मुद्दाको पुनः सुनुवाई गर्न निवेदन गर्दछौं भन्ने समेत व्यहोराको विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता सतिश कृष्ण खरेल र विद्वान अधिवक्ताहरू ललित बहादुर बस्नेत, शालिकराम आचार्य, अपूर्व खतिवडा पेश गरेको सजाय पूर्वको प्रतिवेदन।

सजाय निर्धारण खण्ड

२१९. नियमबमोजिम पेसी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष सजाय निर्धारणको लागि पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित विद्वान उपन्यायाधिवक्ता शम्भु गौतमले प्रतिवादीहरू कर फछ्यौट आयोगको पदाधिकारी तथा उच्चस्तरका राष्ट्रसेवक हुन्। प्रतिवादीहरूले मुलुकी अपराध संहिताको दफा ३८ (ग) बमोजिमको विश्वासको दुरुपयोग गरी कसूर गरेको र आफूलाई नभएको अधिकार प्रयोग गरेको अवस्था छ। प्रतिवादीहरूले अपराध संहिताको दफा ३८ (घ) बमोजिमको सार्वजनिक पदको लाभ उठाई वा दुरुपयोग गरी भारी कर छुट वा मिनाहा दिएको पनि देखिन्छ। साथै प्रतिवादीहरूले सरकारी वा सार्वजनिक कार्यालयमा कसूर गरेको हुँदा कसूरको गम्भीरता बढाउने अवस्था देखिन्छ। फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा १३ बमोजिम सजायको उद्देश्य र दफा १५ बमोजिमको सजाय निर्धारणका आधारहरूलाई मध्यनजर गरी उपयुक्त सजाय निर्धारण गरिनु पर्छ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो।
२२०. प्रतिवादी चुडामणि शर्माको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरू अपूर्व खतिवडा र शालिकराम आचार्य, प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत र चुडामणि शर्माको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता ललितबहादुर बस्नेत तथा प्रतिवादी उमेश ढकालको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता युवराज बज्राडले कर फछ्यौट आयोग गठन गर्ने निर्णय, आयोगले करदातासँग गरेको सम्झौतासमेत उपर नेपाल सरकारले सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन नगरी बसेको तथा आयोगका निर्णयउपर चुनौती दिएको अवस्था समेत नहुँदा कसूरको गम्भीरता बढाउने अवस्थाहरू प्रस्तुत मुद्दामा देखिदैन। अदालतले सुनुवाइको क्रममा राय परामर्श लिइएका विज्ञहरूका रायको बारेमा

प्रतिवादीहरू अनभिज्ञ रहेकोले सजाय निर्धारणलाई स्थगन गरी कसूरका सम्बन्धमा पुनः सुनुवाइ हुनुपर्ने अवस्था छ। स्वच्छ सुनुवाइलाई प्रत्याभूत गर्न त्रुटि सच्याउन सकिने अवस्था छ भने यस सम्बन्धमा थप विचार हुनुपर्ने देखिन्छ। करदाताले नबुझाएको विवादित अङ्कलाई राजश्व मात्र नसकिने हुँदा कायम भएको बिगोलाई आधार मानी सजाय निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुँदैन। आयोगका सदस्यहरूलाई सजाय हुनुपर्ने होइन। प्रतिवादीहरूको जीवनयापन सामान्य रहेको र करदाताहरूसँग अनुचित लाभ लिएको भन्ने पुष्टि भएको छैन। प्रतिवादी चुडामणि शर्माले गैरकानूनी सम्पत्ति आर्जनको मुद्दामा सफाइ पाएकोले पनि अनुचित लाभ लिएको पुष्टि छैन। पेश भएको सजायपूर्वको प्रतिवेदन समेतलाई विचार गरी उपयुक्त सजाय हुनुपर्छ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो।

२२१. अब प्रतिवादीहरूलाई ठहर भएको कसूरमा के कति सजाय गर्ने भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा, कानूनले सजाय निर्धारणमा न्यायाधीशलाई स्वविवेक प्रदान गरेको अवस्थामा अपराधको मात्रानुसार सजायको निर्धारण गर्नु पर्दछ। अदालतको काम बढी सजाय गर्ने होइन नत कम सजाय गर्ने नै हो। यसले त उपयुक्त सजाय गर्ने हो। अदालतले कानूनमा उल्लिखित सजायको व्यवस्थालाई कसुरदारको विशेष परिस्थितिमा ढाली उपयुक्त सजाय तोकी सदा कसुरदारको सुधारका सम्भावनाहरू खोज्नुपर्छ भनी सर्वोच्च अदालतबाट व्याख्या भएको छ।⁵² विधायिकाले कानूनमा सजायको न्यूनतम र अधिकतम हद तोकेकोमा न्यायकर्ताले कसुर गर्दाको समय, परिस्थिति, सोबाट पीडितलाई पर्न गएको क्षति तथा सामाजिक प्रभाव, पीडितको शारीरिक मानसिक अवस्था, कसुरदारको उमेर तथा अवस्था, कसूरको मात्रा तथा गाम्भीर्यता जस्ता कुरालाई मनन गरी आफ्नो विवेकले उचित देखेको सजाय तोक्न सक्ने नै देखिन्छ। यसो नगर्ने हो भने कानूनले न्यूनतम र अधिकतम सजायको सिमा तोक्नुको कुनै औचित्य रहँदैन। न्यायकर्ताले अपराध अनुरूपको सजाय निर्धारण गर्नुपर्ने हुन्छ।
२२२. सजाय निर्धारण गर्दा अपराधको गाम्भीर्यता, अपराध गर्दाको परिस्थिति र प्रचलित कानूनी व्यवस्था समेतलाई हेर्नुपर्ने हुन्छ। सजाय निर्धारण गर्दा कानूनमा निर्धारित अपराधबमोजिमको सजाय निर्धारण गर्दा सजाय निर्धारणमा पारदर्शिता, निश्चितता, वस्तुनिष्ठता, एकरूपता कायम गर्न मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को दफा ३८ र ३९, फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यन्वयन) ऐन, २०७४ को दफा १३ बमोजिमको सजायको उद्देश्य, दफा १४ ले सजाय निर्धारण गर्दा न्यायकर्ताले विचार गर्नुपर्ने कुराहरू र दफा १५ बमोजिमका सजाय निर्धारणका आधारहरू र सर्वोच्च अदालतबाट जारी सजाय निर्धारणसम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७५ समेतको अवलम्बन गर्नुपर्ने देखियो। सजाय निर्धारणलाई वस्तुनिष्ठ बनाउन सजाय निर्धारण गर्दा सजायको उद्देश्य, कसूरको गम्भीरता र कसुरदारको दोषको मात्रा, कसूर गर्दाको परिस्थिति, कसुरदारको आचरण र विगतको क्रियाकलाप, कसूरको गम्भीरता बढाउने र घटाउने अवस्थाहरू समेतलाई मध्यनजर गर्नुपर्ने गरी कानूनले निर्देश गरेको देखिन्छ। अपराध गर्दाको अवस्था, अपराधको गम्भीरता, कसुरदारको

⁵² कृष्णबहादुर गोले विरुद्ध उच्च अदालत, पाटन, हेटौँडा इजलाससमेत, ने.का.प २०७४ कार्तिक, नि.नं ९८४६

समाजमा पुनः एकीकरण र सुधारको सम्भावना, कसूरदारको विगत, उसको चरित्र, उमेर, पारिवारिक पृष्ठभूमि, रोजगारीको अवस्था, अपराधको पटक, मनोचिकित्सक तथा चिकित्सकको प्रतिवेदन, कामको अभिलेख जस्ता विविध कुराहरूलाई विचार गर्नुपर्ने हुन्छ। दुवै पक्षबाट पेश भएको सजाय पूर्वको प्रतिवेदन समेतलाई आधार लिनुपर्ने देखियो।

२२३. तीनै जना प्रतिवादीहरूले राज्यले सुम्पेको विश्वासको दुरुपयोग गरी कसूर गरेको, आफूलाई नभएको अधिकार प्रयोग गरेको र सार्वजनिक पदको लाभ उठाई वा दुरुपयोग गरी भारी कर छुट वा मिनाहा दिएको भन्ने कसूर ठहर खण्डमा चर्चा भैसकेकोले प्रतिवादीहरूउपर अपराध संहिताको दफा ३८ (ग) र (घ) बमोजिमको कसूरको गम्भीरता बढाउने अवस्थाहरू देखियो। प्रस्तुत मुद्दामा कसूरदारलाई हानि नोक्सानी गरेको राजश्वको दोब्बर जरिवाना हुने कानूनी व्यवस्था हुँदा जरिवानाको सजाय निर्धारणमा न्यायकर्तालाई स्वविवेक नदेखिदा कैदको सजाय निर्धारणमा मात्र विचार गर्नुपर्ने देखियो। प्रतिवादीहरूउपर ठहर भएको भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को ७ कसूरका सम्बन्धमा "चुहावट गरेको राजश्व रकम अनुसार दफा ३ बमोजिम कैदको सजाय हुने" भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ। तीनै जना प्रतिवादीहरू कर फछ्यौट आयोगको अध्यक्ष र सदस्य हुँदा तीनै जनाले सामूहिक निर्णय गरेकोमा पनि विवाद देखिएन। प्रतिवादीहरूमध्येका लुम्बध्वज महत उक्त आयोगको अध्यक्ष भई अन्य सदस्यको भन्दा थप भूमिका र जिम्मेवारी रहे भएको देखियो।

२२४. अतः माथि विवेचना आधारमा यस अदालतको मिति २०८०/२/१८ को आदेश बमोजिम सजाय निर्धारणको लागि पेश भएको प्रस्तुत ०७४-CR-०००१ को मुद्दामा रु.५,७१,७५,६६,४६९/- र पुरक आरोपपत्रको रूपमा पेश भएको ०७७-CR-०११७ को मुद्दामा रु.४३,९४,८०,३७८/- गरी जम्मा विगो रु.६,१५,७०,४६,८४७/- बराबरको सरकारी रकम प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्मा ढकालले हानि नोक्सानी गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७(क) को कसूर गरेको ठहर भएकोमा मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को दफा ३८,३९ (फौजदारी कसूर सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा १३, १४ र १५ तथा सर्वोच्च अदालतबाट जारी भएको सजाय निर्धारण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७५ र दुवै पक्षबाट पेश भएको सजाय पूर्वको प्रतिवेदन समेतका आधारमा प्रतिवादीहरूलाई ठहर भएको जम्मा विगोको दामासहिले हुने रु.२,०५,२३,४८,९४९/- जनही विगो कायम भई प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्मा ढकाललाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ बमोजिम विगोको दोब्बर रु.४,१०,४६,९७,८९८/- (चार अरब दश करोड छयालिस लाख सन्तानब्बे हजार आठ सय उन्ठानब्बे रुपैयाँ) जनही जरिवाना भई सोही ऐनको दफा ३(१)(झ) बमोजिम कर फछ्यौट आयोगको अध्यक्ष रहेका प्रतिवादी लुम्बध्वज महतलाई ९/१ (नौ वर्ष एक महिना) र आयोगको सदस्य रहेका प्रतिवादीहरू उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणि शर्मा ढकाललाई दफा ३(१)(झ) बमोजिम ९(नौ) वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्छ। तपसिल बमोजिम गर्नु।

तपसिल खण्डः

माथि ठहर खण्डमा लेखिए बमोजिम प्रतिवादी लुम्बध्वज महतलाई ९/१ (नौ वर्ष एक महिना) कैद सजाय हुने ठहरेकोले निज मुद्दा पुर्पक्षको क्रममा मिति २०७४।०७।२९ देखि मिति २०७४।०८।०६ सम्म ७ (सात) दिन र मुद्दा ०७७-CR-०११७ मा मिति २०७८।६।१० दिन १(एक) थुनामा रहेको देखिदा थुनामा बसेको उक्त अवधि कट्टा गरी बाँकी हुन आउने ९/०/२४ (नौ वर्ष चौविस) दिन कैदको लगत कसी असुल उपर गर्नु भनी प्रतिवादीको स्थायी वतन रहेको जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु १

प्रतिवादी उमेशप्रसाद ढकाललाई ९ (नौ) वर्ष कैद सजाय हुने ठहरी फैसला भएको हुँदा प्रतिवादी मुद्दा पुर्पक्षको क्रममा मिति २०७४।०७।२७ देखि मिति २०७४।०८।०६ सम्म ९ (नौ) दिन र मुद्दा ०७७-CR-०११७ मा मिति २०७८।६।१० दिन १(एक) थुनामा रहेको देखिदा थुनामा बसेको उक्त अवधि कट्टा गरी बाँकी हुन आउने ८/११/२० (आठ वर्ष एघार महिना बीस दिन) कैदको लगत कसी असुल उपर गर्नु भनी प्रतिवादीको स्थायी वतन रहेको जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु २

प्रतिवादी चुडामणी शर्मा ढकाललाई ९ (नौ) वर्ष कैद सजाय हुने ठहरी फैसला भएको हुँदा प्रतिवादी अनुसन्धानको क्रममा मिति २०७४।०२।१९ देखि मिति २०७४।०४।२७ सम्म २/७ (दुई महिना सात दिन) पुर्पक्षका लागि थुनामा रहेको देखिदा अनुसन्धानको क्रममा थुनामा बसेको उक्त अवधि कट्टा गरी बाँकी हुन आउने ८/९/२३ (आठ वर्ष नौ महिना तेईस दिन) कैदको लगत कसी असुल उपर गर्नु भनी प्रतिवादीको स्थायी वतन रहेको जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु ३

प्रतिवादीहरु लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकाललाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ७ बमोजिम जनही रु.४,१०,४६,९७,८९८।- (चार अर्ब दश करोड छयालीस लाख सन्तानब्बे हजार आठसय उन्ठानब्बे रुपैयाँ) जरिवाना हुने ठहरेकोले जरिवानाको हकमा मुद्दा पुर्पक्षको क्रममा यस अदालतको आदेश बमोजिम प्रतिवादीहरुबाट जनही माग भएको रु.१ करोड ५० लाख धरौट प्रतिवादीहरुले देहायको मिति, बैंक र ग्यारेन्टी नं.बाट धरौटी राखेको देखिदा प्रस्तुत मुद्दाहरु अन्तिम भएपछि उक्त रकम सम्बन्धित बैंकबाट झिकाइ सदर स्याहा गर्नु भनी लेखा शाखामा लेखी पठाउनु, प्रतिवादीहरुको हकमा नपुग देहाय बमोजिमको जरिवाना रकमको लगत कसी मुद्दा अन्तिम भएपछि असुल गर्नु भनी प्रतिवादीको स्थायी वतन रहेको जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु..... ४

सि. नं.	प्रतिवादीको नाम	मुद्दा नं.	धरौटि रकम	धरौटि मिति	बैंक ग्यारेन्टी नं.	बैंक	नपुग जरिवाना
१.	लुम्बुध्वज महत	०७४-CR-०००१	रु.१ करोड	२०७४।८।६	पि.सि.वि.एल १७-१२४७ पि.जि(पर्फमेन्स बन्ड)	प्राइम कर्मसियल बैंक लि. केन्द्रिय कार्यालय कमलपोखरी	रु.४,०८,९६,९७,८९.८।
		०७७-CR-०११७	रु.५० लाख	२०७८।६।११	००१-२१-०९९ ओजि पर्फमेन्स बन्ड	प्राइम कर्मसियल बैंक लि. केन्द्रिय कार्यालय कमलपोखरी	
२.	उमेशप्रसाद ढकाल	०७४-CR-०००१	रु.१ करोड	२०७४।८।६	एन.बि ००७: पि.वि: ३९९।१७	नेपाल बंगलादेश बैंक लि. कालिमाटी शाखा	रु.४,०८,९६,९७,८९.८।
		०७७-CR-०११७	रु.५० लाख	२०७८।६।११	एन.बि ००७: पि.वि: ३१४।२०२१	नेपाल बंगलादेश बैंक लि कर्पोरेट शाखा काठमाडौं	
३.	चुडामणी शर्मा ढकाल	०७४-CR-०००१	रु.१ करोड	२०७४।८।१२	001GUAPB17-0675	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि. दरवारमार्ग	रु.४,०८,९६,९७,८९.८।
		०७७-CR-०११७	रु.५० लाख	२०७८।६।११	001GUPB21-0213	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि. दरवारमार्ग	

यो फैसलामा चित्त नबुझे विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिम ३५ (पैंतीस) दिनभित्र श्री सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्नु भनी वादी नेपाल सरकारको हकमा विशेष सरकारी वकिल कार्यालय, काठमाडौं मार्फत अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई फैसलाको प्रतिलिपि समेत साथै राखी र प्रतिवादीहरू लुम्बध्वज महत, उमेश प्रसाद ढकाल र चुडामणी शर्मा ढकाललाई पुनरावेदनको म्याद दिनु.....५

सरोकारवालाले प्रस्तुत फैसला एवं मिसिल संलग्न कागजातको नक्कल माग गरे नियमानुसार लाग्ने दस्तुर लिई नक्कल दिनु ६

प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी यो फैसला विद्युतीय प्रणालीमा प्रविष्ट गरी मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु.....७

सदस्य

सदस्य

अध्यक्ष

फैसला तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउने:

इजलास अधिकृत: कविता पन्थ

कम्प्युटर अपरेटर: कल्पना पराजुली

इति सम्बत् २०८० साल असार महिना ०५ गते रोज ३ शुभम्..... ।